STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
NO. 04929

KSOVIM FUN A KOMI-VOYAZSHER

Sholem Aleichem

•

Permanent preservation of this book was made possible
by Lenore Gerson
in honor of
Win Gerson's 70th birthday

THE MAX PALEVSKY
YIDDISH LITERATURE COLLECTION

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

•

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

•

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified. If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

שלום עליכם

כתבים פון א קאמי־וואיאזשער

פארלאג / קולטור־ליגע /ווארשע

לויטן אפמאך פון פארלאג קולטור־ליגע, ווארשע,
מיט די יורשים פון שלום־עליכם איז פארבאטן
צו קויפן און פארקויפן דעם דאזיקן בוך
אין אמעריקע, ענגלאנד און פראנקרייך.
דאס בוך ווערט געדרוקט פון פריער צוגעגרייטע מא־
טריצן, דעריבער איז פארבליבן די אלטע ארטאגראפיע.
געדרוקט אין 1450 עקזעמפליארן אין דרוקעריי
י. הענדלער, ווארשע — דלוגא 26 — 1923

Szolom-Aleichem — Ksowim fun a ko-
miwojażer. Wydawnictwo „Kultur-Lige“,
Warszawa. Druk. I. Hendlera, Długa 26.

אינהאלט:

	צו די לעזער	5—6
I	קאָנקורענטען	7—15
II	דער גליקליכסטער אין קאָדני	17—28
III	סטאַנציע באַראַנאָוויטש	29—43
IV	צוגענומען	45—42
V	אַ מענש פון בוענאָס-איירעס	51—65
VI	קבר אָבות	67—75
VII	דער ליידיגגעהער	77—80
VIII	דער נס פון הושענא-רבה	81—94
IX	אַ חתונה אָהן כלי-זמר	95—102
X	דער טלית קטן	103—111
XI	אַ זעקס-אונזעכציג	113—126
XII	גימנאַזיע	127—142
XIII	פונ'ם פריזיוו	143—155
XIV	מע טאָר ניט זיין קיין גוטער	157—168
XV	אַ נשרף	169—178
XVI	ניטאָ קיין מזל!	179—183
XVII	באַשערט אַנ'אומגליק	185—198
XVIII	רוף מיך קנאַקניסעל	199—205
XIX	דער צעהנטער	207—211
XX	דריטע קלאַס	213—220

כּתבים פון אַ קאָמי-וואָיאַזשער

פון שלום-עליכם

צו די לעזער

איך בין אַ רײַזענדער. כמעט עלף חדשים אין יאָהר בין איך אין וועג. צום מײנסטען — אין באַהן, און מעהרסטענטײלס, דריטע קלאַס, און, ווי געוועהנליך, — איבער יודישע שטעדט און שטעדטלעך, וואָרום דאָרט, וואו יודען מאַרען ניט וואוינען, האָב איך נישט וואָס צו טהון.

וועה=וועה, וואָס מע זעהט זיך אָן אונטערוועגענס! שאַדע, וואָס איך בין ניט קײן שרײַבער. דאָס הײסט, אַז מען וויל צוריק, מיט וואָס בין איך ניט קײן שרײַבער? וואָס איז אַזעלכעס, אײגענטליך, אַ שרײַבער? יעדער מענש קאָן זײַן אַ שרײַבער. ובפרט נאָך, אויף יודיש. „זשאַרגאָן“ — אויך מיר אײַן עסק! מע נעמט אַ פען און מע שרײַבט.

נאָר אַז מע וויל דאָס אײגענע טאַקי ווידער צוריק, טאָר נישט איעדער זיך חאַפּען צו שרײַבערײַ. איטליכער בעדאַרף זיך האַלטען בײַ זײַנעם. פּרנסה איז פּרנסה. אָט אַזוי איז מײַן מײנונג. ס'איז נישטאָ וואָס צו טהון, איז דאָס אויך אײַן אַרבײַט.

מיר, אַלס רײַזענדער, קומט אויס אונטערוועגנס אָפּטמאָל אויסזיצן גאַנצע טעג, נישט צו טהון קײן האַנד אין קאַלט וואַסער, האַטש נעם שלאָג זיך קאָפּ אָן וואַנד. בין איך געפאַלען אויף אַ גלײַכער זאַך. איך האָב מיר אומיסטנע געקויפט אַ רײנעם בוך מיט בלײַשטיפט, און אַלסדינג, וואָס איך זעה זיך אָן, און אַלסדינג, וואָס איך הער זיך אָן אין וועג, נעם איך און טראָג דאָס אַרײַן צו מיר אין בוך אַרײַן, און אָט אַזוי ווי איהר זעהט, האָט זיך צונויפגעקליבען בײַ מיר, קײן עין הרע, אַ היבש ביסעל מאַטעריאַל. עס וועט זײַן גענוג אפשר אויף אַ יאָהר צו לײענען. האָב איך מיך מישב געווען: וואָס טהוט מען דערמיט?— אַרויסוואַרפען? — אײן עבירה פאַר גאָט. פאַרוואָס זאָל איך עס ניט אַרויסגעבען אין אַ בוך, אָדער אָבדרוקען אין אַ בלאַט? איך זאָל האָבען די ברכות, וואָס מע דרוקט אַ סך ערגערע זאַכען.

און איך האָב מיך אַוועקגעזעצט און האָב צולעגט די סחורה אויף מוסטערן, דעם „בראַק" אַרויסגעשמיסען, איבערגעלאָזט נור דאָס בעסטע פּרימאָ שפּריפּרימאָ, אײַנגעטײלט אויף בעזונדערע געשיכטען, געשיכטע נומער אײנס, געשיכטע נומער צווײ און אַזוי ווײַטער. יעדער געשיכטע האָב איך געגעבען אײן אַנדערן נאָמען, פּײַנטשיק, ווי עס געהער צו זײַן, — מעשה סוחר. איך ווײס ניט, צי וועל איך אינ'ם געשעפט פּערדינען, צי איך וועל ברעכען ריק און לענד. הלואי איך זאָל האַטש אַרויס מיט מײַן קרן...

די קשיא: צוליעב וואָס האָב איך בעדאַרפט דעם גאַנצען מסחר?— פרעגט מיך בחרם, איך ווײס אַלײן ניט. עס קאָן זײַן, ס'איז פון מיר אַ נאַרישקײַט, נאָר אָבגעטהון — איז פערפאַלען. מיט אײן זאַך האָב איך מיך בעוואָרענט: מיט די קריטיקער. איך האָב מײַן געשעפטס-נאָמען בעהאַלטען. אַ מכה וועלען זײ טרעפען, ווי אַזוי איך הײס. לאָזען זײ קריטיקירען, לאָזען זײ לאַכען, לאָזען זײ זיך דראַפּען אויף די גלײַכע ווענד — איך הער זײ, ווי המן דעם גראַגער. איך בין ניט קײן מחבר, קײן מלמד, קײן בטלן, — איך בין אַ יוד אַ סוחר!

אַ קאָמי-וואָיאַזשער

געשיכטע נומער איינס

„קאָנקורענטען"

תמיד, סאַמע אין דער רעכטער בהלה, ווען יודען שטופּען זיך, דער אַריין, דער אַרויס, און מען שלאָגט זיך אין וואַגאָן פאַר די ערטער, ווי, להבדיל, אין שוהל פאַר הקפות — פּונקט דעמאָלט זענען זיי דאָ. זיי ביידע: „ער" און „זי".

„ער"—אַ שוואַרצער, אַ גראָבער, אַ צובורשעטער, מיט אַ בעלמע אויף איין אויג. „זי" — אַ רויטע, אַ דאַרע און אַ געשטופּעלטע. ביידע אָבגעריסען, אָבגעשליסען, ביידע מיט געלאַטעטע שיך און ביידע מיט איינע און דיזעלבע סחורה: „ער" אַ קויש, „זי" אַ קויש; „ער" מיט געפּלאָכטענע קוילעטשלעך, האַרטע אייער, פּלעשלעך מיט זעלצערוואַסער און מאַראַנצען, „זי" אויך מיט דיזעלבע געפּלאָכטענע קוילעטשלעך, האַרטע אייער, פּלעשלעך זעלצערוואַסער און מאַראַנצען.

אַמאָל מאַכט זיך, אַז „ער" האָט אין קויש סקאַרמוטשען מיט רויטע ווײַנשעל, שוואַרצע קאַרשען אָדער גרינע עסיגזויערע ווײַנטרויבען. דעמאָלט קומט „זי" אויך מיט דיזעלבע רויטע ווײַנשעל, שוואַרצע קאַרשען אָדער גרינע עסיגזויערע ווײַנטרויבען.

און ביידע קומען זיי תמיד אין איין צײַט, שטופּען זיך דורך אין איין טיר פון וואַגאָן און רעדען ביידע אויף איין לשון, נאָר מיט אַ בעזונדערער אויסשפּראַך. „ער" — אַ ביסעל יאַדישליווע, אָהן אַ רי"ש, ווייך, צוגאַנגען, ווי אָהן אַ צונג. און „זי" — שטשיפּעליאַווע, דוקא אַ פול מויל מיט צונג.

אפשר מײנט איהר, אז זײ שמײסען זיך מיט די מקחים, קאָנקורי־רען, װאַרפען דעם מאַרק? חלילה. דער פרײז איז בײ זײ אײן פרײז, זײער גאַנצע קאָנקורענץ בעשטעהט נור אין דעם, װער פון זײ רופט ארױס מעהר רחמנות. בײדע בעטען זיך בײ אײך, איהר זאָלט רחמנות האָבען אויף זײערע פינף קינדער יתומים (בײ „איהם“ פינף קינדער יתומים, בײ „איהר“ פינף קידער יתומים). בײדע קוקען זײ אײך אין די אויגען אַרײן, שטופּען אײך זײער סחורה גלײך אין פּנים אַרײן און רעדען איבער אײך אַזױ לאַנג, אז (צי איהר דאַרפט, צי איהר דאַרפט ניט) איהר מוזט עפּיס קויפען.

ניִשט מעהר, װאָס פון זײער רעדען מיט זײער װײנען מיט זײער בעטען זיך װערט איהר א ביסעל פערטומעלט. איהר װײסט ניט, בײ װעמען איהר זאָלט קויפען: בײ „איהם“ צי בײ „איהר“? פאַלט איהר מסתמא אויף אײן עצה און װילט געבען צו לײזען בײדען, לאָזען זײ אײך ניט:

— קויפט איהר, רב יוד, דאַרפט איהר קויפען בײ אײנעם... אויף צװײ חתונות טאַנצט מען ניט.

װילט איהר זײן א בעל־יושר, קויפט אײנמאָל בײ „איהם“, דאָס אַנדערע מאָל בײ „איהר“, װערט איהר אויסגעזידעלט אויף אלע זײטען:

— רב יוד! מיט װאָס בין איך אײך עפּיס הײנט ניט געפעלען אין שלײער?

אָדער אַזױ:

— רב יוד! ערשט יענע װאָך האָט איהר בײ מיר געקויפט און האָט זיך, דאַכט מיר, ניט גע'סמ'ט און ניט דערװאָרגען אויך?...

פאַלט איהר אַרײן אין „מאַראַל“ און הויבט זײ אָן זאָגען מוסר, אז יענער האָט אויך א נשמה, יענער דאַרף אויך לעבען, װי דער דײטש זאָגט: „לעבען און לעבען לאַססען“. בעקומט איהר דערויף א תשובה, ניִשט אויף דײטש, נאָר דוקא אויף פּראָסט יודיש, אפילו א ביסעלע פערשטעלט, נאָר גאַנץ פערשטענדליך:

— פעטער? מיט אײן דאָס אויף צװײ ירידים פאָהרט מען ניט...

יאָ, אָט אַזױ איז עס, ליעבער פרײנד! יוצא זײן פאַר א װעלט זאָלט איהר קײנמאָל ניט װעלען — עס װעט אײך ניט געראָטען, און װערען א רודף־שלום'ניק זאָלט איהר זיך קײנמאָל ניט פּרובען — עס װעט אײך אויספאַלען באָקאָם. איך װײס עס פון מײן אײגענער פּראַקטיק. איך װאָלט אײך דערצעהלט װעגען דעם א שײנע געשיכטע, װי אַזױ

איך בין אַמאָל געווען אַ נאַר, איך האָב מיך אַריינגעלענט צווישען אַ פּאַרפּאָלק, געוואָלט מאַכען אַ שלום, און דער שפּיץ איז געווען — איך האָב געכאַפּט אָבגעשניטענע יאַהרען פון מיין אייגען ווייב. איך האָב אָבער מורא מישען אין געשיכטע אין דער אַנדערער, איך זאָל ניט אוועק אָן אַ זייט, כאָטש אפילו אין געשעפט טרעפט זיך אָפּטמאָל, אַז מע לעגט פּאָר אייגעם איין אַרטיקעל און רעדען רעדט מען גאַר האָצעקלאָץ, אויפ'ן הימעל אַ יריד... הכלל, מיר קעהרען זיך אום צו אונזער געשיכטע.

איינמאָל, געווען איז דאָס אָסיענציים, אין אַ רעגענדיגען טאָג. דער הימעל איז געווען וויינענדיג, די ערד — וויסט און פינסטער, און די סטאַנציע פול און פול מיט מענשען. פּאַסאַזשירען אַריין, פּאַסאַזשירען אַרויס. אַלע לויפען, אַלע שטופּען זיך, און יודען, געוועהנליך, מעהר פון אַלעמען. מע יאָגט זיך, מע קריכט איינס איבער דאָס אַנדערע, מיט טשעמאָדאַנעס, פּעקלעך און בעטגעוואַנד. אַ געשריי, אַ ליאַרעם, אַ געפּילדער! און סאַמע אין דער רעכטער הושטשע — „ער" און „זי". ביידע אָנגעלאָדען מיט עסענוואַרג, ווי תמיד. ביידע שטופּען זיך אין איין טיר אַריין, ווי תמיד. פּלוצים... וואָס האָט זיך געטראָפען? ביידע קוישען ליגען אויף דער ערד. די קוילעטשלעך מיט די אייער מיט די פלעשלעך זעלצערוואַסער מיט די מאַראַנצען וואַלגערן זיך אין דער בלאָטע, און אַ מישמאַש פון געשרייען, קוויטשערייען, טרעהרען און קללות גיסט זיך צונויף אינאיינעם מיט'ן געלעכטער פון די קאָנדוקטאָ-רען און מיט'ן רעש און מיט'ן טומעל פון די פּאַסאַזשירען. עס קלינגט און עס פייפט. נאָך אַ מינוט — און מיר פאָהרען.

אין וואַגאָן איז אַ גערעדעריי, אחינו בני ישראל שמועסען זיך דורך, לופטערן די שפּראַך. און דוקא אַלע מיט אַמאָל. ווי די ווייבער אין שוהל, אָדער ווי די גענז אויפ'ן יריד. עס איז שווער צו כאַפּען דעם תוך, דעם אינהאַלט. סיידען בעזונדערע פראַזען.

— אַ גערעט אויף געפלאַכטענע קוילעטשלעך...

— אַ פּאָגראָם אויף אייער...

— וואָס האָט ער געהאַט צו די מאַראַנצען?

— וואָס פרעגט איהר? — עשו!

— וויפיעל שאַצט איהר דעם היזק?

— אַ מצוה, לאָזען זיי ניט קריכען, ניט איינעסען זיך אין די ביינער אַריין!

— וואס זאלען זיי נעבעך טהון ? א יוד זוכט פרנסה.

— חא-חא-חא ! — רופט זיך אן א נעדיכטע באסאווע שטימע. — יודישע פרנסות.

— יודישע פרנסות ? — לאזט זיך הערען א יונג קול'כעל מיט א קוויטש. — איהר האט שענערע פרנסות ? גיט זיי אהער.

— יונגערמאן ! ניט צו אייך רעדט מען ! — דונערט די באסא-ווע שטימע.

— ניט צו מיר רעדט איהר ? איך רעד אבער צו אייך, — איהר האט שענערע פרנסות ? איא, איהר שווייגט ? וואס שווייגט איהר ?

— וואס וויל פון מיר אט דער יונגערמאן ?

— וואס זאל איך וועלען ? איהר זאגט : יודישע פרנסות, — זאג איך : אדרבה, איהר האט שענערע ? גיט זיי אהער.

— געפעלט אייך א ביסעל א פריטשעפע ? !

— שאט, יודען ! זאל זיין שטיל, אט איז זי דא.

— ווער ?

— זי אליין, דאס ווייבעל פון די אנבייסענס.

— וואו איז זי, די יפיפיה, וואו ?

— אט איז זי, א !

א געשטופעלטע, א רויטע מיט געשוואלענע אויגען פאר געוויין, שטופט זי זיך דורך מיט'ן ליידיגען קויש צווישען עולם, זוכט א פלאץ, זעצט זיך אוועק אויף דער ערד, אויפ'ן איבערגעקעהרטען קויש, בעהאלט די פערשוואלענע אויגען אינ'ם צוריסענעם שאל און וויינט זיך שטי-לערהייד.

א מאדנע שטילשווייגען ווערט מיט אמאל אין וואגאן. אויסגעגאנ-גען רעד. אבגענומען לשון. נאר איינער חאפט זיך אויף און רופט זיך אן צום עולם מיט א געדיכטע באסאווע שטימע :

— יודען ! וואס שווייגט איהר ?

— וואס זאלען מיר שרייען ?

— מע דארף איהר עפעס מאכען.

א שענע מעשה ! ווייסט איהר ווער דער „איינער" איז ? דוקא אט יענער, וואס האט נאר-וואס געלאכט „חא-חא-חא, יודישע פרנסות". א מאדנער נפש מיט א מאדנע היטעל אויפ'ן קאפ. א מין קאשקעט מיט א גלייכען גלאנצענדיגען דאשעק. און דערצו טראגט ער נאך בלויע ברילען, אזוי אז קיין אויגען זעהט מען ניט. נישטא קיין אויגען. נאר

אַ נאָז, אַ פלייִשיגע, פעטע, בולבעוואַטע נאָז.

נישט לאַנג געטראַכט, חאַפּט ער אַראָב דעם קאַשקעט פון קאָפּ, וואַרפט אַריין דער ערשטער אַ פּאָר זילבערנע מטבעות און געהט פון איינעם צום אַנדערן און דונערט מיט דער באַסאָווער שטימע:

— גיט, יודישע קינדער, וויפיעל איהר קאָנט. אחד המרבה ואחד הממעיט, — מאַכט רש״י: דאַראָוואַנאָמו קאָניו ווזובי ניע סמאָטריאַט.

דער עולם האָט זיך אַ נעם געטהאָן צו די קעשענעס, אויפגעעפענט די בייטעלעך און עס האָבען אָנגעהויבען קלינגען מטבעות, אַלערליי מטבעות, זילבערנע און קופערנע. צווישען עולם זיצט אויך איינער אַ קריסט, אַ קאַצאַפּ מיט גרויסע שטיוועל און מיט אַ זילבערנע קייט איבערן האַלז, האָט ער געגעצענדיג זיך איבערגע׳צלמ׳ט און אויך אַריינגעוואָרפען אַ מטבע. נאָר איין פּאַסאַזשיר האָט זיך אָבגעזאָגט, ניט געוואָלט געבען גאָרנישט. און דוקא אָט יענער, וואָס האָט זיך אָנגענומען די קריוודע פון יודישע פּרנסות. אַ יונגערמאַן אַ אינטעליגענט מיט פּעלקע בעקלעך, אַ נעל שפּיצעליג בערדעל און מיט אַ גאָלדענעם פּענסנע. איינער פון די יונגע לייט, וואָס האָבען רייכע טאַטע־מאַמע, רייכע שווער און אַליין זענען זיי אויך אָנגעשטופּט, און פאַהרען דריטע קלאַס, ווייל זיי זשאַלעווען געלד.

— יונגערמאַן, גיט עפּיס אין היטעל אַריין! — זאָגט צו איהם דער נפש מיט די בלויע ברילען און מיט דער בולבעוואַטע נאָז.

— איך געב ניט, — זאָגט דער יונגערמאַן דער אינטעליגענט.

— פאַרוואָס?

— אָט אַזוי. ס׳איז ביי מיר אַ פּרינציפּ.

— דאָס האָב איך געוואוסט פריהער.

— פון וואַנען?

— מע זעהט נאָך די באַקען, ווי די צייהנער קנאַקען, — מאַכט רש״י: „ווידנאַ פּאַנאַ פּאָ חאַליאַווע“...

דער יונגערמאַן דער אינטעליגענט ווערט אָנגעצונדען, פערליערט איש די פּענסנע און פאַלט אָן אויף דער בולבעוואַטע נאָז מיט אַ קוויטש:

— איהר זענט אַ איגנאָראַנט, אַ גראָבער יונג, איין עם־הארץ און אַ נאַהאַל, איין עזות־פּנים דערצו!

— דאַנקען גאָט! אַבי ניט קיין דבר אחר ביד חזקה שתים.

אַזוי ענטפערט איהם די בולבעוואַטע נאָז מיט דער באַסאָווע

שטימע דוקא אין גוטען מוט און געהט צו דער וויינענדיגער מיט די געשוואָלענע אויגען:

— מוהמעניו! טאָמער וואָלט געווען גענוג צו וויינען? איהר מאַכט אייך נור קאַלי אייערע שענע אויגען. גיט אַהער בײדע ושמעניעס, לאָמיך אייך אויסשיטען דאָס ביסעל קליינגעלד.

אַ מאָדנע ווייבעל! איך האָב געמיינט, אַז דערזעהען אַזוי פיעל געלד, וועט זי מסתמא צוגעהן און צוגאָסען ווערען פון ווינשעוואַניעס. עס הויבט זיך גאָר ניט אָן. אָנשטאָט ווינשעוואַניעס, האָבען זיך אַ גאָס געטהון פון איהר מויל קללות. עס האָט זיך ביי איהר געעפענט אַ פאָנטאַן, אַ קוואַל פון קללות:

— אינגאַנצען ער — ברעכען זאָל ער זהאַלז און נאַקען, ביין און לייב אויפ׳ן גלייכען וועג, ליבער גאָט! אַלסדינג נעמט זיך פון איהם — נעהמען זאָל איהם די ערד, זיסער פאָטער! ער זאָל גאָר ניט דערלעבען קומען אַהיים, קומען זאָל אויף איהם אַ מיתה-משונה, אַ חאָלירע, אַ שרפה, אַ מגפה, אַנ׳אויסחאַפעניש! אַנ׳אויפלוי-פעניש! אַנ׳איינדראָרעניש! אַ צונויפשרימפעניש!...

רבונו של עולם! פון וואַנען נעהמען זיך ביי אַ מענשען אַזוי פיעל קללות? אַ גליק, וואָס דער נפש מיט די בלויע ברילען האָט איהר איבער אין מיטען:

— גענוג אייך שוין צו בענטשען, ווייבעל! זאָגט בעסער, וואָס האָבען געהאַט צו אייך די קאָנדוקטאָרעס?

דאָס ווייבעל הויבט אויף איהם די געשוואָלענע אויגען:

— איבער איהם, דער שלאַק זאָל איהם טרעפען! ער האָט מורא געהאַט, טאָמער חאַפ איך אוים אַלע קונים, געהט ער און שטופט זיך אין וואַגאָן, געה איך און פערחאַפ פריהער, געהט ער און האַלט מיך צו דעם קויש פון אונטען, געה איך און מאַך אַ געוואַלד, געהט דער „זשענדאַר" און טהוט אַ וואונק צו די קאָנדוקטאָרעס, געהען די קאָנדוקטאָרעס און שיטען אונז אוים ביידע קוישען אין דער בלאָטע, צושאָטען זאָלען ווערען די ביינער זיינע אַזוי ווי זאַמד, ליבער גאָט! איהר מעגט מיר גלויבען, איך זאָל אַזוי רעדען מיט יעמען מיר איז ליעב, אַז זינט איך האַנדעל מיט דער דאָזיגער סחורה און פאָהר אויף דער „ליניע", האָט מיך נאָך קיינער ניט אָנגערירט, איהר זאָלט זאָגען, אויף אַ האָהר אַפילו! איהר מיינט, מחמת וואָס? מחמת גוטסקייט? אַזוי פיעל מכות זאָל זיך איהם זעצען, וויפיעל קוי-

לעטשלעך מיט וויפיעל אייער עס ווערט צוטיילט אויף דער סטאַנציע! אַלעמען, פון קלענסטען ביז'ן גרעסטען, מוז מען פערשטופען דעם האלז. קומט דער טאָג, הויבט זיך אָן אַנ'אויסטיילעניש: דעם אַ קרענק, דעם קדחת, דעם אַ מכה. דער סטאַרשי קאָנדוקטאָר נעמט זיך אַליין זיין חלק אָנבייסען, וואָס ער וויל, און די איבעריגע קאָנדוקטאָרעס טיילט מען אויס, ווער אַ קוילעטשעל, וועמען אַנ'איי און וועמען אַ מאַראַנץ. וואָס דאַרפט איהר מעהר? אפילו דער גוי, וואָס היצט די אויוועגס, אַ חאַלירע איהם אין פנים, מיינט איהר, איז ניט קיין בעלן אויף אָנבייסען? אַזאַ מכה איהם! ער שרעקט מיך, אַז טאָמער ניט, וועט ער מיך מסר'ן צום „זשענדאַר". ער ווייסט ניט, אַ קרענק איהם אין די ביינער, אַז דער „זשענדאַר" אַליין איז אויך אַנ'אונטערגעשמירטער. דעם „זשענדאַר" איז מען מטמא אַלע יוואָך, אַז עס קומט זונטאָג, מיט אַ פּאַרציע מאַראַנצען. אי דאָס — קלויבט ער אויס די גרעסטע, די שענסטע, די בעסטע מאַראַנצען...

— מוהמעניו! — שלאָגט איהר איבער דער וואָס מיט די בלויע ברילען. — ווערליג איך פערשטעה נאָך אייערע געשעפטען, דאַרפט איהר געהן אין גאָלד.

— וואָס רעדט איהר? — חאַפּט זיך אַרויס דאָס ווייבעל, גלייך ווי זי פערענטפערט זיך. — קוים-קוים וואָס מע קומט אויס מיט'ן קרן. און אַמאָל מאַכט זיך, אַז מע דערלעגט די הויט. מע ווערט בדיל-הדל.

— צו וואָס-זשע טויג אייך דער מסחר?

— וואָס-זשע, זאָל איך געהן גנב'ענען, אַז איך האָב פינף קינדער, פינף חאַלירעס איהם אין בויך, און אַליין בין איך קראַנק, קרענקען זאָל ער אין הקדש, ליעבער גאָט, פון היינט אָן חאָטש ביז איבעראיאָהר ראש-חודש אלול, ווי ער האָט געמאַכט אַ תל, בעגראָבען דאָס געשעפט, בעגראָבען זאָל איך איהם! אַזאַ געשעפט, אַזאַ זיס געשעפט, אַזאַ גוט געשעפט!

— אַ גוט געשעפט?

— אַ גאָלדען געשעפט, פרנסה בשפע, ווי זאָגט איהר, מיט טעלער און מיט לעפעל.

— אָט נאָר-וואָס האָט איהר געזאָגט, מוהמעניו, אַז מע ווערט בדיל-הדל.

— וואָס-זשע, מע פערדיענט, אַז מע צוטיילט העלער האַלב

אומזיסט דעם קאנדוקטאר און דעם סטארשי קאנדוקטאר און אלע זונטאג דעם „זשענדאר״? וואס איז ביי מיר — א קרעניצע? א ברונען? צי גנביש געלד?

דער נפש מיט די בלויע ברילען און מיט דער בולבעוואטע נאז הויבט שוין אן ארויס פון די כלים:

— מוהמעניו, איהר מאכט מיט מיר זומער און ווינטער!...

— איך מאך? די צרות מיינע מאכען, מאכען זאל איך איהם א טויט, ווי ער האט מיך אוועקגעקוילעט, געקוילעט זאל ער ווערען פון גאט, אז געווען איז ער סך-הכל א שניידער, א לאטוטניק, געשטשאבעט מיט דער נאדעל און ווי עס איז פערדינט, ווי זאגט איהר, וואסער אויף קאשע. האט ער זיך אבער מתקנא געווען אין מיר, דערזעהען, די אויגען זאלען איהם ארויס, אז איך עס ברויט, עסען זאלען איהם ווערים, און האלט אוים מיט'ן דאזיגען קויש, קיין עין-הרע, פינף קינדער יתומים, זאלץ איהם אין די אויגען, שטיינער איהם אין הארצען, געהט ער, ארויסגעהן זאל איהם די פארע, און קויפט זיך אויך א קויש, קויפען זאל איך איהם תכריכים, ליעבער גאט! פרעג איך איהם: וואס איז דאס? זאגט ער: א קויש. וואס וועסטו טהון, זאג איך, מיט'ן קויש? זאגט ער: דאס אייגענע וואס דו. זאג איך: וואס הייסט? זאגט ער: אט דאס הייסט... איך האב, זאגט ער, אויך פינף קינדער, וואס דארפען עסען... דו וועסט זיי, זאגט ער, מיט ברויט ניט האדעווען... האט איהר עפים צו איהם? און אט אזוי, ווי איהר זעהט, שלעפט ער זיך מיר נאך מיט'ן קויש און שלעפט אוועק ביי מיר אלע קונים, שלעפען זאל מען איהם די ציינער פון מויל, און רייסט ארוים פון מיר דעם לעצטען ביסען, רייסען זאל מען פון איהם שטיקער, זיסער פאטער, הארציגער, געטרייער!

פאלט דער נפש מיט די בלויע ברילען אויף א גלייכע זאך, וואס מיר אלע זענען, אייגענטליך, דערויף געפאלען:

— וואס-זשע דארפט איהר זיך טאפטשען ביידע אויף איין ארט? דאס ווייבעל שטעלט אוועק אויף איהם די געשוואלענע אויגען:

— וואס-זשע דען זאלען מיר טהון?

— זוכט אייך אוים אנ'אנדער פלאץ. די „ליניע״ איז גרוים.

— נו, און ער?

— ווער?

— דער מאַן מײַנער.
— װאָסער מאַן?
— מײַן צװײטער מאַן.
— װאָסער צװײטער מאַן?

דעם װײַבעלס רויט געשטופּעלט פּנים װערט נאָך רויטער.

— װאָס הײסט — װאָסער צװײטער מאַן? דאָס איז ער דאָך טאַקי, דער שלים־מזל, מײַן צװײטער מאַן, אַז אַך און װעה איז מיר!

אַלע האַפּען מיר זיך אויף פון די ערטער:

— ער, אָט דער קאָנקורענט אײַערער, איז אײַער צװײטער מאַן?

— װאָס דען האָט איהר געמײנט? מײַן ערשטער מאַן? עהעה! װען מײַן ערשטער מאַן, עליו־השלום, זאָל מיר איצטער לעבען!...

אַזוי ציהט אויס דאָס װײַבעל מיט אַ ניגון און װיל אונז אָנהויבען דערצעהלען, אַפּנים, װער איהר ערשטער מאַן איז געװען און װאָס ער איז געװען. װער הערט זי? אַלע רעדען, אַלע װערטלען זיך, אַלע חכמ׳ען זיך און מע לאַכט, און מע לאַכט, און מע לאַכט!

טאָמער װײסט איהר, װאָס איז דער „געלענדער״?...

ענדע געשיכטע נומער אײנס.

נעשיכטע נומער צוויי

דער גליקליכסטער אין קאַדני

די בעסטע צײַט פאָהרען אין באַהן איז ווײסט איהר ווען? אָסיִענצײַט, אַרום נאָך סוכות.

ס'איז ניט הײס און ניט קאַלט, און איהר קוקט ניט אָן דעם פערוויינטען הימעל מיט דער קלאָגעדיגער פער'חושכ'טער ערד. טראָפּענס רעגען שמײַסען אין די פענסטער, קויקלען זיך אַראָב אויפ'ן פערשוויצטען גלאָז, אַזוי ווי טרעהרען, און איהר זיצט זיך, ווי אַ פריץ, אין וואַגאָן דריטע קלאַס מיט נאָך אַ סך אַזעלכע מיוחסים, ווי איהר, און חאַפּט אַ קוק אין דרויסען אַרויס, און איהר דערזעהט פון דערווײַטענס אַ וועגעלע שלעפּט זיך, טיאָפּקעט אין דער בלאָטע. אויפ'ן וועגעלע זיצט אײַנגעבויגען אין דרײַען אַ גאָטס בעשעפעניש מיט אַ זאַק איבערגעדעקט און לאָזט אויס זײַן ביטער הארץ צום פערדעל נעבאַך, אויך אַ גאָטס בעשעפעניש, — און איהר דאַנקט גאָט, וואָס איהר זענט אונטער אַ דאַך, צווישען מענשען. איך ווײס ניט, ווי אַזוי איהר, — איך האָב ליעב פאָהרען אין באַהן אָסיענצײַט, אַרום נאָך סוכות.

דאָס ערשטע איז בײַ מיר — אײַן אָרט. האָב איך פערחאַפּט אײַן אָרט, און ווער שמועסט נאָך, אין דער רעכטער האַנד, נעבען פענסטער, — בין איך מיר אַ קיסר. אַרויסגענומען דעם פּאָרטאַבאַק, הויבט מען אָן צו פערוויכערן אַ פּאַפּיראָס נאָך אַ פּאַפּיראָס און אַרומקוקען זיך, ווער פאָהרט אין וואַגאָן און מיט וועמען קאָן מען רעדען

אַ פּאָר ווערטער וועגען געשעפט? פּאַסאַזשירען, דאַכט זיך, ניט צו פֿערזינדיגען, אָנגעפּאַקט, ווי הערינג אין אַ פֿאַס. בערד, נעזער, היטלען, בייכער, געשטאַלטען פֿון מענשען. און מענשען? — ניט איינער. נאָר שאַ, אָט זיצט עפּיס אין אַ ווינקעלע איינער אַליין אַ מאָדנער פּאַרשוין, אַ פּאַרשוין ניט ווי אַלע. ביי מיר איז אַ שאַרף אויג. נישט קיין געוועהנליכען מענשען וועל איך אייך בעמערקען צווישען הונדערט.

דאָס הייסט, אויפ'ן קוק איז דאָס אַפּילו אַ גאַנץ געוועהנליך מענשעל, אַ יודעל פֿון די יודלעך, וואָס מע מעסט זיי אויפ'ן מעסטעל, אָדער דאָס, וואָס ווערט אָנגערופען ביי אונז „אַ יוד פֿון אַ גאַנץ יאָהר“. נאָר אָנגעטהאָן איז ער עפּיס מאָדנע: אַ קאַפּאָטע ניט קיין קאַפּאָטע, אַ חאַלאַט ניט קיין חאַלאַט. אויפ'ן קאָפּ אַ היטעל ניט קיין היטעל, אַ יאַרמעלקע ניט קיין יאַרמעלקע. אין די הענד אַ שירעם ניט קיין שירעם, אַ בעזעם ניט קיין בעזעם. אַ מאָדנע אָנטהון,

נאָר ניט דאָס אָנטהון איז דער עיקר, ווי דאָס יודעל אַליין מיט זיין ריהרעוודיגקייט, מיט זיין אַרומקוקען זיך אויף אַלע זייטען און מיט זיין ניט קאָנען איינזיצען אויף איין אָרט, און דערהויפּט — מיט זיין שיינענדיג, פֿרעהליך, לעבעדיג פּנים און גליקליך אויסזעהען.

נישט אַנדערש, ווי דער מענש האָט אָדער אויסגענומען אַ הויפּט-טרעפער, אָדער חתונה געמאַכט אַ טאָכטער אין אַ מזל'דיגער שעה, אָדער אַריינגעגעבען אַ זוהן אין גימנאַזיע. אַלע מינוט חאַפּט ער זיך אויף, טהוט אַ קוק אין פֿענסטער און אַ זאָג צו זיך אַליין: „אַ סטאַנציע? נאָך ניט?“ — און זעצט זיך אַוועק צוריק, אַלעמאָל נעהענטער צו מיר, אַ שיינענדיגער, אַ פֿרעהליכער, אַ גליקליכער.

בטבע, דאַרפֿט איהר וויסען, בין איך אַ מענש, וואָס האָב פֿיינט, ווי אַנדערע, קריכען צו יענעם אין האַרצען אַריין, אויסטאַפּען, אויספֿרעגען ווער און וואָס און ווען. איך געה מיר מיט דעם נאַנג, אַז אַ מענש, וואָס האָט עפּיס, וועט ער עס אַליין אַרויסגעבען.

כך הוה. נאָך דער צווייטער סטאַנציע האָט זיך מיין ריהרעוודיג יודעל צוגערוקט צו מיר נאָך אַ ביסעל נעהענטער, דאָס הייסט, טאַקי גאַנץ נאָהענט, אַזוי אַז זיין מויל איז אויסגעקומען אַקוראַט אַקעגען מיין נאָז.

— וואוהין פֿאָהרט אַ יוד?

איך האָב אָבער פערשטאַנען פון זײַן פּרעגען מיך און פון זײַ ארומקוקען זיך און פון זײַן קראַצען זיך אונטערן היטעל, אַז איהם געהט ניט אָן אַזוי, וואוהין איך פאָהר, ווי עס ווילט זיך איהם אַרויסדערציילען, וואוהין ער פאָהרט. און איך האָב איהם געטהון צוליעב, דאָס הייסט, איך האָב איהם דערויף ניט געענטפערט גאָרניט, נאָר אַ פרעג געטהון: „און איהר וואוהין?“ — און ס׳איז אַוועק אַ גאַנג:

— איך וואוהין? קיין קאָדני. געהערט אַמאָל קאָדני? בין איך אַ דאָרטיגער בין איך. ניט ווײַט פון דאַנען. די דריטע סטאַנציע. דאָס הייסט, פון דאַנען האָבען מיר נאָך אַזוי גרויס ווי דרײַ סטאַנציעס. און פון דאָרטען קיין קאָדני בעדאַרף מען נאָך צופאָהרען מיט דער אַקס אַ שעה אָנדערטהאַלבען. דאָס הייסט, סע רעדט זיך נור אַזוי: אָנדערטהאַלבען. אין אמת׳ן איז דאָס טאַקי גאַנצע צוויי שעה, אײַזערנע צוויי שעה, נאָך מיט אַ סמיטשיק. אי דאָס, מיט אַ תנאי — אויב ס׳איז אַ גוטער וועג און מע פאָהרט מיט אַ פאַעטאָן. איך האָב בעשטעלט, דורך אַ דעפּעש. איך האָב געקלאַפּט, הייסט דאָס, אַ דעפּעש, מע זאָל מיר אַרויסשיקען אַ פאַעטאָן אויף דער סטאַנציע. צוליעב מיר, מיינט איהר? שרעקט אײַך ניט. איך קאָן בעשטעהן זיך איבערוואַפּען זאַלבע זעקסט מיט אַ פּראָסטען בעל־עגלה, אָדער אַז ניט, נעמט מען דעם שירם אין איין האַנד און דאָס פּעקעל אין דער אַנדערער האַנד און מע איז עולה רגל גלײַך אין שטאָדט אַרײַן גאַנץ פײַן צו פוס. סע טראָגט ניט, פערשטעהט איהר מיך, אויף קיין פאַעטאָנעס. ווערליג די גאָלדענע געשעפטען, מעג מען נאָר איינגאַנצען זיצען אין דער [illegible]ים. האַ? וואָס זאָגט איהר?

דאָ איז [illegible]ן פאַרשוין מפסיק, טהוט אַ זיפץ און הויבט אָן רעדען שטיל, גלײַך צו מיר אין אויער אַרײַן, קוקט זיך פריהער אַרום אין אַלע זײַטען, אויב קיינער הערט איהם ניט אונטער.

— איך פאָהר ניט אַליין. איך פאָהר מיט אַ פּראָפעסאָר פאָהר איך... ווי קום איך צו אַ פּראָפעסאָר? איז אַזוי די מעשה: פון קאַשעוואַרעווקע האָט איהר געהערט? אַ שטעדטעל אַזעלכעס פאַרהאַן, הייסט דאָס מיט׳ן נאָמען קאַשעוואַרעווקע. וואוינט דאָרטען אַ יוד אַ גביר, אַנ׳אויפגעקומענער גביר, אפשר האָט איהר געהערט פון איהם, באָראָדענקאָ הייסט ער, איציקעל באָראָדענקאָ. געפעלט אײַך דער נאָמען? איאָ, אַ גויאישער נאָמען? נאָר וואָס קומט אַרויס? אַ גויאישער נאָמען, אַ יודישער נאָמען — דערווײַל האָט ער דאָס געלד. און

א סך געלד. גאר א סך, ס'איז א סברה, אז בײ אונז אין קאדני שאצט מען איהם כמעט אין א האלבען מיליאן. און אפשר, אז איהר װעט מיך שטארק בעטען, האט איהר בײ מיר גע־פועל'ט, אז ער זאל פערמאגען דעם גאנצען מיליאן. דאס הײסט, װעדליג ער איז, איך בעט איבער אײער כבוד, א דבר־אחר, װאלט ער געמעגט פערמאגען צװײ. אט האט איהר א ראיה: חאטש איך זעה אײך דעם ערשטען מאל, נאר פערשטעהן פערשטעה איך, אז איהר פאהרט אום א װעלט, אודאי מעהר פון מיר. זאגט מיר דעם אמת: איהר האט עפּיס א סך מאל געהערט דעם נאמען באראדענקא, ער זאל זיך אויסשטעלען מיט עפּיס א יודישער זאך, א גרויסע נדבה, ציִ װאס? בײ אונז אין קאדני האבען מיר נאך לעת־עתּה דערפון עפּיס ניט געהארכט. נאר אויך די אײגענע מעשה, גאטס סטראפּטשע בין איך ניט און אויף יענעמס קעשענע איז יעדער א ותרן. איך רעד ניט פון נדבות און צדקה; איך רעד פון מענשליכקײט רעד איך. גאט האט דיר געהאלפען, דו ביסט אזוי רײך, אז דו קאנסט זיך פערגינען אויסשרײבען א פּראפעסאר, װאס װעט דיך ארען, אז יענער װעט אויך געניסען דורך דיר דעם זכות? מע בעט ניט בײ דיר קײן געלד, מע בעט בײ דיר א גוט װארט, — װאס חאפּט דיך אװעק דער רוח? װעט איהר הארכען א שענס.

דארף זיך טרעפען א מעשה, אז מע װערט געװאהר בײ אונז אין קאדני (בײ אונז אין קאדני װײסט מען אלץ), אז בײ דעם קאשעװארעװקער גביר, בײ אט דעם איציקעל באראדענקא, װאס איך דערצעהל אײך, װערט קראנק, ניט דא געדאכט, א טאכטער. װאס איז איהר קראנקשאפט, מײנט איהר? א נעכטיגער טאג, א פּערליבעניש. זי האט זיך פערליעבט אין א גוי, האט זיך דער גוי אבגעזאגט, האט זי אײנגענומען סם (בײ אונז אין קאדני װײסט מען אלץ). ערשט נעכטען איז דאס געװען. איז מען אװעקגעלאפען און מע האט אראבגעבראכט א פּראפעסאר, דעם גרעסטען פּראפעסאר. בײ אזא גביר שפּיעלט עפּיס א ראליע? פאלט מיר אײן א געראנק: אזוי װי דער פּראפעסאר װעט דאך דארט ניט בלײבען זיצען; הײנט־מארגען פאהרט ער דאך צוריק; און פאהרען פאהרט ער דאך סײ װי סײ דורך אונזער סטאנציע, דאס הײסט, פארבײ קאדני, — װאלט אפשר געװען א פּלאן, ער זאל זיך צוריקװעגס אראבחאפּען מפאיעזד לפאיעזד צו אונז, צו מיר הײסט דאס? עס ליעגט בײ מיר א קינד, ניט פאר אײך געאכט. דהיינו, װאס מײנט איהר, איז איהם? איך װײס אלײן ניט

וואָס , עפּיס איז איהם אינוועייניג . דאָס חייסט הוסטען , דאַנקען גאָט ,
הוסט ער ניט . און ווייטער , ער זאָל פיהלען עפּיס א וועהטאָג אין האַר=
צען , — איז אויך ניט . נאָר וואָס=זשע דען ? קיין טראָפּען בלוט , אָן
שוואַך , שוואַך , ווי א פליעג . דערפון , וואָס ער עסט ניט . גאָרנישט
ניט . ווי אַזוי , מיין איהר , גאָרנישט ניט ? אָבער לחלוטין גאָרנישט !
מילך אַמאָל טרינקט ער אוים אַ גלאָז . איז דאָס — מיט געוואַלד . מען
דאַרף איהם איינבעטען דאַרף מען איהם . אויסוויינען . און ווייטער איז
ניט קיין לעפעל יויך און ניט קיין ביסען ברויט . פון פליייש שמועסט מען
ניט . פליייש קאָן ער גאָר נישט זעהען . פערוואַרפט מיט'ן קאָפּ . דאָס איז
פון זינט ער האָט געבלוט . זומער האָט ער , ניט היינט געדאַכט , גע=
בלוט . איינמאָל , נאָר שטאַרק . איצט , דאַנקען גאָט , שוין מעהר ניט .
הלואי ווייטער . נאָר אָבגעשוואַכט איז ער — איהר קאָנט אייך גאָר נישט
משער זיין . קוים=קוים וואָס ער האַלט זיך אויף די פיס . א קלייניגקייט —
אַ מענש פיבערט , גליהט ווי אויף פּאָקען גליהט ער ! פון נאָך שבועות .
ניין און דרייסיג מיט אַ האַלבען . אָדער ניין און דרייסיג אָהן אַ האַל=
בען . גאָר נישטאָ קיין שום מיטעל דערצו . געווען שוין מיט איהם ביים
דאָקטאָר ניט איינמאָל . נאָר וואָס ווייסען אונזערע דאָקטוירים ? אַ סך
עסען , זאָגען זיי , אַ סך לופט . וואו זשע ? אז פון עסען וויל ער גאָר
ניט הערען . און לופט ? פון וואַנען זאָל זיך נעמען ביי אונז לופט ? אין
קאָדני — לופט ! האַ=חאַ ! אַ וואויל שטעדטעל קאָדני . אַ יודיש שטעד=
טעל . פאַרהאַן ביי אונז קיין עין=הרע , אַ ביסעל יודען , פאַרהאַן ביי אונז
אַ בית מדרש , פאַרהאַן אַ שוהל , פאַרהאַן א רב , פאַרהאַן אַלסדינג . נאָר
פון צוויי זאַכען האָט אונז גאָט אויסגעהיט : פון לופט און פון פרנסה .
מילא , פרנסה איז אָבגערעדט . פרנסה האָבען מיר , ברוך=השם , איינס
פון דאָס אַנדערע . . . און לופט ? אז מיר ווילען לופט , געהען מיר אין
„הויף“ אַריין . אין „הויף“ , זעהט איהר , איז שוין דוקא דאָ לופט .
אַמאָל , אַז קאָדני האָט געהערט צו די פּוילישע פּריצים , האָט מען ניט
געטאָרט אַריינשמעקען אין „הויף“ אַריין . די פּריצים האָבען ניט צוגע=
לאָזט , ניט אַזוי די פּריצים , ווי די פּריצישע הינד . נאָר זינט קאָדניר
„הויף“ איז אַריינגעפאַלען אין יודישע הענד , איז געוואָרען אוים הינד און
דער „הויף“ איז געוואָרען גאָר אַנ'אַנדער „הויף“ . אַ מחיה אַריינצוגעהן אין
„הויף“ אַריין . טאַקע פּריצים , פּאָמעשטשיקעס , נאָר יודישע פּאָמעשטשי=
קעס . רעדען יודיש ווי איך מיט אייך . און האַלטען פון יודישקייט און
האָבען ליעב אַ יודען . אז מע שמועסט יודען , איז דאָך ניט שייך ! דאָס

הײסט, איך וועל אײַך ניט זאָגען, אַז זיי זאָלען זײַן אַזעלכע גרויסע צדיקים, ברוך-השם, אין שוהל אַרײַן צו אונז דאַוונען חאַפּען זיי זיך ניט צוזוי שטאַרק, און, להבדיל, צו אונז אין באָד אַרײַן אוודאי ניט. און זיי זאָלען מורא האָבען מחלל שבת זײַן — זעהט מען עפּיס אויך ניט. און פאַר אַ היהנדעל, זאָגט מען, אין פּוטער שרעקען זיי זיך אויך ניט שטאַרק איבער. נו, און שערען דאָס בּערדעל, און געהן אָהן אַ היטעל, און נאָך אַזעלכע זאַכען, — פון דעם שמועסט מען ניט. דאָס איז שוין הײַנט אומעטום אַ וואָכעדיגער גאַנג. פאַרהאַן שוין בײַ אונז, דאַנקען גאָט, אין קאָדני אויך אַזעלכע בחורים'לעך, וואָס ס'איז זיי שווער דאָס היטעל אויפ'ן קאָפּ... פּראָוודע, קאָדני האָט אויף אונזערע פּאָמעשטשיקעס ניט וואָס צו קלאָגען זיך. אונזערע יודישע פּריצים זענען פאַר'ן שטעדטעל געוונג יוצא. פערקעהרט, פײַנען זיך אוים ווי ווײַט מעגליך. קומט אָסיען, שיקען זיי אַרײַן אַ הונדערט זעקלעך קאַרטאָפּלעס פאַר אָרימע לײַט. ווינטער — שטרוי אויף צו הייצען. ערב פסח — מעות-חטים. ניט לאַנג האָבען זיי געשענקט ציגעל אויף אַ שוהל. וואָס איז שייך? אַלסדינג פײַן און שען און לײַטיש, ווי עס געהער צו זײַן. נאָר אָט דאָס היהנדעל אין פּוטער זאָל נאָך ניט זײַן. אוי, אָט דאָס היהנדעלע!... מײנט ניט! איך וויל זיי חלילה דערמיט נישט בערעדען. וואָס האָב איך צו זיי? אדרבה! זיי וועלען אײַך פאַר מיר ניט אַוועקגעבען קײן זאַק באָרשט. רב אַלטער (מע רופט מיך אַלטער רופט מען מיך) איז בײַ זיי דאָס אויבערשטע פון שטויסעל. אַז מע דאַרף האָבען עפּיס אין שטאָדט אַרײַן מכח אַ גוישע זאַך, אַ נײַעם לוח, צום בײַשפּיעל, אויף ראש-השנה, מצות אויף פּסח, אויף סוכות הושענות, וכדומה אַזעלכע זאַכען, וואָס זענען שייך צו יודישקײַט, — שיקט מען רופען רב אַלטערן. און מײַן ווײַב אין קלײטעל (מײַן ווײַב האַלט אַ קלײטעל האַלט זי) געבען זיי צו לײזען שען געלד. פאַר זאַלץ און פאַר פּעפער און פאַר שוועבעלעך און פאַר אַלסדינג. דאָס האָט איהר אײַך די פּאָמעשטשיקעס.

און זײערע קינדער די סטודענטלעך — די זענען פאַר מײַן זוהן גאָר די כפּרה. קומט דער זומער און זיי פאָהרען זיך צונויף פון פּיטערבּאַרג, לערנען זיי מיט איהם וואָס איהר ווילט. זיצען אַוועק מיט איהם טעגוויײַז איבער די ביכלעך, און בײַ מײַנעם אַ ביכעל, דאַרפט איהר וויסען, איז דאָס חיות מיט דער נשמה! טײַערער פונ'ם טאַטען מיט דער מאַמען. איך האָב מורא צו זאָגען, נאָר מײנען מײַן ז.ן,

אז דאָס ביכעל — דאָס איז טאַקי זײַן מלאך-המות. פון דעם ביכעל האָט זיך גענומען דאָס גאַנצע אומגליק... „זי" דרינגט מיר אפילו, אז ס'איז בײַ איהם פונ'ם פריזיװ. װאָס פריזיװ? װען פריזיװ? דעם פריזיװ האָט ער שוין לאַנג פערגעסען. נאָר מילא, װי אַזױ די מעשה איז שוין דאָרטען, צי ביכעל, צי פריזיװ, — דערװײַל ליעגט בײַ מיר אַ קינד, נישט פאַר קײַן יודען געדאַכט, און צאַנקט, צאַנקט נעבאָך, געהט אױס, װי אַ ליכט. אײַן גאָט זאָל זיך אױף איהם דערבאַרימען...

אַ מינוט האָט זיך אױף מײַן יודעלס שײַנענדיג פנים אָנגערוקט װי אַ חמאַרעלע. אָבער נישט מעהר, װי אײַן מינוט. גיך האָט געגעבען אַ קוק אַרום די זון, פערטריבען די חמאַרע, און דאָס פנים האָט בײַ איהם װידער אָנגעהױבען שײַנען, די אױגען לײַכטען און דאָס מױל שמײַכלען, און אָט דערצעהלט ער װײַטער:

— הכלל, װאו זשע האַלטען מיר? יאָ. האָב איך מיך מישב געװעזען, איך װעל געבען אַ לױף קײַן קאַשעװאַרעװקע צו איציקעל באַראַדענקאָ, צום גביר הײַסט דאָס. געװײַנטליך, האָב איך מיך נישט געלאָזט אין װעג אַרײַן גלאַט אַזױ, װי זאָגט איהר, מיט לײדיגע הענד. איך האָב מיטגענומען אַ בריעף האָב איך מיטגענומען. פון אונזער רב (דער קאָדניר רב האָט אַ נאָמען). אַ שענעם בריעף: היות אַזױ װי גאָט האָט אײך געהאָלפען, איהר זענט אימשטאַנד אַראָבברענגען צו זיך אין שטוב אַרײַן אַ פראָפעסאָר, אז איהר דאַרפט, און אַזױ װי בײַ אונזער אַלטערען ליעגט, ניט פאַר אײך געדאַכט, אַזוהן אױפ'ן טױטען-בעט, אפשר װעט זיך דערװעקען אין איער האַרץ אַ פונק פון רחמנות און איהר װעט אַראָבנידערן פון אײער געצעלט און אַרײַנגעהן אין דער „פּאָלאָזשעניע" און װעט פועל'ן בײַם פראָפעסאָר, אז צוריקװעגס, ער פאָהרט דאָך סאַיסאַי פאַרבײַ קאָדני, זאָל ער זיך אַראָבכאַפּען צו אונז מפּאָיעזד לפּאָיעזד אױף איין פערטעל שעה נור, אַ קוק טהון אױפ'ן קראַנקען, ובשכר זה"...

נו, און אַזױ װײַטער. אַ שענער בריעף.

פּלוצים דערהערט זיך אַ פײַף און מיר בלײַבען שטעהן. מײַן יודעל טהוט זיך אַ חאַפּ אױף:

— אַהאַ! אַ סטאַנציע? אָט טהו איך אַ שפּרונג אין „פּערװע" קלאַס

נור אויף איין מינוט. איך וועל נור געבען אַ קוק צו מיין פּראָפעסאָר, קום איך באַלד אַריין, וועל איך אייך „קינטשען" די מעשה.

אַרײַנגעקומען איז מיין יודעל צוריק מיט נאָך אַ מעהר שיינענדיג פּנים, ווי פריהער. איך זאָל וויסען, אַז מע קאָן זיך אַזוי אויסדריקען, וואָלט איך געזאָגט: ע ס ה אָ ט ג ע ר ו ה ט א ו י ף א י ה ם ד י ש כ י נ ה. אָנגעבויגען זיך צו מיר אויפ'ן אויער, מאַכט ער צו מיר שטיל, ווי ער וואָלט מורא האָבען עמיצען אויפוועקען:

— ער שלאָפט, דער פּראָפעסאָר מיינער. גאָט זאָל העלפען, ער זאָל זיך חאָטש גוט אויסשלאָפען, אַזוי אַז ער וועט קומען, זאָל ער קומען מיט אַ לויטערן קאָפּ... הקיצור, וואו זשע האָבען מיר זיך אָבגעשטעלט? אין קאַשעוואַרעווקע.

קום איך, הייסט עס, צו פאָהרען קיין קאַשעוואַרעווקע און לאָז מיך גלייך אין שטוב אַריין, קלינג אָן ביי דער טיר איינס און צוויי און דריי, שפּרינגט אַרויס אַ נפש מיט אַ פּאָר פּיסקעס און מיט אַ געגאָלטע מאָרדע און בעלעקט זיך, ווי אַ קאַץ, און מאַכט צו מיר בלשון פּאָניע: „שטאָ נאַדאַ"? זאָג איך צו איהם דוקא אויף יודיש: מסתמא איז „נאַדאַ", ס'זאָל נישט זיין „נאַדאַ", וואָלט איך מיך נישט געהעצקעט אַהער ביז פון קאָדני...

הערט ער מיך אויס, קייט און בעלעקט זיך און דרעהט מיט'ן קאָפּ: „מע קאָן נישט איצטער צוטרעטען צו אונזערע, ווארום דער פּראָפעסאָר זיצט". זאָג איך: אדרבה, „ווייל דער פּראָפעסאָר זיצט. איך בין, זאָג איך, טאַקי צוליעב'ן פּראָפעסאָר אַהער געקומען". זאָגט ער צו מיר": וואָס פאַר געשעפטען האָט איהר מיט אַ פּראָפעסאָר?" זאָל איך איהם גען דערציילען מעשיות: נעם איך און דערלאַנג איהם דעם רב'ס בריעף: „גוט איז דיר, זאָג איך, צו שמועסען, אַז דו שטעהסט פון יענער זייט, און אויף מיר, זאָג איך, געהט אַ רעגען. נאַ דיר, זאָג איך, אָט דעם דאָקומענט און גיב דאָס איבער, זיי מוחל, דעם בעל-הבית, זאָג איך, גלייך איהם אין די הענד אַריין", און אַליין בלייב איך שטעהן אין דרויסען, פון יענער זייט טיר, און וואַרט ביז מע וועט מיך שיקען רופען. איך וואַרט אַ האַלבע שעה. איך וואַרט אַ שעה. איך וואַרט צוויי. דער רעגען גיסט, אַ מבול, און מע רופט מיך עפּיס ניט. הויבט דאָס מיר שוין אָן צו פערדריסען. ניט אַזוי פאַר זיך ווי פאַר אונזער רב. דאָס שרייבט דאָך ניט קיין יונגעלע, דאָס שרייבט דאָך עפּיס אַ רב (דער קאָדניר רב האָט אַ נאָמען). געה איך און טהו

אַ ציה דאָס נלעקעל נאָך אַמאָל און נאָך אַמאָל. אַז סע שפּרינגט ניט
אַרויס דער אייגענער נפש מיט די רויטע פּיסקעס, מיט אַ גוואַלד און
מיט אַ רציחה: „אַנ׳עזות, זאָגט ער, פון אַ יודען—קלינגען!״ „אַ׳נעזות,
לאָזען אַ יודען, זאָג איך, שטעהן צוויי שעה אין דרויסען אויפ׳ן רעגען?״
און טהו מיך אַ לאָז צו דער טיר און וויל אַריין אינווייניג — ווער?
וואָס? פערהאַקט די טיר און רופ מיך קנאַקניסעל! [illegible] זשע טהוט מען
ווייטער? עפּיס טאַקי זעהר ניט פרעליך. פאָהרען צוריק מיט [illegible]
איז [illegible] זעהר ניט שען. ערשטענס, אַ בזיון פאַר זיך אַליין. איך בין
דאָך עפּיס אַ שטיקעל בעל־הבית ביי אונז אין קאָדני, חלילה, ניט קיין
שלעפּער... און אַגב רייסט מיר דאָס האַרץ: מיין קינד נעבאַך...
איז דאָך אָבער פאַרהאַן, ווי זאָגט איהר, אַ גרויסער גאָט אויף דער וועלט.

איך טהו אַ קוק — עס פאָהרט צו אַ קאַרעטע מיט פיער פערד.
און גלייך צו דער טיר. איך טהו מיך אַ נעם צום קוטשער: וואָס איז
פאַר אַ קאַרעטע און וועמענס איז פערד? ווער איך געוואָהר, אַז דאָס
איז טאַקי דעם גבירס קאַרעטע מיט׳ן גבירס פערד. פונ׳ם פּראָפעסאָרס
וועגען. דאָס וועט מען איהם נעמען, דעם פּראָפעסאָר הייסט עס, און
מע וועט איהם אָבפיהרען צו דער באַהן. אויב אַזוי, טראַכט איך מיר,
איז דאָך שוין טאַקי ווידער גוט. אויסגעצייכענט גוט! און איידער איך קוק
מיך אַרום, עפענט זיך די טיר און עס בעוויזט זיך טאַקי ער אַליין,
דער פּראָפעסאָר הייסט עס. אַ קליינינטשקער, אַנ׳אַלטיטשקער, מיט אַ פּנים,
וואָס זאָל איך אייך זאָגען? אַ מלאך, אַ מלאך פונ׳ם הימעל! נאָך איהם
געהט נאָך דער גביר, איציקעל בּאָראָדענקאָ הייסט עס, דוקא אָהן
אַ הִיטעל. און גאָר אונטען געהט דער נפש מיט די רויטע
פּיסקעס, טראָגט נאָך דעם פּראָפעסאָרס טשעמאָדאַנטשיקעל. איהר
זאָלט אָנקוקען אַ גביר פון אפשר העכער אַ מיליאָן. גאָט זאָל מיר
בּישט שטראָפען פאַר די רייד, טראָגט ער אַ פּידזשאַק פון גע־
ווינטליכען געוואַנד „דיאַגאָנאַל״, ווי מע טראָגט ביי אונז אין קאָד־
ני. האַלט די הענד אין די קעשענעס און קוקען קוקט ער אַן
אַ זייט, אַ ביסעל קאַסאָקע. איך שטעה און בעטראַכט: רבונו של עולם!
אַט דאָס האָט מיליאָנען? נאָר געה טענה זיך אויס מיט גאָט... דער־
זעהען מיך שטעהן, נעמט ער מיך דורך מיט די קאַסאָקע אויגען און
רופט זיך אָן צו מיר: „וואָס דאַרפט איהר?״ געה איך צו און מאַך צו
איהם: אַזוי און אַזוי, זאָג איך, דאָס האָב איך אייך געבראַכט, זאָג
איך, דעם בריעף פון אינזער רב האָב איך אייך געבראַכט... מאַכט

ער צו מיר: „פון וואָסער רב?“ איהר הערט? ער ווייס שוין גאָר ניט, פון וואָסער רב?! „פון קאָדניר רב, זאָג איך. איך בין אַ דאָרטיגער בין איך, איך בין אומיסטע געקומען, זאָג איך, פון קאָדני צום פראָפעסאָר, זיי זאָלען זיך מטריח זיין, זאָג איך, קיין קאָדני מפאָיעזד לפאָיעזד אויף אַ פערטעל שעה צו מיין קינד, זאָג איך, ביי מיר איז אַ קינד, זאָג איך, ניט פאַר אייך געדאַכט, טויט קראַנק“... אָט אַזוי, מיט די ווערטער, זאָג איך צו איהם. איך בין אייך נישט מגזם אויף אַ האָהר אפילו. וואָס האָב איך גערעכענט? איך האָב גערעכענט: אַ מענטשען האָט געטראָפען אַן'אומגליק, ס'האָט זיך ביי איהם גע'סמ'ט, ניט דאָ געדאַכט, אַ טאָכטער, אפשר וועט זיך ביי איהם צוברעכען דאָס האַרץ, ער וועט רחמנות האָבען אויף אַן'אָרימען טאַטען? צום סוף: ווער—וואָס? נישט געענטפערט מיר קיין חצי דבור, נאָר אַ קוק געטהאָן מיט די קאָסאָקע אויגען אויף דעם נפש מיט די רויטע פיסקעס ווי איינער רעדט: „טאָמער וואָלסטו אָבגערוימט פונ'ם וועג אָט דאָס יודעל?“ און מיין פראָפעסאָר איז דערוויַל אַריין מיט'ן טשעמאָדאַנטשיקעל אין קאַרעטע אַריין. נאָך איין מינוט איז אוים פראָפעסאָר! וואָס טהוט מען דעמאָלט? דערזעהען, אַז דאָס שפיעל איז פאַר'ן טייוועל, האָב איך מיך מיישב געווען: יעבור עלי מה, וואָס ס'וועט זיין וועט זיין, מע דאַרף ראַטעווען אַ קינד! און נעם מיך אָן מיט האַרץ און — פוץ גלייך אונטער די פערד!... מילא, וואָס זאָל איך אייך זאָגען,—אַז ס'איז מיר געווען גוט צו ליעגען אונטער די פערד?—ווייס איך נישט. איך געדענק ניט אפילו, וויפיעל צייט איך בין געלעגען און צי בין איך גאָר אינגאַנצען געלעגען? עס קאָן זיין, איך בין גאָר ניט געלעגען. איך ווייס נור, אַז עס האָט ניט געדויערט אפילו אַזוי פיעל, וויפיעל איך דערצעהל אייך, איז דער אַלטיטשקער, דער פראָפעסאָר הייסט עס, שוין געשטאַנען נעבען מיר: „שטאָ טאַקאָיע?“ און „גאָלובטשיק!“—איך זאָל איהם אַרויסדערצעהלען אַלסדינג, אַרויסזאָגען וואָס איז מיין בעגעהר, איך זאָל גאָר ניט קיין מורא האָבען. און דער גביר שטעהט ביי דער זייט און קוקט מיך אָן מיט די קאַסאָקע אויגען, און איך רעד! איהר דאַרפט וויסען, אַז קיין גרויסער בעל-דבּרן אויף רוסיש בין איך ניט, נאָר דאָסמאָל האָט מיר גאָט עפּיס אַריינגעגעבען אַזאַ כח און עס האָט זיך גערעדט! איך האָב איהם אויסדערצעהלט אַלסדינג, וואָס ס'איז ביי מיר אויף דער נשמה. איך האָב איהם געזאָגט: אַזוי און אַזוי, העֶרר פראָפעסאָר, אפשר איז דאָס אַ בעשערטע זאַך, אַז איהר זאָלט זיין דער שליח מיר אומקעהרען מיין קינד

מײַן אײַנאונאײַנציגען זוהן, וואָס איז געבליבען בײַ מיר פון זעקס, דעם צו לענגערע יאָהר. און אויב, זאָג איך, עס מוז קאָסטען געלד, פערמאָג איך מײַן אײַגענס אַ גאַנצען כף־הא׳ער, אַ פינפאונצוואַנציגער הײַסט עס, חלילה נישט מײַנער, זאָג איך, ווי קומט צו מיר אַזוי פיעל געלד? דאָס איז מײַן ווײַבס פינפאונצוואַנציגער, זאָג איך, ליעגט אָנגעגרײַט צו פאָהרען אין שטאָדט אַרײַן נאָך סחורה. בין איך מפקיר, זאָג איך, דעם פינפאונצוואַנציגער, חאַפּט דער גוטער יאָהר, מײַן ווײַבס קלײַטעל, אַבי ראַטעווען אַ קינד!... אַזוי זאָג איך און גײה און צושפּיליע די קאַפּאָטע און וויל אַרויסבעקומען מײַן פינפאונצוואַנציגער. נעמט דער אַלטיטשקער, דער פּראָפעסאָר הײַסט עס, לעגט אַרויף אויף מיר די האַנד: „ניטשע־וואָ!“ און הײַסט מיר קריכען אין קאַרעטע, איך זאָל אַזוי דערלעבען טרעפען מײַן זוהן אַ געזונדען, ווי איך זאָג אײַך נישט קײַן ליגען! נו, פרעג איך אײַך, זאָל ער נישט זײַן די כפרה, איציקעל באָראָדענקאָ, מײַן איך, פאַר׳ן פּראָפעסאָרס מינדסטען נאָגעל? ער האָט דאָך מיך שיער געקוילעט אָהן אַ מעסער האָט ער דאָך מיך! גוט, דער אויבערשטער האָט אַזוי געפיהרט, ס׳איז מיר אָבגעראָטען. און וואָס וואָלט געווען, למשל, ווען חלילה פערקעהרט?... הא? וואָס זאָגט איהר?...

אין וואַגאָן ווערט אַ שטיקעל סומאַטאָכע און מײַן יודעל טהוט זיך אַ וואָרף צום קאָנדוקטאָר:

— קאָדני?

— קאָדני.

— זײַט געזונד און פאָהרט געזונד און זאָגט נישט קײנעם, מיט וועמען איך פאָהר. איך וויל ניט, מע זאָל וויסען בײַ אונז אין קאָדני, אַז איך בין געקומען מיט אַ פּראָפעסאָר. מע וועט זיך צונויפלויפען!...

אַזוי מאַכט צו מיר דאָס יודעל בסוד־סודות און קוועטשט מיר די האַנד — און מעהר זעה איך איהם נישט.

ערשט אין אַ פּאָר מינוט אַרום, ווען מיר האַלטען שוין בײַ פאָה־רען ווײַטער, דערזעה איך דורכ׳ן פענסטער טרײַסעלט זיך אַ הינקעדיגער טאַראַנטאַס מיט אַ פּאָר אָבגעבאַרעטע פערזאָרגטע גרויע פערדלעך. אין טאַראַנטאַס זיצט אַ קלײַניטשקער, אײַן אַלטישקער, מיט ברילען, מיט יונגע רויטע בעקלעך און מיט אַ גרוי בערדעל, אַקעגען איהם, אין פאַ־עטאָן, זיצט מײַן יודעל אין אַ זײַט, הענגט ווי אויף אַ פאָדעם, קוקט דעם אַלטיטשקען גלײַך אין די אויגען אַרײַן און העצקעט זיך, און דאָס פּנים בײַ איהם שײַנט, און די אויגען — אָט־אָט שפּרינגען זיי אַרויס.

שאַדע, וואָס איך בין ניט קיין פאָטאָגראַף און פיהר ניט מיט זיך קיין אפּאראַט. עס וואָלט געווען אַ יושר אַראָבצוהאַפּען פונ'ם יודעל אַ פּאָר־טרעט. לאָז די וועלט זעהען, וואָס הייסט אַ גליקליכער מענש — דער גליקליכסטער מענש אין קאָרני.

נעשיכטע נומער דריי

סטאַנציע באַראַנאָוויטש.

דאָסמאָל זענען מיר געווען נישט מעהר ווי אַ פּאָר מנינים יודען און מיר זענען געזעסען אין וואַגאָן דריטע קלאַס, מע קאָן זאָגען, בהרחבה. דאָס הייסט, געזעסען זענען, אייגענטליך, נור די, וועלכע האָבען בעצייטענס פערכאַפּט ערטער. די איבריגע זענען געשטאַנען אָנגעלעהנט אויף די צווישענווענדלעך און האָבען גענומען פונדעסטוועגען אַנטייל אין׳ם שמועס גלייך מיט די, וואָס זענען געזעסען. און דער שמועס איז געווען זעהר אַ לעבעדיגער שמועס. אַלע האָבען גערעדט. אַלע אינאיינעם. ווי געוועהנליך. ס׳איז געווען אין דער פריה. דער עולם האָט זיך אויסגעשלאָפען, אָבגעדאַווענט, ווי עס איז איבערגעביסען, גוט אָנגערויכערט זיך מיט פּאַפּיראָסען און מע איז געווען אויפגעלעגט, זעהר אויפגעלעגט, אויף צו רעדען. פון וואָס? פון וואָס איהר ווילט. איטליכען האָט זיך געוואָלט דערצעהלען עפּיס אַ פרישס, אַ צאַפּעלדיגס, אַזעלכעס, וואָס זאָל זאָל צוציהען, אַלע זאָלען האָרכען. עס האָט זיך אָבער ניט איינגעגעבען קיינעם אויפצוהאַלטען דעם עולם אויף איין זאַך. אַלע מינוט איז מען אַריבערגעלאָפען פון איין ענין אויף׳ן אַנדערן. אָט רעדט מען, דאַכט זיך, פון׳ם „אוראָזשאַי”, אַ געוועט אויף ווייץ און אויף האָבער, און אָט איז מען אַריבער (אַ סמיכות הפרשה!) אויף מלחמה. נישט געהאַלטען זיך ביי דער מלחמה קיין פינף מינוט, מ׳ייט מען אַ שפרונג אַריבער גלייך צו דער רעוואָלוציע. פון דער רעוואָלוציע גיט מען זיך אַ וואָרף אין דער קאָנסטיטוציע, און פון קאָנסטיטוציע פאַלט מען שוין במילא

אַרײַן אין די פּאָגראָמען, מיט די רציחות, רדיפות און נײַע גזירות אויף יודען, מיט'ן טרײַבעניש פון די דערפער, מיט'ן לויפעניש קײן אמעריקאַ, מיט די איבעריגע צרות און שלעק-פּורעניות, וואָס מע הערט זיך אָן אין הײַנטיגע שענע צײַטען: אָנזעצען, עקספּראָפּריאַציעס, וואָיענע פּאָלאָזשעניע, תּליות, הונגער, חאָלירע, פּורישקעוויטש, אַזעוו...

„אַ-ז-ע-וו!“

אײנער האָט אַרויסגעלאָזט דאָס דאָזיגע וואָרט, אײנער האָט דערמאָהנט דעם דאָזיגען נאָמען, — און דער גאַנצער וואַגאָן איז געוואָרען אויפגעקאָכט: אַזעוו, און נאָך אַ מאָל אַזעוו, און אָבער אַמאָל אַזעוו, און טאַקי ווידער אַ מאָל אַזעוו.

— האָט קײן פּעראיבעל ניט, איהר זענט, וואָס אַרט אײַך, אַלע בהמות. ס'טוט זיך אַ ביסעל — אַזשעוו — פּחע! אַ גאַנצער טאַראַראַם — אַזשעוו! וואָס איז אַזעלכעס אַזשעוו? אַ ניקס, אַ יונגאַטש, אַ פּאַרך, אַ מסור, אַ נול, אַ גאָרנישט שבגאָרנישט. איהר זאָלט מיך בעטען, וואָלט איך אײַך דערצעהלט אַ מעשה פון אַ מסור, טאַקי פון אונזערן אַ קאַמינקער, וואָלט איהר, וואָס אַרט אײַך, אַלײן געזאָגט, אַז אַזשעוו איז אַ הונד אַקעגען איהם.

אָט מיט אַזאַ שפּראַך איז אַרויס אײנער פון די פּאַסאַזשירען, וואָס האָבען נישט געהאַט קײן אָרט אין וואַגאָן און געהאַנגען איבער אונז אויף די צווישענווענדלעך. איך דרעה אויס דעם קאָפּ און הויב אויף די אויגען, דערזעה איך אַ געפּאַקטען פּרשון אין אַ זײַדענעם שבת'דיגען קאַשקעט, מיט אַ רויטען קלײַנעדיגען פּנים, מיט שמײכלענדיגע אויגען און אָהן צײַהן פון פאָרענט. דאָס הײסט, סאַמע די פעדערשטע צײַהן פעהלען איהם, און מחמת דעריבער, אַפּנים, רעדט ער אַרויס אַ „ז“ און אַ „ס“ און אַ „צ“ אַ ביסעל פײַפענדיג, און טאַקי דערפאַר קומט אויס בײַ איהם ניט „אַזעוו“, נאָר „אַזשעוו“.

מיר איז אָט דער פּאַרשוין באַלד געפעלען געוואָרען. מיר איז געפעלען זײַן ברײטקײט, מיט זײַן שפּראַך, מיט זײַן האַלטען אונז אַלעמען פאַר בהמות. איך האָב ליעב, איך בין מקנא אַזאַ יודען.

בעקומען אומגעריכט פון אַ קאַמינקער יודען אײַן אַטעסטאַט פון בהמות, איז דער גאַנצער עולם געבליבען די ערשטע מינוט ווי געפּלעפּט, גלײַך ווי עמיצער וואָלט זײ אָבגעגאָסען מיט אַ שעפל קאַלט וואַסער. מע איז אָבער גיך געקומען צו זיך, אַ ביסעל זיך איבערגעקוקט אײנס מיט דאָס אַנדערע און אַ זאָג געטהאָן צום קאַמינקער יודען:

— איהר ווילט, מיר זאָלען אייך בעטען, בעטען מיר אייך, מהכיתיתי; דערצעהלט אונז, וועלען מיר האָרכען, וואָס האָט זיך אזעלכעס געטראָפען ביי אייך אין קאַמינקע? נאָר למאי שטעהט איהר? פאַר וואָס זיצט איהר ניט? נישטאָ, זאָגט איהר, וואו? יודען! טהוט זיך א ביסעל א רוק צונויף! מאַכט אַנ'אָרט! זייט זשע מוחל!

און דער עולם, וואָס איז אַזוי אויך געזעסען גענוג צונויפגערוקט, טהוט זיך נאָך א ביסעל אַ רוק צונויף און מאַכט איין אָרט פאַר'ן קאַמינקער יודען. און דער קאַמינקער יוד זעצט זיך אַוועק גאַנץ ברייטליך (ווי אַ סנדקא אויף אַ ברית, בשעת דער שמש טהוט אַ געשריי: „קוואַטער" און מען טראָגט אַריין דאָס קינד) — און ער פערדוקט דעם קאַשקעט אַרויף, פערקאַטשעט די אַרבעל און הויבט אָן מיט זיין ברייטער שפּראַך בזו הלשון:

— הערט זשע צו, מיינע ליעבע יודען. אָט דאָס, וואָס איך וויל אייך דערצעהלען, איז, זאָלט איהר ויסען. נישט קיין פּזמון, וואָס מע לייענט אין אַ ביכעל פון די ביכלעך, און נישט קיין בבא־מעשה פון טויזענד און איין נאַכט. דאָס איז אַ געשיכטע, פערשטעהט איהר מיך, וואָס האָט זיך פערלאָפען, וואָס אַרט אייך, טאַקי ביי אונז אין קאַמינקע. מיין מאַמע עליו השלום האָט דאָס מיר אליין דערצעהלט, אַז ער האָט דאָס געהאָרכט פון זיין טאַטען דערצעהלען וויפיעל מאָל. ס'איז אַ סברה, אַז די גאַנצע מעשה איז געוועזן בעשריבען ביי אונז ערגיץ אין איין אַלטען פּנקס, וואָס איז שוין לאַנג פערברענט געוואָרען. איהר מעגט אייך לאַכען, נאָר איך זאָג אייך, אַז ס'איז אַנ'עבירה, וואָס דער פּנקס איז פערברענט געוואָרען. דאָרטען איז געוועזן, זאָגט מען, בעשריבען זעהר שענע מעשיות, אַ סך שענערע פון די, וואָס דרוקען זיך אין די היינטיגע מעשה־ביכלעך און גאַזעטען.

הקצור המעשה — דאָס איז געוועזן בימי ניקאָלאַי הראשון, אין די צייטען פון גנאַט. וואָס שמייכעלט איהר? איהר ווייסט דען, וואָס גנאַט הייסט? גנאַט הייסט — מע פלעגט גנאַטעווען, טרייבען „קאָליסטראַי". וואָס איז אזעלכס קאָליסטראַי? ווייסט איהר ווידער ניט? דאַרף מען אייך, הייסט עס, קלאָר מאַכען. שטעלט אייך פאָר — פון ביידע זייטען שטעהען אויסגעשטעלט סאָלדאַטען מיט אייזערנע ריטער און איהר שפּאַצירט זיך דורך, וואָס אַרט אייך, אַ מאָל עטליכע און צוואַנציג הין און צוריק, איך בעט איבער אייער כבוד, אַ נאַקעטער, ווי די מאַמע האָט אייך געהאַט, און מע טהוט אייך דאָס, וואָס דער רבי האָט אייך געטהאָן אין

חדר דערפאַר, וואָס איהר האָט ניט געוואָלט לערנען... ווייסט איהר שוין דעם טעם פון „טרייבען קאָליסטראָי"? אַצינד קאָנט איהר האָרכען ווייטער.

ויהי היום — טרעפט זיך אַ מעשה. עס קומט אָן פונ'ם גובערנאַ-טאָר, — וואַסילטשיקאָוו איז דעמאָלט געווען גובערנאַטאָר — מע זאָל גנאָטעווען איינעם אַ יודען מיט'ן נאָמען קיווקע. ווער איז געווען אָט דער קיווקע, און וואָס האָט ער אַזעלכס פערזינדיגט — קאָן איך אייך אקוראַט ניט זאָגען. אַ סברה, אַז בטבע איז ער געווען אַ יוד אַ שענקער, עפּיס נאָר אַזאַ-נ-אָנזילכטיג מענטשעל, און נאָך אַנ'אַלטער בחור, אַ פּערזעסע-נער דערצו. בעדאַרף איהם גאָט אַריינגעבען אַ זין און ער צורעדט זיך איינמאָל מיט די גויים אין שענק, זונטאָג איז דאָס געוועזען, וועגען גאָט-זאַכען. „נאַש באָג, וואַש באָג" — אַ וואָרט פאַר אַ וואָרט, מע האָט אַראָב-געבראַכט דעם סטאַראָסטע מיט'ן פּריסטאַוו און מע האָט געמאַכט, וואָס אַרט אייך, אַ פּראָטאָקאָל. נעם זשע, דו שיינקער איינער, שטעל אַוועק אַנ'עמער בראָנפען, וועט ווערען אויס פּראָטאָקאָל — זאָגט ער: „ניין! קיווקע נעמט ניט זיין וואָרט צוריק". ער איז נאָך אַנ'עקשן אויך צו די צרות. וואָס האָט ער געמיינט? ער האָט געמיינט, מע וועט איהם מן הסתם אָבשטראָפען מיט אַ דרייערל און אַ גוטען טאָג. ווער וועט זיך געהן רעכטען אויף אַזאַ משפט, אַז פאַר אַזאַ נאַרישׁ וואָרט זאָל מען טרייבען אַ מענטשען „קאָליסטראָי"? בקצור המעשה, מע האָט אויפגע-האַפּט דעם בחור און מע האָט איהם, וואָס אַרט אייך, איינגעזעצט אין חד-גדיא אַריין, ביז מע וועט איהם אָבצעהלען מחילה פינף און צוואַנציג שמיץ מיט'ן גאַנצען פּאַראַד, אַזוי ווי גאָט האָט געבאָטען.

מילא, פערשטעהט איהר דאָך מסתמא, וואָס ס'האָט זיך אָבגע-טהאָן ביי אונז אין קאַמינקע, אַז מע האָט דערהערט אַזאַ מעשה. און ווען דאַרף זיך טרעפען אַזאַ-נ-אומגליק? דוקא ביינאַכט און דוקא אַקעגען שבת. אַזוי אַז מע איז אויפגעשטאַנען אין דער פריה און געקומען אין שוהל — אַ ויצעקו: „מע האָט איינגעזעצט קיווקען"!... „מע האָט איהם גע'משפט גנאָט"!... „גנאָט?"... „פאַר וואָס? פאַר ווען?"... „פאַר אַ נאַרישקייט, פאַר אַ וואָרט"... „אַ בלבול"... „וואָסער בלבול? אַ יוד האָט אַ לאַנגע צונג!" אַכטצעהן מאָל אַ לאַנגע צונג, אָבער גנאָט? סטייטש גנאָט!... וואָס הייסט, מע וועט גנאָטעווען אַ יודען? אונזערן, אַ קאַ-מינקער?!"...

אָט אַזוי האָט דאָס געקאָכט ווי אין אַ קעסעל דעם גאַנצען שבת ביז

שבת צונאַכטס. שבת צונאַכטס, נאָך הבדלה, איז מען אַרייַנגעפאַלן
מיט אַ גוואַלד צו מייַן זיידען (רב ניסעל שאַפּירא האָט מען איהם גערופען)
—סטייַטש, רב ניסעל, וואָס שווייַגט איהר? ווי קאָנט איהר דאָס דערלי=
דען אַזאַ זאַך, מע זאָל שמייַסען אַ יודען, אונזערן, אַ קאַמינקער?!...
וועט איהר דאָך מסתמא פרעגען, וואָס איז מען דאָס געלאָפען
גראָד צו מייַן זיידען? בעדאַרף איך אייַך זאָגען, אַז מייַן זיידע
(זאָל האָבען אַ ליכטיגען גן=עדן) איז געווען — נישט ווייַל איך וויל מיך
דאָ פייַר אייַך ערליַמען — דער גרעסטער, דער שענסטער, דער רייַכ=
סטער, דער פאָרנעמסטער בעל=הבית אין שטאָדט, און חשוב בייַ נאַ=
טשאַלסטווע, און טאַקי אַ גרויסער קאָמפּעטש דערצו. אויסגעהערט דעם
גוואַלד, האָט ער זיך פאַוואָלינקע דורכגעשפּאַצירט עטליכע מאָל הין און
צוריק איבערן שטוב (אַזאַ טבע האָט ער געהאַט: אַז ער פלעגט עפּיס
טראַכטען — דערצעהלט דער טאַטע עליו השלום — האָט ער ליעב גע=
האַט אַרומשפּאַצירען עטליכע מאָל הין און צוריק). נאָכדעם האָט ער
זיך אָבגעשטעלט און אַ זאָג געטהאָן: „קינדער! געהט'ס אַהיים. איהר
זאָלט גאָר קייַן יסורים ניט האָבען, עס וועט, אם ירצה השם, זייַ
רעכט; אין קאַמינקע האָבען מיר נאָך, דאַנקען גאָט, ביז אַהער ניט
געהאַט קייַן געשמיסענעם, און מיר וועלען מיט גאָטס הילף ווייַטער אויך
ניט האָבען" ...

אָט מיט די ווערטער האָט זיי מייַן זיידע עליו השלום געזאָגט.
און אין שטאָדט האָט מען געוואוסט, אַז רב ניסעל שאַפּירא זאָגט, איז
געזאָגט. איבערפרעגען בייַ איהם: ווי אַזוי און וואָס און ווען? — דאָס
האָט ער פייַנט געהאַט. אַ יוד אַ נגיד, פערשטעהט איהר מיך, און אַ
תקיף בייַ נאַטשאַלסטווע, און אַ קאָמפּעטש דערצו — פאַר אַזאַ מענטשען
האָט מען דרך=ארץ. און וואָס זאָלט איהר קלערען? — אַזוי ווי דער זייַ=
דע האָט געזאָגט, אַזוי איז געווען. וואָס זשע איז געווען? וועט איהר
האָרכען ווייַטער.

דערזעהען, אַז דער עולם אין וואַגאָן איז שוין גענוג געשפּאַנט און
מע וויל האָרכען, וואָס וועט זייַן ווייַטער, האָט זיך דער קאַמינקער יוד
אָבגעשטעלט, אַרויסגענומען פון קעשענע אַ גרויסען פאָרטאַבאַק און פאַ=
וואָלינקע צונויפגעדרעהט אַ פּאַפּיראָס. עטליכע מיט אַמאָל האָבען זיך
אַ וואָרף געטהאָן איהם געבען פייַער. אַזאַ חשוב איז געוואָרען אָט דער
יוד אין וואַגאָן. נאָכדעם, ווי ער האָט פערוויכערט און פערצויגען זיך
מיט'ן פּאַפּיראָס, האָט ער זיך גענומען צו דער געשיכטע מיט מעהר פרישקייַט.

— אַצינד וועט איהר הערען, וואָס אַ יוד אַ חכם טהוט אויף. איך מיין טאַקי דעם זיידען מיינעם, זכר צדיק לברכה. ער איז זיך מיישב און טהוט אָב גאָר אַ קלייניגקייט. דהיינו: ער רעדט אָב מיט נאַטשאַלסטווע, אַז דער פער'משפט'ער, קיווקע הייסט עס, זאָל אויף אַ מינוטקעלע נעמען, וואָס אַרט אייך, און געבען אַ שטאַרב אַוועק, טאַקי אין טורמע זיצענדיג... וואָס קוקט איהר מיך אָן? איהר פערשטעהט ניט? צי איהר האָט מורא, מע האָט איהם, חלילה גע'סמ'ט? שרעקט אייך ניט. ביי אונז סמ'ט מען ניט. וואָס זשע דען? מע האָט דאָס אָבגעאַרבייט אַ סך שענער. מע האָט אָבגעמאַכט אַזוי, אַז דער פער'משפט'ער זאָל זיך לעגען שלאָפען געזונד און שטאַרק, און אַז ער וועט אויפשטעהן אין דער פריה, זאָל ער אויפשטעהן אַ געשטאָרבענער... האָט איהר שוין צוקייט? צי מע דאַרף אייך טאַקי אַריינלעגען אַ פינגער אין מויל אַריין, איהר זאָלט איהם אָבבייסען?...

כך הוה. איינמאָל אין דער פריה קומט צו געהן אַ שליח פון דער טורמע מיט אַ פּאַפּיר צו מיין זיידען: באשר בכן, אַזוי ווי ס'איז געשטאָרבען היינטיגע נאַכט אין טורמע אַ יוד מיט'ן נאָמען קיווקע, און אַזוי ווי מיין זיידע איז ראש וראשון און גבאי אין חברה קדישא, על כן זאָל מען זעהן, הייסט עס, מע זאָל דעם געשטאָרבענעם צונעמען, ברענגען איהם, הייסט עס, צו קבר ישראל... וואָס זאָגט איהר אויף דעם שטיקעל אַרבייט? איאָ, גוט? האָט זשע צייט. פרעהט זיך ניט. ניט אַזוי גיך טהוט זיך עס ווי סע, רעדט זיך. פערגעסט נאָר ניט, אַז דאָס איז ניט עפּיס גלאַט אַזוי אַ יוד איז געשטאָרבען. דאָ איז דאָך אַריינגעמישט עפּיס סאָלדאַטסקע קנעפּ... גובערנאַטאָר... גנאָט... אַ ווערטעלע!... ראשית חכמה, האָט מען בעדאַרפט זעהן, מע זאָל איהם ניט פּאַלמעסען. דערצו האָט מען בעדאַרפט אָנקומען, געוועהנליך, צום דאָקטאָר, אַז דער דאָקטאָר זאָל, הייסט עס, אַרויסגעבען אַ פּאַפּיר כתוב וחתום, אַז ער האָט בודק געווען דעם נפטר תיכף ומיד נאָכ'ן טויט און ער געפינט, אַז דער נפטר איז נפטר געוואָרען פון האַרצקלאַפּעניש, אַזאַ מין אַפּאָפּלעקציע, ניט דאָ געדאַכט... אויך מיט דער איבעריגער נאַטשאַלסטווע האָט מען אָבגעשמועסט, אַלע זאָלען זיך געבען אַ שרייב אונטער אויפ'ן דאָזיגען פּאַפּיר — און פאַרטיג. אויס קיווקע. געשטאָרבען קיווקע.

מילא, וואָס דאָס האָט אָבגעקאָסט דער שטאָדט, מעגט איהר זיך אַלע דאָ אין וואַגאָן ווינשען פערדינען יעדען חודש. טאָמער האָט איהר מורא, שטעה איך צו צו אייך פאַר אַ שותף. און אַלץ ווער? דער זיידע, עליו השלום. אויף מיין זיידען האָט מען זיך געקאָנט פערלאָזען. ער האָט דאָס אָבגעאַרבייט, פערשטעהט איהר מיך, שכל'דיג און קונציג און קיילעכיג און גלאַט, אַרום און אַרום. און מאַקי באותו היום, אַרום פאַרנאַכט, זענען געקומען די שמשים פון חברה קדישא מיט דער מטה און מע האָט איהם גאַנץ פיין גענומען, דעם שענעם בר־מינן, און מע האָט איהם אַוועקגעטראָגען פון דער שורמע מחילה אויפ'ן הייליגען אָרט מיט גרוים כבוד, דאָס הייסט, אַ פאָר סאָלדאַטען זענען נאָכגעגאַנגען נאָך דער מטה און אונטען — די גאַנצע שטאָדט. וואָס טויג אייך, אַט דער קיווקע האָט זיך אויף אַזאַ לויה אודאי קיינמאָל נישט געריכט. און אַז מען איז געקומען צום טויער פון הייליגען אָרט, האָט מען די סאָלדאַטען געגעבען, וואָס אַרט אייך, צו שענע טרונק בראָנפען, און דעם בר־מינן האָט מען אַריינגעטראָגען אין הויף אַריין, און דאָרט איז שוין געשטאַנען צוגעגרייט שמעון דער בעל־עגלה (איך רוף אייך איהם אָן ביים נאָמען, ווי מיין טאַטע עליו השלום האָט מיר דערצעהלט) מיט פיער גוטע ברענענדיגע סוסים, און נאָך איידער דער האָהן האָט אַ קרעה געטהאָן, איז שוין אונזער בר־מינן געווען, וואָס אַרט אייך, העט־וויים אויף יענער זייט ראָגאַטקע און איז אַוועק אין אַ גוטער שעה אַ מזל־דיגער גלייך קיין ראַדיוויל און פון דאָרטען — איבער דער גרעניץ טיו־טיו — קיין בראָד.

דאָס פערשטעהט איהר שוין אַליין מסתמא, אַז ביז שמעון דער בעל־עגלה איז ניט געקומען צוריק פון ראַדיוויל, איז די שטאָדט ניט געשלאָפען. אָהן קעפּ איז מען אַרומגעגאַנגען. און ועל כולם — דער זיידע עליו השלום. וואָרום אַ קשיא אויף אַ מעשה, טאָמער חאַפּט מען איהם ביי דער גרעניץ, דעם שענעם בר־מינן, קיווקע הייסט עס, און מע ברענגט איהם צו פיהרען אַ לעבעדיגען, אַ געזונדען, דעמאָלט געהט דאָך אַוועק אַ גאַנצע שטאָדט סך־הכל סיביר... דערפאַר אָבער אַז גאָט האָט געהאָלפען, שמעון דער בעל־עגלה איז געקומען בשלום צוריק פון ראַדיוויל מיט זיינע ברענענדיגע סוסים און האָט געבראַכט צו פיהרען פון קיווקען אַ בריוועל געשריבען מיט זיין אייגענער האַנד:
„בקשתי להודיע אז איך בין אין בראָד“, — איז געוואָרען

אין שטעדטעל ששון ושמחה! מע האט געמאכט א סעודה, טאקי ביי מיין זיידען אין שטוב, און מע האט געשיקט רופען דעם סמאטריטעל פון דער טורמע, מיט'ן פריסטאוו, מיט'ן דאקטאר, מיט דער איבעריגער נאטשאלסטווע, און מע האט געהוליעט, כלי־זמר האבען געשפיעלט, און מע האט זיך אזוי אנגעשכור'ט, אז דער סמאטריטעל פון דער טורמע האט זיך, וואס ארט אייך, שטארק געקושט מיט מיין זיידען און מיט דער גאנצער משפחה אפשר צעהן מאל, און דער פריסטאוו האט געטאנצט, ארום פארטאג שוין, מחילה, אין תחתונים, ביים זיידען אויפ'ן דאך. א קלייניגקייט — פדיון שבויים! אויסגעלייזט א יודען פון שמיץ! איז דאך גוט? איא? האט זשע צייט, מיינע ליעבע יודען, — אט דא הויבט זיך ערשט אן די רעכטע חתונה. אויב איהר ווילט הארכען ווייטער, וועל איך אייך בעטען איין ווייל צו־ווארטען. אט דא אויף דער סטאנציע מוז איך אראבקריכען אויף א מינוטקעלע, א שמועס טהון מיט'ן נאטשאלניק סטאנציע, ער זאל מיר זאגען אקוראט, וויפיעל האבען מיר נאך קיין בארנאוויטש. דאס הייסט, פאהרען פאהר איך ווייטער, נאר אין בארנאוויטש מוז איך אבשטייגען און חאפען אנ'אנדער פאיעזד...

העלפט נישט. מע מוז ווארטען. דער קאמינקער פארשוין געהט רעדען מיט'ן „נאטשאלניק סטאנציע" מכח בארנאוויטש, און דער עולם דערווייל מהוט זיך א שמועס איבער וועגען דעם קאמינקער יודען מיט דער קאמינקער געשיכטע:

— געפעלט אייך דאס יודעל?

— א וואויל יודעל.

— א יאדערדיגס.

— האט אין זיך רעד.

— די צונג נישט פיקען.

— און די מעשה?

— א שענע מעשה.

— נאר א קורצע.

אגב, נעפינען זיך אזעלכע, וואס זאגען, אז ביי זיי האט זיך אויך געטראפען אזא געשיכטע. דאס הייסט, ניט דוקא פונקט אזא געשיכטע, נאר כמו עפיס ווי אויף דעם אופן. און מחמת איטליכען ווילט זיך זעהר דערצעהלען זיין געשיכטע, ווערט אין וואגאן א שטיקעל יריד, ביז עס קומט אריין דער קאמינקער יוד, און אז עס

קומט אַריין דער קאַמינקער יוד, ווערט שטיל, און אַלע שפּאַרען זיך צונויף ווי אַ וואַנד, און מע האָרכט די קאַמינקער געשיכטער מיט קאָפּ און מיט מח.

— וואו זשע האַלטען מיר? האָבען מיר שוין גע'פּטר'ט, ברוך־השם, אַ יודען, וואָס הייסט קיווקע, אַיאָ? אַזוי מיינט איהר? האָט איהר אַ טעות, מיינע ליעבע יודען. עס געהט אַוועק אַ האַלב יאָהר אָדער אַ יאָהר, איך וועל אייך ניט זאָגען אַקוראַט, איז זיך מיישב אַ יוד, וואָס הייסט קיווקע, און שיקט אַריין, וואָס אַרט אייך, אַ בריוועל טאַקי אויף מיין זיידענס נאָמען: „ראשית, שרייבט ער, בקשתי להודיע, אַז איך בין ברוך־השם געזונד, געב גאָט דאָס נעמליכע פון אייך צו הערען. והשנית, שרייבט ער, בין איך געבליבען אָהן אַ גראָשען ביי דער נשמה און אָהן שום טהועלץ אין אַ פרעמדער אָרט, צווישען דייטשען. זיי פערשטעהען ניט מיין שפּראַך, און איך פערשטעה ניט זייער לשון, און וואו צו פערדיענען איז ניטאָ, האָטש לעג זיך און שטאַרב. על כן, שרייבט ער, בקשתי לשלוח...“ איהר פערשטעהט אַ חכם? מע זאָל איהם שיקען, הייסט עס, געלד! האָט מען זיך מן הסתם גוט אויסגעלאַכט, צוריסען, וואָס אַרט אייך, דאָס בריוועל, אויף צעהן חלקים און פערגעסען די מעשה. געהט ניט אַוועק קיין דריי וואָכען, קומט אָן ווידער אַ בריוועל, ווידער פונ'ם בר־מינן, פון קיווקען הייסט עס, און ווידער אויפ'ן זיידענס נאָמען, און ווידער „בקשתי להודיע“ און ווידער אַ מאָל „בקשתי לשלוח“, נאָר דער דאָזיגער „בקשתי לשלוח“ — מיט גאַנצע טענות: „סטייטש, שרייבט ער, וואָס האָט מען געהאַט צו איהם? נעהמען בייז וואָלט מען איהם, זאָגט ער, שוין בעסער אָבגעשמיסען. די שמיץ וואָלטען זיך, זאָגט ער, שוין לאַנג פערהיילט, און ער וואָלט זיך געבליבען ביי זיין פרנסה ווי פריהער, ניט אַרומגעהן, זאָגט ער, צווישען די דייטשען שלינג און שלאַנג און געשוואָלען ווערען פאַר הונגער“...

בעקומען אַזאַ מין בריוועל, האָט זיך דער זיידע עליו השלום געשיקט רופען צו זיך די שטאָדט: „וואָס טהוט מען? אַ יוד שטאַרבט פון הונגער. מע מוז איהם עפּיס שיקען“... און אַז רב ניסעל שאַפּיראָ זאָגט, קאָן מען קיין חזיר ניט זיין... האָט מען זיך גאַנץ פיין צונויפגעלעגט (מעהר פון אַלעמען האָט געגעבען דער זיידע אַליין, וואָס פערשטעהט איהר דאָ ניט?) און מע האָט איהם, וואָס אַרט אייך, אַרויסגעשיקט אַ ביסעל געלד און ווידער פערגעסען, אַז ס'איז געווען אַמאָל אַ יוד, וואָס האָט געהייסען קיווקע.

קיווקע אָבער האָט נ ִיט פערגעסען, פערשטעהט איהר מיך, אַז ס'איז דאָ אַ שטאָדט, וואָס זי הייסט קאַמינקע. עס געהט אַוועק ווידער אַ האַלב יאָהר אָדער אַ יאָהר, איך וועל אייך ניט זאָגען אַקוראַט, קומט ניט אָן, מיינט איהר, פון איהם ווידער אַ בריוועל? און ווידער אויפ'ן זיידענס נאָמען, און ווידער „בקשתי להודיע" און ווידער אַ מאָל „בקשתי לשלוח", שוין דאַנקען גאָט מיט אַ מזל-טוב. „באשר בכן— שרייבט ער אין בריוועל — אַזוי ווי ער איז ניט לאַנג אַ חתן געוואָרען, נעמט זעהר אַ וואוילע כלה, אַ טאַטענס אַ קינד און פון אַ שענער משפחה, על כן „בקשתי לשלוח", זאָל מען איהם הייסט עס, צושיקען צוויי הונדערט רייניש, וואָס ער האָט צוגעזאָגט איינלעגען נדן. אַניט, זאָגט ער, איז דער שידוך קיין שדוך ניט"... וואָס זאָגט איהר אויף דעם אומגליק? קיווקע וועט חלילה בלייבען אָהן אַ כלה! וואָס טויג אייך, מע האָט זיך מיט'ן בריוועל אַרומגעטראָגען איבער קאַמינקע, ווי מיט עפּיס רעכטס, און דער עולם האָט געלאַכט, זיך ממש געהאַלטען ביי די זייטען. חוכא וטלולא איז געווען אין שטאָדט: „מזל-טוב אונז"... קיווקע איז אַ חתן געוואָרען"... „געהערט? צוויי הונדערט רייניש נדן"... „אַ טאַטענס אַ קינד"... „חאַ-חאַ-חאַ"!...

דער חאַ-חאַ-חאַ האָט אָבער לאַנג נישט געדויערט, וואָרום אין אַ פּאָר וואָכען אַרום קומט אָן, וואָס אַרט אייך אַ בריוועל, ווידער פון איהם, און ווידער צום זיידען, שוין אָהן אַ „בקשתי להודיע", נאָר מיט אַ „בקשתי לשלוח" אַליין. „עס וואונדערט איהם, שרייבט ער, וואָס מע האָט איהם נאָך ניט אַרויסגעשיקט די צוויי הונדערט רייניש, וואָס ער האָט צוגעזאָגט איינלעגען. טאָמער שיקט מען איהם ניט אַרויס, זאָגט ער, באַלד די צוויי הונדערט רייניש, ווערט ער אויס חתן און פּאַר בזיון בלייבט איהם איבער, זאָגט ער, נור איין זאַך: אָדער דערטרינקען זיך אין טייך, אָדער קומען צו פאָהרען מיט'ן בייטשעל אַהיים, קיין קאַמינקע"...

די דאָזיגע לעצטע ווערטער זענען אַריין דעם עולם, וואָס אַרט אייך, אין נאָז אַריין און מע האָט אויפגעהערט צו לאַכען, און דעמעלבען אויפדערנאַכט איז געווען ביים זיידען אַן אַסיפה פון די פּאַרנעמסטע בעלי-בתים אין שטאָדט, און ס'איז געבליבען, אַז עטליכע שענע יודען, און דער זיידע בתוכם, זאָלען נעמען די פּעטשיילעס און מחילה לאָזען זיך איבער דער שטאָדט און צונויפמאַכען פון קיווקעס וועגען נדן. אַ ברירה האָט מען געהאַט! האָט קיין יסורים ניט. מען האָט איהם נאָך

נעמווט אָנשרייבען אַ מזל-טוב אויך און צווינשוועון דעם חתן, ס'זאָל זיין
אין אַ מזל'דיגער שעה, ער זאָל זיך מיט איהר עלטערן אין עושר און
אין כבוד און דערלעבען קינדס-קינדער, ווי געווייגטליך. וואָס האָט מען
גערעכענט? ער וועט חתונה האָבען, וועט דאָס איהם פערדרעהען דעם
קאָפּ, וועט ער במילא פערגעסען, אַז ס'איז דאָ אַ קאַמינקע אויף דער
וועלט. צום סוף—ווער? וואָס? אדרבה. ס'איז ניט אַוועקגעגאַנגען קיין
האַלב יאָהר אָדער אַ יאָהר — איך וועל אייך ניט זאָגען אַקוראַט—קומט
ניט אָן, מיינט איהר, פון איהם ווידער אַמאָל אַ בריוועל? וואָס איז
ווייטער? „באשר בכן, אַזוי ווי ער האָט חתונה געהאַט, שרייבט ער,
און האָט דוקא געטראָפען, גאָט האָט איהם צוגעשיקט, זאָגט ער, אַ ווייַ-
בעל, אויף אַלע יודישע קינדער געזאָגט געוואָרען. נאָר וואָס דען? מיט
אַלע מעלות, זאָגט ער, קאָן ניט זיין. האָט זי אַ טאַטען — מעג
ער זיין די כפרה. אַ ליגנער, אַ דרעהער, אַ שווינדלער, אַנ'אמת'ער
באַנדיט. ער האָט אויסגענאַרט, שרייבט ער, ביי איהם די צוויי הונ-
דערט רייניש און האָט איהם אַרויסגעטריבען מיט'ן ווייב אויף דער
גאַס. על כן, שרייבט ער, „בקשתי לשלוח" — זאָל מען איהם, הייסט
עס, אַרויסשיקען תיכף ומיד אַנדערע צוויי הונדערט רייניש. אַניט,
זאָגט ער, קומט איהם אוים אָדער נעמען אַריינוואַרפען זיך אַ לעבעדי-
גער אין טייך אַריין, אָדער קומען צו פאָהרען צוריק אַהיים מיט'ן
בייטשעל"...

דאָס האָט שוין דער שטאָדט פערדראָסען טאַקי ניט אויף קאַטאָ-
וועס. צוויי מאָל נדן? — דאָס איז דאָך שוין עפּיס טאַקי מעשה פּאַרך!
און ס'איז געבליבען, מען זאָל איהם אויף זיין בריעף נישט ענטפערן
גאַרנישט. איז זיך מיישב קיווקע און וואַרט אָב אַ וואָך צוויי אָדער דריי
און שיקט אַריין, וואָס אַרט אייך, ווידער אַ בריעף, און אַלץ אויף
מיין זיידענס נאָמען: „אַזוי און אַזוי, וואָס טראַכט מען זיך? פאַרוואָס
שיקט מען איהם ניט אַרוים די צוויי הונדערט רייניש? ער וועט אָב-
וואַרטען, שרייבט ער, נישט מעהר ווי אָנדערטהאַלבען וואָכען, און אַז
מע שיקט איהם ניט אַרוים, זאָגט ער, דאָס געלד, האָט איהם קאַמינ-
קע פאַר אַ גאַסט אם ירצה השם גאָר אין גיכען", און לאָזט נאָך אויס
דעם בריעף מיט אַ „ונאמר אמן". אַ שייגעץ קאָן!

ווי פערשטעהט איהר, האָט דאָס געברענט און געבראָטען איטלי-
כען בעזונדער? נאָר וואָס האָט מען געקאָנט טהון? ווידעראַמאָל אַנ'-
אסיפה ביים זיידען אין שטוב און ווידעראַמאָל שענע בעלי-בתים מיט

אַ פּעטשײַלע איבער דער שטאָדט. דער עולם האָט זיך אפילו, וואָס אַרט אײַך, שטאַרק געקנײַטשט, קײן חשק געהאַט צו געבען געלד צוליעב אַזאַ כל-בו'ניק. נאָר ס'איז עפּיס אַ תירוץ — אַז רב ניסעל שאַפּיראָ זאָגט געבען, קאָן מען קײן חזיר ניט זײַן. נאָר אַ תּנאַי האָט יעדער אויסגענומען, אַז דאָס גיט ער צום לעצטען מאָל. דער זײדע אַלײן האָט אויך גאָר אַנדערש ניט גערעכענט, אַז דאָס איז שוין דאָס לעצטע מאָל. און אַזוי האָט מען איהם טאַקי אַוועקגעשריבען, קיווקען הײסט דאָס, בפירוש מיט'ן הארבען וואָרט, אַז דאָס שיקט מען איהם דאָס לעצטע מאָל, און אַז מעהר זאָל ער פון קײן געלד גאָר ניט דערוועגען מזכיר זײַן אפילו. אַוודאי האָט ער זיך שטאַרק איבערגעשראָקען, דער גנב. ווי מײנט איהר? אײנמאָל אונטער אַ יום-טוב קומט ניט אָן פון'ם תּנא (צום זײדען געווײנטליך) ווידעראַמאָל אַ בריוועל? וואָס איז הײַנט? „באשר בכן — שרײַבט ער — אַזוי ווי ער איז זיך צונויפגעקומען אין בראָד מיט אײנעם אַ דײַטש, זעהר אַ לײַטישען מענטשען און אַנ'ערליכען, און האָט געשלאָסען, זאָגט ער, מיט איהם שותפות, אַ פּאַיאַנס-געשעפט, און דאָס געשעפט איז, זאָגט ער, זעהר אַ גוט געשעפט און אַ ראַיעל געשעפט, מעקאַן, זאָגט ער, דערפון האָבען זעהר שען פּרנסה, — על כן בקשתי לשלוח, זאָל מען איהם, הײסט עס, צושיקען למען השם פיער הונדערט מיט פופציג רײניש. און טאַקי באַלד, מע זאָל ניט „מעדליווען", זאָגט ער, מיט'ן געלד. וואָרום דער שותף, שרײַבט ער ווייל ניט וואַרטען, ער האָט, זאָגט ער, אַנדערע שותפים, צעהן פאַר אײנעם, און טאָמער חלילה נעמט ער ניט דאָס געשעפט, בלײַבט ער אָהן אַ געשעפט, און וויבאַלד ער בלײַבט אָהן אַ געשעפט, קומט איהם אויס זאָגט ער, נור אַרײַנוואַרפען זיך אין טײַך אַרײַן, אָדער קומען צוריק אַהײם מיט'ן בײַטשעל" — דער אַלטער נוסח! און לאָזען לאָזט ער אויס מיט אַנ'אָנצוהערעניש, אַז באַם מע שיקט איהם ניט אַרויס ביז אין צוויי וואָכען צײַט די פיער הונדערט מיט פופציג רײניש, וועט זיי קאָסטען טײַערער, וואָרום זיי וועלען איהם דאַרפען אומקעהרען פאַר הוצאות פון בראָד קײן קאַמינקע און צוריק פון קאַמינקע קײן בראָד — אַ כל-בו'ניק קאָן!

בעדאַרף מען אײַך נאָך דערצעהלען, וואָס פאַר אַ פערשטערטען יום-טוב די שטאָדט האָט געהאַט? און איבערהויפּט, דער זײדע מײנער? ער, עליו השלום, האָט נעבאַך געהאַט, וואָס אַרט אײַך, דעם גרעסטען חלק! וואָרום אַז ס'איז געקומען נאָך יום-טוב צו דער אסיפה, האָט

ער עולם אָנגעהויבען אונטערמומלען און טענה׳ן: „גענוג! ביז וואַנעט איז דער שיער צו צאַפּען געלד? אַלצדינג דאַרף דאָך זיין מיט אַ מאָס. קרעפּלעך עסען קען אויך נמאס ווערען. אייער קיווקע וועט אונז מאַכען פאַר קבצנים!“... אַזוי טענה׳ט די שטאָדט. ענטפערט דער זיידע: „וואָס עפּיס מיין קיווקע?“ זאָגען זיי: „וועמעס דען? וועמעס איפטה איז דאָס געווען, אַז דער ממזר זאָל פּלוצים בעקומען אַפּאָפּלעקציע אין טורמע?“...

פון די ווערטער האָט מיין זיידע אַרויסגעזעהען (געווען אַ יוד אַ חכם), אַז ס׳איז דברים בטלים, קיין געלד וועט מעהר די שטאָדט ניט געבען. האָט ער זיך אַ וואָרף געטהאָן צו נאַטשאַלסטווע, — נאַטשאַלסטווע ליעגט דאָך אויך אין קוואַס גלייך מיט אַלע, טאָמער וועלען זיי געבען האָטש עפּיס צושטייער? — ווער? וואָס? אַ נעכטיגער טאָג! אַ גוי איז ניט קיין יוד, אַ גוי נעמט זיך ניט צום האַרצען. און וואָס אַרט אייך, ער האָט נעבאַך געמוזט במחילת כבודו, דער זיידע הייסט עס, צוגאַרטלען זיך און אַוועקשיקען זיינע אייגענע עטליכע גילדען צום דאָזיגען רוצח ימח שמו. און אַ בריעף האָט ער איהם אַוועקגעשריבען, אַ רעכטען בריעף (מיין זיידע עליו השלום, אַז ער האָט געוואָלט, האָט ער געקאָנט!). אינ׳ם דאָזיגען בריעף האָט ער איהם, וואָס אַרט אייך, גוט אויסגעשייגעצט, וויפיעל ס׳איז אין איהם אַריין. ער האָט איהם אָנגערופען כל־בו׳ניק, הולטיי, און עם־הארץ, און פּושע־ישראל, און בלוטצאַפּער און פּיאַווקע, און רשע מרושע, און ממזר להכעיס, און וואָס איהר ווילט. און אָנגעזאָגט האָט ער איהם איין מאָל פאַר אַלע מאָל, אַז מעהר זאָל ער זיך גאָר ניט דערוועגען שרייבען קיין בריוועלעך און ניט מזכיר זיין אפילו פון קיין געלד. און האָט איהם דערמאָהנט, אַז ס׳איז דאָ אַ גאָט אויף דער וועלט, וואָס זעהט אַלסדינג און ווייסט אַלסדינג און צאָהלט בכפל כפלים. און אויסגעלאָזט האָט ער דעם בריעף (פּאָרט אַ יודיש האַרץ!) מיט תחנונים, מיט אַ געבעט הייסט עס, ער זאָל רחמנות האָבען אויף זיינע אַלטע יאָהרען און זאָל ניט אומגליקליך מאַכען אַ שטאָדט מיט יודען, ובזכות זה וועט איהם דער אויבערשטער העלפען, ער וועט דאָרט מצליח זיין וואו ער וועט זיך קעהרען און ווענדען. אָט אַזאַ מין בריעף האָט איהם דער זיידע עליו השלום אַוועקגעשריבען און אונטערגעחתמ׳עט האָט ער זיך מיט׳ן גאַנצען נאָמען בפירוש: „ניסעל שאַפּיראָ“ — און דאָס איז געווען פון איהם, ער זאָל מיר מוחל זיין, די גרעסטע נאַריש־

קײט, װי איהר װעט באַלד הערען, װאָס אַרט אײך, פון דער געשיכ־טע װײטער.

דאָ האָט דער קאַמינקער יוד װידעראַמאָל זיך אָבגעשטעלט, אַרױסגענומען דעם פאָרטאַבאַק, פאַװאָלינקע פערדרעהט אַ פאַפיראָס, פערראַױכערט, און שטאַרק פערצױגען זיך, אײן מאָל און צװײ מאָל און דרײ מאָל, גאָר נישט געקוקט דערױף, װאָס דער עולם איז נײגיעריג, געהט אױס מיט אַלע כחות, מע װיל שױן װיסען דעם שפיץ. נאָכדעם װי ער האָט זיך אַ ביסעל אָנגעראױכערט און אױסגעהוסט, האָט ער גוט אױסגעשנײצט די נאָז, פערקאַטשעט איבעראַנײעם די אַרבעל און אָנ־געהױבען מיט'ן זעלבען טאָן, װאָס פריהער:

— איהר קענט אודאי מײנען, מײנע ליעבע יודען, אַז דער כלב שבכלבים האָט זיך שטאַרק איבערגעשראָקען פאַר מײן זײדענס בריעף? עס הױבט זיך גאָר ניט אָן. עס געהט ניט אַװעק קײן האַלב יאָהר אָדער אַ יאָהר — קומט אָן, װאָס אַרט אײך, פון דעם משומד אַזאַ מין מכתב: „ראשית בקשתי להודיע, אַז מײן שותף דער דײטש, קומען זאָל אױף איהם אַ בײזער חלום, האָט מיך בעשװינדעלט, בענומען פון קאָפּ ביז די פיס און אַרױסגעװאָרפען פון געשעפט. האָב איך אפילו געװאָלט אײנגעבען אױף איהם, פערפיהרען אַ פראָצעס, האָב איך אָבער געזע־הען, אַז ס'איז אַ נעכטיגער טאָג. אָנהױבען זיך לאָדען מיט אַ דײטש, דאַרף מען זיך געזעגענען מיט'ן לעבען. זײ זענען אַזעלכע ממזרים, אַז מע טאָר ניט שטעהן אין זײערע דלית אמות! בין איך געגאַנגען און האָב בעסער אָבגעדונגען אַ געװעלב, טאַקי נעבען זײן געװעלב, אַ טיר נעבען אַ טיר, און איך עפען אַ נײ געשעפט, אױך פון פאַיאַנס, און מיט גאָטס הילף, איך װעל דעם דײטש בעגראָבען, ער װעט בײ מיר עסען די ערד! נישטמעהר, אײן זאַך, װאָס מע דאַרף האָבען דערצו פאָרעם, צום װינציגסטען — טױזענד רײניש. על כן בקשתי לשלוח"...

אַזױ שרײבט ער, קװקע הײסט עס, און לאָזט אױס דעם בריעף מיט די װערטער: „און באם איהר שיקט מיר ניט אַרױס אין אַכט טאָג אַרום די טױזענד רײניש, שיק איך אָב, זאָגט ער, אײער לעצטען בריעף, װאָס איז גע'חתמ'עט מיט אײער אײגענער האַנד „ניסעל שאַפיראָ", גלײך אין דער גובערניע אַרײן, און דערצעהל זײ אױס די גאַנצע מעשה פון אַ ביז ת: װי אַזױ איך האָב בעקומען אין טורמע די אַפּאָפּעלעקציע, װי אַזױ איך בין נאָכדעם אױפ'ן הײליגען אָרט אױפגעשטאַנען תחית המתים, װי אַזױ שמעון דער בעל-עגלה האָט מיך געבראַכט בשלום קײן בראָד,

און ווי אַזוי איהר האָט מיר אַרויסגעשיקט עטליכע מאָל לאַחרץ-געלד. אַלסדינג וועל איך זיי, זאָגט ער, אויסדערצעהלען, לאָזען זיי וויסען, אַז מיר האָבען אַ גרויסען גאָט און קיווקע איז ניט געשטאָרבען״...

געפעלט איך, אַשטייגער, אַזא מין ברוך הבא?! ווי נור דער זייד דע עליו השלום האָט איבערגעלייענט דעם דאָזיגען זיסען בריעף, אַזוי איז איהם באַלד געוואָרען שלעכט, וואָס ארט אייך, אויף צו חלש׳ן. עס האָט איהם אָבגענומען, ניט פאַר מיר געדאַכט... יודען, מיר שטעהען? וואו זענען מיר?

— סטאַנציע באַראַנאָוויטש... סטאַנציע באַראַנאָוויטש...

אַזוי רופען אוים די קאָנדוקטאָרען, לויפענדיג איינס נאָך דאָס אַנדערע פאַרביי די פענסטער פון אונזער וואַגאָן.

דערהערט דעם נאָמען „באַראַנאָוויטש״, שפּרינגט אויף אונזער קאַמינקער יוד פון אָרט, טהוט זיך אַ חאַפּ צו זיין פּעקעל, עפּיס אַ מין זאַק, אָנגעשטופּט גאָט ווייסט מיט וואָס, שלעפּט איהם מיט אַלע כחות און לאָזט זיך צו דער טיר. איין מינוט — און ער איז שוין מיט ביידע פים אויף דער פּלאַטפאָרמע, שוויצט און שטופּט זיך מיט׳ן זאַק צווישען עולם, טהוט אַ קוק אַריין יעדען איינציגען אין פּנים אַריין:

— באַראַנאָוויטש?

— באַראַנאָוויטש.

עס חאַפּט דעם אָנבליק ווי ביי קידוש-לבנה.

— שלום עליכם!

— עליכם שלום!

אַ סך פון אונזער וואַגאָן (און איך אויך בתוכם) לויפען איהם נאָך פון אונטען און חאַפּען איהם ביי די פּאָלעס:

— פעטער! ס׳איז בלאָטע! מיר וועלען אייך ניט אָבלאָזען. איהר מוזט אונז זאָגען — וואָס איז געוועזען דער סוף פון דער געשיכטע?

— וואָסער סוף? ס׳איז ערשט אָנ׳אָנהויב! לאָזט מיך אָב! וואָס ווילט איהר? איך זאָל פערשפּעטיגען איבער אייך דעם פּאָיעזד? מאָדנע יודען! איהר הערט דאָך: באַראַנאָוויטש! סטאַנציע באַראַנאָוויטש!

און איידער מיר קוקען זיך אַרום, איז שוין ניטאָ קיין זכר אפילו פון אַ קאַמינקער יודען.

פערברענט זאָל ווערען די סטאַנציע באַראַנאָוויטש!

ענדע געשיכטע נומער דריי.

נעשיכטע נומער פיער

צוגענומען

— איהר זאָגט דאָס? איך װעל אײַך דערצעהלען אַ שענערע זאַך. פאַרהאַן בײַ אונז אײנער פינקעלשטײן. אַ יוד אַ גביר. אַן אדיר. האָט ער צװײ בנים. דאַכט זיך מיר, װען איך האָב זײַן געלד, װאָלט איך אַ שפּײַ געטהאָן אויפ'ן גאַנצען טאַרעראַם. װיפיעל, מײנט איהר, האָט ע״הם אָבגעקאָסט? לאָמיר דאָס פערמאָגען בײדע חאָטש האַלב!...

— אַלדי שװאַרצע יאָהר! איך האָב עס נאָך געזאָגט פאַראײאָהרען. אָט װעט איהר זעהען, האָב איך געזאָגט, אַז העלער האַלב װעלען זיך אויסשמד'ען.

— דאָס אײגענע, װאָס איך. בײַ אונז איז געװען אײנער מאַרשאַק, איז ער אויסגעװען װאו די װעלט האָט אַן עק. אין ערגיץ ניט צוגעלאָזט. איז ער געגאַנגען און האָט זיך אװעקגעסמ'ט...

— הלואי איך זאָל ליגען זאָגען, האָב איך געזאָגט, אָט װעט איהר זעהען, זאָג איך, אַז מען װעט זיך געבען אַ נעם בײַ אונז צום שמד'ען, װעט ניט בלײַבען אײן יוד צו אַלדי שװאַרצע יאָהר! װאָס רעדען? ס'איז אַפּנים אַן אופן גאָר איבערצוטראָגען די צרות מיט די פּראָצענטען מיט די צירקולאַרען? אַלע טאָג, אַלע טאָג אַ נײַער צירקולאַר. װיפיעל יודישע קינדער, אַזױ פיעל צירקולאַרען. אָט װעט איהר זעהען, האָב איך געזאָגט, װי מע װעט זיך דערשפּיעלען, אַז מע װעט גאָר אויפהערען צו נעמען. אַ סימן האָט איהר, נעמט למשל שפּאָלע. שפּאָלע — אַ יודישע שטאָדט? אײָ?

— למאי נעמיראָוו? אַט האָב איך אַ בריוו פון נעמיראָוו. שרייבט מען מיר פון דאָרטען זעהר מיאוסע זאַכען!...

— און אין לובען, מיינט איהר, איז בעסער?

— וואָס איז אין לובען?

— צי, אַשטייגער, אין אַנאַניעוו. אין אַנאַניעוו פלעגט מען אַלע יאָהר צונעמען נישט ווינציגער פון דריי יודען.

— וואָס טויג אייך אַנאַניעוו? נעמט בעסער טאָמאַשפאָל. אין טאָמאַשפאָל, זאָגט מען, האָט מען הייַנטיגס יאָהר נישט צוגענומען איין יודען אפילו, איהר זאָלט זאָגען, אויף אַ רפואה!

— און ביי אונז האָט מען הייַנטיגס יאָהר צוגענומען אַכטצעהן יודען.

דאָס איז געווען אַ קול פון אויבען. מיינע צוויי פאַרשוינען (און איך אויך) פערדרייסען די קעפ אַרויף, הויבען אויף די אויגען אויף דער אויבערשטער באַנק. פון דער אויבערשטער באַנק הענגען אַראָב צוויי פיס אין טיעפע גומענע קאַלאָשען. די צוויי פיס מיט די טיעפע גומענע קאַלאָשען טראָגען אויף זיך אַ יודען מיט אַ שוואַרצען צוקאָדערלטען קאָפּ, מיט אַ פערשלאָפען פנים, וואָס זעהט אויס ווי געשוואָלען.

מיינע צוויי פאַרשוינען בעטראַכטען דעם פערשלאָפענעם מיט'ן געשוואָלענעם פנים, עסען איהם אויף מיט די אויגען, גלייך ווי ער וואָלט געווען עפּיס אַ מין בעשעפעניש, וואָס אין אונזערע ערטער זעהט מען דאָס גאָר ניט. ביידע מיט אַמאָל ווערען זיי ווי אויפגעלעבט, דערפרעהען זיך, און מיט בלישטשענדע אויגען טהוען זיי אַ פרעג ביים אויבערשטען פאַרשוין:

— ביי אייך האָט מען, זאָגט איהר, צוגענומען אַכטצעהן יודען?

— אַכטצעהן שטיק ווי די בערען און מיינעם אויך בתוכם.

— אייערן האָט מען אויך צוגענומען?

— נאָך אַ מין צונעמען!

— וואו? וואו?

— ביי אונז טאַקי, אין קליין פערעשטשעפענע.

— אין וואָסער פערעשטשעפענע? וואו איז דאָס ערגיץ פערעשטשעפענע?

ביידע חאַפּען זיך אויף אויף די פיס, קוקען איינס אויף דאָס אַנדערע, און ביידע—אויפ'ן פאַרשוין פון דער אויבערשטער באַנק. דער פאַרשוין פון דער אויבערשטער באַנק קוקט צו זיי אַראָב מיט'ן פערשוואָלענעם פנים:

— קליין פערעשטשעפּענע ווייסט איהר ניט? א שטעדטעל פאר-האַן אועלכם. איהר האָט גאָר ניִשט געהערט קיינמאָל? פאַרהאַן צוויי פערעשטשעפּענעס: גרוים פערעשטשעפּענע און קליין פערעשטשעפּענע. בין איך א קליין פערעשטשעפּענער.

— אויב אַזוי, קומט דאָך אייך שלום. קריכט אראָב אַהער. וואָס וועט איהר זיצען דאָרט איינער אַליין אונטערן הימעל?

דער בעל-הבית פון די פּים מיט די טיעפֿע גומענע קאַלאָשען קלעטערט אראָב קרעכצענדיג צו די צוויי. און די צוויי צורוקען זיך, מאַכען פונ'ם דריטענס וועגען איין אָרט און זיי בעפאַלען איהם ווי די הונגעריגע היישעריקען.

— האָט מען אייערן, זאָגט איהר, צוגענומען?

— נאָך א מין צוגענומען!

— זאָגט זשע נור, ליעבער פריינד, ווי קומט עס? מע נעמט ביי אייך, אפנים, א קערבעל?

— א קערבעל? חלילה וחס! מע טאָר גאָר נישט דערמאָהנען פון קיין געלד. דאָס הייסט, אַמאָל איז ביי אונז דוקא אָנגעגאַנגען געלד. און נאָך א מין געלד! אַהאַ-האַ! מע פלעגט פאָהרען צו אונז פון אנדערע שטעדט אַרום און אַרום. מע האָט שוין געוואוסט, אַז פערעשטשעפּענע איז אַן אָרט וואָס מע נעמט. נאָר פון א פּאָר יאָהר, פון זינט מע האָט געמסר'ט—אויף מיין גליק—האָט מען אויפגעהערט ביי אונז נעמען געלד.

— וואָס זשע? א פּראָטעקציע?

— וואָסער א פּראָטעקציע? זיי האָבען צווישען זיך אָבגעמאַכט איין מאָל פאר אַלע מאָל, אַז וויבאַלד א יוד, אַזוי איז — צוגענומען! פּרי-נימאַט אי ניקאַקיך.

— טאַקי באמת? וואָס רעדט איהר?? איהר מאַכט אַפּנים פון אונז חוזק?

— חוזק מאַך איך? וואָס בין איך אייך פאר א חוזק-מאַכער?

אַלע דריי קוקען זיך אָן, גלייך ווי זיי וואָלטען וועלען איבערליי-ענען, וואָס שטעהט ביי זיי אָנגעשריבען אויף די פּנים'ער. און מחמת אויף זייערע פּנים'ער שטעהט נישט אָנגעשריבען גאָרנישט, טהוען די צוויי א פרעג ביים דריטען:

— שטעהט נור. ווי אַזוי האָט איהר געזאָגט? פון וואַנען זענט איהר אַליין?

דער דריטער ווערט א ביסעל ברוגזליך.

— פון פערעשטשעפענע—האָב איך אײַך שוין געזאָגט דרײַ מאָל. פון קלײן פערעשטשעפענע.

— האָט קײן פּאַראַיבעל ניט. מיר האָרכען דאָס ערשטע מאָל אַזאַ שטאָדט.

— חאַ-חאַ-חאַ! פערעשטשעפענע אַ שטאָדט? אויך מיר אַ שטאָדט! פערעשטשעפענע איז ניט קײן שטאָדט, נאָר אַ שטעדטעל, אַ דאָרף קאָן מען זאָגען, „אַ מעסטעטשקע״.

— און פונדעסטוועגען איז דאָ, זאָגט איהר, בײַ אײַך... ווי אַזוי הײַסט אײַער שטעדטעל? פער.... פערע...

דער יוד פון קלײן פערעשטשעפענע ווערט שוין טאַקי רעכט אין כעס.

— מאָדנע יודען דאָס איז! איהר קאָנט נישט אויסרעדען קײן יודיש וואָרט, ציִ וואָס? פע-רע-שטשע-פע-נע? פע-רע-שטשע-פע-נע.

— נו, גוט, גוט. פערעשטשעפענע איז פערעשטשעפענע. וואָס שע דאַרף מען זײַן אַזוי אין כעס?

— איך בין גאָר ניט אין כעס. איך האָב פײַנט, אַז מע פרעגט מיך איבער אײן זאַך נײַען און נײַנציג מאָל.

— האָט קײן פּאַראַיבעל ניט. מיר האָבען די אײגענע מכה וואָס איהר. מיר האָבען דערהערט פון אײַך, אַז מע האָט אײַערן צוגענומען, האָט דאָס אונז געגעבען אַ נעם. דערפאַר פרעגען מיר זיך אַזוי נאָך. מיר וועלען אײַך זאָגען דעם רײנעם אמת: מיר האָבען זיך קײנמאָל ניט פאָרגעשטעלט, אַז בײַ אײַך, ווי אַזוי הײַסט עס, אין פערע-פערע-שטשעפענע זאָל זיך געפינען אַ גימנאַזיע!

דער פערעשטשעפענער יוד שטעלט אָן אויף זײ די אויגען, קוקט בײז:

— ווער האָט אײַך געזאָגט, אַז בײַ אונז אין פערעשטשעפענע איז דאָ אַ גימנאַזיע?

מײַנע צווײ פּאַרשוינען פון זײער זײַט שטעלען אָן אויפ׳ן דריטען פאַרשוין די אויגען:

— איהר זאָגט דאָך, אַז אײַערן האָט מען צוגענומען בײַ אײַך טאַקי אין פערעשטשעפענע?

דער פערעשטשעפענער קוקט אויף זײ מלא גזלן. נאָכדעם שטעהט ער אויף און שרײַט אויס זײ גלײַך אין פנים אַרײַן:

— פאַר אַ סאָלדאַט האָט מען יהם צוגענומען! פאַר אַ סאָלדאַט! פאַר אַ סאָלדאַט!

*   *

*

אין דרויסען איז שוין גרויסער טאג. אין די פענסטער גנבעט זיך אריין א גרויע בלווילכע ליכטיגקייט. דער עולם ביסליכווייז שטעהט אויף. ווער עס גלייכט זיך אויס די ביינער. ווער עס הוסט זיך אויס. און ווער עס נעמט זיך צו די פעקלעך, גרייט זיך אין וועג אריין.

מיינע דריי פארשוינען האבען זיך צושיידט. געווארען אויס מחותנים. איינער האט זיך אבגעקערעוועט אין א ווינקעלע און פאוואליגקע פערוויקעלט א פאפיראס. דער אנדערער האט אויפגעפענט א קליין סדור'ל, אוועקגעזעצט זיך דאווגען פון פארענט, איין אויג צוגעמאכט און געשעפטשעט שטילערהייד. דער דריטער, דער בייזער יוד, וואס פון קליין פערעשטשעפענע, דער האט זיך גאר גענומען צום עסען.

מערקווירדיג, ווי די דריי זענען עפים מיט אמאל געווארען ווי ווילדפרעמדע. נישט נור מע רעדט נישט אויס צווישען זיך א ווארט, נאר מע קוקט זיך ניט אפילו איינס דאס אנדערע אין די אויגען אריין, גלייך ווי זיי וואלטען אלע איגאיינעם עפים אבגעטהאן א פאסקודנע זאך, א מיאוסע עבירה...

ענדע געשיכטע נומער פיער.

געשיכטע נומער פינף

אַ מענש פון בוענאָס-אַירעס

פאָהרען אין באַהן איז גאָר ניט אַזוי אומעטיג, ווי אַנדערע מיינען. אַבי מע טרעפט נור אָן אַ גוטע קאָמפּאַניע. אַמאָל מאַכט זיך אייך צו פאָהרען מיט אַ סוחר, מיט אַ מענשען, וואָס פערשטעהט געשעפט. דעמאָלט ווייסט איהר גאָר ניט, וואו די צייט קומט אַהין. און אַמאָל טרעפט איהר אָן נישט אויף קיין סוחר, נאָר אַזוי אויף אַ געניטען מענשען, אַ קלוגען, אַ דורכגעטריבענעם, אַ „געריבערטע ליולקע", וואָס איז קלאָר די וועלט אויף אויסווייניג. מיט אַזאַ מענשען איז אַ פערגעניגען צו פאָהרען. מע קאָן פון איהם עפּיס נאַשען. און אַמאָל שיקט אייך גאָט צו גלאַט אַ לעבעדיגען פּאַסאַזשיר. אַ לעבעדיגען און אַ פריילינען און אַ בערעדעוודיגען. רעדט ער און רעדט און רעדט. דאָס מויל מאַכט זיך איהם ניט צו רעדענדיג. און נור פון זיך, און נור פון זיך.

אָט מיט אַזאַ מין נפש איז מיר אויסגעקומען איינמאָל פאָהרען אַ גאַנץ היבשע שטרעקע.

אונזער בעקאַנטשאַפט האָט זיך אָנגעהויבען — ווי אַזוי הויבט זיך אָן אַ בעקאַנטשאַפט אין וואַגאָן? — פון אַ קלייניגקייט: „ווייסט איהר ניט, ווי אַזוי הייסט די סטאַנציע?" אָדער: „וואו האַלט דער זייגער?" אָדער: „צי האָט איהר ניט ביי זיך אַ שוועבעלע?" גיך, גאַנץ גיך זענען מיר געוואָרען גוטע ברידער, גלייך ווי מיר וואָלטען שוין געוועזען בעקענט ווער ווייסט פון ווען אָן. אויף דער ערשטער סטאַנציע, וואָס מיר האָבען זיך

אבגעשטעלט אויף עטליכע מינוט, האט ער מיך שוין געחאפט אונטער דער האנד, צוגעפיהרט גלייך צום בופעט און, גאר נישט געפרעגט מיך, צי איך טרינק, צי ניין, האט ער געהייסען אנגיסען צוויי גלעזלעך קאניאק. באלד נאכדעם האט ער געגעבען א וואונק צו מיר, איך זאל מיך א נעם טהון צום גאפעל, און אז מיר זענען פארטיג געווארען מיט די אלע מינים געזאלצענס און פערבייסענס, וואס געפינען זיך אין יעדען בופעט, האט ער געהייסען אנגיסען צוויי קופעל ביער, פערזיכערט — זיך א ציגאר, מיר א ציגאר — און אונזער גוטפריינדשאפט איז געשלאסען געווארען.

— איך דארף אייך זאגען גאנץ אפענטליך, אהן א קאפ חניפה, — מאכט צו מיר מיין נייער בעקאנטער שוין זיצענדיג אין וואגאן, — אז איהר זענט מיר געפעלען געווארען — איהר וועט מיר גלויבען צי ניט? — פון דער ערשטער מינוט, וואס איך האב אייך דערזעהען. ווי איך האב נור א קוק געטהאן אויף אייך, אזוי האב איך מיר געזאגט: אט דאס איז א מענש, מיט וועמען מע קאן רעדען אווארט. איך האב פיינט, הערט איהר, זיצען ווי א נאפודעלע און שוויינען. איך האב ליעב רעדען מיט א לעבעדיגען מענטשען, און צוליעב דעם טאקי האב איך גענומען א בילעט דריטע קלאס, איך זאל האבען מיט וועמען צו רעדען. אזוי פאהר איך דוקא צווייטע קלאס. און ערשטע קלאס, מיינט איהר, קאן איך נישט אויספיהרען? איך קאן אויספיהרען ערשטע קלאס אויך. אפשר רעכענט איהר, אז איך בעריהם זיך פאר אייך? נאט, זעהט.

און מיט די ווערטער האפט ארויס מיין פארשוין פון דער אונטערשטער הויזענקעשענע און עפענט אויף א טייסטער אנגעפאקט מיט געלד, טהוט א פאטש מיט דער האנד פון אויבען, ווי אויף א ווייך קישעלע, און בעהאלט דעם טייסטער צוריק:

„— שרעק זיך ניט, ס'איז דא נאך.

איך בעטראכט דעם נפש און קאן נישט טרעפען בשום אופן, וויפיעל ער איז אלט. ס'איז רעכט צו זאגען א יאהר פערציג, און ס'איז רעכט צו זאגען — עטליכע און צוואנציג. דאס פנים גלאט און קיילעכיג, א ביסעלע צו־שטארק צוגעברענט. קיין סימן פון קיין בארד און וואנסעם. אויגעלעך קליינע, בוימאיילדיגע און לאכענדיגע. און אליין איז דאס א קליינטשיקס, א קיילעכיגס, א ריהרעוודיגס, א לעבעדיגס, אנגעטהאן פון אויבען ביז אראב נעט און נאבעל, אזוי ווי איך האב ליעב: א שניי־ווייס העמד מיט גאלדענע קנעפ. א רייכער פלאסטראן־שניפס מיט א

שענע נאָדעל אַרייַנגעשטעקט. אַ נייַער עלעגאַנטער בלויער אַנצוג פון עכט ענגלישען שעוויאָט. אַ פּאָר לאַקירטע שיך. קלוגע שיך. אַ שווערער גאָלדענער רונג אויפ'ן פינגער מיט אַ בריליאַנט, וואָס שפּילט זיך אָב אויף דער זון אין טויזענד וואַסערן. (דער רונג, אויב ער איז נור איין אמת'ער, דאַרף ווערט זייַן ניט ווינציגער פון פיער-פינף הונדערט, אויב ניט מעהר).

שען אָנטהון זיך — דאָס איז, נאָך מייַן מייַנונג, די הויפּטזאַך ביי מענשען. איך האָב ליעב אַלייַן שען אָנטהון זיך, און האָב ליעב, אַז יענער געהט שען אָנגעטהאָן. נאָכ'ן אָנטהון וועל איך אייַך דערקענען, ווער ס'איז אַ פייַנער מענש, און ווער ניט. פאַרהאַן אפילו אַזעלכע, וואָס האַלטען, אַז ס'איז גאָר קיין ראיה ניט. מע קאָן, זאָגען זיי, געהן זעהר שען אָנגעטהאָן און זייַן וואָס אין דער קאָרט. וועל איך אייַך אָבער פרעגען, ענטפערט מיר דערויף: למאַי טהוט זיך אָן שען די גאַנצע וועלט? למאַי טראָגט דער אַזאַ מין אַנצוג, און דער אַזאַ מין קאָסטיום? למאַי קויפט זיך איינער אַ „דיפּלאָמאַט-שניפּס", איין אַטלעסענעם, אַ גלאַטען, פּערל-גרין קאָליר, און דער אַנדערער זוכט אַ „רעגאַט", דוקא אַ רויטען און דוקא מיט ווייַסע שפּרענקעלעך?

איך וואָלט אייַך געקאָנט ברענגען נאָך אַ סך אַזעלכע בייַשפּיעלען, מייַן איך אָבער, אַז ס'איז ניט כדאַי. איין עברה די צייַט. לאָמיר בעסער אומקעהרען זיך צו מייַן נייַעם בעקאַנטען און האָרכען, וואָס וועט ער אונז דערצעהלען.

— אַזוי, אַזוי, ליעבער פרייַנד. ווי איהר זעהט, קאָן איך שוין דוקא יאָ פאָהרען צווייטע קלאַס. ביינט איהר, איך זשאַלעווע געלד? געלד איז בלאָטע, נאָר — איהר וועט מיר גלויבען, צי ניט? — איך האָב ליעב דריטע קלאַס. ווייַל איך בין אַלייַן אַ פּראָסטער מענש און האָב ליעב פּראָסטע מענשען. איך בין, פערשטעהט איהר מיך, אַ דעמאָקראַט. איך האָב מייַן קאַריערע אָנגעהויבען קלייַן, זעהר קלייַן. אָט אַזוי אַ! (מייַן נייַער בעקאַנטער טהוט מיר אַ ווייַז מיט דער האַנד ביי דער ערד, ווי קלייַן ער האָט אָנגעהויבען זייַן קאַריערע). און בין געוואַקסען העכער און העכער. (מייַן נייַער בעקאַנטער בעווייַזט מיר מיט דער האַנד אַרויף צו דער סטעליע, ווי ווייַט הויך ער איז געוואַקסען). גישט מיט אַמאָל. חאַפּט זיך נישט. נאָר פּאַוואָלינקע. ביסלעכווייַז. ביסלעכווייַז. פריהער בין איך געווען אַ „מענטש" ביי יענעם. וואָס זאָג איך אַ „מענטש"? חאַ-חאַ-חאַ! ביז איך בין דערגאַנגען צו אַזאַ הויכער

שטופע — זיין [ביי יענעם א „מענטש“ — זענען אבגעלאפען גענוג-גענוג וואסערן! אז איך טהו אמאל א טראכט, הערט איהר, וואס בין איך געווען, אז איך בין געווען א קינד, שטעלען זיך מיר — איהר וועט מיר גלויבען צי ניט? — די האר קאפוויר! איך קאן מיך, הערט איהר, גאר ניט דערמאנען וועגען דעם, איך קאן מיך נישט דערמאנען און וויל מיך ניט דערמאנען. איהר מיינט אפשר, וויל סע שטעהט מיר, ניט אן? אדרבה. איך זאג אלעמען, ווער איך בין. אז מע פרעגט מיך פון וואנען זענט איהר — שעם איך מיך ניט און זאג, אז איך בין פון א גרויסע מדינה, פון ס א ש מ א ק ע ן. ווייסט איהר, וואו געפינט זיך אט דאס ס א ש מ א ק ע ן? א שטעדטעל פארהאן אזעלכעס אין קורלאנד, ניט וויט פון מיטאווי, רופט מען דאס ס א ש מ א ק ע ן. די גאנצע שטאדט איז אזוי גרויס, אז איך וואלט זי ביי היינטיגען טאג געוויס געקאנט אבקויפען מיט אלע איהרע פאטראכעס. עס קאן זיין, אז איצט האט זיך די שטאדט איבערגעביטען, אויסגעוואקסען — וועל איך איך ניט זאגען. נאר אין מיינע יאהרען האט גאנץ סאשמאקען — איהר וועט מיר גלויבען צי ניט? — פערמאגט מעהר ניט ווי איין מאראנץ, וואס איז געגאנגען מיט ליד, פון איין ווירטין צו דער אנדערער אויף מכבד צו זיין די געסט שבת נאכ'ן טיש.

אט אין דעם סאשמאקען בין איך דאס ערצויגען געווארען אויף היל-כיגע פעטש, טרוקענע קלעפ, אייזערנע סטוסאקעס, רויטע פונקען אין די אויגען, בלויע צייכענס אויפ'ן לייב און דערצו א הונגעריגען מאגען. קיין זאך, הערט איהר, געדענק איך ניט אזוי ווי הונגער. א הונגעריגער בין איך ארויס אויף גאטס וועלט, און הונגער האב איך געליטען פון זינט איך בין צו מיין שכל געקומען. הונגער, הארצקלעמעניש און מורא'דיגע נודנאטע... שאט! זשיוועצע, ווייסט איהר, וואס הייסט זשיוועצע? עס וואקסט אויף די בוימער און כלי-זמר בענוצען עס אויפ'ן ארט פון קאניפאלי. האב איך געלעבט מיט דעם — איהר וועט מיר גלויבען צי ניט? — כמעט א גאנצען זומער. דאס איז געווען דער זומער, ווען מיין שטיפטאטע, א קורנאסער שניידער, האט מיר אויסגע-דרעהט א האנד און האט מיך ארויסגעטריבען פון מיין מאמעס שטוב און איך בין אנטלאפען פון סאשמאקען קיין מיטאווי. אט די האנד, זעהט איהר? — עס דארף נאך זיין א סימן היינט אויך.

און מיין נייער בעקאנטער פערקאטשעט איין ארבעל און ווייזט מיר א ווייכע געזונדע פעלקע האנד און דערצעהלט וויטער:

— אַרומגעבלאָנקעט אַ הונגעריגער, אַ נאַקעטער, אַ באָרוויסער אין מיטאַווי און אויסגעוואַלגערט זיך אין אַלע מיסטען, האָב איך, דאַנקען גאָט, געקריגען אַ שטעלע. די ערשטע שטעלע. איך בין געוואָרען אַ פיהרער ביי אַן'אַלטען חזן. דער חזן איז געווען אַמאָל ערגיץ אַ בעריהמטער חזן. אויף דער עלטער איז ער בלינד געוואָרען אויף ביידע אויגען און געמוזט געהן איבער די הייזער. בין איך דאָס געוואָרען זיין פיהרער. די שטעלע אַליין וואָלט געווען אפילו נישקשה פון אַ שטעלע. נאָר איבערטראָגען דעם חזנ'ס קאַפּריזען האָט מען בעדאַרפט זיין פון אייזען. קיינמאָל, הערט איהר, איז ער נישט געווען צופריעדען, קיינמאָל. כסדר האָט ער נור געוואָרטשעט, געקנייפּט מיך, אויסגעריסען מיר שטיקער פליישׁ. ער האָט גע'טענה'ט, אַז איך פיהר איהם ניט אַהין, וואו מע דאַרף. וואוהין האָט ער געוואָלט זאָל איך איהם פיהרען — ווייס איך עד היום ניט. אַ מורא'דיגער קאַפּריזנער חזן! דערצו האָט ער מיך נאָך אַרויפגעפיהרט אויף גוטע זאַכען. ער האָט זיך פאַר אַלעמען בעריהמט, — איהר וועט מיר גלויבען צי ניט? — אַז מיין טאַטע-מאַמע האָבען זיך גע'שמד'ט און מיך האָבען זיי אויך געוואָלט אָפּ'שמד'ען, האָט ער מיך קוים מיט צרות, מיט אַנגסטען אַרויסגעריסען פון גויישע הענד, און איך האָב בעדאַרפט אויסהערען אַזעלכע שקרים און ניט צוזעצט ווערען פאַר געלעכטער! אדרבה, ער האָט נאָך געפאָדערט פון מיר, אַז איך זאָל בעת-מעשה מאַכען אַ קרום פּנים.

„קורץ און גוט, איך האָב אַרויסגעזעהען, אַז איך וועל מיך מיט מיין חזן ניט עלטערן, האָב איך געשלאָגען כפּרות מיט מיין „שטעלע" און בין אַוועק פון מיטאַווי קיין ליבאַווי. אַרומגעדרעהט זיך אַ שטיקעל צייט אַ הונגעריגער אין ליבאַווי, האָב איך מיך דערשלאָגען צו אַ חאָליאַסטרע אָרימע עמיגראַנטען. די עמיגראַנטען האָבען זיך געקלויבען אָפּפאָהרען מיט'ן שיף ערגעץ ווייט, אַזש קיין בוענאָס-איירעס, האָב איך מיך אָנגעהויבען בעטען ביי זיי, מע זאָל מיך אויך נעמען קיין בוענאָס-איירעס. ווער? וואָס? ס'איז נישט מעגליך. ס'איז ניט געווענדט אין זיי, ס'איז געווענדט אין קאָמיטעט, ווי אַזוי דער קאָמיטעט וועט זאָגען. בין איך אַוועק אין קאָמיטעט, געוויינט, גע'חלש'ט, קוים איינגעבעטען זיך, מע זאָל מיך נעמען קיין בוענאָס-איירעס".

„פרעגט מיך בחרם, וואָס בוענאָס-איירעס? ווער בוענאָס-איירעס? אַלע פאָהרען, פאָהר איך אויך. ערשט אַז מיר זענען געקומען קיין

בוענאס-איירעס, ווער איך געוואהר, אז פאהרען פאהרען מיר, איי געגענטליך, ווייטער, און אז בוענאס-איירעס איז ניט מעהר ווי א פונקט, פון וואנען מע וועט אונז צושיקען אין פערשידענע ערטער. און כך הוה. מיר זענען נור געקומען קיין בוענאס-איירעס, אזוי האט מען אונז איבערגעשריבען און צושיקט אין אזעלכע מקומות, וואו אדם הראשון איז ניט געוועזען, הערט איהר, אפילו אין חלום, און מע האט אונז אוועקגעשטעלט צו דער ארבייט. ווילט איהר דאך מסתמא וויסען, וואסער ארבייט? פרעגט שוין בעסער ניט. אונזערע אבות אבותינו אין מצרים האבען געוויס ניט געטהאן דאס, וואס מיר האבען געטהאן. און די צרות, וואס זיי זענען אויסגעשטאנען, ווי מע דערצעהלט זיך אן פון דער הגדה, איז אפילו ניט קיין צעהנט-חלק, הערט איהר, פון דעם, וואס מיר זענען אויסגעשטאנען. אונזערע זיידעס האבען, זאגט מען, געקנאטען לייהם, געמאכט ציגעל און געבויט פיתום מיט רעמסס. א טייערע מציאה! וואלטען זיי זיך פרובען אזוי ווי מיר, בעארבייטען מיט די הוילע הענד ברייטע וויסטע סטעפעס, מיט שטע-בעלקעס בעוואקסען, האבען צו טהון מיט מורא'דיגע גרויסע אקסען, וואס מיט איין ריהר קאנען זיי דורס זיין א מענשען, מיט ווילדע פערד, וואס מע דארף זיך נאך זיי יאגען מיט אניארקאן הונדערט מייל! ביז מע חאפט זיי. פערזוכען האטש איין מאל. מאסקיטעס בייסען, וואס רייסען אויס שטיקער פלייש. אלטע סוחארעס, וואס האבען א טעם פון שטיינער. לעבעדיגע ווערעם אין פערשימעלטע וואסער... איך האב איינמאל — איהר וועט מיר גלויבען צי ניט? — א קוק גע-טהאן אין טייך אריין און דערזעהען מיין פנים, האב איך מיך דער-שראקען פאר זיך אליין. די גאנצע הויט אבגעשיילט. די אויגען גע-שוואלען. די הענד ווי פאמפעשקעס. די פיס צובלוטיגט. פון אויבען ביז אראב בעוואקסען.

„—דאס ביזט דו? מאטעק פון סאשמאקען?!" — אט אזוי האב איך א זאג געטהאן צו זיך אליין און האב מיך צולאכט. און טאקי דעמזעלבען טאג האב איך א שפיי געטהאן אויף די גרויסע אקסען מיט די ווילדע פערד מיט די וויסטע סטעפעס מיט דעם ווערמיגען וואסער און מיינער איז אוועק צו-פוס צוריק קיין בוע-נאס-איירעס.

„נאר מיר שיינט. אז אויף דער סטאנציע, וואס מיר שטעהען איצט, דארף זיין א גרויסער בופעט. טהוט נאר א קוק אין ביכעל.

געפינט איהר ניט, אז ס'איז שוין טאקי צייט עפּיס נעמען אין מויל אריין? אגב וועלען מיר האבען כח צו דערצעהלען ווייטער".

איבערגעביסען ווי עס געהער צו זיין און פערטרונקען מיט ביער, האבען מיר ווידעראמאל פערראויכערט ציגארען — גוטע, שמעקענדיגע, אמת'ע האוואנער ציגארען פון בוענאס-איירעס — און האבען זיך אוועקגעזעצט צוריק אין וואגאן אויף אונזערע ערטער, און מיין נייער בעקאנטער פון בוענאס-איירעס האט גענומען דערצעהלען זיין געשיכטע ווייטער:

— בוענאס-איירעס איז אנ'ערטעל, הערט איהר, וואס זינט גאט האט בעשאפען די וועלט... שאט! אין אמעריקא זענט איהר ווען געווען? אין דער שטאדט ניו-יארק? קיינמאל ניט? און אין לאנדאן? ביין? אין מאדריד? קאנסטאנטינאפאל? פאריז? אויך ניט? נו, קאן איך אייך ניט אויסמאלען, וואס איז אזעלכס בוענאס-איירעס. איך קאן אייך נאר זאגען, אז ס'איז א תהום. א גיהנם. א גיהנם מיט א גן-עדן, דאס הייסט, פאר וועמען ס'איז א גיהנם, פאר וועמען א גן-עדן. מען דארף נאר ניט זיין קיין פעפער און חאפען דעם רעכטען מאמענט, קאן מען מאכען א פערמעגען. דארטען וואלגערט זיך — איהר וועט מיר גלויבען צי ניט? — גאלד אין די גאסען. איהר געהט, איהר טרעט איבער גאלד. בויגט אייך אן, ציהט אויס די האנד און נעמט וויפיעל איהר ווילט. נאר היטען זאלט איהר אייך, מע זאל אייך ניט צוטרעטען מיט די פיס. דער עיקר — ניט אבשטעלען זיך. ניט פערטראכטען זיך. ניט קלערען: וועלכס פאסט פאר מיר און וועלכס ניט? אלדינג דארף פאסען. זיין א משרת אין א רעסטאראן איז גוט. א יונג אין א קלייט איז גוט. וואשען פלעשלעך אין שענקעל איז גוט. העלפען אונטערשטופען א וועגעלע איז גוט. ארומלויפען איבער דער גאס און אויסשרייען די נייעס פון די צייטונגען איז גוט. וואשען הינד איז גוט. האדעווען קעץ איז גוט. חאפען מייז איז גוט און שינדען פון זיי די פעלעכלעך איז אויך גוט. מיט איינעם ווארט — אלדינג איז גוט און אלדינג האב איך אויסגעפרובט און אומעטום האב איך ארויסגעזעהען, הערט איהר, איין זאך: אז ארבייטען אויף יענעם טויג אויף כפרות. טויזענד מאל גלייכער, אז יענער זאל ארבייטען אויף מיר. וואס זאל מען טהון, אז גאט האט איינמאל אזוי בעשאפען די וועלט, אז דער דארף שוויצען און קאכען דאס ביער, און אין דארף עס טרינקען יענער דארף שוויצען און דרעהען ציגארען, און איך דארף זיי רויכערן.

דער מאַשיניסט פון דער באַהן לאָז פיהרען דעם לאָקאָמאָטיוו, דער קאָטשעגאַר לאָז טראָגען קויהלען, דער אַרבייטער לאָז שמירען די רעדער, און איך מיט אייך וועלען זיך, הערט איהר, זיצען אָט דאָ אין וואַגאָן און דערצעהלען געשיכטען. געפעלט זיי ניט? לאָזען זיי געהן איבערמאַכען די וועלט.

איך קוק אויף מיין פּאַרשוין און טראַכט מיר: וואָס קאָן ער זיין, אָט דער נפש? איין אויפגעקומענער גביר? אַ געוועזענער שניידער אין אַמעריקאַ און איצט האָט ער אַ מאַגאַזין פון פאַרטיגע קליידער? צי אפשר טאָקי אַ פאַבריקאַנט? אָדער אַ בעל-הבית פון הייזער? אָדער אַזוי אַ מענש אַ קאַפּיטאַליסט, וואָס לעבט פון פּראָצענט? נאָר לאָמיר איהם לאָזען ווייטער. ער אַליין דערצעהלט דאָס בעסער:

—ס'איז, הערט איהר, אַ קלוגע וועלט און אַ זיסע וועלט און אַ גוטע וועלט און ס'איז אַ חיות, וואָס מען לעבט אויף דער וועלט! מען דאַרף נאָר זעהן, מע זאָל זיך ניט לאָזען שפּייען אין דער קאַשע. איך האָב מיך געוואָרפען, הערט איהר, אויף אַלע זייטען. איבערגעדיענט, ווי עס רעדט זיך, אַלע עבודה-זרה'ס. קיין אַרבייט איז ניט געווען צו שווער פאַר מיר. קיין פּרנסה איז מיר ניט געווען מיאוס. און אויב איהר ווילט וויסען, איז קיין מיאוסע פּרנסה גאָר אויף דער וועלט נישטאָ. אַלע פּרנסות זענען שען. אַבי איהר האַנדעלט אָרענטליך און אַבי דאָס וואָרט איז אַ וואָרט. איך ווייס עס פון זיך אַליין. איך וועל מיך, הערט איהר, ניט געהן בעריהמען פאַר אייך, אַז איך בין דער לעמבערגער רב. נאָר איהר מעגט מיר גלויבען אויף נאמנות, אַז קיין גנב בין איך ניט. קיין גזלן בין איך אודאי ניט. און קיין שווינדלער אויך ניט. לאָמיך האָבען אַזאַ יאָהר, הערט איהר, וואָס פאַר אַן אָרענטליכער סוחר איך בין. איך האַנדעל אָנשטענדיג. איך נאָר קיינעם נישט אָב. איך פערקויף דאָס, וואָס איך האָב. קיין קאַץ אין זאַק איז ביי מיר נישטאָ. קורץ, איהר ווילט וויסען, וואָס איך בין? איך בין נישט מעהר ווי אַ ליפעראַנט, אָדער ווי ביי אייך ווערט עס אָנגערופען, אַ „פּאָדראַטשיק". איך שטעל צו דער וועלט סחורה. די סחורה, וואָס אַלע וויסען, נאָר קיינער רעדט נישט פון דעם... פאַרוואָס? ווייל די וועלט איז שוין צו אַ קלוגע וועלט, און מענשען זענען שוין צו גייציג. זיי האָבען פיינט, אַז מען זאָגט זיי אויף שוואַרץ, אַז ס'איז שוואַרץ, און אויף ווייס, אַז ס'איז ווייס. זיי האָבען בעסער ליעב, פערקעהרט, אַז מען זאָגט זיי אויף-

שוואַרץ, אַז ס'איז ווייס און אויף ווייס, אַז ס'איז שוואַרץ... נו, וואָס וועט איהר טהון מיט זיי?"...

איך קוק אויף מיין פֿאַרשוין פֿון בוענאָס-איירעס און טראַכט מיר: „רבונו של עולם! וואָס איז אַזעלכעס אָט דער נפש? וואָס פֿאַר אַ מין אַרטיקעל שטעלט ער צו, אָט דער „פּאָדראַטשיק"? און וואָס רעדט ער דאָס עפּיס אַזעלכע מאָדנע דבורים: „שוואַרץ — ווייס, ווייס — שוואַרץ?"... איבערשלאָגען איהם אינמיטען און אַ פֿרעג טהון איהם: „פֿעטער, מיט וואָס האַנדעלט איהר?" — ווילט זיך מיר ניט, איך לאָז איהם בעסער רעדען ווייטער.

„— קורץ, וואו זשע האַלטען מיר? ביי מיין איצטיגען געשעפֿט אין בוענאָס-איירעס, מיין געשעפֿט אַליין איז, איינענטליך, ניט אין בוענאָס-איירעס, מיין געשעפֿט איז, אויב איהר ווילט וויסען אומעדום, אויף דער גאַנצער וועלט: אין פּאַריז, אין לאָנדאָן, אין בודאַפּעשט, אין באָסטאָן, אין די הויפּט-קאַנטאָר, דאָס ביוראָ איז אין בוענאָס-איירעס, אַנ'עבירה, וואָס מיר זענען איצט ניט אין בוענאָס-איירעס. איך וואָלט אייך אַריינפֿיהרען צו מיר אין ביוראָ, אייך ווייזען אַ קאַנטאָר, מיט „מענשען". ביי מיר „מענשען" לעבען זיך אָפּ — איהר וועט מיר גלויבען צי ניט? — ווי די רויטשילד'ס, אַלט שעה אין טאָג — מעהר אַרבייט מען ניט ביי מיר אַ מינוט אַפֿילו, ביי מיר איז אַ „מענש" פֿערדרעכענט פֿאַר אַ מענשען, ווייסט איהר, פֿאַרוואָס? ווייל איך בין אַליין אַמאָל געווען אַ „מענש". טאַקי ביי מיינע איצטיגע שותּפים, מיר זענען איצט דריי שותּפים. פֿריהער זענען זיי געווען נור צוויי שותּפים און איך בין געווען ביי זיי אַ „מענש". די רעכטע האַנד בין איך ביי זיי געווען, דאָס גאַנצע געשעפֿט, קאָן מען זאָגען, איז געווען אויף מיר, ביים קויפֿען סחורה, ביים פֿערקויפֿען סחורה. ביים אָפּשאַצען סחורה, ביים סאָרטירען די סחורה — אומעדום איך... ביי מיר איז אַנ'אויג — איהר וועט מיר גלויבען צי ניט? — אַז איך טהו נאָר אַ קוק אויף אַ שטיקעל סחורה, וועל איך אייך באַלד זאָגען, וויפֿיעל ס'האָט די ווערט און וואוהין עס קאָן געהן... נאָר דאָס אַליין איז נאָך גישט אינגאַנצען, ביי אונזער געשעפֿט איז אַנ'אויג אַליין ווינציג, מען דאַרף נאָך האָבען, הערט איהר אַ נאָז אויך, אַ חוש הריח... פֿאַר אַ מייל דאַרף מען קאָנען אָנשמעקען, וואו עפּיס ליגט, מע דאַרף פֿיהלען, וואו מען קאָן מאַכען אַ גיט געשעפֿט, און וואו מע קאָן ברעכען ריק און לענד, און נאָך אַריינקריכען אין אַ בלאָטע,

הערט איהר, ביז אריבער די אוירען, מע זאל נאכדעם האבען צו זינגען און צו זאגען... צופיעל „שטינגוטערעס", הערט איהר, פארהאן אויף דער וועלט... צופיעל אויגען קוקען אויף אונזער געשעפט — און אונזער געשעפט האט דוקא מורא פאר א גוט אויג, חא-חא... איין טריט אז איהר מאכט א פאלשען, וועט איהר אייך ניט אבוואשען מיט קיין צעהן וואסערן... באלד עפּיס, ווערט א גוואלד, א געפילדער, א שמירעריי אין די גאזעטען, און די גאזעטען דארפען דאך מעהר ניט. די גאזעטען זענען זיך מחיה, אבי זיי האבען פון וואס צו קלינגען, צולעגן זיי די זאך אויף זיבעציג טעלערלעך, בלאזען אויף א פייער מיט סכנות-נפשות און הויבען אויף די גאנצע פאליציע... האטש אפילו — איך דארף אייך זאגען בסוד — די פאליציע פון דער גאנצער וועלט איז, חא-חא, ביי אונז אין קעשענע... איך זאל אייך אנרופען נור די סומע, וואס אונז קאסט אב א יאהר פאליציע אליין, וועט איהר זיך דערשרעקען... ביי אונז — איהר וועט מיר גלויבען צי ניט? — איז א נתינה פון צעהן טויזענד, פופצעהן טויזענד, צוואנציג טויזענד — פו!"

מיט די ווערטער טהוט מיין פארשוין א מאך מיט דער האנד, ווי א מענש, וואס ווארפט מיט טויזענדער. בעת מעשה טהוט א בלישטש דער בריליאנטענער רונג אויף דער שיין, און דער מענש פון בוענאס-איירעס, וואס ווארפט מיט טויזענדער, שטעלט זיך אב א ווייל, קוקט, וואס פאר א רושם עס האבען געמאכט אויף מיר די טויזענדער, און פאהרט ווייטער:

— און אז מע דארף אמאל געבען מעהר, מיינט איהר, איז עפּיס א תירוץ? דערויף זענען מיר שוין דוקא בעגלויבט. איך מיין, טאקי מיר, אלע דריי שותפים. וויפיעל טויזענדער מיר זאלען ניט אנווייזען אויף פאליציע, גלויבט מען זיך אויף נאמנות... אלע הוצאות פיהרען זיך ביי אונז אויף נאמנות. מיר גלויבען זיך איינס דאס צווייטע אויפ'ן ווארט. איינער פונ'ם אנדערע וועט ניט פערלייקענען, הערט איהר אויף אט אזוי פיעל... און, אדרבה. לאז איינער פרובען יא פערלייקענען, — וועט ער האבען א וויסטען סוף... מיר קענען זיך, הערט איהר, גוט איינס דאס אנדערן, און מיר וויסען דעם פלאץ און מיר זענען קלאר די גאנצע וועלט. יעדער פון אונז האט זיך זיינע אגענטען מיט זיינע שפיאָנען... וואס דען מיינט איהר? געשעפט, וואס פיהרט זיך אויף נאמנות, קאן אנדערש ניט געהן,.. געפינט איהר ניט,

אַז ס'וואָלט זיין בעסער ווי רעכט, מיר זאָלען ראַ אויף דער סטאַנציע געבען אַ שפּרונג אַראָב און טהון אַ שווענק דורך דעם האַלז ?"

אַזוי מאַכט צו מיר מיין פּאַרשוין און נעהמט מיך פאַר אַ האַנד און פערקוקט מיר אין די אויגען אריין .

זעלבסטפערשטענדליך , אַז איך האָב גאָרנישט דאַגעגען , און מיר נעבען אַ שפּרונג אַראָב אויף דער סטאַנציע און טהוען אַ שווענק דורך דעם האַלז. איינס נאָכ'ס אַנדערע קנאַקען די פלעשלעך ליִמאָנאַד , און מיין חברה=מאַן טרינקט מיט אַזאַ מין אַפּעטיט , אַז מע מעג איהם מקנא זיין. מיר אָבער גריבעלט די גאַנצע צייט אין מח איין געדאַנק. „מיט וואָס פאַר אַ מין אַרטיקעל האַנדעלט ער , אָט דער מענש פון בוענאָס=איירעס ? וואָס וואַרפט ער זיך אַזוי מיט טויזענדער ? און ווי אַזוי איז דאָס די פּאָליציע פון דער גאַנצער וועלט ביי איהם אין קעשענע ? און צו וואָס דאַרפען זיי אַגענטען און שפּיאָנען ? . . . האַנדעלט ער ניט מיט קאָנטראַבאַנד ? . . . מיט פאַלשע בריליאַנטען ? . . . מיט גנבי'שע סחורות . . . אָדער ער איז גלאַט אַזוי אַ פּראַלער , אַ קנאַקער , אַ בעריהמער , פון די פיינע בריות , וואָס אַלסדינג וואַקסט ביי זיי אונטער דער צונג משונה אומגעלומפּערט , אין דער לענג און אין דער ברייט . . . צו אונז , קאָמיוואָיאַזשערען , אַז עס חאַפּט זיך אַריין אַזאַ מין קונצענמאַכער , אַ בעל-מגזם , האָבען מיר פאַר איהם אונזער אייגענעם נאָמען : „אַ נ ג ר אָ ס י ס ט". דאָס הייסט , אַ מענש , וואָס אַלסדינג איז ביי איהם „אַנגראָ"... בלשון אשכנז הייסט דאָס פשוט , אַ יור אַ שקרן , וואָס האַקט אַ טשייניק" . . . מיר פערדרויכערן ווידער צו ציגאַרען , פערנעמען אונזערע ערטער און דער מענש פון בוענאָס=איירעס האַקט ווייטער :

— וואו זשע האַלטען מיר אַפּנים ? ביי מיינע שותפים . דאָס הייסט , ביי מיינע איצטיגע שותפים . פריהער זענען זיי געווען מיינע בעלי-בתים , און איך בין געווען , ווי איך האָב אייך שוין געזאָגט , זייער מענש . איך וועל אייך ניט אויסטראַכטען קיין בלבול , אַז זיי זענען געווען שלעכטע בעלי=בתים . ווי האָבען זיי געקאָנט זיין צו מיר שלעכט . אַז איך בין זיי געווען געטריי ווי אַ הונד ? זייערער אַ סענט איז ביי מיר געווען , הערט איהר , טייער אַזוי ווי מיין אייגענער . און שונאים האָב איך מיר געקויפט צוליעב זיי , בלוטיגע שונאים ! ס'איז געווען צייטען — איהר וועט מיר גלויבען צי ניט ? — וואָס מע האָט מיך איבער מיין געטריישאַפט געוואָלט סמ'ען . טאַקי פשוט סמ'ען . איך מעג מיך בעריהמען , הערט איהר , אַז איך האָב זיי געדינט ערליך , וואָס

עהרליכער קאָן שוין גאָר ניט זײַן. אמת, איך האָב אין זיך אויך ניט פערגעסען ... אַ מענש טאָר קײנמאָל ניט פערגעסען אין זיך. אַ מענש דאַרף געדענקען, אַז ער איז ניט מעהר ווי אַ מענש. הײַנט לעבט ער און מאָרגען? ... חאַ=חאַ! אײביג זײַן בײַ יענעם איז ניט קײן פּלאַן. וואָס בין איך — אָהן הענד? אָהן פיס? צי אָהן אַ צונג? ובפרט, איך האָב געוואוסט, אַז אָהן מיר קאָנען זײ זיך ניט בעגעהן אַ טאָג אפילו ... זײ קאָנען ניט און טאָרען ניט ... ווײַל ס'איז דאָ סודות, הערט איהר, סודות מיט סודות ... ווי דער שטײַגער איז אין אַ געשעפט ... בין איך מיך מיישב אײנמאָל, הערט איהר, אין אַ שענעם טאָג, און קום אַרײַן צו מײַנע בעלי=בתים און רוף מיך אָן צו זײ: „אַדיעו, מײַנע הערען!“ קוקען זײ מיך אָן: „וואָס הײסט אַדיעו?“ „אַדיעו, זאָג איך, הײסט זײַט געזונד“. זאָגען זײ: „וואָס איז די מעשה?“ זאָג איך: „ביז וואַנעט איז דער שיעור?“ ... וואַרפען זײ זיך איבער אײנס מיט דאָס אַנדערע מיט די אויגען און טהוען מיך אַ פרעג: וויפיעל פערמאָג איך קאַפּיטאַל? זאָג איך צו זײ: „וויפיעל איך זאָל ניט פערמאָגען, זאָג איך, וועט מיר זײַן אויף דער ערשטער צײַט גענוג, זאָג איך, און טאָמער, זאָג איך, וועט זײַן קאַרג, איז גאָט, זאָג איך, פּאָטער און בוענאָס=אײַרעס אַ שטאָדט“ ... אודאי האָבען זײ מיך פערשטאַנען. פאַרוואָס זאָלען זײ מיך ניט פערשטעהן, דער מח איז זײ אויסגעדאַרט געוואָרען? און אָט אַזוי אָ זענען מיר פון דעמאָלט אָן געוואָרען שותפים. דרײַ שותפים, דרײַ בעלי=בתים, גלײַך אויף גלײַך. בײַ אונז איז ניטאָ — דעם מעהר, יענעם ווינציגער, וואָס גאָט גיט ... קריגען קריגט מען זיך אויך ניט. צו וואָס זאָל מען זיך קריגען, אַז פערדינען פערדינט מען, דאַנקען גאָט, גאַנץ שען און דאָס געשעפט וואַקסט ... די וועלט ווערט גרעסער און די סחורה ווערט אַלע מאָל טײַערער ... איטליכער פון אונז נעמט זיך אַרוים פון שותפות וויפיעל ער דאַרף אויף דער הוצאה. מיר זענען אַלע גרויסע בעלי=הוצאות. בײַ מיר אַלײן, אָהן אַ ווײַב און אָהן קינדער, געהט אַוועק — איהר וועט מיר גלויבען צי ניט? — דרײַ מאָל אַזוי פיעל ווי בײַ אַנ'אַנדערן מיט אַ ווײַב און מיט קינדער. וואָס מיך קאָסט אָב אַ יאָהר צדקה אַלײן, וואָלט זיך דאָס אַנ'אַנדערער געוואונשען פערדינען. ס'איז נישטאָ, הערט איהר, אײן זאַך, וואָס זאָל מיך נישט קאָסטען קײן געלד. אַ שול, אַ שפּיטאָל, אַנ'עמיגראַנטען=קאַסע, אַ קאָנצערט — בוענאָס=אײרעס איז קײן עין=הרע אַ שטאָדט! און וואו זענען עפּיס אַנדערע שטעדט? ארץ=ישראל — איהר וועט מיר גלויבען צי ניט? — קאָסט מיך שוין אויך געלד. ערשט ניט

לאַנג קומט מיר אָן אַ בריעף פון אַ ישיבה פון ירושלים, אַ שענער בריעף, מיט אַ מגן-דוד, מיט אַ שטעמפּעל און מיט חתימות פון רבנים. דער בריעף איז געשריבען גלייך צו מיר, מיט אַ שענעם טיטול: „הרבני הגביר המפורסם רב מרדכי"... ע-ע-ע! — טראַכט איך מיר — וויבאַלד זיי זענען אַזעלכע פיינע מענשען און רופען מיך אָן ביים נאָמען, קאָן מע קיין חזיר ניט זיין און מע דאַרף זיי שיקען אַ הונדערטער... דאָס האָט איהר אייך זייטיגע נדבות. היינט וואו איז ערגיץ מיין געבורטס-שטאָדט? סאָשמאַקען? סאָשמאַקען נעמט צו ביי מיר — איהר וועט מיר גלויבען צי ניט? — אַלע יאָהר, אָט אַזאַ היטעל מיט געלד! אַלע מאָל, אַלע מאָל קומט מיר אָן פון סאָשמאַקען אַן'אַנדער בריוועל. דאָס איז אַזאַ צרה, דאָס איז אַזאַ שלאַק... פון מעות-חטים שמועסט מען ניט. אַלע פסח אַ הונדערטער. דאָס איז שוין „אַ זאַקאָן"... אָט פאָהר איך איצט קיין סאָשמאַקען, ווייס איך פריהער, אַז איך וועל ניט אָבקומען מיט קיין טויזענדער. וואָס זאָג איך אַ טויזענדער? הלואי איך זאָל פטר'ן מיט צוויי. אַניט וועלען זיין אַלע דריי. אַ קלייניגקייט, אַ מענש איז ניט געווען אַזאַ צייט אין דערהיים: פון קינדווייז אָן, חאַ-חאַ! ריישמאַקען איז דאָך מיין היים! איך ווייס פריהער, אַז די גאַנצע שטאָדט וועט קאַ-בען. מע וועט זיך צונויפלויפען. אַ גדולה: „מאָטעק איז געקומען, אונ-זער מאָטעק פון בוענאָס-איירעס!"... אַ יום-טוב! גלויבט מיר, מען קוקט שוין דאָרט אַרוים אויף מיר, ווי אויף משיח'ן. געבעך גרויסע אָרימע לייט. פון יעדער סטאַנציע גיב איך זיי צו וויסען, אַז איך פאָהר. איך קלאַפּ זיי אַלע טאָג אַ דעפּעש: „פריעזשאַיו. מאָטעק". איך אַליין — איהר וועט מיר גלויבען צי ניט? — וואָלט שוין אויך וועלען וואָס גיכער קומען צו פאָהרען קיין סאָשמאַקען. אַ קוק טהון אויף סאָשמאַקען, אַ קוש טהון די ערד פון סאָשמאַקען. דעם שטויב פון סאָשמאַקען. אַ כפרה! הערט איהר, בוענאָס-איירעס! אַ כפרה ניו-יאָרק! אַ כפרה לאָנדאָן! אַ כפרה פּאַריז! חאַ-חאַ! סאָשמאַקען איז דאָך מיין היים!...

דאָס פנים פון מיין פּאַרשוין האָט זיך ביי די ווערטער ווי איבער-געביטען. גאָר איין אַנדער פנים. עפּיס איז דאָס ווי יונגער געוואָרען, יונגער און שענער. און די קליינע בוימאַיילדיגע אויגעלעך האָבען בעקו-מען גאָר איין אַנדער פייערל מיט אַ נייעם גלאַנץ פון פרייד און פון גדלות און פון ליעבשאַפט. פון אמת'ע, נישט געמאַכטע ליעבשאַפט... אַנ'עבירה איין זאַך: וואָס איך ווייס נאָך אַלץ ניט אַקוראַט, מיט וואָס ער האַנדעלט... ער לאָזט זיך אָבער לאַנג ניט טראַכטען און שניידט ווייטער:

—איהר מיינט, וואס, איינענטליך, פאהר איך קיין סאשמאקען? א ביסעל בענק איך טאקי נאך דער שטאדט, און א ביסעל אויף קבר-אבות איך האב דאך עפּיס אויפ'ן היילינען ארט א פאטער און א מוטער, און ברידער און שוועסטער, — א גאנצע משפחה. און אגב ווילט זיך מיר טאקי חתונה האבען אויך. ביז וואנעט איז דער שיער צו זיצען א בחור? און חתונה האבען וויל איך דוקא פון סאשמאקען. פון מיין שטאדט. פון מיין גראד. פון מיין משפחה. איך האב מיך שוין וועגען דעם איבערגעשריבען מיט מיינע פריינד פון סאשמאקען, זיי זאלען מיך נאכזוכען עפּיס רעכטס... שרייבען זיי, איך זאל נור קומען צופאהרען בשלום, מעט שוין במילא זיין רעכט... אט אזא משוגענער בין איך... מע האט מיר שוין פארגעלעגט אין בוענאס-איירעס — איהר וועט מיר גלויבען צי ניט? — די גרעסטע שענהייטען פון דער וועלט. איך וואלט געקאנט, הערט איהר, אויספיהרען אזעלכעס, וואס דער טערקישער סולטאן אפילו פערמאגט דאס נישט... נאר איך האב מיר גזאגט איין מאל פאר אלע מאל: ניין! חתונה האבען פאהר איך קיין סאשמאקען. איך וויל אן'אנשטענדיג קינד. א יודישע טאכטער. זי מעג זיין ווי ארים, וועל איך דערויף ניט קוקען. איך וויל זי אבגילטען. די עלטערן איהרע אבשיטען מיט גאלד. די גאנצע משפחה גליקליך מאכען. און זי אליין וועל איך ברענגען צו מיר קיין בוענאס-איירעס. איך וועל איהר אויספוצען, הערט איהר, א פּאלאץ, ווי פאר א פרינצעסין. קיין שפרינקעלע וועל איך אויף איהר ניט לאזען פאלען. גליקליך וועט זי זיך אבלעבען ביי מיר—איהר וועט מיר גלויבען צי ניט? —ווי קיין פרוי אין דער גאנצער וועלט! זי וועט ניט וויסען ביי מיר פון קיין זאך, אויסער איהר ווירטשאפט, מיט איהר מאן און מיט איהרע קינדער. די קינדער וועל איך לאזען שטודירען. דעם אויף דאקטאר, דעם אויף אינזשיניער, דעם אויף יוריסט. די טעכטער וועל איך אבשיקען אין יודישען געשלאסענעם פאנסיאן, ווייסט איהר, וואוהין? —קיין פראנקפורט...

ביי די ווערטער קומט אן דער קאנדוקטאר אבנעמען די בילעטען. תמיד (איך האב שוין בעמערקט וויפיעל מאל) טראגט אן דער רוח דעם קאנדוקטאר פונקט ד'עמאלט, ווען מען דארף איהם ניט: אין וואגאן ווערט א טומעל, א מהומה. אלע חאפען די פעקלעך און איך אויך בתוכם. איך מוז אויסשטייגען פון וואגאן, זיך איבערזעצען אויף אן'אנדער וועג. דער מענש פון בוענאס-איירעס העלפט מיר צונויפבינדען מיין באגאזש און מיר

פיהרען דערווייל צווישען זיך א געשפרעך, וועלכעס איך געב דא איבער פינקטליך, ווארט אין ווארט:

דער מענש פון בוענאָס-איירעס: או-ווא, א שאָד, וואָס איהר פאָהרט ניט ווייטער. ניט זיין מיט וועמען צו רעדען.

איך: וואָס זאָל מען טהון? פרנסה איז פרנסה.

דער מענש פון ב.-איירעס: גוט געזאָגט. פרנסה איז פרנסה. איך האָב מורא, איך וועל מוזען צוצאָהלען און אריבערפעקלען זיך אין צווייטען קלאַס. איך קאָן, דאנקען גאָט, אויספיהרען ערשטע קלאַס אויך. ביי מיר, אז איך פאָהר אין באַהן...

איך: האָט קיין פאַראיבעל ניט, וואָס איך שלאָג אייך איבער, מיר האָבען איינגאַנצען נאָך א האלבע מינוט צייט. איך האָב אייך געוואָלט עפּיס פרעגען.

דער מענש פון בוענאָס-איירעס: צום ביישפּיעל?

איך: צום ביישפּיעל, איך האָב אייך געוואָלט פרעגען... אָ, מע פייפט שוין!... וואָס איז, אייגענטליך, אייער געשעפט? מיט וואָס האַנדעלט איהר?

דער מענש פון בוענאָס-איירעס: מיט וואָס איך האַנדעל? חאַ-חאַ! נישט מיט אתרוגים, מיין פריינד, האַנדעל איך, נישט מיט אתרוגים!...

איך בין שוין מיט מיין באַגאַזש איינגאַנצען אויף יענער זייט וואַגאָן און נאָך שטעהט מיר פאַר די אויגען דער מענש פון בוענאָס-איירעס מיט זיין גלאַטען צופרידענעם פּרצוף, מיט דער שמעקענדיגער ציגאַר אין די צייהן. און נאָך קלינגט מיר אין די אויערן זיין חאַ-חאַ:

— **נישט מיט אתרוגים, מיין פריינד, האַנדעל איך, נישט מיט אתרוגים!...**

ענדע געשיכטע נומער פינף.

געשיכטע נומער זעקס

קבר אָבות

— איהר פאָהרט א ו י פ׳ן „יריד״, און מיר פאָהרען פ ו נ׳ם „יריד״. איך האָב זיך שוין אויסגעוויינט, און איהר פאָהרט ערשט וויינען — דאַרף מען אייך מאַכען אַנ׳אָרט. טהוט זיך זײַט מוחל א רוק א ביסעל נעהענטער, אַהער, ס׳איז אייך ניט גוט צו זיצען.

— אַט!

אַזוי שמועסען זיך דורך אין וואַגאָן צוויי פאַרשוינען אונטער מײַנע פּלײצעס. דאָס הייסט, איינער רעדט און דער אַנדערער באַמקעט איהם צו פון צײַט צו צײַט מיט האַלבע ווערטער.

— זאַלבענאַנד פאָהרען מיר דאָס. איך און מײַן אַלטינקע. אַט דאָס איז זי, וואָס ליגענט אויף דער ערד. זי איז אײַנגעשלאָפען. אָנגעוויינט זיך נעבעך פאַר אַלע יורען. גאָר ניט געוואָלט אָבטרעטען פון הייליגען אָרט. צוגעפאַלען צום קבר און — ניט אָבצורײַסען! טענה איך מיט איהר: „אָבער זאָל זײַן גענוג, זאָג איך, דו וועסט זי מיט דײַנע טרעהרען, זאָג איך, לעבעדיג ניט מאַכען!״ הערט די וואַנד? און וואָס איז דער חדוש? אַזאַ בראָך! א בת־יחיד׳קע. איין אויג אין קאָפּ. און א געראָטענע דערצו. שײַן ווי גאָלד. און קלוג. געענדיגט פּראָגימנאַזיע... צוויי יאָהר, אַז זי איז געשטאָרבען. מיינט איהר אפשר, פון טשאַכאָטקע? געזונד און שטאַרק! אַליין, אַליין זיך גענומען דאָס לעבען.

— טאַקי?

פון דעם שמועס פערשטעה איך שוין, וועגען וואָס פאַר א „יריד״

עס רעדט זיך דאָ. איך דערמאַן מיך, אַז מיר האָבען ראש-חודש אלול, דאָס איז דער טרויעריגער, נאָר ליעבער חודש אלול. יודען פאָהרען פון איין שטאָדט אין דער אַנדערער צו די לאַנגגעשטאָרבענע טאַטע-מאַמע, שוועסטער און ברידער, קינדער און קרובים אויף קבר-אבות, פערוואָגעלטע מאַמעס, פער׳יתומ׳טע טעכטער, עלענדע שוועסטער און גלאַט אָרימע ווייבער פאַלען צו צו די ליעבע טייערע קברים אַ ביסעל אויסוויינען זיך, אויסגיסען דאָס ביטערע האַרץ, פערגרינגערן די פער-חשכ׳טע פערשמאַכטע נשמה.

אַ מאָדנע זאַך! איך בין מיט גאָטס הילף אַ רייזענדער, דאַכט מיר, נישט דאָס ערשטע יאָהר, און קאָן זאָגען, אַז ס׳איז שוין לאַנג ניט געווען ביי אונז אַזאַ געדרענג אויף קבר-אבות, ווי היינטיגען ראש-חודש אלול... די באַהן, ברוך השם, לייזט געלד. די וואַגאָנעס זענען געפּאַקט. עס פאָהרען יודען מיט פערחמאַרעטע פּנים׳ער. עס פאָהרען ווייבער מיט רויטע אונטערגעשוואָלענע אויגען און מיט גלאַנצענדיגע נעזער. ווער עס פאָהרט אויפ׳ן „יריד" און ווער עס פאָהרט פונ׳ם „יריד"... אין דרויסען שמעקט מיט ראש-חדש אלול. אויפ׳ן האַרצען איז ראש-חדש-אלול׳דיג, און עס בענקט זיך, בענקט זיך אַהיים... ניט ווילענדיג הער איך מיך איין אין דעם שמועס פון די צוויי, וואָס אונטער מיינע פּלייצעס:

— אפשר מיינט איהר, אַנ׳אומגליק פון די היינטיגע אומגליקען? שוואַרצע העמדלעך, רויטע פּלאַגען? טורמע?... חלילה וחס! פון דעם האָט מיך גאָט אויסגעהיט. דאָס הייסט, איך האָב מיך אַליין אויסגעהיט. ווי דאָס שוואַרצאַפּעל פון אויג! אַ קלייניגקייט — אַ מיידעל, און אַ געראָטענע דערצו. שען ווי גאָלד. געענדיגט פּראָגימנאַזיע! איך האָב געטהאָן, וואָס איך האָב געקאָנט: נאָכגעקוקט, וואוהין זי געהט, און מיט וועמען זי רעדט, און וואָס מע רעדט, און וואָס פאַר אַ ביכעל מע לייענט. „טאָכטערקע, זאָג איך, דו ווילסט לייענען, זאָג איך, ביכלעך? געזונדערהייד! נאָר איך דאַרף אויך, זאָג איך, וויסען, וואָס דו לייענסט"... אמת, איך בין אין די זאַכען אַ קנאַפּער וויסער, נאָר אַ חוש-הריח, דאַנקען גאָט, האָב איך. איך, אַז איך טהו אַ קוק אַריין אין אַ בוך, ער מעג זיין אפילו אויף פראַנצויז, וועל איך באַלד זאָגען מיט וואָס ער שמעקט.

— הערסט דו?

— איך האָב ניט געוואָלט, אַז מיין קינד זאָל שפּיעלען מיט פּייער — וואָס קומט מיר דערפאַר? איהר מיינט, איך בין געגאַנגען מיט

טורדעם? מיט בייזען? דוקא מיט נוטען, און דוקא מיט אַ ווערטעל: „טאָלטערקע, זאָג איך, לאָז זיך דאָס רעדעל דרעהען ווי עס דרעהט זיך. ניִשט איך און ניִשט דו, זאָג איך, וועלען דאָס אָבשטעלען”... אַזוי זאָג איך צו איהר, און זי, מיינט איהר וואָס? שווייגט. אַ שטילע טויב, אַ קינד אַ גאָלד! וואָס טהוט גאָט? אַוועקגעגאַנגען די שווערע צייט. איבערגעקומען, ברוך־השם, אַלע שלעק מיט די רעוואָלוציעס, מיט די קאָנסטיטוציעס. אוים שוואַרצע העמדלעך, רויטע פאָהנען, געשערטע האָר, שוואַרציאָהרען, באָמבעס. די צייהנער זענען מיר שיער ניט אַרויס־געפאַלען פון מויל. אַ קלייניגקייט — די פּחדים? אַ מיידעל אַ בת־יחיד׳קע, איין אויג אין קאָפּ, און אַ געראָטענע דערצו, געענדיגט פּראָגימנאַזיע?

— פּטור נו!

— הקיצור המעשה, איבערגעקומען, געלויבט ביסטו גאָט, די ביטערע צייט. איצט וועט מען שוין קאָנען אַ טראַכט טהון עפּיס וועגען אַ שידוך. נדן? — זאָל דער אויבערשטער נור צושיקען דעם רעכטען זווג. און עס האָט זיך אָנגעהויבען אַ סדרה: שידוכים, שדכנים, חתנים. איך זעה מיין טאָכטער — ס׳איז ניט דאָס. איהר מיינט, וואָס? גאָרניט, מע זאָל זאָגען, אַז זי וויל ניט דעם שידוך — דאָס ניט. נאָר וואָס דען? — וועט איהר הערען. איך הויב אָן נאָכקוקען, נאָכשפּירען, ערשט איך ווער געוואָהר אַ מעשה: מע לייענט אַ ביכעל און מע בעהאַלט זיך. און ניִשט אַליין, זאַלבעדריט לייענט מען. זי, און נאָך אַ חבר׳טע איהרע (אונזער חזנ׳ס אַ מיידעל), אויך אַ געראָטענע און אויך געענדיגט פּראָ־גימנאַזיע, איז צוויי, און דער נאָוואָראָקער בחור — אַ דריטער. ווער איז דער נאָוואַראָקער בחור, ווילט איהר וויסען? ניִשטאָ וואָס צו וויסען. אַ בחור אַ גאָרניִשט, אַ פולען פּנים מיט פּרישטשעס, אויגען קאַלי, אָהן ברעמען, און דוקא מיט גאָלדענע ברילען, אַ מיאוסער, אַ קוויטשיגער בחור — אַ שטיקעל ברויט פאַר איהם ניט אויפצועסען! דערצו נאָך אַנ׳איינגעגעסענער יונג, אַ קריכער, אַ וואָרעם. ווייסט איהר, וואָס איז דער פּשט אַ מענש אַ וואָרעם? אָט וועל איך אייך פערטייטשען. פאַראַן אַלערליי מענשען אויף דער וועלט: פאַראַן אַ מענטש אַ בהמה. פאַראַן אַ מענטש אַ פערד. און פאַראַן אַ מענטש אַ הונד. אַ מענטש אַ חזיר. און פאַראַן אַ מענטש אַ וואָרעם. הייִנט פערשטעהט איהר שוין?

— אַהאַ!

— ווי קומט צו מיר אָט דער וואָרעם? צוליעב דעם חזנ׳ס

מיידעל. ער איז איהרער טאַקי אַ לייבליבער שוועסטערקינד. שטודירט אויף אַפּטייקאַרסקי פּראָוויזאָר, צי אויף יוריסט, צי אויף „דאַנטיריסט"
— דער שוואַרציאָהר ווייסט דעם טאַטען זיינעם! איך ווייס נור, אַז ער איז דער מלאך המות מיינער! מיר איז דער דאָזיגער בחור מיט די ברילען באַלד ניט געפעלען געוואָרען. איך האָב דאָס אפילו געזאָגט מיין ווייב. זאָגט מיר מיין ווייב: „וואָס דיר קאָן זיך אויסווייזען!" איך קוק מיך איין, איך הער מיך צו, — עס געפעלט מיר ניט דאָס לייענען וואָס מע לייענט זאַלבעדריט, און דאָס שמועסען וואָס מען שמועסט, און וואָס מע פּלאַמט, און וואָס מע היצט זיך... רוף איך מיך אָב איינמאָל צו מיין טאָכטער: „טאָכטערקע, זאָג איך, וואָס לייענט מען דאָס אַזוי געשמאַק זאַלבעדריט?" זאָגט זי: „גאָרניט, אַ בוך." זאָג איך: „איך זעה אַ בוך. איך פרעג, וואָס פאַר אַ בוך?" זאָגט זי: „אַז איך וועל דיר זאָגען, וועסטו וויסען?" זאָג איך: „פאַרוואָס זאָל איך ניט וויסען?" צולאַכט זי זיך און מאַכט צו מיר: „ס'איז ניט דאָס, וואָס דו מיינסט... ס'איז אַ בוך וואָס ער הייסט סאַני, אַ ראָמאַן פון אַרציבאַשעם". זאָג איך: „אַרציבאַשעם איז געווען, זאָג איך, אַ בלינדער מלמד, שוין לאַנג געשטאָרבען". לאַכט זי ווידער. טראַכט איך מיר: „עי, טאָכטערקע, דו לאַכסט, און דעם טאַטען צאַפּט זיך בלוט!"...
וואָס האָב איך גערעכענט? — אַ קשיא אויף אַ מעשה? אפשר האָבען זיך שוין ווידער אָנגעהויבען די פריהערדיגע משא-ומתנ'ס?... ווי מיינט איהר, איך בין ניט קיין בעלן געווען דורכלייענען דעם בוך!

— אַ חדוש אַ ביסעל!

— ניט אַליין. דורך אַנ'אַנדערן. טאַקי דורך מיינעם אַ מענטשען, אַ פּריקאַזטשיק פון געשעפט. אַ יונגערמאַן, אַ מאַדים. לייענט רוס ווי אַ וואַסער. אַרויסגעגנב'עט ביי דער טאָכטער איינמאָל ביינאַכט דעם בוך, אַוועקגעגעבען דעם בוך דעם פּריקאַזטשיק: „נאַ, בערעל, לייען דורך, זאָג איך, דעם דאָזיגען בוך און מאָרגען וועסט דו מיר, זאָג איך, דערצעהלען, וועגען וואָס רעדט זיך אינ'ם דאָזיגען בוך". קוים דערלעבט דעם פריהמאָרגען. געקומען בערעל, טהו איך איהם אַ חאַפּ: „נו, בערעל, וואָס איז מיט'ן בוך?" מאַכט ער צו מיר: „אַי אַ בוך!"— און שטשירעט מיט די ציינער: „אַ גאַנצע נאַכט, זאָגט ער, ניט געשלאָפען, ניט געקאָנט זיך, זאָגט ער, אָברייסען".—„אַזוי? נו, אדרבה, זאָג איך, דערצעהל, לאָמיר אויך הערען חדושים"... און מיין בערעל הויבט מיר אָן דערצעהלען אַ מעשה, וואָס זאָל איך אייך זאָגען? אַ

וואָרט צו אַ וואָרט קלעפּט זיך ניט. אַט וועט איהר הערען אַ טשעפּוחאַ: „עס איז געוועזען, זאָגט ער, אַ פּאָני, האָט ער געהייסען סאַני: און האָט ליעב געהאַט דעם טרונק און פערבייסען מיט אַ זויערען אוגערעק... און אַ שוועסטער האָט ער געהאַט, האָט זי געהייסען לידע, האָט זי גרייליך ליעב געהאַט אַ דאָקטאָר, נאָר מעוברת איז זי געוואָרען פון אַנ׳אָפיציר... און אַ סטודענט איז געוועזען, האָט ער געהייסען יוראַ, האָט ער מורא׳דיג ליעב געהאַט אַ מיידעל אַ לעהרערקע מיט׳ן נאָמען קראַסאַוויצע. איז זי איינמאָל געפאָהרען ביינאַכט אויף אַ שיפעל, איהר מיינט — מיט איהר חתן? ניין! דוקא מיט אָט דעם שיכור סאַני"... „אָט דאָס איז גאָר?"... „האָט צייט, מאַכט ער, ס׳איז נאָך ניט אינגאַנצען. און אַ לעהרער איוואַן איז דאָרטען געוועזען, איז ער געגאַנגען מיט׳ן שיכור קוקען, ווי נאַקעטע מיידלעך באָדען זיך"...—„בקצור, זאָג איך, וואָס איז דער היוצא לנו מזה?"—„דער היוצא לנו מזה, זאָגט ער, איז דאָס, וואָס דער שיכור סאַני האָט געהאַט אַ טבע, ער פלעגט הירזשען ווי אַ פערד, און אַפילו צו זיין אייגענער שוועסטער לידע, אַז ער איז געקומען אהיים, האָט ער"... „טפו, זאָג איך, זאָלסט דו ווערען! געגוג דיר, זאָג איך, מיט׳ן שיכור. דו זאָג מיר בעסער, וואָס איז דער פועל-יוצא, דער שפּיץ?"... „דער שפּיץ איז, זאָגט ער, אַז דער אָפיציר האָט זיך געשאָסען, און דער סטודענט האָט זיך געשאָסען, און די קראַסאַוויצע האָט זיך געסמ׳ט, און אַ יוד סאָלאָווייטשיק איז דאָרט פאַרהאַן, האָט ער זיך אויך געהאַנגען". „אַ, געהאַנגען, זאָג איך, זאָלסט דו ווערען מיט זיי אינאיינעם!" זאָגט ער: „וואָס שילט איהר זיך? וואָס בין איך שולדיג?" „ניט דיך, זאָג איך, אָרצע באַשעם מיין איך"... אַזוי זאָג איך צו מיין בערלען, און מיינען מיין איך גאָר דעם נאַוואַראַדאָקער בחור, אַ קלאָג צו זיין קאָפּ! מיינט איהר אפשר, אַז איך בין קיין בעלן ניט געוועזען איינמאָל אָברופען מיין בחור אין אַ זייט?

— פטור נו!

— „זאָג מיר זאָג איך, אַוואו האָסט דו אויסגעקראַצט, זאָג איך, אַזאַ טשעפּוחאַ?" שטעלט ער אָן אויף מיר די ברילען: „וואָסער טשעפּוחאַ?" זאָג איך: „אָט די מעשה אָרצע באַשעם מיט׳ן שיכור, זאָג איך, וואָס הייסט סאַני"... „סאַני, זאָגט ער, איז ניט קיין שיכור"... „וואָס דען, זאָג איך, איז ער?" „ער איז, זאָגט ער, אַ העלד!" „וואָס הייסט דאָס, זאָג איך, אַ העלד דערמיט, זאָג איך, וואָס ער טרינקט

..."אָנפּען פון אַ טײַגלאַז, פאַרבײַסט מיט אַן'אוגערעק, זאָג איך, און הירזשעט ווי אַ פערד?" ווערט ער אָנגעצונדען, דער נאַוואַראַקער בחור, טהוט אויס די ברילען און קוקט אויף מיר מיט די רויטע אויגען, וואָס אָהן ברעמען: "איהר האָט, זאָגט ער, געהערט קלינגען, פּעטערקע, און קאָנט ניט נאָכזינגען. סאַני — דאָס איז, זאָגט ער, אַ מענטש פון נאַטור, אַ מענטש פון פרײַהײַט. סאַני, זאָגט ער, זאָגט וואָס ער מײַנט און טהוט וואָס ער וויל!"... און אַוועק, און אַוועק, שרײַבט ווײַסען איהם וואוהין: פרײַהײַט און ליעבע, און נאָכאַמאָל פרײַהײַט און ווידעראַמאָל ליעבע... און בעת מעשה שטעלט ער אַרויס די פוי־געלשע ברוסט זײַנע, מאַכט מיט די הענד און קאָכט זיך, טאַקי נאָר ווי אַ מגיד אויף דער בימה. איך שטעה מיר אַלץ און קוק אויף איהם און קלער מיר: "רבונו של עולם! אָט דער קויטיגער בחור רעדט פון אַזעלכע זאַכען?!... ווי וואָלט זײַן, למשל, ווען איך נעהם איהם אָן פאַר'ן קאַרק און וואַרף איהם אַרויס דורך דער טהיר אַזוי, אַז ער זאָל בײַ מיר קלײַבען אַלע צײַהנער?" איך גיב אָבער באַלד צוריק אַ טראַכט: "וואָס? אַ בחור אַ שוטה! ער זאָל רעדען פון באָמבעס, וואָלט דען בעסער זײַן?"... נו, געה זײַ אַ נביא, אַז ס'איז נאָך פאַראַן ערגערס ווי באָמבעס און איבער אַזאַ טשעפּוחאַ זאָל איך פערלירען אַ קינד אַ גאָלד, אַ בת־יחיד'קע, אײַן אויג אין קאָפּ, און מײַן ווײַב זאָל שיער ניט אַראָב פון זינען, און איך זאָל מוזען פאַר בזיון און פאַר האַרצוועה־טאָג אָבשנײַדען פון געשעפט און איבערפאָהרען, שוין באַלד צוויי יאָהר, אין אַן'אַנדער שטאָדט... נאָר איך האָב אײַך אײַנס פאַר דאָס אַנדערע. לאָמיך אײַך בעסער דערצעהלען אַקוראַט, ווי אַזוי ס'איז געקומען דערצו און פון וואָס דאָס האָט זיך גענומען... גענומען האָט זיך דאָס פון די אַגראַרנע קאָלעניִשען...

אַז עס האָבען זיך אָנגעהויבען אַרום אונז די אַגראַרנע קאָלעניִשען, האָבען מיר מסתמא מורא געהאַט, ס'זאָל זיך ניט אויסלאָזען מיט אַ יודישען פּאָגראָם, און מיר האָבען געלעבט אין אײַנע פּחדים. נאָר אַז גאָט וויל, בעווײַזט ער אַ נס און פון אַ רעה קומט אַרויס אַ טובה. דהײַנו? מע האָט אַראָבגעשיקט צו אונז פון גובערניע אַ פּאָלק סאָלדאַטען, און ס'איז געוואָרען שטיל מחיה. און דערווײַל האָט טאַקי דורכ'ן פּאָלק אויפגעלעבט דאָס גאַנצע שטעדטעל, וואָרום וואָס קאָן זײַן בעסער פאַר יודען ווי אַ פּאָלק מיט פעלדפעבעליעס, מיט פעלדשערס, מיט אָפיציִרען, מיט ראָטנעס און מיט קאָמאַנדירען

— שייך צו זאָגען!

— גערט זשע, זייט א נביא, אז דעם חונ׳ס מיידעל וועט זיך פערקאָכען אין אַנ׳אָפיציר און זאָגען, אז זי וויל זיך נאָר שמד׳ען און חתונה האָבען פאַר׳ן אָפיציר? א גרויל וואָס האָט זיך אָפּגעטהאָן בײַ אונז אין שטעדטעל! נאָר האָט קיין מורא ניט, דעם חונ׳ס מיידעל האָט זיך ניט געשמד׳ט און פאַר׳ן אָפיציר האָט זי ניט חתונה געהאַט, וואָרום. ווײַבאַלד די אַגראַרנע קאָכעניִשען זענען שטיל געוואָרען, אַזוי איז דער פאָלק אַוועק, און דער אָפיציר האָט אַפּנים פאַר גרויס אימפּעט נאָר פערגעסען געזעגענען זיך מיט׳ן חונ׳ס מיידעל... דערפאַר האָט אָבער דעם חונ׳ס מיידעל ניט פערגעסען דעם אָפיציר, א קלאָג צו איהר טאַטע־מאַמע! א שפּאַס, וואָס זיי זענען נעבאַך אויסגעשטאַנען? די שטאָדט האָט געקאָכט! אומעטום, אויף יעדען טריט און שריט — דעם חונ׳ס מיידעל און דעם חונ׳ס מיידעל. בייזע מיילער האָבען געהאַט וואָס צו טהון: געשיקט דער חונ׳טע אַנ׳אַקושאָרקע... געפרעגט דעם חזן, נאָך וועמען רעכענט ער געבען א נאָמען?... האָטש עס קאָן גרײַליך זײַן, אז די גאַנצע מעשה איז געוועזן א ליגען. איהר ווייסט אַפּנים ניט, וואָס לאַנגע צינגער אין א שטעדטעל קאָנען אויסטראַכטען?

— אָי־אָי־אָי!...

— דער רחמנות פון די צוויי, איך מיין, פונ׳ם חזן מיט דער חונ׳טע, איז געוועזן, זאָג איך אײַך, ניט איבערצוטראָגען! וואָרום, אין דער אמת׳ען, וואָס זענען זיי נעבאַך שולדיג? פונדעסטוועגען האָב איך מיין טאָכטער פערזאָגט, איינמאָל פאַר אַלעמאָל, וואָס געוועזן איז געוועזן, מהיום והלאה איז — אויס חבר׳טע מיט׳ן חונ׳ס מיידעל! און בײַ מיר, אז מע זאָגט, איז געזאָגט. טאַקי א בת־יחיד׳קע, נאָר פאַר א טאַטען דאַרף מען וויסען דרך־ארץ. גערט זשע, זייט א נביא, אז מיין טאָכטער וועט זיך מיט איהר זעהען, געוויינטליך, בגנבה, אז קיינער זאָל ניט וויסען! און ווען ווער איך דאָס געוואָהרע? ערשט ווייס איך דען, נאָך אַלע היום׳ס.

פלוציִם לאָזט זיך הערען פון אונטער מיינע פלייצעס א הוסטען און א קרעכצען פון א מענשען, וואָס שלאָפט, און דער יוד, וואָס דערצעהלט די געשיכטע, ווערט אַנשוויגען, וואַרט אָב א ווײַלע און דערצעהלט זײַן געשיכטע ווײַטער, שוין מיט א האַלבען טאָן נידעריגער ווי פריהער.

— דאָס איז געווען פונקט צו די ערשטע סליחות. אַזוי ווי היינט געדענק איך עס. אונזער חזן האָט נעבאָך אוועקגעלעגט אַ סליחות זאָגען — אַ צער בעלי-חיים געווען צו הערען! זיין „הנשמה לך" מיט זיין „והגוף שלך" האָבען געקאָנט ריהרען אַ שטיין! קיינער, קיינער האָט אַזוי ניט געפיהלט זיין הארץ, ווי איך... היינטיגע קינדער — אַז אָך און וועה צו די טאַטעס!... אָבגעזאָגט סליחות און אָבגעדאַווענט מיט'ן ערשטען מנין, קום איך אַהיים, חאַפּ איבער, נעם די שליכלען און געה אַרויס אין מאַרק אַריין און עפען אויף דעם סקלאַד און קוק אַרויס אויפ'ן פריקאַזטשיק. איך וואַרט אַ האַלבע שעה. איך וואַרט אַ שעה. ניטאָ קיין פריקאַזטשיק. ערשט איך טהו אַ קוק — ער געהט. „בערעל, וואָס אַזוי שפּעט?" מאַכט ער צו מיר: „געווען ביים חזן". „וואָס עפּיס פלוצים, פרעג איך איהם, ביים חזן?" מאַכט ער צו מיר: „איהר ווייסט גאָר ניט, וואָס ס'האָט זיך געטראָפען מיט חייקען?" (אַזוי האָט מען גערופען דעם חזנ'ס טאָכטער). „וואָס האָט זיך געטראָפען, זאָג איך, מיט חייקען?" „סטייטש, זאָגט ער, זי האָט זיך אָבגעשמ'ט!"

— פטור, נו!

— ווי איך האָב דאָס דערהערט, אַזוי בין איך אוועקגעלאָפען אַהיים. מיין ערשטער געדאַנק איז געווען: „וואָס וועט עטקע זאָגען?" (עטקע — די טאָכטער מיינע). איך קום צוגעהן אַהיים צו מיין אַלטינקע „וואו איז עטקע?"... „עטקע שלאָפט נאָך. וואָס איז דען?"... „סטייטש, זאָג איך, חייקע האָט זיך אָבגעשמ'ט!"... ווי איך האָב דאָס אַרויסגערעדט, אַז מיין ווייב חאַפּט זיך ניט מיטביידע הענד ביים קאָפּ: „אַ קלאָג איז איהר! אַ מכה איז איהר! אַ צרה איז איהר!" — „וואָס? ווער? וועמען?" „סטייטש, זאָגט זי, עטקע איז אַרומגעגאַנגען מיט איהר ערשט נעכטען ביידערנאַכט אפשר צוויי שעה נאָכאַנאַנד!" „עטקע, זאָג איך, מיט חייקען? וואָס רעדסטו דאָס? ווי קאָן דאָס זיין?" „אוי, זאָגט זי, פרעג מיך ניט! איך האָב איהר דאָס געמוזט נאָכגעבען. זי האָט זיך געבעטען, זאָגט זי, ביי מיר, דו זאָלסט ניט וויסען, אַז זי זעהט זיך מיט איהר אַלע טאָג! אַנ'אומגליק האָט געשעהען... הלואי זאָל איך ליגען זאָגען"... אַזוי מאַכט צו מיר מיין אַלטינקע און פליהט אַריין צו עטקען אין קאַמער אַריין און טהוט אַ פאַל אויף דער ערד. איך נאָך איהר. לויף צו צום בעט. „עטקע!" ווער עטקע? וואָס עטקע? עטקע היינט! עטקע מאָרגען! עטקע איז ניטאָ.

- ניטאָ?

— טויט. ליגט אויפ'ן בעט אַ טויטע. אויפ'ן טיש אַ פלעשעל און אַ צעטעלע דערבײַ, מיט איהר אײגענער האַנד געשריבען, און דוקא אויף יודיש. פלעגט שרײַבען יודיש. אַ היות געווען צו לײענען. „ליבע און טײַערע טאַטע-מאַמע — שרײַבט זי אין צעטעלע — זײַט מיר מוחל, וואָס איך האָב אײַך אָנגעטאָן אַזאַ וועהטאָג מיט אַזאַ בזיון. זײַט מיר הונדערט מאָל מוחל — שרײַבט זי. מיר האָבען זיך בײדע דאָס וואָרט געגעבען — איך און חײַקע — אַז מיר זאָלען אין אײן טאָג — שרײַבט זי — אין אײן שעה און מיט אײן טויט שטאַרבען, ווארום מיר קאָנען אײנע אָהן דער אַנדערער ניט לעבען... איך ווײס — שרײַבט זי — אַז איך בעגעה קעגען אײַך, מײַנע ליבע און טײַערע, אַ גרויס פערברעכען. איך האָב מיך לאַנג געשלאָגען מיט דער דעה. עס איז אָבער אַ בעשערטע זאַך, און פערפאַלען!... אײן בקשה האָב איך צו אײַך, מײַנע טײַערע: איהר זאָלט מיך בעהאַלטען אינאײנעם מיט חײַקען — שרײַבט זי — אַ קבר נעבען אַ קבר. און זײַט געזונד — לאָזט זי אויס דעם בריעף — און פערגעסט, פערגעסט, אַז איהר האָט ווען געהאַט אַ טאָכטער „עטקע". איהר הערט? מיר זאָלען פערגעסען, אַז מיר האָבען ווען געהאַט אַ טאָכטער עטקע....

. . . .

פון אונטער מײַנע פלײצעס דערהערט זיך אַ שאָרך, אַ קריכען און אַ קרעכצען, און נאָכדעם — אַ פערשטיקט הײזעריג פערשלאָפען קול פון אַ פרוי:

— אברהמעל!... אברהמעל?..

— הא, וואָס איז, גיטקע? אויסגעשלאָפען? טײ וועסט דו טרינקען? אָט באַלד האָבען מיר אַ סטאַנציע. אַוואו איז דער טשײַניק? אַוואו די טײ און צוקער?

ענדע געשיכטע נומער זעקס.

געשיכטע נומער זיעבען

דער לײדיגגעהער

װײסט איהר, װאו דאָס בעסטע פּאַהרעלטס איז? דאָס בעסטע, דאָס שטילסטע און דאָס רוהיגסטע?

מיט׳ן „לײדיגגעהער״.

אזוי האָבען די באָהאָפּאָליער יודען א נאָמען געגעבען די שמאָלע אײזענבאַהן, װאָס שנײדט דורך א גאַנצע רײהע שטעדטלעך: באָהאָפּאָל, הײסין, טעפּליק, נעמיראָװ, האַשטשעװאַטע און נאָך אַזעלכע געבענשטע מקומות, װאו אדם הראשונ׳ס פוס האָט קײנמאָל נישט געטראָטען.

די באָהאָפּאָליער יודען, װאָס האָבען א שם אויף דער װעלט פאַר װערטעלזאָגערס, דערצעהלען זיך אָן פונ׳ם „לײדיגגעהער״ מעלות מיט מעלות.

ערשטענס, האָט איהר קײן מורא נית, זאָגען זײ, פאַר פערשפּעטיגען. װען איהר זאָלט נית קומען, האַפּט איהר איהם. הײנט װאָס איז װערט, זאָגען זײ דאָס, װאָס איהר דאַרפט אײך נית שלאָגען פאַר אַנ׳אָרט? איהר קאָנט אָבפאָהרען, זאָגען זײ, א גאַנצע שטרעקע אײן מענש אַלײן, ליגען אויסגעצויגען װי א שררה און אויסשלאָפען זיך אויף אלע זײטען.

דאָס איז לויטער אמת. שוין א װאָך דרײ, אַז איך רײז אַרום מיט׳ן דאָזיגען „לײדיגגעהער״ אין יענעם װינקעל און שטעה אויף אײן אָרט. עפּיס טאַקי נור װי אַ מין כשוף! נאָר מײנט נית, אַז איך בע-

קלאָג מיך. אדרבה. איך בין זעהר צופרידען. וואָרום איך זעה מיך דאָרט אָן אַזעלכע שענע זאַכען און איך הער מיך אָן אַזוי פיעל מעשות מיט געשיכטען, אַז איך ווייס ניט, ווען וועל איך זיי אַלע קאָנען אַרייַנשרייַבען צו מיר אין ספר הזכרונות?

ערשטענס — די געשיכטע ווי אַזוי מע האָט געבויעט די דאָזיגע אייַזענבאַהן. דאָס איז כדאי, מע זאָל דאָס בעשרייַבען.

אַז ס'איז אָנגעקומען פון פּעטערבורג, אַז מע פיהרט דורך אין יענער געגענד אַ באַהן (וויטטע איז דעמאָלט געווען מיניסטער) האָבען יודען געזאָגט: ס'אַ ליגען. וואָס דאַרף טעפּליק, אָדער גאָלטע, אָדער הייסין אַ באַהן? זיי זענען טאַקי אַנדערש ניט אויפגעצויגען געוואָרען נור אויף אייַזענבאַהנען?... אַזוי האָבען גע'טענה'ט די דאָרטיגע יודען. און ווער שמועסט די באַהאָפּאָליער — די האָבען געשאָטען מיט גלייַכווערטלעך, ווי זייער שטייגער איז, געמאַכט חוזק, געוויזען אויף דער האַנד, „ווען אָט דאָ וועט וואַקסען האָהר“.

שפּעטער, אַז ס'איז אַראָבגעפאָהרען אַ אינזשינער און גענומען פּלאַנעווען און מעסטען פעלד, זענען יודען אַנשוויגען געוואָרען, און די באַהאָפּאָליער ווערטעלזאָגערס האָבען בעהאַלטען די הענד (זיי האָבען אַ מעלה, אַז טאָמער טרעפען זיי ניט, נעמען זיי זיך ניט צום האַרצען: „דער לוח, זאָגען זיי, מאַכט זיך אויך אַמאָל, אַז ער טריפט ניט“...) און דער עולם פון דער גאַנצער סביבה אַרום האָט זיך אַלאָז געטאָן צום אינזשינער מיט רעקאָמענדאַציעס און פּראָטעקציעס, מיט בריעף און מיט בקשות — ער זאָל זיי געבען אַרבייַט. יודען נעבאַך זוכען פּרנסה. טעפּליקער, בערשעדער, הייסינער און באַהאָפּאָליער בעלי-בתים האָבען געהערט דערצעהלען, אַז בייַם בויען אַ באַהן ווערט מען רייַך. אַ סימן — פּאָליאַקאָוו...

יודען סוחרים, נישט נאָר די, וואָס האַנדלען מיט געהילץ אָדער מיט שטיינער, נאָר אפילו אַזעלכע, וואָס ווייסען נור ווייץ און קאָרן — האָבען זיך אויך אַ וואָרף געטאָן צו דער באַהן. אַלע יודען זענען געוואָרען קאָנצעסיאָנערען, פּאָדראַטשיקעס, „סטראָאיטעלים פון אייַזענבאַהנען“... „אונזערע פּאָליאַקאָווס“ — אַזוי האָט מען זיי אַ נאָמען געגעבען אין באַהאָפּאָל, און מע האָט שוין גענומען אויסרעכענען בעצייַטענס, וויפיעל קאָנען זיי דערבייַ חאַפּען?...

בקצור, ס'איז געוואָרען אין יענער געגענד, מע קאָן זאָגען, אַ בהלה, אַ מין באַהן-פיבער, וואָס האָט ניט דורכגעלאָזט קיינעם. דער

יצר־הרע פון געלד איז געװען גרױס, און װער װיל עס ניט װערן א פאליאקאװ אין איין שמע־ישראל?

דער געדרענג מיט דער קאנקורענץ פון די קאנצעסיאנערן, פאדראטשיקעס און „באהן־סטראיטעלים" איז געװארן אזױ שטארק, אז מע האט די ארבײט, זאגט מען, געמוזט אױסטײלן על־פי־גורל. װער עס האט געהאט גליק בײ גאט און גושא חן געװען אין די אױגען פונ'ם אינזשינער, דער האט געקריגן ארבײט. און װער עס האט ניט געקריגן קײן ארבײט, האט זיך בעגנוגנט כאטש מיט א שטיקעל חלק בײ יענעם. און א שטיקעל הלק האט מען איהם געמוזט אבטרעטען, װארום אז ניט, האט ער געגעבען אנצוהערעניש, אז ער װײסט אױך, װאו „פײטערבארג" ליגט און װאו די „פראװליעניע" געפינט זיך... און מע האט פערזעצט דעם װײבס פערעל מיט די שבת'דיגע קאפאטעס און מע האט זיך גענומען דורכפיהרען א באהן און מע... האט גע'פטר'ט װאו װער עס האט געהאט ערגיץ א גראשען און מע האט פערזאגט קינדס־קינדער, אז צו א באהן טאר מען זיך ניט צוריהרען.

פונדעסטװעגען, אײנס צום אנדערן געהער זיך ניט אן. יודען נעבאך זענען טאקי געװארן בדיל־הדל — נאר זײ האבען אױסגעפיהרט, זאגען זײ, זײערס: א באהן האבען זײ טאקי פארט דורכגעפיהרט. און כאטש אפילו מע האט זי אין באהאפאל געקרוינט, װי מיר װײסען שױן, מיט'ן נאמען „דער לײדיגגעהער", פונדעסטװעגען קאנען זײ זיך פון איהם ניט אבלױבען, און זײ דערצעהלען זיך אן אױף איהם חדושים, נסים ונפלאות.

למשל, זײ בעריהמען זיך, אז זינט דער „לײדיגגעהער" איז א לײדיגגעהער האט זיך נאך ניט געטראפען מיט איהם קײן אומגליק, װי עס טרעפט זיך, א שטײגער, מיט אנדערע באהנען. װאס איז דער שכל? דער שכל, זאגען זײ, איז א פראסטער שכל: װער עס געהט פאװאלי, דער פאלט ניט... און דער „לײדיגגעהער" געהט טאקי פאװאלי. שױן א ביסעל צו פאװאלי. די באהאפאליער חכמים, װאס האבען ליעב יעדע זאך מגזם זײן, דערצעהלען א מעשה, װאס האט זיך געטראפען מ.ט זײערן טאקי א באהאפאליער בעל־הבית. א באהאפאליער בעל־הבית, זאגען זײ, איז ארױסגעפאהרען מיט'ן „לײדיגגעהער" פון באהאפאל צו זײנעם א מחותן קײן כאשטשעװאטע אױף א ברית, איז ער אנגעקומען צו דער בר־מצוה.

און נאך א מעשה דערצעהלען זיי פון א בערשעדער מיידעל מיט א נעמיראוועր בחור, וואס האבען זיך געלאזט צונויפפאהרען אויף א מיטעל-פונקט אנקוקען זיך. איז ביז מען איז זיך צונויפגעפאהרען, איז דער בחור געווארען גרוי ווי א טויב און דאס מיידעל האט שוין ניט געהאט איין צאהן אין מויל. און איבער דעם איז זיך צוגאנגען דער שידוך.

ווייסט איהר אבער, וואס איך וועל אייך זאגען? איך האב ניט ליעב די באהאפאליער ווערטעלואגערס און האב פיינט זייערע גוזמות. ביי מיר, אז איך בעשרייב א זאך, איז נור דאס וואס איך זעה מיט מיינע אויגען, אדער, ווייניגסטענס, וואס איך הער פון סאלידע מענשען, פון סוחרים.

צום ביישפיעל, איך האב אליין געהערט פון א הייסינער סוחר, אז ערשט פאר עטליכע יאהרען, אום הושענה רבה, האט זיך געטראפען ביי זיי מיט'ן „ליידיגגעהער" איין אומגליק, מע קאן זאגען א קאטאסטראפע, וואס האט ארויסגערופען א פאניקע אויף דער גאנצער ליניע און אויפגערודערט דארטען דאס גאנצע ווינקעל. די קאטאסטראפע איז געקומען דורך א יודען מיט, להבדיל, א גלח. איך גיב זי אייך איבער דא באלד אין א בעזונדער געשיכטע מיט'ן זעלבען לשון, ווי איך האב זי געהערט פונ'ם הייסינער סוחר. איך האב ליעב איבערגעבען דאס וואס איך הער פון יענעם. אז איהר וועט דאס לייענען, וועט איהר אליין זעהען, אז די געשיכטע איז איין אמת'ע געשיכטע,

א הייסענער סוחר וועט ניט אויסטראכטען.

ענדע געשיכטע נומער זיעבען.

דער נס פון הושענא רבה

אני ארײנפאהר

װײסט איהר, װאו דאס בעסטע פאהרעכטס איז? דאס בעסטע, דאס שטילסטע און דאס רוהיגסטע?

מיט׳ן „לעדיגגעהער".

אזוי האבען די באהאפאליער יודען א נאמען געגעבען די שמאלע אײזענבאהן, װאס שנײדט דורך א גאנצע רײהע שטעדטלעך: באהאפאל, הײסין, טעפליק, נעמיראװ, חאשטשעװאטע און נאך אזעלכע געבענשטע מקומות, װאו אדם הראשון׳ס פוס האט קײנמאל נישט געטראטען.

די באהאפאליער יודען, װאס האבען א שם איף דער װעלט פאר װערטעלזאגערס, דערצעהלען זיך אן פונ׳ם „לעדיגגעהער" מעלות מיט מעלות.

ערשטענס, האט איהר קײן מורא נישט, זאגען זײ, פאר פערשפעטיגען. װען איהר זאלט נישט קומען, חאפט איהר איהם. הײנט װאס איז װערטה, זאגען זײ, דאס, װאס איהר דארפט אײך נישט שלאגען פאר אנ׳ ארט? איהר קאנט אפפאהרען, זאגען זײ, א גאנצע שטרעקע אײן מענש אלײן, ליגען אויסגעצויגען װי א שררה און אויסשלאפען זיך אויף אלע זײטען.

דאס איז לויטער אמת. שוין א װאך דרײ, אז איך רײז ארום מיט׳ן דאזיגען „לעדיגגעהער" אין יענעם װינקעל און שטעה אויף אײן ארט, עפיס טאקי נאר װי א מין כשוף! נאר מײנט נישט, אז איך בעקלאג מיך. אדרבה, איך בין זעהר צופריעדען, װארום איך זעה מיך דארט אן אזעלכע שעהנע זאכען און איך הער מיך אן אזוי פיעל מעשות מיט געשיכטען, אז איך װײס נישט, װען װעל איך זײ אלע קאנען ארײנשרײבען צו מיר אין ספר הזכרונות.

ערשטענס — די געשיכטע ווי אַזוי מע האָט געבויט די דאָזיגע אײַזנבאַהן. דאָס איז כדאי מע זאָל דאָס באַשרײַבן.

אַז ס'איז אָנגעקומען פֿון פּעטערבורג, אַז מע פֿירט דורך אַזאַ יענער געגנט אַ באַהן (וויטע איז דעמאָלט געווען מיניסטער), האָבן יודען געזאָגט: סאַ'ליגען. וואָס דאַרף טעפּליק, אָדער גאַלטע, אָדער הייסין אַ באַהן? זיי זענען טאַקי אַנדערש נישט אויפגעצויגן געוואָרן נאָר אויף אײַזנבאַהנען?... אַזוי האָבן גע'טענה'ט די דאָרטיגע יודען. און ווער שמועסט די באַהאַפּאָליער — די האָבן געשאָטן מיט גלײַכווערטלעך ווי זייער שטייגער איז, געמאַכט חוזק, געוויזן אויף דער האַנד, „וועט דאָ וועט וואַקסן האָר".

שפּעטער, אַז ס'איז אַראָבגעפֿאָרן אַ אינזשינער און גענומען פּלאַנעווען און מעסטן פֿעלדער, זענען יודען אַנשוויגן געוואָרן, און די באַהאַפּאָליער ווערטלזאָגערס האָבן באַהאַלטן די הענט (זיי האָבן אַ מעלה, אַז טאָמער טרעפֿן זיי נישט, נעמען זיי זיך נישט צום האַרצן: „דער לוח, זאָגן זיי, מאַכט זיך אויך אַמאָל, אַז ער טרעפֿט נישט"...) און דער עולם פֿון דער גאַנצער סביבה, אַרום און אַרום, האָט זיך אַ לאָז געטאָן צום אינזשינער מיט רעקאָמענדאַציעס און פּראָטעקציעס, מיט בריוו און מיט בקשות — ער זאָל זיי געבן אַרבעט. יודען נעבאַך זוכן פּרנסה. טעפּליקער, יערשעדער, הייסינער און באַהאַפּאָליער בעלי-בתים האָבן געהערט דערצײלן, אַז בײַם בויען אַ באַהן ווערט מען רײַך, אַ סימן — פּאָליאַקאָוו...

יודען סוחרים, נישט נאָר די, וואָס האַנדלען מיט געהילץ אָדער מיט שטיינער, נאָר אַפֿילו אַזעלכע, וואָס ווייסן נאָר ווייץ און קאָרן — האָבן זיך אויך אַ וואָרף געטאָן צו דער באַהן. אַלע יודען זענען געוואָרן קאָנצעסיאָנערן, פּאָדראַטשיקעס, „סטראָאיטעלים פֿון אײַזנבאַהנען..." „אונזערע פּאָליאַקאָוו'ס" — אַזוי האָט מען זיי אַ נאָמען געגעבן אין באַהאַפּאָל, און מע האָט שוין גענומען אויסרעכענען בעצײַטענס, וויפֿיל קאָנען זיי דערבײַ כאַפּן?...

בקצור, ס'איז געוואָרן אין יענער געגנט, מע קען זאָגן אַ בהלה, אַ מין באַהן-פֿיבער, וואָס האָט נישט דורכגעלאָזט קיינעם. דער יצר-הרע פֿון געלד איז געווען גרויס און ווער וויל עס נישט ווערן אַ פּאָליאַקאָוו אין איין שמע-ישראל?

דער געדרענג מיט דער קאָנקורענץ פֿון די קאָנצעסיאָנערן, פּאָדראַטשיקעס, און „באַהן-סטראָאיטעלים" איז געוואָרן אַזוי שטאַרק, אַז

מע האָט די אַרבייט, זאָגט מען, געמוזט אויסטיילען על-פּי גורל. ווער עס האָט געהאַט גליק בײַ גאָט און נושא חן געווען אין די אויגען פונ'ם אינזשינער, דער האָט געקריגען אַרבייט. און ווער עס האָט נישט געקריגען קיין אַרבייט, האָט זיך בענגוגענט חאָטש מיט אַ שטיקעל חלק בײַ יענעם. און אַ שטיקעל חלק האָט מען איהם געמוזט אָבטרעטען, ווּאָרום אַז נישט, האָט ער געגעבען אָנצוהערעניש, אַז ער ווייסט אויך וואו „פּייטער-באַרג" ליגט און וואו די „פּראַוולינייע" געפינט זיך... און מע האָט פערזעצט דעם ווייב'ס פערעל מיט די שבת'דיגע קאַפּאָטעס און מע האָט זיך גענומען דורכפיהרען אַ באַהן און מע... האָט גע'פטר'ט וואו ווער עס האָט געהאַט ערגיץ אַ גראָשען און מע האָט פערזאָגט קינדס-קינדער, אַז צו אַ באַהן טאָר מען זיך נישט צוריהרען!

פון דעסטוועגען, איינס צום אַנדערן געהער זיך נישט אָן. יודען נעבאַך זענען טאַקי געוואָרען בדיל-הדל — נאָר זיי האָבען אויסגעפיהרט, זאָגען זיי, זייערס: אַ באַהן האָבען זיי טאַקי פאָרט דורכגעפיהרט. און האָטש אַפילו מע האָט זי אין באָהאָפּאָל געקרוינט, ווי מיר ווייסען שוין מיט'ן נאָמען „דער לעדיגגעהער", פון דעסטוועגען קאָנען זיי זיך פון איהם נישט אָפּלויבען, און זיי דערצעהלען זיך אָן אויף איהם חדושים, נסים ונפלאות.

למשל, זיי בעריהמען זיך, אַז זינט דער „לעדיגגעהער" איז אַ לע-דיגגעהער האָט זיך נאָך נישט געטראָפען מיט איהם קיין אומגליק, ווי עס טרעפט זיך אַ שטייגער, מיט אַנדערע באַהנען. וואָס איז דער שכל? דער שכל, זאָגען זיי, איז אַ פּראָסטער שכל, ווער עס געהט פּאַוואָלי דער פאַלט נישט... און דער „לעדיגגעהער", געהט טאַקי פּאַוואָלי, שוין אַ ביסעל צו פּאַוואָלי. די באָהאָפּאָליער חכמים, וואָס האָבען ליעב יעדע זאַך מגזם זיין, דערצעהלען אַ מעשה, וואָס האָט זיך געטראָפען מיט זייערן טאַקי אַ באָהאָפּאָליער בעל-הבית. אַ באָהאָ-פּאָליער בעל-הבית, זאָגען זיי איז אַרויסגעפאָהרען מיט'ן „לעדיגגעהער" פון באָהאָפּאָל צו זיינעם אַ מחותן קיין חאַטשעשוואַטע אויף אַ ברית, איז ער אָנגעקומען צו דער בר-מצוה.

און נאָך אַ מעשה דערצעהלען זיי פון אַ בערשעדער מיידעל מיט אַ נעמיראָווער בחור, וואָס האָבען זיך געזאָלט צענויפפאָהרען אויף אַ מיטעל-פּונקט אָנקוקען זיך, איז ביז מען איז זיך צענויפגעפאָהרען איז דער בחור געוואָרען גרוי ווי אַ טויב, און דאָס מיידעל האָט שוין נישט געהאַט קיין

צאָהן אין מויל. און איבער דעם איז זיך צעגאַנגען דער שידוך.
ווייסט איהר אָבער, וואָס איך וועל אייך זאָגען? איך האָב נישט ליעב די באַהאַפּאַליער ווערטעל-זאָגערס און האָב פיינד זייערע גוזמות. ביי מיר, אַז איך בעשרייב אַ זאַך, איז נאָר דאָס וואָס איך זעה מיט מיינע אויגען, אָדער, וועניגסטענס, וואָס איך הער פון סאָלידע מענשען, פון סוחרים.

צום בייספּיעל, איך האָב אַליין געהערט פון אַ הייסינער סוחר, אַז ערשט פאַר עטליכע יאָהרען, אום הושענא־רבה, האָט זיך געטראָפען ביי זיי מיט׳ן „לעדיגגעהער" איין אומגליק, מען קען זאָגען אַ קאַטאַסטראָפע, וואָס האָט אַרויסגערופען אַ פּאַניקע אויף דער גאַנצער ליניע און אויפגערודערט דאָרטען דאָס גאַנצע ווינקעל. די קאַטאַסטראָפע איז געקומען דורך אַ יודען מיט, להבדיל, אַ גלח. איך גיעב זי אייך איבער דאָ באַלד אין אַ בעזונדער געשיכטע מיט׳ן זעלבען לשון, ווי איך האָב זי געהערט פונ׳ם הייסינער סוחר. איך האָב פיינד אויסקלערען מעשות פונ׳ם קאָפּ. איך האָב ליעב איבערגעבען דאָס וואָס איך הער פון יענעם, אַז איהר וועט דאָס לייענען, וועט איהר אַליין זעהן, אַז די געשיכטע איז איין אמת׳ע געשיכטע.

אַ הייסינער סוחר וועט נישט אויסטראַכטען.

* *
*

„— דער נס פון הושענא־רבה — אַזוי האָט מען אַ נאָמען געגעבען ביי אונז די באַהן-קאַטאַסטראָפע, וואָס האָט זיך געטראָפען פונקט אום הושענא־רבה נאָכ׳ן קוויטעל. און געטראָפען האָט זיך די געשיכטע, לאָז זיך אייך דאַכטען, טאַקי ביי אונז אין הייסין. דאָס הייסט, נישט אין הייסין גופא, נאָר אַ פּאָר סטאַנציעס פאַר הייסין. סאָבאָליווקע הייסט די סטאַנציע"...

מיט אַזאַ לשון האָט מיר אַ הייסינער סוחר, ווייזט אויס, אַ לייטישער מענש, געגומען ברייטליך צו דערצעהלען, וואָס פאַר אַ קאַטאַסטראָפע עס האָט זיך געטראָפען ביי זיי מיט דער שמאָלער באַהן, וואָס מע רופט זי דאָרטען „דער לעדיגגעהער" (איך האָב אייך איהם בעשריבען שוין פריהער, אין דעם אַריינפאָהר). און מחמת דער הייסינער סוחר האָט מיר דערצעהלט די דאָזיגע געשיכטע טאַקי פאָהרענדיג מיט׳ן „לעדיגגעהער", וואָס האָט צייט, און געווען זענען מיר מיט איהם אין וואַגאָן סך־הכל

צווײַ פּאַסאַזשירן, האָט ער זיך צעשפּילעט, צעלעגט ווי בײַ'ם טאַטן אין ווײַנגאָרטן און גערעדט פּערעלדיג, געטאָקטע ווערטער, געגלעט זיך בעת־מעשה דאָס בײַכעל, צוגעשמײַכעלט און שטאַרק הנאה געהאַט פון זײַן אייגענער געשיכטע.

„— איהר פאָהרט דאָך שוין מיט אונזער לעדיגגעהער, ברוך־השם, די אַנדערע וואָך. ווײַסט איהר דאָך מן הסתם די טבע זײַנע? ער האָט אייך אַ טבע, אַז ער קומט אויף אַ סטאַנציע, און שטעלט זיך אַוועק, פערגעסט ער דעם זײַ=געזונד. דאָס הײַסט! אייגענטליך, לויט „ראָספּיאַניע", טאָר ער נישט שטעהן מעהר וויפיעל ס'איז איהם אָנגעצײַכענט. למשל, אויף דער סטאַנציע זאַטקעוויץ איז אויסגערעכענט, אַז ער דאַרף שטעהן פונקט אַ שעה מיט אַכט און פופציג מינוט, אָדער אויף דער סטאַנציע סאָבאָליוועקע, וואָס איך דערצעהל אייך, — דאָרט טאָר ער מעהר אַ רגע נישט שטעהן ווי איין שעה מיט צווײַ און דרײַסיג מינוט. נאָר די מכות זאָל זיך איהם זעצען, וואָס ער שטעהט סײַ אין זאַטקעוויץ, סײַ אין סאָבאָליוועקע מעהר ווי צווײַ, און אַ מאָל — מעהר ווי דרײַ שעה. עס װענדט זיך אָן דעם, וויפיעל צײַט עס נעהמען בײַ איהם צו די „מאַניעווערעס". און וואָס בײַ אונזער „לעדיגגעהער" ווערט אָנגערופען „מאַניעווערעס" — דאַרף איך דאָך אייך נישט דערצעהלען. מען שפּאַנט אויס דעם לאָקאָמאָטיוו, און די „בריגאַדע", דער קאָנדוקטאָר מיט'ן מאַשיניסט מיט'ן קאָטשעגאַר, זעצען זיך אַוועק אינאיינעם מיט'ן נאַטשאַלניק סטאַנציע, מיט'ן זשאַנדאַרם און מיט'ן טעלעגראַפיסט טרינקען ביער, אַ פלעשעל נאָך אַ פלעשעל.

„וואָס טהוט, למשל, דער עולם, די פּאַסאַזשירן הײַסט עס, בעת „מאַניעווערעס"? איהר האָט דאָך שוין געזעהן וואָס מע טהוט: מע נודעט זיך, מע ווערט שיער נישט משוגע. ווער עס גענעצט, ווער עס פערשלאָגט זיך אין אַ ווינקעל און חאַפּט אַ דרימעל. און ווער עס שפּאַצירט זיך אַרום אויף דער „פּלאַטפאָרמע" די הענד פערלעגט און זינגט זיך שטילערהייד אַ ליעדעל.

„דאַרף זיך טרעפען אַ מעשה אין סאָבאָליוועקע בעת „מאַניעווערעס", שטעהט זיך אַזוי איינמאָל הושענא־רבה אין דער פריה בײַם אָבגעשפּאַנטען לאָקאָמאָטיוו, די הענד פערלעגט, איינער אַ מענש, דוקא נישט קיין פּאַסאַזשיר, נאָר אַזוי אַ יוד, לאָז זיך אייך דאַכטען, טאַקי אַ סאָבאָליוועקער בעל־הבית, און קוקט. וואָס טהוט דאָ, למשל, אַ סאָבאָליוועקער בעל־הבית? גאָר נישט. הושענא־רבה, האָט זיך אַ סאָבאָליוועקער בעל-

הבית גאַנץ פֿײַן אָבגעדאַווענט, אָבגעשלאָגען הושענות, אַוועק אַהיים און אָפּגעגעסען. אויפ'ן האַרצען איז האַלב יום-טוב'דיג, האַלב וואָכענדיג! דאָס קוויטעל האָט מען איהם דאָרטען סאַי וסאַי אונטערגעשריבען, און קיין אַרבייט אין דער היים איז נישטאָ, ערב יום-טוב, האָט ער גענומען דאָס שטעקעל און איז זיך אַרויסגעגאַנגען אַביסעל אויפ'ן וואָקזאַל „וסטרעטשאַיען דעם פּאָיעזד".

„וסטרעטשאַיען דעם פּאָיעזד", דאַרפט איהר וויסען, איז ביי אונז אַ מנהג אומעדום אין אונזער געגענד. קומט די צייט פון „פּאָיעזד", טראָגט דאָס איך אַוועק אויפ'ן וואָקזאַל, טאָמער וועט מען עמעצען זעהן. וואָס זעהן? וועמען זעהן? אַ טעפּליקער יודען? אַנ'אָבאָדריווקער יודענע? אַ גאָלאָוואָניעווסקער גלח? יודישע גליקען! נאָר גאָרנישט, מע געהט. און אַגב איז נאָך אין יענער צייט די באַהן געווען אַ נייעס, מע האָט אונז נאָר וואָס געהאַט דורכגעפיהרט דעם „לעדיגגעהער" און ס'איז נאָך געווען וואָס צו זעהן און וואָס צו הערען. נאָר ווי אַזוי די מעשה איז דאָרט געווען, צי אַזוי, צי אַזוי, — ביים אָבשפּאַנען דעם לאָקאָמאָטיוו איז זיך הושענא-רבה אין דער פריה, נאָכ'ן קוויטעל, ווי איך דערצעהל אייך, געשטאַנען האַלב יום-טוב'דיג, האַלב וואָכעדיג, אַ סאָבאָליווקער בעל-הבית מיט אַ שטעקעל און געקוקט.

„אם כן איז וואָס? דאַכט זיך מיר, אַז אַ סאָבאָליווקער בעל-הבית שטעהט און קוקט אויף אַנ'אָפּגעשפּאַנטען לאָקאָמאָטיוו — וועמעס עסק איז דאָס? זאָל ער זיך שטעהן געזונדטערהייד. ניין. בעדאַרף זיך טרעפען מסתמא אַזוי, אַז צווישען די איבעריגע פּאַסאַזשירען געפינט זיך אַ גלח, לאָז זיך אייך דאַכטען, טאַקי אַ גאָלאָוואָניעווסקער גלח, פון גאָלאָוואָניעווסק, הייסט עס, אַ שטעדטעל נישט ווייט פון הייסין. נישטאָ וואָס צו טהון, שפּאַציערט זיך דער גלח אויך אויף דער זעלבער „פּלאַצפאָרמע", אויך פערלעגט די הענד, און שטעלט זיך אָב אויך ביים אָפּגעשפּאַנטען לאָקאָמאָטיוו. רופט זיך אָן דער גלח צום יודען: „הער נאָר, יודקאָ! וואָס האָסט דו דאָ דערזעהן?" ענטפערט איהם דער יוד: „איך הייס נישט יודקאָ, איך הייס „בערקאָ". מאַכט צו איהם דער גלח: „לאָז זיין בערקאָ, וואָס קוקסט דו דאָ, אַ שטייגער, בערקאָ?" ענטפערט איהם דער יוד און לאָזט נישט אַראָב קיין אויג פונ'ם לאָקאָמאָטיוו: „איך שטעה און בע-טראַכט גאָט'ס וואונדער, ווי אַזוי איבער אַ נאַרישקייט, איבער איין דרעה, וואָס מע טהוט אַ דרעה איין שרייפעל אַהער, דאָס אַנדערע שרייפעל אַהין — הויבט אָן געהן אַזאַ געוואַלדיגע מאַשין!" מאַכט צו איהם ווידער

דער גלח: „פון וואַנען ווייסט דו, אַז מע טהוט אַ דרעה אַיין שרייפעל אַהער און דאָס אַנדערע אַהין, הויבט אָן געהן די מאַשין?" ענטפערט איהם דער יוד: „איך זאָל נישט וויסען, וואָס זשע וואָלט איך געזאָגט?" מאַכט צו איהם דער גלח: „קוגעל ווייסט דו ווי אַזוי מע עסט, אָט וואָס דו ווייסט!" פערדריסט דאָס שוין דעם יודען (סאָבאָליוקער יודען האָבען אין זיך אַמביציע) און ער רופט זיך אָן צום גלח: „אַנו, פּאַטערל, אפשר וואָלסט דו זיך מטריח זיין אויף אַ ווײַלע מיט מיר, אויפ'ן לאָקאָמאָטיוו, וואָלט איך דיר געבען צו פערשטעהן דעם שכל, פאַר וואָס אַ לאָקאָמאָטיוו געהט און פאַר וואָס ער שטעהט?" דאָ האָט שוין דעם גלח דערלאַנגט אַ בראָט נישט אויף קאַטאָוועס: וואָס הייסט? אָט דאָס יודעל וועט אי ה ם געבען צו פערשטעהן דעם שכל, פאַר וואָס אַ לאָקאָמאָטיוו געהט און פאַר וואָס ער שטעהט?!... און ער מאַכט צו איהם מיט האַרץ: „קריך, הערשקאָ, אויפ'ן לאָקאָמאָטיוו!". זאָגט צו איהם דער יוד ווידער אַ מאָל: „איך הייס נישט הערשקאָ, איך הייס בערקאָ". מאַכט צו איהם דער גלח: „לאָז זיין בערקאָ קריך בערקאָ!" מאַכט צו איהם דער יוד: „וואָס הייסט עפּיס קריך? פאַר וואָס זאָל איך קריכען? קריך דו, פּאָטערל פריהער!" מאַכט צו איהם דער גלח מיט גאַל: „דו לערנסט דאָך מיך, נישט איך דיך, דאַרפסט דו פריהער קריכען". בקיצור, אַ וואָרט פאַר אַ וואָרט — מע איז, לאָז זיך אייך דאַכטען, אַרויפגעקראָכען ביידע אויפ'ן לאָקאָמאָטיוו און דער סאָבאָליוקער יוד האָט זיך גענומען לערנען מיט'ן גלח „הלכות מאַשינע", געגעבען פּאַוואָלינקע אַ דרעה איין קראַן אַהער, דעם אַנדערן אַהין, און איידער זיי האָבען געקאָנט אַרויסלאָזען אַ וואָרט פונ'ם מויל, האָבען זיי מיט שרעק דערזעהן, אַז דער לאָקאָמאָטיוו האָט גערירט פונ'ם אָרט און — פּאַשאָל!

„אַצונד איז, דאַכט מיר, די בעסטע צייט איבערלאָזען דעם יודען מיט'ן גלח אויפ'ן אָפּגעשפּאַנטען לאָקאָמאָטיוו, לאָזען זיי זיך פאָהרען געזונדטערהייד, און מיר וועלען זיך דערווייל פערנעמען מיט דעם נפש: ווער איז דאָס געווען אָט דער סאָבאָליוקער יוד, וואָס האָט געהאַט אין זיך אַזאַ שטאַרקייט און האָט זיך איינגעשטעלט אַרויפצוקריכען מיט אַ גלח אויף אַן'אָפּגעשפּאַנטען לאָקאָמאָטיוו?

„בערעל עסיגמאַכער — אַזוי, לאָז זיך אייך דאַכטען, הייסט דער סאָבאָליוקער יוד, וואָס איך דערצעהל אייך. פאַר וואָס רופט מען איהם עסיגמאַכער? ווייל ער פערנעמט זיך דערמיט, וואָס ער מאַכט עסיג, דעם בעסטען עסיג אין אונזער ווינקעל. די מלאכה האָט ער, אייגענטליך, בירושה פון זיין טאַטען. נאָר ער האָט צוגעקלעהרט — אַזוי זאָגט בערעל

אַליין — אַזאַ מין מאַשינע, וואָס גיט אַרויס דעם בעסטען עסענץ. ער זאָל האָבען צייט, זאָגט ער, וואָלט ער געקאָנט בעשטאַטען מיט עסיג דריי גובערניעס. גאָר וואָס דען? ער טהוט זיך איהם נישט נויטיג, זאָגט ער, ער איז נישט קיין אָן להעשיר. אָט אַזאַ מין מענש איז אונזער עסיג-מאַכער. אין ערגיץ נישט געלערענט זיך — און קאָן וואָס פאַר אַן׳איידעלע מלאכה איהר ווילט, און האָט אַ ידיעה אין אַלערליי מאַשינעס. פון וואַנען קומט דאָס צו איהם? דאַרף מען פערשטעהן על פי שכל, אַז עסיג מאַכען האָט אַ שייכות, זאָגט ער, מיט טרייבען בראָנפען, און טרייבען בראָנפען קעהר זיך אָן מיט לשון „זאַוואָד", און אַ זאַוואָד זאָגט ער, האָט דאָך אין זיך כמעט די איינענע מאַשינעריע וואָס אַ באַהן; אַ זאַוואָד, זאָגט ער, פייפט און אַ באַהן פייפט — וואָס איז די נפקא־מינה? דער עיקר — אַזוי זאָגט בערעל אַליין און מאַכט בעת-מעשה מיט די הענד — דער עיקר איז נאָר דער כח, וואָס נעהמט זיך פונ׳ם הייצען, זאָגט ער, וואָס מע הייצט. וואַרעמט זיך אָן דער קעסעל, זאָגט ער, און דאָס וואַסער הויבט אָן קאָכען שטופט דאָס, זאָגט ער, דעם וואַל און עס דרעהען זיך די רעדער, זאָגט ער, אויף וואָס פאַר אַ זייט איהר ווילט: ווילט איהר, זאָגט ער, ס׳זאָל געהן רעכטס — טהוט אַ דרעה דעם רעגוליאַטאָר רעכטס, ווילט איהר לינקס—דרעהט, זאָגט ער, דעם רעגוליאַטאָר לינקס. ס׳איז זאָגט ער, אַזוי פשוט, וואָס פשוטער קאָן שוין גאָרנישט זיין!... אַצונד, אַז איך האָב אייך אַ ביסעל בעקאָנט געמאַכט מיט דעם סאָבאָליוקער יודען, איז אייך שוין פערענטפערט, מיין איך, אַ סך קשיות, און מיר קאָנען זיך אומקעהרען צו דער קאַטאַסטראָפע.

„דאַרף איך אייך נאָך דערצעהלען, וואָס פאַר אַ פחד און וואָס פאַר אַ טומעל ס׳איז געוואָרען צווישען די פּאַסאַזשירען אין סאָבאָליווקע אויף דער סטאַנציע, אַז מע האָט דערזעהן דעם אָפּגעשפּאַנטען לאָקאָמאָטיוו געהן איינעם אַליין, מע ווייסט נישט מיט וואָס פאַר אַ כח? איך מיין, אַז דאָס דאַרפט איהר שוין אַליין פערשטעהן. הייַנט די מהומה, וואָס איז געקומען אויף דער „ברינגאַדע"? תחילת האָט זיך אַפילו די „ברינגאַדע", לאָז זיך אייך דאַכטען, געלאָזט לויפען נאָכ׳ן לאָקאָמאָטיוו, געוואָלט אַ פנים, איהם חאַפּען פון אונטען. מע האָט אָבער גיך אַרויסגעזעהן, אַז די מיה, איז אומזיסט. עפּיס טאַקי נאָר ווי אויף צו להכעיס, האָט זיך דער לאָקאָמאָטיוו איצטיגס מאָל געלאָזט לויפען און איז געפלויגען משוגענערווייז. זינט דער „לעדינגעהער", האָט אָנגעהויבען צו געהן אין אונזערע מקומות האָט זיך נאָך קיינמאָל נישט געטראָפען, אַז דער לאָקאָמאָטיוו זאָל אַזוי

גיך לויפֿען. האָט זיך די „ברינגאַרדע" נעבאַך געמוטשעט אומקערען צוריק מיט לעדיגע הענד און אינאיינעם מיט'ן זשאַנדאַרם און מיט'ן נאַטשאַלניק האָט מען געמאַכט אַ פּראָטאָקאָל און נאָך דעם האָט מען צעשיקט דעפּעשען איבער דער גאַנצער ליניע: „אַוועק אַלאָקאָמאָטיוו איינער אַליין, נעמט מיטלען. טעלעגראַפירט".

„וואָס פֿאַר אַ פּאַניקע די דאָזיגע דעפּעש האָט אַרויסגערופֿען אויף דער גאַנצער ליניע — איז גרינג זיך פֿאָרצושטעלען. ערשטענס: האָט מען נישט פֿערשטאַנען די דעפּעש. וואָס איז דער פּשט: „אַוועק אַ לאָקאָמאָטיוו איינער אַליין"? ווי גייט דאָס אַליין אַ לאָקאָמאָטיוו? און צווייטענס, וואָס בעדייטען די ווערטער: „נעמט מיטלען"? וואָס פֿאַר אַ מיטלען קען מען נעמען, אַחוץ דעפּעשען? און עס האָבען אָנגעהויבען פֿליהען דעפּעשען איבער דער גאַנצער ליניע. דער טעלעגראַף האָט געאַרבייט מיט רוחות. אַלע סטאַנציעס האָבען זיך איבערגערעדט צווישען זיך, און די שרעקליכע ידיעה האָט זיך גיך פֿערשפּרייט, לאָז זיך אייך דאַכטען אין אַלע שטעדט און שטעדטלעך אַרום און אַרום, און ס'איז געוואָרען, וואָס זאָל איך אייך זאָגען, חושך ואפלה! ביי אונז אין הייסין, למשל, האָט מען שוין אַפילו דערצעהלט, וויפֿיעל נפשות עס זענען גע'הרג'עט געוואָרען, נעבאַך באַשערט מענשען אַזאַ שרעקליכער טויט! און ווען? פּונקט הושענא־רבה נאָכ'ן קוויטעל! אַ פּנים, ס'איז שוין אַזוי געווען אָנגעצייכענט פֿון אויבען...

„אַזוי האָט מען געשמועסט ביי אונז אין הייסין און אין אַלע ערטער אַרום הייסין, און ס'איז גאָר נישט צו בעשרייבען די יסורים מיט'ן עגמת־נפש, וואָס מיר אַלע זענען דערפֿון אויסגעשטאַנען. נאָר, ווי קומט עס צו די יסורים מיט'ן עגמת־נפש פֿון די פּאַסאַזשירען נעבאַך, וואָס זענען געבליבען אין סאָבאָליווקע אויף דער סטאַנציע כצאן בלי רועה, אין מיט'ן דער נסיעה אָהן אַ לאָקאָמאָטיוו! סטייטש, וואָס וועלען זיי טהון? ס'איז הושענא־רבה, ערב יום־טוב, וואוהין געהט מען? סיידען סוכות האַלטען דאָ אין שטעדטעל? אַ פֿאַרשטערטער סוכות... און די פּאַסאַזשירען האָבען זיך צענויפֿגעשלאָגען אַלע אין איין ווינקעלע און האָבען גענומען איבעררעדען וועגען זייער אייגענער לאַגע און וועגען דער לאַגע פֿונ'ם „בורח" (אַזוי האָבען זיי אַ נאָמען געגעבען דעם אַנטלאָפֿענעם לאָקאָמאָטיוו). מי יודע, וואָס מיט אַזאַ שלים־מזל קען זיך טרעפֿען? אַ ווערטעלע אויסצורעדען — עס פֿליהט איבער דער ליניע אַזאַ מאַשינע איינע אַליין? עס איז דאָך לא ימלט, אַז דער „בורח" זאָל זיך נישט בעגעגענען ערגיץ אין מיטען וועג מיט'ן „לעדיגגעהער", וואָס געהט איהם אַקעגען פֿון הייסין

איבער זאַטקעוויץ קיין סאַבאַליווקע. וואָס וועט זיין מיט יענע פּאַסאַזשירען נעבאַך? — און דער כּח־הדמיון האָט זיי שוין געמאָלט אַ צוזאַמענשטויס, אַ מורא'דיגע קאַטאַסטראָפע מיט אַלע פּישטשעווקעס פון אַ באַהן־קאַטאַסטראָפע. זיי האָבען געזעהן פאַר זיך בעשיינפערליך דאָס גאַנצע אומגליק: איבערגעקעהרטע וואַגאָנעס, צעפאַלענע רעדער, מענשישע קעפּ, צעבראָכענע פיס, אָפּגעריסענע הענד און צעטראָטענע טשעמאָדאַנעס, מיט בלוט בעשפּריצט!... פּלוצים — אַ דעפּעש! אָנגעקומען אַ דעפּעש פון זאַטקעוויץ, וואָס שטעהט אין דעפּעש? אין דעפּעש שטעהט: „די רגע דורכגעפלויגען מיט אַ שרעקליכע גיכקייט פערביי זאַטקעוויץ אַ לאָקאָמאָטיוו מיט צוויי פּאַסאַזשירען. איינער זעהט אויס אַ איד, דער צווייטער אַ גלח. ביידע האָבען געמאַכט מיט די הענד — מע ווייסט נישט וואָס. דער לאָקאָמאָטיוו איז אַוועק קיין הייסין".

„אָט דאָ איז ערשט געוואָרען אַ חתונה: וואָס הייסט דאָס? אַ יוד מיט אַ גלח אויפ'ן אַנטלאָפענעם לאָקאָמאָטיוו?! וואוהין זענען זיי דאָס אַנטלאָפען? און צוליעב וואָס? און ווער קען זיין דער יוד?... אַהין־אַהער, איינער פונ'ם אַנדערן — מע האָט זיך דערוואוסט, אַז דער יוד איז טאַקי אַ סאַבאַליווקער יוד. ווער? איהר קענט איהם? אַ שאלה אַ ביסעל: בערעל עסיגמאַכער פון סאַבאַליווקע! פון וואַנען ווייסט מען דאָס, אַז ס'איז ער? מע ווייסט! סאַבאַליווקער יודען שווערען, אַז זיי האָבען פון דערווייטען אַליין געזעהן איהם שטעהן מיט אַ גלח ביים אָבגעשפּאַנטען לאָקאָמאָטיוו און מאַכען מיט די הענד... וואָס טהוט זיך דאָ? וואָס האָט אַ יוד אַן עסיגמאַכער צו שטעהן מיט אַ גלח ביים אָבגעשפּאַנטען לאָקאָמאָטיוו און מאַכען מיט די הענד?!... מע האָט אַזוי לאַנג גערעדט און געפּילדערט, ביז די מעשה איז דערגאַנגען, לאָז זיך אייך דאַכטען אין שטעדטעל אַריין, אין סאַבאַליווקע הייסט עס, און חאָטש דאָס שטעדטעל איז נישט אַזוי שטאַרק ווייט פון סטאַנציע, נאָר ביז די מעשה איז אָנגעקומען פון איינעם צום אַנדערן קיין סאַבאַליווקע, האָט זי בעקומען אַלע מינוט אַן אַנדער געשטאַלט. איטליכער בעזונדער האָט צוגעלעגט זיינס, און ביז ס'איז דערגאַנגען צו בערלען אַהיים, האָט די מעשה מיט'ן גלח בעקומען אַזאַ ווילדען פּנים, אַז בערעל'ס ווייב איז נעבאַך געפאַלען חלשות אפשר צעהן מאָל, מע האָט געמוזט ברענגען דעם דאָקטאָר... און עס האָט זיך געשאַט געטהון אויף דער סטאַנציע יודען פון סאַבאַליווקע, לאָז זיך אייך דאַכטען, אַזוי ווי שטערען אין הימעל, און ס'איז געוואָרען אַזאַ געוואַלד,

אז דער נאטשאלניק סטאנציע האט געמוזט געבען דעם זשאנדארם א „ראספאראזשעניע“, ער זאל אפרייניגען די סטאנציע פון סאבאליוועקער יודען. און ווי באלד אזוי, וואס זשע האבען מיר דא צו טהון? אפשר וואלטען מיר בעסער געהן א קוק טהון, וואס טהוט זיך מיט אונזער יודען און מיט׳ן גלח, להבדיל, אויפ׳ן „בורח“. איך מיין, אויפ׳ן אנטלאפענעם לאקאמאטיוו?

„עס איז אבער נאר גרינג צו זאגען — א קוק טהון, וואס טהוט זיך אויפ׳ן אנטלאפענעם לאקאמאטיוו“! ווער קען דאס וויסען, וואס דארט האט זיך אבגעטהון? מיר מוזען גלויבען דעם סאבאליוועקער עסיגמאכער אויף נאמנות... ער דערצעהלט זיך אן פון דער נסיעה אזעלכע חדושים, וואס ווען אפילו, לאמיר זאגען, אז ס׳איז נאר האלב אמת, איז דאס אויך גאנץ גענוג. און אויף וויפיעל איך קען אט דעם עסיגמאכער פון סאבאליוועקע, איז ער, דאכט מיר ניטט אזא מענש וואס זאל ליעב האבען מגזם זיין.

„די ערשטע צייט, אז דער לאקאמאטיוו איז אוועק — אזוי דערצעהלט בערעל עסיגמאכער — געדענקט ער כמעט גאר ניטט, וואס מיט איהם האט זיך געטהון. ניטט אזוי מחמת דערשרעק, ווי איבער דעם, וואס ער האט ניטט געקאנט פערשטעהן, — זאגט ער — פאר וואס דער לאקאמאטיוו וויל איהם ניטט פאלגען. על פי שכל — זאגט ער — האט דער לאקאמאטיוו ביי׳ם צווייטען דרעה פונ׳ם רעגולאטאר באלד בעדארפט בלייבען שטעהן. צום סוף האט ער גאר אנגעהויבען געהן נאך גיכער ווי פריהער. עפיס נאר ווי צעהנטויזענד רוחות וואלטען איהם אונטערגעשטופט פון הינטען. ער איז געלאפען — זאגט בערעל — מיט אזא גיבקייט, אז די שטעקענס פונ׳ם טעלעגראף האבען איהם ווי פליגען געשעמערירט אין די אויגען, און עס האט זיך איהם פערדרעהט דער קאפ און די פיס האבען זיך איהם ווי אונטערגעהאקט... שפעטער א ביסעל, אז ער איז — זאגט ער — געקומען צוריק צו זיין פערשטאנד, האט ער זיך דערמאהנט, אז א לאקאמאטיוו האט א טארמאז, א פערהאלטער, אויף צו פערהאלטען איהם ווען מען וויל. פארהאן — גיט בערעל עסיגמאכער צו פערשטעהן מיט די הענד — א האנד=טארמאז און פארהאן א לופט=טארמאז, אזא מין רעדעל, וואס אז מע טהוט דאס א רעכטען דרעה, טהוט דאס א קוועטש דעם הייבעל, דעם ריטשאג, הייסט דאס, און די רעדער הערען אויף צו דרעהען זיך פון זיך אליין. ער געדענקט גאר ניטט, — זאגט ער — ווי אזוי אזא זאך האט געקאנט ארויספליהען איהם פונ׳ם קאפ? און ער טהוט זיך, אלאז צום רעדעל און וויל עס געבען — זאגט ער — א

דרעה אין דער רעכטער זייט, אַז מע כאַפּט איהם נישט אָן פאַר אַ האַנד: — „סטאָפּ“! — ווער איז? לאָז זיך אייך דאַכטען, דער גלח טויט ווי די וואַנט. קיים וואָס ער רעדט: „וואָס ווילסט דו טהון?“ פרעגט איהם דער גלח מיט ציטערניש. „גאָרנישט. איך וויל — זאָגט איהם בערעל — אָבשטעלען די מאַשינע“... „זאָל דיך גאָט היטען — זאָגט צו איהם דער גלח — זאָלסט זיך מיר מעהר נישט צוריהרען צו דער מאַשינע! וואָרום פאָלגסט דו מיך נישט, נעם איך דיך פאַר'ן קאָ'נער און טהו דיך אַ וואָרף אַראָב פון לאָקאָמאָטיוו אַזוי, אַז די וועסט ביי מיר פערגעסען, אַז דו האָסט אַ מאָל געהייסען מאָשקאָ!“... „נישט מאָשקאָ, איך הייס בערקאָ“ — זאָגט צו איהם בערעל און וויל איהם געבען צו פערשטעהן דעם שכל פונ'ם רעדעל, וואָס מע רופט דאָס טאָרמאָז. לאָזט ער זיך נישט רעדען — אַ ביטערער גלח! „גענוג שוין צו דרעהען — טענה'ט דער גלח — האָסט שוין אַזוי אויך גענוג גערעדעהט און אָנגעדרעהט, פאַרדרעהען זאָל עס דיך, דו פערשאָלטענער מענש! בעסער וואָלסט דו זיך געבראָכען האַלז און נאַקען, איידער דו האָסט זיך גענומען אויף מיין לעבען!“. רופט זיך אָן צו איהם בערעל: „מיינסט אפשר, פאָטערל, אַז מיין לעבען איז ביי מיר נישט אַזוי טהייער ווי ביי דיר דיין לעבען?“ „דיין לעבען?“ — מאַכט צו איהם דער גלח מיט גאַל — וואָס פאַר אַ ווערטה האָט אַ הינטיש לעבען?“... פערדריסט דאָס שוין בערלען נישט אויף קאַטאָוועס און ער גיט אַוועק — זאָגט ער — דעם גלח אַ פּאָרציע, אַז ער וועט דאָס האָבען צו געדענקען. „ערשטענס — זאָגט איהם בערעל — איז אויף אַ הונד אויך אַ רחמנות. נאָך אונזער דין טאָר מען אפילו — זאָגט ער — אַ הונד אויך נישט אָנריהרען: ס'איז אַ צער בעלי־חיים. והשנית — פרעגט איהם בערעל אַ קשיא: — מיט וואָס איז דיין לעבען, למשל, ערגער ביי'ם רבונו של עולם פון אַנ'אַנדערענס לעבען? קומען מיר דען נישט אַרוים — זאָגט ער — אַלע פון איין יחוס, פון אדם־הראשון'ען? און געהען מיר דען נישט אַלע אין איין אָרט, אין דער ערד אַריין?... איז נומער צוויי. און נאָך אַ זאַך — זאָגט צו איהם בערעל: — נאַ זעה, פאָטערל דעם חילוק — זאָגט ער — פון מיר ביז דיר. איך טהו וואָס איך קען, דער לאָקאָמאָטיוו זאָל זיך אָפּשטעלען, הייסט דאָס, אַז איך זאָרג פאַר אונז ביידען; און דו — זאָגט ער — ביזט אַזוי אויפגעטראָגען, אַז דו ביזט קאַפּאַבל מיך נעמען און אַראָפּוואַרפען פונ'ם לאָקאָמאָטיוו, — דאָס הייסט — הרג'ענען אַ מענשען!“... און נאָך אַ סך אַזעלכע שעהנע ווערטער האָט ער אין איהם אַריינגעזעצט, אינ'ם גלח הייסט עס, געזאָגט מוסר און דערצעהלט אַזעלכע משלים — זאָגט

ער — אז דער גלח האט שיער דעם שלאק בעקומען. און אט אזוי רעדענדיג, האבען זיי דערזעהן — זאגט ער — פאר זיך די סטאנציע זאטקעוויץ מיט'ן נאטשאלניק סטאנציע, מיט'ן זשאנדארם, האבען זיי ביידע גענומען, ער און דער גלח, להבדיל, מאכען צו זיי מיט די הענד, נאר קיינער האט זיי, א פנים, נישט פערשטאנען, וואס זיי מיינען, און זיי האבען נעבאך געמוזט — זאגט ער — פאהרען ווייטער, קיין הייסין הייסט עס. פאהרענדיג ווייטער, איז שוין דער גלח — זאגט ער — געווארען א סך ווייכער. נאר צוריהרען זיך צו די מאשינעס האט ער איהם נישט געלאזט, ער האט איהם נאר א זאג געטהון, דער גלח הייסט עס: „זאג מיר, לייבקא, וואס איך וועל דיך פרעגען?" זאגט איהם בערעל: „איך הייס נישט לייבקא, איך הייס בערקא". זאגט איהם דער גלח: „לאז זיין בערקא, זאג מיר נאר, בערקא, וואלסט, למשל, א בעלן געווען געבען א שפרונג אראב מיט מיר אינאיינעם פונ'ם לאקאמאטיוו אויף דער ערד?"... פרעגט איהם בערעל: „בכדי וואס? מיר זאלען חלילה דער'הרג'עט ווערען אויף טויט?" מאכט צו איהם דער גלח: „סאי וסאי וועלען מיר גע'הרג'עט ווערען אויף טויט". רופט זיך אב צו איהם בערעל: „פון וואנען איז געדרונגען? ס'איז גאר קיין ראיה נישט, אז גאט וויל — אוי=אוי=אוי, וואס ער קאן טהון!"... מאכט צו איהם דער גלח: „דהיינו?" רופט זיך אן צו איהם בערעל: „איך וועל דיר זאגען, — זאגט ער — פאטערל! ביי אונז יודען איז היינט — זאגט ער — א טאג, וואס ער הייסט הושענא רבה. אין דעם דאזיגען טאג — זאגט ער — ווערט אין הימעל אונגע'חתמ'עט יעדען מענשען און יעדען בעשעפעניש אויף דער וועלט, צי ער זאל לעבען, צי ער זאל שטארבען; און אויב שטארבען — איז מיט וואס פאר א טוידט זאל ער שטארבען. איז ממה=נפשך, זאגט ער: האט מיר גאט אנגעצייכענט, איך זאל שטארבען, איז דאך א פערפאלענע זאך, וואס איז מיר דער נפקא=מינה, צי איך וועל גע'הרג'עט ווערען פון א שפרונג, צי פון א לאקאמאטיוו, צי פון א דונער? און גלאט אזוי, — זאגט איהם ווייטער בערעל, — געהענדיג אויפ'ן גלייכען וועג, קאן איך מיך נישט אויסגליטשען און שטארבען, אז דער אויבערשטער וויל נאר? אלא וואס דען? עס איז מיר היינט אנגע'חתמ'עט געווארען פון אויבען, אז איך זאל בלייבען לעבען, הײנט למאי זאל איך שפרינגען?"

„און וואס זאל איך אייך זאגען? אזוי דערצעהלט ווייטער בערעל עס=גמאבער פון סאבאליווקע און שווערט מיט אזעלכע שבועות, אז מען מעג גלויבען, דאכט מיר, א משומד — ער געדענקט נישט, ווי אזוי

דאָס האָט זיך געטראָפען, נאָר אַז זיי זענען געקומען — זאָגט ער — אונ-טער הייסין, און אַרויסגעזעהן שוין פון דער ווייטען דעם קוימען פון׳ם הייסינער זאַוואָד, האָט עפּיס מיט אַמאָל דער לאָקאָמאָטיוו — זאָגט ער — אָנגעהויבען געהן שטילער און שטילער, גאָך דעם — גאָר פּאַוואָלינקע, קוים — קוים, און נאָך דעם האָט ער זיך מיישב געווען, דער לאָקאָמאָטיוו הייסט עס, און האָט זיך גאָר אַנידערגעשטעלט. וואָס איז די מעשה? ס׳איז איהם, אַ פּנים, אויסגעגאַנגען הייצונג, און אַ לאָקאָמאָטיוו — זאָגט בערעל עסיגמאַכער — אַז עס געהט איהם אויס הייצונג, הערט אויף דאָס וואַסער צו קאָכען און די רעדער הערען אויף צו דרעהען זיך, און אַ סוף. פונקט — זאָגט ער — ווי, להבדיל, אַ מענש, אַז מע זאָל איהם, למשל, נישט געבען קיין עסען... אוודאי האָט ער דעם גלח געזאָגט טאַקי דאָרט אויפ׳ן אָרט: „נו, פּאָטערל? וואָס האָב איך דיר געזאָגט — זאָגט ער — ווען דער רבונו של עולם זאָל מיר נישט געווען אָנצייכענען היינט פון אויבען, אַז איך דאַרף נאָך לעבען אויף דער וועלט. ווער ווייסט אויף וויפיעל צייט עס וואָלט נאָך געווען הייצונג און וואו מיר וואָלטען שוין איצטער אָנגעשפּאַרט?" אַזוי מאַכט צו איהם בערעל, און דער — זאָגט ער — שטעהט, די אויגען אַראָפּגעלאָזט אַראָפּ, און שווייגט. וואָס האָט ער איהם, נעבאַך, געקאָנט ע׳טפערען?... ערשט שפּעטער, — זאָגט ער — בײ׳ם געזעגענען זיך, געהט דער גלח — זאָגט ער — און ציהט איהם אויס אַ האַנד און מאַכט צו איהם: „פּראָשטשאַי, איצקאָ". זאָגט איהם בערעל: „איך הייס נישט איצקאָ, איך הייס בערקאָ"... מאַכט צו איהם דער גלח: „לאָז זיין בערקאָ, הערסט דו, בערקאָ? איך האָב גאָר נישט געוואוסט, — זאָגט ער — אַז דו ביזט אַזאַ... און מעהר האָט ער נישט געהערט פון איהם קיין וואָרט, וואָרום דער גלח האָט פערקאַטשעט — זאָגט ער — די פּאָלעס פון דער ראַסע און האָט גענומען שטעלען פּיס צוריק, צו זיך אַהיים, אַ פּנים, קיין גאָלאָוואָניעווסק. און ער, בערעל הייסט עס, האָט זיך געלאָזט גלייך אין שטאָדט אַריין, צו אונז קיין הייסין. און ביי אונז האָט ער שוין, לאָז זיך אייך דאַכטען, געהאַלטען יום-טוב, געבענשט גומל, דערצעהלט אפשר טויזענד מאָל די מעשה פון אָנהויב ביז׳ן סוף אַלע מאָל מיט נייע המצאות... איטליכער בעזונדער האָט געשלעפּט דעם סאַבאַליווקער עסיגמאַכער צו זיך, געוואָלט איהם האָבען פאַר אַן׳אורח אויף יום-טוב און אגב הערען פון איהם אַליין דעם נס פון הושענא-רבה — און מיר האָבען דאָס געהאַט, לאָז זיך אייך דאַכטען, אַ שמחת-תורה — נו-נו!"...

געשיכטע נומער ניין

א חתונה אהן כלי-זמר

— איך האב אייך געהאט צוגעזאגט, דאכט מיר, דערצעהלען נאך א נס, וואס האט זיך געטראפען, לאז זיך אייך דאכטען, טאקי ווידעראמאל מיט אונזער „ליידיגגעהער", ווי אזוי, צו פערדאנקען דעם דאזיגען „ליידיגגעהער", זענען מיר נצול געווארען פון א גרויסען אומגליק. אויב איהר ווילט הארכען די דאזיגע מעשה, לעגט איהר זיך אוועק, זייט מוחל, אט דא אויף דער באנק, און איך וועל מיך לעגען, הייסט עס, אויף יענער באנק. דא איז מיר נישט צו דער האנד.

אט אזוי רופט זיך אן צו מיר איינמאל אלץ דער אייגענער הייסינער סוחר, פאהרענדיג מיט מיר אין דער שמאלער אייזענבאהן, וואס מען רופט זי דארטען „דער ליידיגגעהער". און מחמת מיר זענען דאסמאל, ווי אלעמאל, געוועזן סך-הכל צוויי פארשוין איבער א גאנצען וואגאן, און ווארים איז געוועזן גענוג, האבען מיר מחילה אויסגעטאן די פידזשאקען, צושפיליעט די זשילעטען און צולעגט זיך, ווי ביים טאטען אין וויינגארטען. ער אויף איין באנק, איך אויף דער אנדערער. ער פאוואלי און בריטליך, ווי זיין שטייגער איז, דערצעהלט, און איך הער מיך איין, פערשרייבענדיג ביי זיך אין מוח איטליכס ווארט, בכדי איך זאל דאס נאכדעם קאנען איבערגעבען מיט זיין לשון.

— ויהי בימי — דאס איז געווען, ניט היינט געדאכט, בעת

קאָנסטיטוציע, אַז ס'האָבען זיך אָנגעהויבען, הייסט עס, די ישועות אויף יודען... חאָטש אַפילו אונז האָבען מיר אין הייסין, דאַרפט איהר וויסען, פאַר אַ פּאָגראָם קיינמאָל קיין מורא ניט געהאַט... איבער וואָס, מיינט איהר, האָבען מיר ניט מורא געהאַט? פּשוט ווייל ס'איז ניטאָ ביי אונז, ווער סע זאָל שלאָגען. מאָלט אייך לאָז זיך אייך דאַכטען, מע זאָל זוכען, וואָלט מען שוין אפשר געפונען ביי אונז אויך אַזעלכע, וואָס וואָלטען זיך ניט אָבגעזאָגט אונז אַ ביסעל דורכלופטערן, דאָס הייסט, איך מיין טאַקי — רעכט דורכברעכען די ביינער. אַ סימן האָט איהר, אַז עס האָבען זיך אָנגעהויבען לאָזען הערען די גוטע בשורות פון אַרום און אַרום, האָבען אונזערע עטליכע פּריצים-רשעים אַוועקגעשריבען בסוד-סודות אַהין וואו מע דאַרף: היות ווי עס וואָלט געווען אַ יושר, מע זאָל, הייסט עס, אין הייסין אויך עפּיס טהון און ס'איז נישטאָ מיט וועמען, לכן בעטען זיי, מע זאָל זיי קומען צו הילף, דאָס הייסט, מע זאָל זיי למען השם וואָס גיכער אַרויסשיקען „מענשען"... און לאָז זיך אייך דאַכטען, ס'איז ניט אַוועקגעגאַנגען קיין פיער און צוואַנציג שעה, קומט אָן אַ ידיעה, אויך בסוד-סודות, אַז עס געהען „מענשען". פון וואַנען? פון זשמערינקע, פון קאַזאַטין, פון ראַזדיעלנע, פּאָפּעלנע און פון נאָך אַזעלכע מקומות, וואָס האָבען זיך אויסגעצייכענט מיט זייערע קלאָפּערס. די קשיא: פון וואַנען איז מען דאָס ביי אונז געוואָהרע געוואָרען פונ'ם דאָזיגען הייליגען סוד? דערויף האָבען מיר, לאָז זיך אייך דאַכטען, אַ „איסטאָטשניק", נח טאָנקאָנאָג רופט מען איהם. ווער איז אָט דער דאָזיגער נפש? איהר פאָהרט דאָך אין אונזער ווינקעל, דאַרף מען אייך איהם אָבמאָלען, איהר זאָלט זיין מיט אים בעקענט.

„נח טאָנקאָנאָג איז אַ יוד, וואָס איז געוואַקסען מעהר אין דער לענג ווי אין דער ברייט. גאָט האָט איהם געגעבען אַ פּאָר פיס, בענוצט ער זיך מיט זיי. קיינמאָל רוהט ער נישט און זעלטען ווען געפינט מען איהם אין דערהיים. ער איז פערנומען מיט טויזענדער געשעפטען, מעהר פרעמדע ווי אייגענע. זיין אייגען געשעפט איז — וואָס ער האַלט די דרוק. און מחמת ער האַלט די דרוק, די איינציגע דרוק אין הייסין, דעריבער קען ער זיך מיט נאַטשאַלסטווע, האָט צו טהון מיט פּריצים, אויסגעבונדען מיט אַלע טשינאָווניקעס און ווייסט פון אַלע סודות".

„אַט פון דעם דאָזיגען „איסטאָטשניק" איז מען דאָס געוואָהרע געוואָרען פון דער גוטער בשורה. דאָס הייסט, ער אַליין טאַקי, דער „איסטאָטשניק", הייסט עס, האָט דאָס אויסגעפּויקט איבער דער גאַנצער שטאָדט. פערשטעהט זיך, איטליכען בעזונדער האָט ער איינגערוימט אַ סוד אין אויער: „דאָס דערצעהל איך נאָר אייך, קיין אַנדערען וואָלט איך עס ניט געזאָגט"... און אַט אַזוי איז די גאַנצע שטאָדט געוואָהרע געוואָרען, פון איין עק ביז'ן אַנדערן עק, אַז עס געהען חוליגאַנעס און אַז ס'איז אויסגעאַרבייט געוואָרען אַ פּלאַן, מע זאָל שלאָגען יודען. מע ווייסט אפילו ווען, אין וואָסער אַ טאָג, אין וואָסער אַ שעה מע וועט שלאָגען, און פון וואַנען מע וועט אָנהויבען צו שלאָגען, און ווי אַזוי מע וועט געהן — אַלסדינג אויסגערעכענט ווי אין לוח. און ס'איז געוואָרען אין שטאָדט, לאָז זיך אייך דאַכטען, חושך ואפלה! און מיינט איהר — וואו? צום מיינסטען צווישען די נידעריגע קלאַסען. אַ מאָדנע זאַך, הערט איהר, מיט די אָרימע לייט! מילא, אַ נגיד, אַז ער ציטערט פאַר אַזעלכע זאַכען, פערשטעהט מען דאָס נאָך מיט'ן שכל. ער האָט נעבאַך מורא, מע זאָל איהם חס ושלום צווישען יאָ און ניין נישט מאַכען פאַר אַ קבצן. אָבער איהר, פאַרטיגע קבצנים, וואָס ציטערט איהר אַזוי? וואָס האָט איהר איינצושטעלען? ניין, זאָל איהר זעהען, ווי מע האָט געחאַפּט די קינדערלעך און מע האָט מפקיר געווען האַק און פּאַק און מע האָט אָנגעהויבען בעהאַלטען זיך! וואו בעהאַלטען זיך. אַ שטייגער, יודען? ווער ביי אַנ'ערליכען גוי אין אַ קעלער, ווער ביים נאָטאַריוס אויפ'ן בוידעם, ווער ביים דירעקטאָר אין זאַוואָד. איטליכער געפינט זיך זיינס. נאָר איך איינער, ווי איהר קוקט מיך אָן, האָב מיך ניט געוואָלט בעהאַלטען. נישט מחמת איך וויל מיך פאַר אייך בערימען, נאָר איך וועל אייך געבען צו פערשטעהן מיט אַ גאַנג, וועט איהר זעהען, אַז איך בין ניט אינגאַנצען אומגערעכט: ערשטענס פרעג איך אַ קשיא: וואָס איז דער שכל, וואָס מע דאַרף מורא האָבען פאַר אַ פּאָגראָם? ממה-נפשך... און והשנית וועל איך אייך ניט זאָגען; עס קאָן זיין, אַז איך וואָלט אפשר אויך ניט געווען ביי זיך אַזאַ תקיף און וואָלט אפשר אויך וועלען בעהאַלטען זיך אויף דער הייסער שעה. פרעגט זיך אָבער: וואו בעהאַלט מען זיך? פון וואַנען בין איך בעוואָרענט, למשל, אַז טאַקי דער איינציגער גוי, אָדער דער נאָטאַריוס, אָדער דער דירעקטאָר פונ'ם זאַוואָד בשעת בהלה — איהר

פֿאַרשטעהט ?... און חוץ אַלעמען, ווי לאָזט מען דאָס איבער אַ שטאָדט גלאַט אַזוי אויף הפקר ? נעמען און אַנטלויפען איז קיין קונץ ניט. מע דאַרף זעהען עפּיס טהון. נאָר, אימשטיינס געזאָגט — וואָס קאָנען יודען טהון ? נאַטשאַלסטווע !... מסתמא איז ביי אייך אויך דאָ אין שטאָדט איינער אַ תקיף, וואָס איז חשוב ביי נאַטשאַלסטווע. ביי אונז אין הייסין האָבען מיר איינעם אַזעלכען. נחמן קאַסאָי הייסט ער. אַ יוד אַ פּאָדראַטשיק מיט אַ קיילעכיגע באָרד, מיט אַ סאַמעטענעם זשי־לעט, מיט אַ דירה אַנ'איינענע. און מחמת ער איז אַ פּאָדראַטשיק און האָט אַ חלק אינ'ם שאָסיי, איז ער אַ חשוב ביים איספּראַווניק. ער טרינקט מיט איהם טיי ביי איין טיש. און אַ איספּראַווניק האָבען מיר דערמאָלט געהאַט, לאָז זיך אייך דאַכטען, דוקא אַ גוטען גוי. אַ די־מענט פון אַ גוי. דהיינו ? ער פלעגט נעמען אַ קערבעל, און נור דורך נחמן קאַסאָי. דאָס הייסט, נעמען האָט ער גענומען ביי יעדען, פאַר־וואָס ניט ? נאָר ביי נחמנ'ען פלעגט ער נעמען מיט מעהר חשק, מעשה פּאָדראַטשיק, איהר פערשטעהט ?...

„הקיצור, מע האָט זיך געזעהען מיט נחמנ'ען און מע האָט אויסגעשטעלט אַ צעטעל און ס'איז געוואָרען געלד, און לאָז זיך אייך דאַכטען, אַ היבשע מטבע, וואָרום אין אַזא צייט ווי קאָן מען קומען צו אַ פּריץ און ניט אָנשפּייען איהם אין דער האַנד, ס'זאָל איהם, ווי זאָגט איהר, געבען אַ בריה אין די פינגער אַריין ?... פערשטעהט זיך, אַז דער פּריץ האָט אונז באַלד בערוהיגט, ער האָט אונז בפירוש גע־זאָגט, אַז מיר מעגען געהן שלאָפען : ס'וועט גאָרניט זיין... דאַכט זיך, גוט ? איז דאָך אָבער פאַרהאַן ביי אונז אין הייסין אַ „איכטאָטש־ניק", וואָס ווייסט פון אלע שווערע הערצער, איז ער זיך מיישב, נח טאָנקאָנאָג, הייסט עס, און לאָזט אַרויס אַ קלאַנג איבער דער גאַנצער שטאָדט, בסוד געוויינטליך, אַז ס'איז שוין דאָ פון דער גוטער חברה אַ דעפּעש, ער האָט זי אַליין געזעהען, שווערט ער, ער זאָל אַזוי זעהען אַלדאָס גוטס ! וואָס זשע שטעהט אין דעפּעש ? אין דעפּעש שטעהט מעהר ניט ווי איין וואָרט : „יעדיעם" — אַ מיאוס וואָרט ! לויפט מען דאָך מסתמא צום איספּראַווניק : „פּריץ, ס'איז שלעכט !" — זאָגט ער : „וואָס איז די שלעכטיגקייט ?" — זאָגט מען איהם : „ס'איז דאָ אַ דעפּעש". פרעגט ער : „פון וואַנען ?" — זאָגט מען איהם : „פון יענע מקומות"... פרעגט ער : „וואָס שטעהט אין דעפּעש ?" — זאָגט מען איהם : „יעדיעם". צולאַכט ער זיך און זאָגט : „איהר זענט גרויסע נאַ־

ראָנים, זאָגט ער, איך האָב נאָך נעכטען, זאָגט ער, אויסגעשריבען פון טאַלטשין אַ סאָטני קאָזאַקען״... דערהערט „קאָזאַקען״ — איז אויף אונז געוואָרען ווי אַ נייע הויט. אַ יוד, אַז ער דערזעהט אַ קאָזאַק, ווערט ער ביי זיך תקיף און שטעלט אַרויס דער גאַנצער וועלט אַ פייג. אַ קליינינקייט — אַזאַ שומר!... די גאַנצע זאַך איז נור געווען: ווער פון די צוויי וועלען קומען פריהער — צי די קאָזאַקען פון טאַלטשין, צי די חברה קלאָפּערס פון זשמערינקע? דער שכל הישר האָט אפילו בעדאַרפט זאָגען, אַז די קלאָפּערס וועלען קומען פריהער, ווייל זיי פאָהרען מיט דער באַהן, און די קאָזאַקען — רייטענדיג. איז אָבער געווען די גאַנצע האָפענונג אויף אונזער „ליידיגגעהער״. יודען האָבען אַ גרויסען גאָט, טאָמער וועט ער טהון אַ נס, דער „ליידיגגעהער״ וועט פערשפּעטיגען האָטש אויף עטליכע שעה, און דאָס איז ביי איהם אַ געוויינטליכע זאַך, וואָס סע טרעפט זיך ביי איהם אָפט, כמעט אַלע טאָג... און לאָז זיך אייך דאַכטען, אַז איצטיגס מאָל האָט זיך מיט איהם אָט דער נס ניט געטראָפען. עפּיס ווי אויף צו להכעיס איז ער געגאַנגען פון סטאַנציע צו סטאַנציע, טאַקי נאָר ווי אַ זייגער. איהר קאָנט זיך פאָרשטעלען, וויפיעל געזונד דאָס האָט ביי אונז צוגענומען און וואָס פאַר אַ פּחד ס'איז געוואָרען אין שטאָדט, אַז מע האָט זיך דערוואוסט, פונ'ם „איסטאָטשניק״ געוויינטליך, אַז ס'איז שוין דאָ אַ דעפּעש פון דער לעצטער סטאַנציע, פון קרישטאָפּאָווקע: „יעדיעס״! און נישט נור „יעדיעם״ אליין, „יעדיעם״ מיט אַ „הורראַ״... געוויינטליך, האָט מען די דאָזיגע ידיעה אָבגעטראָגען גלייך צום איספּראַווניק, געפאַלען איהם צו די פיס, געבעטען, ער זאָל זיך ניט פערלאָזען אויף די קאָזאַקען, וואָס וועלען אַמאָל קומען פון טאַלטשין, און זאָל אַרויסשיקען אויפ'ן וואָקזאַל פּאָליציע האָטש פון יוצא וועגען, לאָזען זיי ניט מיינען, אַז ס'איז לית דין ולית דיין, הפקר ציבעלעס. און דער אדון דער איספּראַווניק האָט זיך דאַסמאָל דוקא ניט געלאָזט זיך לאַנג בעטען, ער האָט צוליעב געטהון דער שטאָדט און נאָך מיט אַ יתר־שאת. דהיינו? ער האָט זיך אָנגעטאָן אין דער גאַנצער פאָרמע און מיט אַלע אָרדענס און איז בכבודו ובעצמו אַרויס מיט דער גאַנצער פּאָליציע אויפ'ן וואָקזאַל „ווסטרעטשאַיען דעם פּאָיעזד״.

„די עטליכע פּריצים די רשעים פון זייער זייט האָבען, לאָז זיך אייך דאַכטען, אויך נישט געדרימעלט. זיי האָבען זיך אויך אָנגעטאָן יום־טוב'דיג און אויך מיט די אָרדענס, מיטגענומען מיט זיך אַ פּאָר

גלחים, און זענען אויך אַרויס „ווסטרעטשאַיען דעם פּאָיעזד"... האָט זיי דער איספּראַווניק אפילו אַ פרעג געטהון: „וואָס טהוט איהר דאָ?" —האָבען זיי איהם געפרעגט די אייגענע קשיא: „וואָס טהוסט דו דאָ?" — אַ וואָרט פאַר אַ וואָרט, דער איספּראַווניק האָט זיי געגעבען צו וויסען, אַז זייער מיה איז אומזיסט. כל זמן, זאָגט ער, ער איז דאָ איספּראַווניק, וועט אין הייסין, זאָגט ער, קיין פּאָגראָם ניט זיין. אַזוי טאַקי האָט ער זיי געזאָגט מיט'ן הארבען וואָרט. האָבען זיי איהם אויסגעהערט מיט אַ שמייכעל און אָבגעענטפערט מיט עזות: „אָט וועלשע מיר באַלד זעהען"... און ווי זיי האָבען דאָס אויסגערעדט, האָט זיך געלאָזט הערען פון דער וויטען אַ פייף. פונ'ם דאָזיגען פייף האָט זיך אונז אַלעמען, לאָז זיך אייך דאַכטען, אָבגעריסען אין הארצען. נאָך דעם דאָזיגען פייף האָבען מיר זיך געריכט דערהערען נאָך אַ פייף, שוין מיט אַ הורדא, און וואָס נאָך דעם דאָזיגען הורדא געהט ווייטער — דאָס האָבען מיר שוין געהאָרכט פון אַנדערע שטעדט... [illegible] סוף, וואָס לאָזט זיך אויס? געפייפט האָט מען טאַקי, נור דאָס פייפען איז געוועזען אומזיסט. וואָס איז די מעשה? די מעשה איז אַ שענע מעשה, וואָס נור מיט אונזער „לייזינגייהער קאָן זיך אַזעלכעס טרעפען. איהר מעגט דאָס הערען".

„צוגעפאָהרען צו דער סטאַנציע קיין הייסין, האָט דער מאַשיניסט אָבגעשטעלט דעם לאָקאָמאָטיוו און איז גאַנץ ברייטליך אַראָב אויפ'ן וואָקזאַל און געלאָזט זיך גלייך אין בופעט אַריין, ווי געוויינטליך. שטעלט מען איהם אָב: בחור, וואו זענען די וואַגאָנעס?" — „וואָסערע וואַגאָנעס?" — „זעהסט דען ניט, אַז דו ביסט איינער אַליין מיט'ן לאָקאָמאָטיוו, אָהן איין וואַגאָן?" — קוקט זיי אָן דער מאַשיניסט מיט אויגען און מאַכט צו זיי: „וואָס איז מיין עסק? וואַגאָנעס — דאָס געהער זיך אָן מיט דער בריגאַדע". —וואו זשע איז די בריגאַדע?" — ענטפערט זיי ווידער דער מאַשיניסט: „וואָס געהט'ס מיך אָן? דער קאָנדוקטאָר גיט מיר, זאָגט ער, צו וויסען מיט אַ פייף, אַז ער איז פאַרטיג. ענטפער איך איהם אָב, זאָגט ער, צוריק מיט אַ פייף, אַז איך בין אויך פאַרטיג און לאָז די מאַשין. קיין צוויי פּאָר אויגען, זאָגט ער, האָב איך ניט, איך זאָל זעהען, וואָס הינטען טהוט זיך"... אַזוי ענטפערט זיי אָב דער מאַשיניסט. און ווערליג ער טענה'ט, איז ער גערעכט. הקצור, טענות אהער, טענות אהין — ס'איז דאָ אַ „לייזינגע-

הער" און נישטאָ קיין פּאַסאַזשירען. אַ חתונה, הייסט עס, אָהן כלי־זמר!"...

"ווי עס האָט זיך אַרויסגעוויזען נאָכדעם, איז געווען געפאָהרען צו אונז, לאָז זיך אייך דאַכטען, דוקא אַ גאַנץ פיינע קאָמפּאַניע, געקליבענע יונגען, איינס אין איינס, מיט'ן גאַנצען קלאָפּערגעצייג, מיט דובינקעס און מיט רעזינקעס און מיט אַלע איבעריגע שאַלעמוויזען. פריילוך איז מען געווען, און בראָנפען האָט מען געטרונקען, און מחמת גרויס שמחה האָט מען אויף דער לעצטער סטאַנציע, אין קרישטאָפּאָווקע, אַריינגעוואָרפען נאָר אַ היבשע גאַלקע, און אָנגעשכור'ט די "בריגאַדע", דעם קאָנדוקטאָר מיט'ן קאָטשעגאַר מיט'ן זשאַנדאַר, און מע האָט פערגעסען אַ קלייניגקייט: צוטשעפּען די וואַגאָנעס צום לאָקאָמאָטיוו, איז זיך דער לאָקאָמאָטיוו מסתמא אַוועק אין דער געוויינטליכער צייט קיין הייסין, און דער גאַנצער "ליידיגגעהער" איז, לאָז זיך אייך דאַכטען, געבליבען שטעהן מיט אַלע וואַגאָנעס אין קרישטאָפּאָווקע. און נאָך מעהר קונץ! קיינער, נישט די שענע קאָמפּאַניע, נישט די איבעריגע פּאַסאַזשירען, נישט די "בריגאַדע" האָבען גאָר ניט בעמערקט, אַז מע שטעהט, און לאָז זיך אייך דאַכטען, מע האָט ניט אויפגעהערט צו וואַרפען גאַלקעס און אויסליידיגען פלעשלעך. ביז דער נאַטשאַלניק סטאַנציע האָט זיך געכאַפּט, אַז דער לאָקאָמאָטיוו איז אַוועק און די וואַגאָנעס שטעהען נאָך. האָט ער אויפגעהויבען אַ גוואַלד! ערשט דאָ האָט זיך אַרויסבעוויזען דער גאַנצער טעות, און ס'איז געוואָרען אַ געפּילדער, הימעל עפען זיך! די חברה אויף דער "בריגאַדע", די "בריגאַדע" אויף דער חברה, אַזוי לאַנג, אַזוי ברייט, ביז ס'איז געבליבען, אַז מע דאַרף נעמען די פּיס אויף די פּלייצעס און די אויגען אין די הענד און זיך לאָזען קיין הייסין, מחילה, צופוס. אַ ברירה האָט מען? און וכן היה. מע האָט זיך אָנגענומען מיט הארץ" און מע האָט עולה רגל געווען קיין הייסין, און לאָז זיך אייך דאַכטען, מע איז בשלום געקומען קיין הייסין, און דוקא מיט אַ געזאַנג און מיט אַ הוראַ, ווי גאָט האָט געבאָטען. נור וואָס זשע דען? עס איז שוין אָבער געווען אַ ביסעלע צושפּעט. אויף די גאַסען האָבען שוין אַרומגעשפּאַצירט די קאָזאַקלעך פון טאַלטשין, רייטענדיג אויף די פערדלעך, און, ווי זאָגט איהר, וקסמים בידם — מיט די קאַנטשיקעס אין די הענד, און פון דער גאַנצער חברה חוליגאַנעס איז אין איין האַלבע שעה נישט געבליבען, לאָז זיך אייך דאַכטען, קיין זכר אפילו. מען איז זיך צולאַפּע

ווי די מײַז אין אַ הונגער, צוגאַנגען געוואָרען ווי שנײַ אין אַ זומער-טאָג״...

„נו, פרעג איך אײַך, איז ער נישט ווערט, אונזער „לײַדיגגעהער״ מײַן איך, מע זאָל איהם אָבשיטען מיט גאָלד פון אויבען ביז אראָב, אָדער, לכל הפחות, חאָטש מאַכען פון איהם אַ בעשרײַבונג?״

עֶנדע געשילטע נומער ניין.

געשיכטע נומער צעהן

דער טלית קטן

— איהר רעדט פון די אומגליקען, פון די היינטיגע שרפות רעדט איהר. איהר ווילט הערען א שענס, ווי אזוי מען נעהמט א הונדערטער אויף די נשרפים ביי א נגיד א קמצן, א חזיר, א נהרג על פחות משוה פרוטה, וואס האט אויף זיין לעבען קיין נדבה ניט געגעבען?

אזוי האט זיך אנגערופען צו מיר מיין וויז-א-ווי אין וואגאן איינמאל אין דער-פריה, נאכ'ן איבערבייסען, און האט פערראוויכערט א פאפיראס און מיר אויך געגעבען פעררויכערען.

עס האט אויסגעוויזען, אז די מעשה, וואס מיין וויז-א-ווי האט זיך געקליבען מיר דערצעהלען, האט איהם אליין הנאה געטהון, שטארק הנאה געטהון. ווארום איידער ער האט נאך אנגעהויבען צו דערצעהלען, האט ער זיך שוין צולאכט, ווי א מענש, וואס האט זיך דערמאנט אן זעהר א לאכענדיגע זאך. ער האט אזוי געשמאק געלאכט, אז ער איז זיך אוש פערגאנגען. אזא מענשען איז גלייכער, אז מע לאזט איהם פריהער זיך אויסלאכען, ווי עס געהער צו זיין, אניט וועט די מעשה האבען א פנים פון חוזק. דערנאך האט זיך מיין וויז-א-ווי אויסגעהוסט און אנגעהויבען בזה הלשון:

— איך האב אייך שוין איבערגעגעבען פון אונזער שטאדט א שיין ביסעל טיפען. איצט האב איך פאר אייך נאך א טיפ. יואל טאששקער רופט מען איהם. איהר זאלט אנקוקען א יודעל. קיין דריי צע-

בראָכענע פּיערע וועט איהר פאַר איהם ניט געבען. אַ קליינס. אַ דאַרס, אַ טרוקענס, אַ בערדעל אַ שיטערס, און אַז סע געהט, לויפט עס, און אַ הילוך — וואו איהר האָט ערגיץ אַ שונא! האָטש אפילו אַ נגיד. וואָס זאָג איך — אַ נגיד? אַ גביר, אַנ'אדיר, אַ מיליאָנטשיק. דאָס הייסט, איך האָב זיינע מיליאָנען, לאָז זיך אייך דאַכטען, נישט געצעהלט. מעגליך, אַז ער פערמאָגט טאַקי אַ מיליאָן, און מעגליך, אַז עס פעהלט איהם אַ סך צו אַ האַלבען מיליאָן. נאָר וויפיעל ער האָט, איז ער דאָס, גלויבט מיר, ניט ווערטה. ווארום דיער מענש איז אַ חזיר, ביי איהם אַרויסרייסען אַ נדבה — איז כקריעת ים-סוף. ס'איז גאָר נישטאָ דער בעטלער, וואָס זאָל געדענקען, אַז יואָל טאַשקער זאָל האָבען וועמען געגעבען אַנ'אָרימאַן אַ שטיקעל ברויט אפילו. אין שטאָדט קען מען איהם שוין, דעם פאַרשוין, אַזוי, אַז עס מאַכט זיך, מע גיט אַנ'אָרימאַן אַ נדבה און ער קריוודעט זיך, זאָגט מען איהם: „געהט, זייט מוחל, צו יואָל טאַשקער, וועט מען אייך געבען מעהר". אָט אַזאַ מין נגיד איז דאָס. אפשר מיינט איהר, חלילה, אַ גזלן, אָדער אַ גראָבער יונג, אָדער אַזוי אַ נחות-דרגא? — ניין. דוקא אַ טאַטענס אַ קינד, און דוקא אַ יוד, וואָס קאָן לערנען, און דוקא אַזוי זיך, אַ גאַנץ ערליכער. יענעמס ניט זאַטשעפּען. אַבי מע זאָל זיינס ניט אָנריהרען. שלי שלי שלך — איהר פערשטעהט, צי ניין? זיין געשעפט — ער איז אַ בעל הלואה — און האָט הייזער און האַנדעלט מיט פּריצים. טאָג-ווי-נאַכט פאַרטאַרעאַמט. פאָהרט אַרום, לויפט אַרום, עסט ניט, שלאָפט ניט, פערגינט זיך ניט האַלטען אַ מענשען, אומעדום אַליין, ניט קיין קינד, ניט קיין רינד, דאָס הייסט, ער האָט געהאַט קינדער אויך, נאָר דער רוח ווייסט וואָס. האָט ער זיי צוטריבען. זיי זענען אין אַמעריקא, זאָגט מען. דאָס ווייב איז איהם געשטאָרבען, האָט ער גענומען און צוטריבען די קינדער. און געשטאָרבען איז זי, זאָגט מען, ביי איהם פון הונגער. נאָר מסתמא איז דאָס אַ ליגען. און אפשר איז דאָס אַנ'אמת. אַ סימן — ער האָט זיך מיט'ן אַנדערען ווייב אויף דער צווייטער וואָך גע'גט. טרעפט איבער וואָס? איבער אַ גלאָז מילך. חאַ-חאַ, ווי איהר זעהט מיך אַ יודען! ער האָט זי געחאַפּט איינמאָל מיט אַ קריגעל מילך, מאַכט ער צו איהר: „ממה-נפשך — טרינקסט דו מילך, ווייל דו האָסט די טשאַכאָטקע, וואָס-זשע דאַרף איך דיך? אלא טרינקסט דו גלאַט אַזוי מילך, הפקר-ציבעלעס ביזט דו דאָך אַנ'אויסברענגערין!"...

דערפאר האט ער איין מעלה (א מענטש מיט סאמע חסרונות איז נישטא): ער איז פרום. פרום מיט סכנת נפשות! מילא, ווילסט דו דיר זיין פרום, זיי דיר פרום, וועמען אהרט עס? ניין, ווילט זיך איהם, אז די גאנצע וועלט זאל זיין פרום. גאט'ס סטראפטשע. ער קאן נישט ליידען, אז א יוד געהט אהן א היטעל; איז אין כעס, למאי יונגע ווייבלעך טראגען אייגענע האר, און קוילעט זיך מיט די עלטערן, וואס געבען זייערע קינדער אין די גימנאזיעס, און נאך אזעלכע זאכען.

בעדארף גאט פיהרען מסתמא אזוי, אז בײַ איהם אין הויף וואונט א שכן, אנ'אדוואקאט פון די אמאליגע אדוואקאטען. א טשאסטניק פאווערענע, הייסט עס. און גראד נישט אזא גרויסער ירא-שמים. געהט אהן א היטעל, גאלט זיך דאס בערדעל, פערראויכערט שבת א פאפיראס. אלסדינג ווי עס געהער צו זיין. לאז זיך אייך דאכטען, טאקי וואס אין דער קארט. קאמפאניעוויטש רופט מען איהם. א נפש א הויכער, א ברייטער, א ביסעל אנ'איינגעבויגענער, מיט איינגעפאלענע באקען, מיט ממזר'ישע אויגען, נאר א שטילער, א שוויינענדיגער, א פערבארגענער הולטיי. לעבען לעבט ער מעהר פון קארטען ווי פון אדוואקאטור, און צו איהם קומען זיך צונויף אלע וואוילע יונגע לייט, וואס האבען ליעב א קערטעל, א קאלבאס און נאך אזעלכע זאכען... מילא, איז אויך די אייגענע מעשה; עס זיצט בײַ דיר א שכן ניט אזא צדיק — וואס געהט עס דיך אן? איך מיין דעם יואל טאשקער מיין איך. וועסט דו מיט איהם קיין שידוך ניט טהון. וואס קאן דא זיין? ניין. קאן ער נישט איבערטראגען, טאשקער הייסט עס, למאי מע שטעלט בײַ קאמפאניעוויטש'ען דעם סאמאוואר אום שבת? למאי מע קאכט בײַ קאמפאניעוויטש'ען א פליישיגען ווארימעס אום תשעה באב? לאי מע טובל'ט ניט בײַ קאמפאניעוויטש'ען דאס נייע געפעס אויף פסח? און נאך אזעלכע זאכען. פייערט ער אויפ'ן שכן, רעדט אויף איהם המן'ס מסירות, דערצעהלט פאר איטליכען הויך, בקול רם: „האט איהר געהערט א ביסעל אנ'עזות פון א משומד? זיצט בײַ מיר אין שכנות און שטעלט א סאמאוואר אום שבת!" — דערהערט דאס קאמפאניעוויטש, הייסט ער שטעלען איבערראלטאג שבת צוויי סאמאווארען. ווערט אונזער יואל שיער ניט צעפיקעט, בעקומט, לאז זיך אייך דאכטען, כמעט די אפאפלעקסיע. מענש איינער! נעהם און זאג איהם אפעט פון דער דירה, וועסט דו פטור ווערען פון א צרה —

טהוט איהם באַנג דער שכן. ער צאָהלט, זאָגט ער, דירה-געלד בעסער פון אַלע שכנים, האַ-האַ.

האָב איך אײַך שוין בעקאַנט געמאַכט מיט צוויי טיפּען. איצט בעדאַרף איך אײַך פאָרשטעלען אַ דריטען פּאַרשוין, פּרויקע שײַנעץ הײַסט ער. אויך אַ טיפּ און שפּיעלט אויך אַ ראָל אין דער געשיכטע, וואָס איך דערצעהל אײַך. דאָס הײַסט, פון איהם טאַקי נעהמט זיך די גאַנצע מעשה.

דער דאָזיגער פּאַרשוין איז, לאָז זיך אײַך דאַכטען, אַזאַ מין טיפּ. אַליין איז ער אַ יונגער מאַן, וואָס ווערט אָנגערופען אַ „מעורב עם הבריות". לאָז זיך אײַך דאַכטען, האַלב חסיד, האַלב פראַנצויז. אַ קאַפּאָטע אַ לאַנגע, נאָר אַ קאַפּעליושעל אויפ'ן קאָפּ. אַ העמד אַ ווײַס, אַ שניפּסעל אַ רויטס, נאָר אַ ציצה פונ'ם טלית-קטן דאַרף מען אַרויסזעהען. אין שטאָדט רעדט מען אונטער אויף איהם: עפּעס אַ ווײַבעל אַנ'אשת-איש, זאָגט מען... נאָר אין שול אַרײַן לויפט ער פײַל אויסען בויגען. מיט אײַנעם וואָרט, ער איז אָט דאָס, וואָס מע רופט בײַ אונז „אַ גאָט'ס גנב". מיט וואָס בעשעפטיגט ער זיך — ער איז אַ פּראָמילניק. אַ מעקלער פון געלד, פון הלוואות, פון וועקסלען. דורך זײַנע הענד געהט דורך געלד — טויזענדער און טויזענדער. קײַנעם האָט טאַשקער ניט געגלויבט אַזוי ווי אָט דעם פּרויקען. קומט צו אַ הלוואה, האָט ער מורא אַרויסצולאָזען אַ הונדערטער פון די הענד. נאָר קוים האָט פּרויקע געזאָגט, אַז מע מעג לײַהען, איז ניטאָ וואָס צו רעדען. אפשר מײנט איהר, אַז דער פּרויקע איז אין געלד-זאַכען טאַקי אַזאַ צדיק? בין איך אײַך נישט ערב. ער איז נאָר אַ קלוגער, אַ דורכגעטריבענער, אַ ממזר בן הנדה, און לאָז זיך אײַך דאַכטען, אַ גרויסער עזות-פּנים. צו איהם אין מויל אַרײַנפאַלען איז ווי אין גיהנם. איהר קאָנט פערשטעהן, אַז הײסען הײַסט ער אפרים קאַץ און רופען רופט מען איהם, האַ-האַ, פּרויקע שײַנעץ.

האָט איהר אײַך שוין אַלע דרײַ טיפּען. דאַרף זיך טרעפען אַ מעשה, עס הויבט זיך אָן דער זומער מיט די שרפות און עס ברענט אָב דראַזשנע — אַ גאַנצע שטאָדט. ניט דאָ געדאַכט, און עס הויבען אָן צו געהן פון דאָרטען בריעף, יללות, דעפּעשען — מען זאָל אַרויסשיקען וויפיעל מען קאָן און וואָס גיכער, וואָרום אַ גאַנצע שטאָדט מיט יודען, ניט פאַר אײַך געדאַכט, ליעגען אין דרויסען, און געהען אויס פון הונגער. מילא, ווערט דאָך בײַ אונז אַ ויצעקו אין שטעדטעל:

„יודען, רחמנים בני רחמנים! וואס שווייגט מען? פארוואס טהוט מען עפעס ניט?“ — אהין־אהער, עס בלייבט, אז מע שיקט ארויס א דע־פוטאציע איבער דער שטאדט קלויבען נדבות. מי ומי — ווער איז די דעפוטאציע? מסתמא איך, און נאך צוויי־דריי ארענטליכע בעלי־בתים פון די פיינסטע, און לאז זיך אייך דאכטען, פרויקע שיינעץ בתוכם, ווארום צו די זאכען דארף מען האבען אנ׳עזות־פנים. און מע נעהמט א פאטשיילע און מע גערט קלויבען געלד. וואוהין געהט מען פריהער? געוועהנטליך, צו די נגידים. געקומען צום נגיד, צו יואל טאשקער. „גוט מארגען, ר׳ יואל!“ „גוט מארגען, גוט יאהר. וואס וועט איהר זאגען? זיצט“. נאר פיין, וואס פיינער קאן שוין גאר ניט זיין, ווארום אזוי איז דער טאשקער, דארפט איהר וויסען, דוקא א גאסטפריינדליכער פארשוין. איהר וועט אריינקומען, וועט ער אייך אויפנעהמען פאר א גאסט, הייסען דערלאנגען א בענקעל, בעטען זיצען, מיט אייך רעדען, פיין, שען, ביז איהר רעדט ניט מיט איהם פון קיין געלד. און הויבט איהר אן רע־דען פון געלד, אזוי בייט זיך איהם איבער דאס פנים. איין אויגעל מאכט זיך ביי איהם צו פון זיך אליין, און די לינקע באק, ניט אין מיין מאס, ווערט ביי איהם איינגעצויגען, ווי ביי א מענש, וואס האט געחאפט דעם פאראליטש. ס׳איז א רחמנות, זאג איך אייך, דעמאלט אויף איהם צו קוקען, אט אזא מיפ איז דאס.

אלזא, וואו האלטען מיר אין די יוצרות? יא, זענען מיר גע־קומען צו טאשקער׳ן, די דעפוטאציע, הייסט עס. „גוט מארגען, רב יואל“. „גוט מארגען, גוט יאהר. זיצט. וואס וועט איהר זאגען?“ „מיר זענען געקומען צו אייך נאך א נדבה“. האט זיך ביי איהם צו־געמאכט אנ׳אויגעל און א ציה געטהון, ניט אין מיין מאס, די באק: „א נדבה? פלוצים, אין מיטען דערינען, א נדבה?“... רופט זיך אן צו איהם פרויקע, ער איז דאך דער עזות פנים: „א נויטיגע נדבה, רב יואל, זעהר א נויטיגע. איהר האט שוין געהערט מן הסתם. א גאנ־צע שטאדט, ניט דא געדאכט, אבגעברענט געווארען. דראזשנע...“. „וואס רעדט איהר? דראזשנע אבגעברענט געווארען? פערפינסטערט בין איך געווארען! ס׳טייטש, איך האב דאך צו שטעקען אין דראזש־נע מיט אזוי פיעל געלד! בדיל־הדל!“... הויבט איהם אן פרויקע אויסרעדען דאס הארץ, אז זיינע קאמיטענטען האט דאס ניט געשאדט, אז אנגעריהרט האט דאס נאר די ארימע לייט. נאר נעה רעד, אז יענער וויל ניט הערען. ברעכט די הענד, לויפט ארום איבער׳ן

שטיב, ווי א משוגענער, און שרייט אין איין קול: „אומגליקליך! בדיל-הדל! איהר זאָלט מיט מיר גאָר ניט רעדען אצינד! איהר האָט מיר דער'הרג'עט מיין קאָפּ! איך וועל דאָס ניט אויסהאַלטען!“...

געזעסען, געזעסען, האָבען מיר זיך אויפגעהויבען: „א גוטען טאָג, רב יואל“, א קוש די מזוזה — און מיר געהען ווייטער. אַרויסגעגאַנגען פון דאָרטען, רופט זיך אָן צו אונז פּרויקע שייגעץ: „הערט איהר, יודען? זאָל מיין נאָמען ניט הייסען אפרים קאַץ, אויב איך שלעפּ ניט אַרויס ביי אָט דעם כּלב קיין הונדערטער אויף די דראַזשנער נשרפים!“ „וואָס רעדסט דו, פּרויקע, ביזט משוגע?“ „וואָס אַהרט אייך? אַז איך זאָג אייך, איך נעהם געלד, מעגט איהר זיך שוין פערלאָזען — איך הייס אפרים קאַץ“.

כּך הוה. וועט איהר הערען ווייטער. אין אַ פּאָר טעג אַרום פאָהרט מיט דער באַהן אונזער נגיד רב יואל טאַשקער קיין טאָלטשין אויפ'ן יאַריד, און דער שכן זיינער, קאָמפּאַניעוויטש, פאָהרט אויך, און אַ פולער וואַגאָן, און מע רעדט, מע שמועסט, אַלע אינאיינעם, ווי געוועהנטליך. גאַנץ בעזונדער, אין אַ ווינקעלע, זיצט זיך יואל טאַשקער פערשטעקט, קוקט אַריין מיט איין אויגעל אין אַ „חק-לישראל“, ווי געוועהנטליך. וואָס געהער ער זיך אָן מיט די אַלע יודען? ובפרט, מיט אָט דעם הולטיי קאָמפּאַניעוויטש, וואָס ער קאָן זיין געגאָלט פּנים ניט אָנקוקען. נאָר, ווי אויף צו-להכעיס, האָט זיך אָט דער קאָמפּאַניעוויטש אַוועקגעזעצט אַקוראַט אַקעגען איהם און שווייגט. רבונו של עולם, — טראַכט זיך יואל, — ווי אַזוי ווערט מען פּטור פון אָט דעם טרפניאַק? אַריבערגעהן אין צווייטע קלאַס — איז אַנ'עבירה געלד. בלייבען דאָ — קאָן ער ניט צוזעהען אָט די געגאָלטע מאָרדע מיט די ממזר'ישע אויגען. בקיצור, גאָט האָט געטהון אַ נס, אויף דער ערשטער סטאַנציע טראָגט אָן גאָט אַ בעקאַנטען, לאָז זיך אייך דאַכטען, טאַקי פּרויקע שייגעץ. אונזער טאַשקער האָט דערזעהן פּרויקע'ן, האָט ער זיך ממש מחיה געווען. אַ נייע הויט אויף איהם געקומען. עס וועט זיין מיט וועמען צו רעדען אַ וואָרט. „וואוהין פאָהרט איהר?“ — „וואוהין פאָהרט דאָס אַ יוד?“ — מע האָט זיך צורעדט. פון וואָס? נעכטיגע טעג, לאָקש-בוידעם-ציבעלע, אויפ'ן הימעל אַ יאַריד. אהין-אַהער, מע איז אַרויף אויף אַ שמועס, וואָס יואל טאַשקער האָט דאָס ניט פיינד: „היינטיגע קינדער, פּוסטע בחורים, אויסגעלאַסענע טעכטער, הפקר אַ וועלט“. פּרויקע שייגעץ האָט אויפגעמישט אַנ'אַלטע מעשה מיט דער אומאַניער שנור,

וואָס איז אַנטלאָפֿען מיט אַנ׳אָפּיצער. און אַ מעשה מיט אַ בחור,
וואָס האָט חתונה געהאַט אין צווײ שטעדט. און נאָך אַ מעשה מיט אַ
יונגעל, וואָס האָט ניט געוואָלט לעגען קײן תפלין, האָט איהם דער
טאַטע געשלאָגען, האָט ער איהם געשלאָגען צוריק. „געשלאָגען צו=
ריק? אַנ׳אײגענעם טאַטען?!״ — און עס ווערט אין וואַגאָן אַ טומעל.
אַלע ווערען אויפגערעגט, און מעהר פֿון אַלעמען אונזער יואל טאַש=
קער: „מײנע ווערטער, חע=חע! געוואָרען אַ הפקרות! יודישע קינדער
ווילען ניט דאַוונען! ווילען ניט לעגען קײן תפלין!״... „תפלין לע=
גען בין איך אײך מוחל! — רופט זיך אָן פּלוצים קאָמפּאַניעוויטש,
וואָס האָט די גאַנצע צײט ביז אַהער געשוויגען. — תפלין קאָנט איהר
אײך יאָ לעגען און ניט לעגען. דאָס אַהרט מיך ניט. מיך אַהרט אַ
סך מעהר דער טלית=קטן. מיך ברענט אויף אונזערע יונגע=לײט, פאַר=
וואָס זײ טראָגען ניט קײן ארבע=כנפות. מילא, תפלין — איז אַנ׳אַר=
בײט: מע דאַרף זײ אָנטהון, מע דאַרף זײ אויסטהון. אָבער טראָ=
גען אַ טלית=קטן ערגיץ אונטער אַ העמד — ווער זעהט מיך?״

אָט אַזוי האָט זיך אָט דער אפּיקורס קאָמפּאַניעוויטש צו׳דרש׳עט
שטיל און נישט געחאַפּט און אַזוי ערנסט, אַז ווען עס פֿאַלט אַראָב,
לאָז זיך אײך דאַכטען, אַ דונער, אָדער ווען דער וואַגאָן קעהרט זיך
איבער, וואָלט אונזער טאַשקער זיכער ניט בעדאַרפֿט זײן מעהר אי=
בערראַשט. „וואָס הײסט דאָס? משיח׳ס צײטען! אָט דער קאָלבאַס=
ניק רעדט פֿון טלית=קטנ׳ס? פֿון ארבע=כנפות?!״ און ער רופט זיך
אָן — ניט צו קאָמפּאַניעוויטש׳ן, נײן — נאָר צו פּרויקע׳ן: „וואָס
זאָגסט דו אויף דעם צדיק אין פּעלץ, חע=חע? ער רעדט אויך פֿון
טלית=קטנ׳ס, ארבע=כנפות?״ „פֿאַרוואָס ניט? — זאָגט צו איהם פּרויקע,
כלומר׳שט תמ׳עוואַטע. — זײ זענען דען קײן יודען ניט?״

דאָס האָט שוין יואל טאַשקער נישט געקאָנט אַריבערטראָגען:
ערשטענס, וואָס איז דאָס פאַר אַ „זײ״? און צווײטענס, וואָס איז
קאָמפּאַניעוויטש פאַר אַ יוד? „חע=חע, אַ שענער יוד! אַ יוד, וואָס
שטעלט אַ סאַמאָוואַר אום שבת, אַ יוד, וואָס פרעסט אַ פֿלײשיגען
וואַרימעס אום תשעה=באב. אַ יוד, וואָס טובל׳ט אפילו ניט דאָס גע=
פֿעס אויף פּסח! אָט אַזאַ יוד רעדט פֿון טלית=קטנ׳ס, ארבע=כנפות?!״...
„וואָס=זשע איז? — מאַכט צו איהם פּרויקע ווידער תמ׳עוואַטע. —
וואָס געהער זיך אָן, רב יואל, דאָס צו דעם? אַ יוד ווי קאָמפּאַניע=
וויטש קאָן מאַקי טהון אַלסדינג, וואָס איהר רעכענט אויס, און אַ טלית=

קטן אונטער'ן העמד, איז ביי מיר רעכט, אַז זיי זאָלען דוקא יאָ טראָגען". „ווער? אַט דער גלוח? — צושרייט זיך נעבאַך טאַשקער אויף אַ קול. — אַט דער הולטיי? אַט דער פושע באלקי ישראל?!"...

אַלע יודען בלייבען שטיל, קוקען אויף דעם קאָמפּאַניעוויטש'ען, און קאָמפּאַניעוויטש שווייגט. פּרויקע שווייגט אויך. נאָכדעם טהוט ער זיך אַ כאַפּ אויף, פּרויקע הייסט עס, ווי אַ מענש וואָס האָט זיך איינגעשטעלט אויף צוגעהן אין אַ ריזיקע: „ווייסט איהר וואָס, רב יואל? איך נעה מיט דעם גאַנג, אַז אַ יודישע נשמה קאָן מען ניט אַלײן שאַצען. קוים רעדט אַ יוד פון אַ טלית-קטן, מסתמא טראָגט ער אַ טלית-קטן. איך שטעל איין אַ הונדערטער אויף דראַזשנער נשרפים. שטעלט איהר אויך איין אַ הונדערטער, און לאָמיר זיי בעטען טויזענד מאָל מחילה, אייער שבן הייסט עס, זיי זאָלען פאַר אונז צושפּילען די קאַפּאָטע מיט'ן העמד און ווייזען, צי זיי טראָגען אַ טלית-קטן, צי ניין?" — „געטרעכט, גערעכט!" — רופט זיך אָן דער גאַנצער עולם און מען הויבט זיך אָן היצען און פּילדערען און עס ווערט פרעהליך אין וואַגאָן. נאָר איין קאָמפּאַניעוויטש זיצט זיך, ווי אַ זייטיגער — און שאַ. גלייך, ווי ניט איהם מיינט מען. און אונזער יואל טאַשקער? דער איז נעבאַך אויסגעשטאַנען אין דער מינוט אַ שוויץ-באָד. טאַקי אַ שטיק חבוט-הקבר. אויף זיין לעבען האָט ער זיך ניט געוועט מיט קיינעם אויף קיין צוויי גראָשען. פּלוצים זאָל ער אַוועקשטעלען אַ גאַנצען הונדערטער? און וואָס וועט זיין, לא יעלה ולא יבוא, טאָמער טאַקי חלילה טראָגט אַט דער כל-בו'ניק אַ טלית-קטן?... צוריק אָבער טהוט ער זיך אַ טראַכט: „עט-נו! קאָמפּאַניעוויטש? אַט דער משומד? מיין קאָפּ זאָל מיר דערמאָלט קרענקען!" און ער נעהמט זיך אָן מיט האַרץ, צוגאַרטעלט זיך, נעהמט אַרויס אַ הונדערטער, און מע קלויבט אויס צוויי פרעמדע, נאָר לייטישע יודען אין וואַגאָן און מע לעגט איין ביי זיי דאָס געלד, און מע טהוט זיך אַ נעהם צו קאָמפּאַניעוויטש'ען, ער זאָל זיך אויסטהון — ווער? וואָס? אַ נעכטיגער טאָג! קאָמפּאַניעוויטש האָט זיך צורעדט: וואָס בין איך, זאָגט ער, עפּיס אַ יונגעלע? צי אַ קאָמעדיאַנטשיק? וואָס הייסט — איך וועל נעהמען און וועל מיך אויסטהון נאַקעט פּלוצים אין מיטען העלען טאָג אָט דאָ אין וואַגאָן פאַר אַנ'עדה יודען?"...

דערהערט אַזעלכע דבורים, איז אונזער יואל טאַשקער געוואָרען גרעבער ווי לענגער. „אַהאַ!" — מאַכט ער צו פּרויקע'ן מיט אַ ליכטיג

פנים — ווער איז געזעגנט? איך, ציו? דו? איך קען מיינע לייט! פון טלית-קטנ'ם גאר רעדט אזא יוד, חע-חע!"

איז דאך שלעכט. טהוען זיך א נעהם אלע יודען צו קאמפאניעוויטש'ן: „ס'טייטש, אזא זאך! ממה-נפשך, אדער אהין אדער אהער. בערעכענט אייך: סיי-ווי-סיי א הונדערטער אויף די אומגליקליכע נשרפים!" — „אויף די אומגליקליכע נשרפים!" — העלפט זיי אונטער יואל טאשקער, און קוקט גאר ניט אויף קאמפאניעוויטש'ן, „יודען נעבאך ליגען מיט ווייב און קינדער אין דרויסען אונטער'ן הימעל"— רעדט מען ווייטער איבער קאמפאניעוויטש'ן. „נעבאך אין דרויסען אונטער'ן הימעל", העלפט אונטער יואל טאשקער. „ווי האט דאס ניט א יוד קיין גאט אין הארצען?" „קיין גאט אין הארצען?" — זאגט יואל טאשקער איטליכס ווארט.

אהין-אהער, מע האט קוים גע'פועל'ט ביי אט דעם קאמפאניעוויטש'ן, ער זאל אויפשפילען מחילה די קאפאטע מיט'ן זשילעט, מיט'ן אויבערשטען העמד, און שטעלט אייך פאר א טיפ. אט דער קאמפאניעוויטש טראגט אונטער'ן העמד א טלית-קטן. אבער א טלית-קטן! א גרויסען, א כשר'ן, א בערשעדער טלית-קטן מיט בלויע תכלת און מיט גראבע כפול-שמונה'דיגע רבנ'ישע ציצית — חא-חא-חא! צווישען טלית-קטנ'ם א טלית-קטן! דאס קאן נאר אזא גנב, ווי פרויקע שייגעץ! אמת, ער האט טאקע אנגעוואוירען נאכדעם יואל טאשקער'ן פאר א קונד. פרויקע טאר זיך איהם עד היום פאר די אויגען ניט ווייזען. דערפאר האט ער אבער ארויסגעצויגען פאר די דראזשנער נשרפים א הונדערטער, א גאַנצען הונדערטער, און ביי וועמען? ביי א נגיד א קמצן, א חזיר, וואס האט אויף זיין לעבען קיין נדבה ניט געגעבען, קיין שטיקעל ברויט אנ'ארימאן! מעג נישט קומען אויף איהם קיין מיתה-משונה? — איך מיין טאקי אט דעם פרויקע'ן מיין איך...

געשיכטע נומער עלף

„אַ זעקס און זעכציג"

דאָס האָט מיר דערצעהלט, פאָהרענדיג אין וואַגאָן, אַ יוד פון אַ יאָהר זעכציג, ווייזט אויס, אַ גאַנץ לייטישער מענש, אַ קאָמיוואָיאַזשער, ווי איך, און אפשר אַליין אַ סוחר. איך גיב איבער די מעשה וואָרט פאַר וואָרט, ווי איך בין מיך נוהג כסדר די לעצטע צייט.

אין וועג, הערט איהר, מע זאָל דאַרפען אַרויסקוקען נאָר אויף דעם, וואָס מע וועט זיך בעקאָנען מיט פּאַסאַזשירען און מע וועט האָבען מיט וועמען צו פיהרען אַ געשפּרעך — קאָן מען משוגע ווערען.

ערשטענס — ניט אַלע פּאַסאַזשירען זענען גלייך. פאַראַן אַזעלבע, וואָס האָבען ליעב רעדען גאָר אַ סך, אַמאָל שוין צופיעל. אַזוי אַז עס דרעהט זיך אייך אַזש דער קאָפּ און עס קלינגט אייך אין די אויערן. און פאַראַן ווידער אַזעלכע, וואָס רעדען גאָרניט. לחלוטין גאָרניט. פאַרוואָס זיי ווילען ניט רעדען — ווייסט איהר ניט. אפשר איז זיי אָנגעזאָלעט אויפ'ן האַרצען? אפשר ליידען זיי שטילערהייד פון מאָגען-קאַטאַר, מרה-שחורה אָדער צייהנוועהטיג? און אפשר האָבען זיי זיך אַרויסגעכאַפּט פון דערהיים, פטור געוואָרען פון אַ גיהנם, אַ ווייב אַ צרה, שלעכטע קינדער, בייזע שכנים, ביטערע געשעפטען — ווער קאָן וויסען, וואָס ביי יענעם טהוט זיך?

איך ווייס: איהר וועט זאָגען, ס'איז דאָ אַן עצה, — אַז ס'איז

ניטאָ מיט וועמען צו רעדען, לײענט מען אַ בלאַט-צײַטונג, אָדער מע קוקט אַרײַן אין אַ בוך. אַך, אַ בלאַט-צײַטונג! אין וועג איז ניט דאָס, וואָס אין דער-הײם. אין דער-הײם האָב איך מיר מײַן צײַטונג. מיט מײַן צײַטונג בין איך שוין אַזוי געוואוינט, ווי, למשל, מיט מײַנע שטעקשיך. אײַערע שטעקשיך זענען אפשר נײַע, מײַנע — זענען אַלטע, מײַנע זענען אויסגעטראָטענע, האָבען אַ פּנים איך בעט אײַך איבער אײַער כּבוד, ווי בלינעס. האָבען אָבער מײַנע שטעקשיך אַ מעלה, וואָס אײַערע האָבען עס ניט: זײ זענען מײַנע...

ווי מיט שטעקשיך, אַזוי איז מיט, להבדיל, אַ צײַטונג. איך האָב אַ שכן אין דער-הײם, וואָס וואוינט מיט מיר אין אײן הויף, אין אײן הויז, אויף אײן שטאָק, אַ טהיר קעגען אַ טהיר. שרײַבט ער אויס אַ צײַטונג, און איך שרײַב אויס אַ צײַטונג. ער — זײַן צײַטונג. איך — מײַן צײַטונג. זאָג איך צו איהם אײנמאָל: „דאַרפט איהר אויסשרײַבען אַ בעזונדערע צײַ-צונג און איך אַ בעזונדערע צײַטונג — אַמעהר גיט מיר צושטײַער אויף מײַן צײַטונג, וועלען מיר בײדע אויסשרײַבען אײן צײַטונג.‟ הערט ער מיך אויס און מאַכט צו מיר: — „מהיכי-תיתי‟. זעהר פײַן. גיט מיר צושטײַער אויף מײַן צײַטונג‟ זאָג איך: „אײַער צײַטונג איז אַ שמאַטע. און מײַן צײַטונג איז אַ צײַטונג‟ זאָגט ער צו מיר: „ווער האָט אײַך געזאָגט, אַז מײַן צײַטונג איז אַ שמאַטע? טאָמער דאָס אײגענע פֿער-קעהרט?‟ זאָג איך: „ווי קומט איהר צו זײַן אַ מבין אויף צײַטונגען?‟ זאָגט ער צו מיר: „ווי קומט איהר צו זײַן אַ מבין?‟ „נו! זאָג איך, — זענט איהר דאָך פּראָסט אַ יוד אײן עזות-פּנים, וואָס-זשע האָב איך מיט אײַך צו רעדען?‟...

הקיצור, ער איז געבליבען בײַ זײַן צײַטונג, איך — בײַ מײַן צײַטונג. און ס'איז אַוועקגעגאַנגען אַט אַזוי אַ צײַט.

ויהי היום, טרעפט זיך אַ מעשה — דאָס איז געווען בעת, ניט הײַנט געדאַכט, די האָלערע אין אָדעס. מיר בײדע, איך און מײַן שכן, האָבען געשעפטען מיט אָדעס. ער האָט זיך זײַנע געשעפטען, איך האָב מיר מײַ-נע געשעפטען. אײנמאָל געהען מיר בײדע פון די טרעפּ אַראָב און בע-געגענען דעם טרעגער, וואָס צוטראָגט צײַטונגען. אָבגענומען בײַם טרעגער די צײַטונגען, ער זײַן צײַטונג, איך מײַן צײַטונג, געהען מיר זיך בײדע אַזוי און קוקען אַרײַן אין די צײַטונגען. איך אין מײַן צײַטונג, ער — אין זײַן צײַטונג. וואָס לײענט מען אין אַ צײַטונג פריהער פאַר אַלץ? — די טעלעגראַמעס. איך גיב אַ קוק די ערשטע טעלעגראַמע פון אָדעס:

„געלטען זענען קראנק געוואָרען אויף חאָלערע 230, געשטאָרבען 160, טאָלמאַטשאָוו האָט געשיקט רופען צו זיך די גבאים פון אַלע יודישע שוהלען...״ און אַזוי ווייטער... מילא, טאָלמאַטשאָוו מיט די גבאים פון די יודישע שוהלען — בין איך איהם מוחל. דאָס איז ביי מיר קיין נייעס. דערויף איז ער טאָלמאַטשאָוו, ער זאָל זיך אינטערעסירען מיט יודישע שוהלען. מיך אינטערעסירט נאָר די חאָלערע, וואָס אין אָדעס... רוף איך מיך אָן צו מיין שכן (יענער געהט מיט מיר אויף איין טראָטואר, ווי קאָן מען זיין אַזוי גראָב?):

— געפעלט אייך, זאָג איך, אָדעס? שוין ווידער די חאָ-לערע.

רופט זיך אָב צו מיר מיין שכן:

— סע קאָן ניט זיין.

פערדריסט דאָס מיך: וואָס הייסט — „סע קאָן ניט זיין״? און איך נעהם און לייען איבער פון מיין צייטונג אַרויס די טעלעגראַמע פון אָדעס: „געלטען זענען קראנק געוואָרען אויף חאָלערע 230, געשטאָר-בען 160. טאָלמאַטשאָוו האָט געשיקט רופען צו זיך די גבאים פון יודישע שוהלען...״ און אַזוי ווייטער... הערט ער מיך אויס, דער שכן מיינער, און רופט זיך אָן צו מיר: „אַט וועלען מיר באלד זע-הען״... און שטעקט אַריין די נאָז אין זיין צייטונג. פערדריסט דאָס מיך שוין זעהר שטאַרק און איך רוף מיך אָן צו איהם:

— וואָס מיינט איהר, אין אייער צייטונג זענען אַנדערע טע-לעגראַמעס?

— מע קאָן ניט וויסען. — מאַכט ער צו מיר מיט אַ האַלבען מויל. פערדריסט דאָס מיך מסתמא נאָך שטאַרקער:

— אָדער וואָס רעכענט איהר, זאָג איך, אין אייער צייטונג איז אַן׳אַנדער אָדעס, זאָג איך, מיט אַן׳אַנדער חאָלערע מיט אַן׳אַנ-דער טאָלמאַטשאָוו?

ענטפערט ער מיר שוין דערויף גאָרניט, נאָר ער הערט ניט אויף צו זוכען אין זיין צייטונג די טעלעגראַמע פון אָדעס. נו, געהט רעדט מיט אַ פּרא-אדם!

ניין. אונטערוועגנס איז פאַרהאַן אַ בעסערע זאַך אויף די צייט צו פערטרייבען: אַ קאָרטעל. אַ זעקס און זעכציג.

קאָרטען בכלל — איז אַ יצר הרע. דאָס ווייסט איהר דאָך. נאָר אין וועג זענען קאָרטען אַ גן-עדן. אין וואַגאָן, אַז איהר מאַכט אַ קער-

טעל, ווייסט איהר ניט, וואו די צייט קומט אהין. אודאי דארף מען האבען דערצו די ריכטיגע קאמפאניע. ווארום איהר קאנט אמאל אריינפאלען אין אנ׳אומגליק, זאל גאט שומר ומציל זיין! איהר דארפט אייך נאר היטען, איהר זאלט זיך ניט אריינחאפען צווישען דער גוטער חברה קארטענשפיעלער, וואס חאפען א פרייער און מאכען איהם פאר א קדוש. געוועהנליך, איז שווער צו דערקענען, ווער ס׳איז א פיינער מענש און ווער ס׳איז א שוליער. אדרבה, זיי זעהען אוים, מעהר־סטענטהייל, אט די דאזיגע חברה־לייט, די נעבעכלעך, גאט די נשמה שולדיג, מאכען זיך גע׳פגר׳ט, שפיעלען צווישען זיך „בלאט״, היצען זיך כלומרשט ביי׳ם פערשפיעלען, אזוי לאנג, אזוי ברייט, ביז זיי שלעפען אייך אריין אין קאהן. זיי גיבען אייך די מעגליכקייט צו גע־ווינען איין מאל און צוויי מאל און דריי מאל, אזוי לאנג, אזוי ברייט, ביז די קארט „מאכט לעמעל״ און איהר הויבט אן צו פערשפיעלען — דעמאלט זענט איהר שוין א פארטיגער קרבן. איהר וועט שוין ניט אוועקגעהן, זייט זיכער, ביז וואנען איהר וועט זיי ניט פערשפיעלען דעם זייגער מיט דער קייט מיט אלעם, וואס האט נאר עפיס א ווערטה. איהר פיהלט, אז איהר האט זיך אריינגעחאפט צווישען א באנדע שוליערם, נאר איהר קריכט, ווי א שעפעלע, גלייך צום וואלף אין די ציינער אריין. א, איך קען זיי, די דאזיגע לייט! זיי קאס־טען מיך רבי־געלד!... איך האב פון זיי צו דערצעהלען מעשיות, מיט מעשיות, מיט מעשיות, גאנצע פעק מיט מעשיות. מע פאהרט אין וועג, הערט מען זיך אן.

למשל, איך וויים א מעשה מיט א קאסירער, וואס האט גע־פיהרט מיט זיך פרעמד געלד, — א היבשע פוטיקע — זיך אוועקגע־זעצט מיט דער חברה און פערשפיעלט עד לפק, אזוי אז ער האט זיך געוואלט פון וואגאן ארויסווארפען...

היינט וויים איך א מעשה מיט א יונגעמאנטשיק, אנ׳איידעם פון ווארשא, וואס איז נאר־וואס אראב פון קעסט, געפיהרט מיט זיך דאס גאנצע ביסעל נדן, און גע׳פטר׳ט ביז איין גראשען, און געבלי־בען חלשות אויפ׳ן ארט...

און נאך א מעשה וויים איך מיט א סטודענטעל, וואס איז גע־פאהרען אויף יום־טוב אהיים, אין טשערניגאווער גובערניע, געפיהרט מיט זיך עטליכע קערבלעך, פערהארעוועטע נעבאך מיט׳ן ביטערען שוויים פון זומערדיגע לעקציעס, און אין דער־היים האט ארויסגע־

קוקט אויף איהם אַנ'אַלטע מאַמע מיט אַ קראַנקער שוועסטער נעבאַך...

ווי איהר זעהט, האָבען די אַלע מעשיות כמעט איין אָנהויב מיט איין סוף, און קיינער איז אין זיי נישט אַזוי קלאָר, ווי איך. זיך ווערט מען שוין אַזוי גיך ניט אונטערפיהרען, אָבער גאָר לא! זיך איינמאָל אָבגעבריהט — גענוג... פאַר אַ מייל וועל איך אייך די חברה דערקענען, ווער ס'איז אַ פויגעל און ווער ניט. ביי מיר איז אַ פּרינציפּ — מיט אומבעקאַנטע מענשען שפּיעל איך ניט אין קיין קאָרטען. מע זאָל מיך גילטען, וועל איך מיך אין וועג ניט אַוועקזעצען מיט אַ קאָמפּאַניע שפּיעלען אין קאָרטען, סיידען אין צוויייען אַ זעקס און זעכציג. אַ זעקס און זעכציג — אָך, מיט'ן גרעסטען כבוד! אין צוויייען אַ זעקס און זעכציג — איך בעט אייך, וואָס קאָן דאָ זיין פאַר אַ געפאַהר? ובפרט מיט מיינע אייגענע קאָרטען — פאַר וועמען האָב איך מורא? איך פיהר מיר תמיד מיט זיך מיינע אייגענע קאָרטען. ווי ביי'ם עהרליכען יודען אַ טלית=ותפילין, אַזוי איז ביי מיר, להבדיל, אַ פּעשעל קאָרטען.

איך בין מיך מודה: איך האָב ליעב אַ זעקס און זעכציג. זעקס און זעכציג איז אַ יודיש שפּיעל. איך ווייס ניט, ווי אַזוי איהר — איך שפּיעל מיט דער אַלטער מעטאָדע: מיט די צוואַנציג און מיט די פערציג. דאָס נייענטעל בייט. און אַז איך האָב אַ לעווי, מעג איך דעקען, און אַז איך האָב ניט קיין לעווי, טאָר איך ניט דעקען. אַנשטענדיג — וואָס? אַזוי שפּיעלען אַלע יודען. אַזוי שפּיעלען מיר אין דער=היים, און אַזוי שפּיעל איך אין וועג. איך, ווי איהר קוקט מיך אָן, קאָן אייך אַוועקזעצען זיך, אונטערוועגענס געוועהנליך, ביי אַ זעקס און זעכציג — און אַוועקזיצען אַזוי אַ טאָג מיט אַ נאַכט און שפּיעלען, און שפּיעלען, און גאָרניט אויפהערען. איך האָב נאָר פיינד, אַז מע שטעהט מיר הינטער די פּלייצעס און מע קוקט מיר אַריין אין בלעטעל, אָדער מע גיט מיר עצות, ווי אַזוי איך זאָל געהן און צי איך זאָל דעקען, צי ניט... איך מוז אייך אָבער דעם אמת זאָגען, אַז אונזערע יודען, גאָט זאָל מיך ניט שטראָפען, זענען אַ מאוס פאָלק. אונטער יודען איז שווער צו שפּיעלען אין זעקס און זעכציג ביי אַ געזעלשאַפט. באַלד ווערט איהר אַרומגערינגעלט פון אַלע זייטען מיט אַריינקוקערס, וואָס אַלע זענען זיי אייך מבינים אויף אַ גאַנג און אַלע קאָנען זיי שפּיעלען אין זעקס און זעכציג. עס איז ניט אויסצו=

בעהאלטען זיך פון זיי. ניט אבצוטרייבען זיך! ווי זומער פון די פליעגען! וויפיעל איהר זאלט זיי ניט טרייבען, וויפיעל איהר זאלט זיי ניט זידלען: „פעטער! ווער פרעגט אייך עצות?“ „רב יוד, ווער האט געשיקט נאך אייך?“ „רב זייט־זשע מוחל! הענגט ניט איבער מיין קאפ. עס שמעקט פון אייך בשמים!“ וויים איך וואס—ווי אין אייזערנע וואנט.

פון איינעם אזא בעל־עצה האבען מיר אמאל געהאפט, הערט איהר, א פסק, און נאך גליקליך אבגעשניטען. איך קאן מיך ניט איינהאלטען. איך מוז עס אייך דערצעהלען.

דאס איז געווען ווינטער־צייט. אויך אונטערוועגענס. דער וואגאן איז געווען געפאקט, ווארים ווי אין א באד. ערטער — ווייניג. יודען — קיין עין־הרע א סך. ווי שווערען אין הימעל. קאפ אויף קאפ. ניטא וואו א שפילקע דורכצווארפען. און דא האט מיר גאט צוגעשיקט א פארטנער אויף א זעקס און זעכציג. דוקא א יוד א פראסטער און א שוויינער, נאר ער געהט אויס א זעקס און זעכציג, אזוי ווי איך. מיר זוכען איין ארט, וואו די טאליע קארטען אוועקצולעגען — נישטא, האטש ציהט זיך אויס! וואס טהוט גאט? אקוראט אקעגען אונז אויף דער צווייטער באנק ליגט אויסגעצויגען א מאנאך אין א שמויסענעם פעלץ מיט'ן פנים אראב און פאפט. חראפעט, קיין עין־הרע, געשמאק איבער'ן גאנצען וואגאן. איך גיב א קוק אויף מיין פארטנער, מיין פארטנער — אויף מיר. גלייך ווי מיר וואלטען זיך אויפגערעדט. א מאנאך א פעטער, א גלאטער, איין אויסגעפאשעטער, מיט א פעלץ א ווייכען—אויף איהם האט גאט אליין געהייסען מאכען א זעקס און זעכציג... און ניט לאנג געטראכט, לעגען מיר אויס די טאליע קארטען ביי'ם מאנאך אויפ'ן ווי הייסט מען דאס, און מע שפיעלט.

אזוי ווי הײנט געדענק איך עס — טריאומף איז געווען פיק. איך האב אויבער, מלכה, מלך יום־טוב, אסס טרעף, צעהנטעל, קעניגשערעל. די זעקסטע קארט... הא? די זעקסטע קארט האב איך שוין פערגעסען.: אונטער־הערץ אדער אויבער־הערץ? מיר דאכט, אז אונטער־הערץ. און אפשר טאקי אויבער־הערץ? נאר ס'איז שוין ניט קיין נפקא־מינה. דער עיקר — איך האב געהאט אין דער האנד א שפיעל, ווי זאגט איהר, א שפיעל פון גאט: די אמת'ע פערציג, בשר'ע דריי אויגען! די פראגע איז נאר: מיט וואס, למשל, וועט [illegible]יין פארטנער ארויסגעהן? ער זאל וועלען געהן מיט טרעף, טראכט

איך מיר, וואָלט ער געווען אַ יוד אַ חכם. אַי, וואָלט איך איהם ליעב געהאַט!...

און כך הוה. מיין פּאַרטנער טראַכט און טראַכט (רבונו של עולם! וואָס וועט ער דאָ אויסטראַכטען?) — און נעהמט און געהט אַרויס מסתמא אַקוראַט מיט אַ צעהנטעל טרעף! קושען דאַרף מען איהם! איז אָבער ביי מיר אַ טבע, הערט איהר, אַז איך שפּיעל אין זעקס און זעכציג, האָב איך פיינד, ווי אַנדערע, היצען זיך. פּאַוואָלי, געלאַסען. איך האָב צייט. פערקעהרט, איך האָב ליעב אַ ביסעל אָנשפּיעלען זיך. איך רייב מיר דעם שטערן, מאַך כלומרשט אַ קרום פּנים. וואָס אַהרט עס מיך? לאָז מיין פּאַרטנער האָבען אַ חיי־שעה. לאָז ער מיינען, אַז איך בין אויף צרות... געהט זיי אַ נביא, אַז הינטער די פּלייצעס ביי מיר שטעהט אַ יודעל, שטעהען זאָל ער אייך פּראַווצעס, און קוקט מיר אַריין אין בלעטעל — אַרויס זאָלען איהם די אויגען! דערזעהען דאָס צעהנטעל טרעף, רייסט ער אַרויס ביי מיר פון די הענד דאָס אַס טרעף, שלאָגט דאָס צעהנטעל, דערלאַנגט אַ זעץ מיט דער האַנד איבער דער טאַליע קאַרטען, וואָס ביי'ם מאַנאַך אויפ'ן פּעלץ, און לאָזט אַרויס אַ געשריי:

— ס'איז געדעקט!!!......

— — — — — — — — — — —

מיט קיין צעהן וואָסערן האָב איך זיך ניט געקאָנט אָבוואַשען פון'ם דאָזיגען מאַנאַך. די זידלערייען מיט די קללות, וואָס ער האָט אויסגעשאָטען, זאָלען פאַלען אויף זיין קאָפּ. ער האָט אונז געסטראַשעט, אַז אויף דער ערשטער סטאַנציע קריכט ער אַראָב און קלאַפּט אַוועק אַ דעפּעש גלייך צו פּורישקעוויטש'ען... נו? קאָן מען לעבען אויף דער וועלט?

נאָר ניט דאָס איז דער עיקר המעשה. איך האָב אייך נאָר געוואָלט אויספיהרען, בדרך־אגב, וואָס מע שטעהט זיך אויס אין וועג צוליעב אַ זעקס און זעכציג, אויב מע איז אַ ליעבהאָבער, ווי איך, למשל. די רעכטע מעשה, וואָס איך וויל אייך דערצעהלען, הויבט זיך ערשט אָן. איהר מעגט עס האָרכען.

געווען איז דאָס אויך ווינטער, פּונקט אין דער צייט, דאָס הייסט, חנוכה־צייט, און אויך אין וואַגאָן. געפאָהרען בין איך קיין אָדעס און געפיהרט מיט זיך געלד, — אַ היבשע סומע — מיר ביידע מעגען עס פערדינען אַלע חודש. ביי מיר איז אַ פּרינציפּ: אַז

איך פיהר מיט זיך געלד — שלאף איך ניט. איך האב טאקי נישט מורא פאר גנבים, ווארום איך, אז איך פיהר מיט זיך געלד, האלט איך עס — זעהט איהר וואו? — אט דא, אין בוזעמקעשעני, אין א גוטען טײַסטער, פערבונדען מיט צוויי בענדלעך. א מכה וועט א גנב צוקומען! נאר גארניט. היינטיגע צייטען, חוליגאנעס... עקספראפריאציעס... א קשיא אויף א מעשה... זיץ איך מיר אזוי, הייבט עס, איינער אליין. דאס הייסט, ניט איינער אליין. עס פאהרען נאך פאסאזשירען, נאר ניט קיין יודען. וואס האב איך פון זיי? ניטא מיט וועמען צו מאכען א זעקס און זעכציג. דערווייל, אזוי ווי איך זיץ מיר פערזארגט און בענק נאך א יודען, עפענט זיך ניט די טהיר פון אונזער וואגאן, — דאס איז גוטע עטליכע סטאנציעס ביז אדעס — און עס קומען ניט אריין צוויי פאסאזשירען? און דוקא אחינו בני ישראל. איך דערקען א יודען באלד, ער מעג אייך געהן אנגעטהאן ווי אכצעהן פאניעס און מעג מיט אייך רעדען ניט נאר אויף רוסיש, אפילו אויף טערקיש. די צוויי פאסאזשירען זענען געווען איינער איין עלטערער, דער אנדערער א יונגערער, און ביידע אנגעטהאן אין פיינע פעלצלעך, מיט פיינע היטלען, אבער טאקי, וואס פיין הייסט! אוועקגעשטעלט די טשעמאדאנעס, אויסגעטהון די פעלצלעך, אראבגענומען די היטלען, פעררויכערט צו פאפיראסען, מיר אויך געגעבען א פאפיראס — און מ'רעדט. פריהער, געוועהנטליך רעדט מען בלשון יונית, דערנאך יודיש. „פון וואנעט איז א יוד? וואוהין פאהרט איהר?" — „וואוהין פאהרט איהר?" — „קיין אדעס," — „קיין אדעס? איך פאהר דאך אויך קיין אדעס." — „פאהרען מיר, הייסט עס, אלע דריי קיין אדעס." אהין-אהער, מע האט זיך צורעדט. „ווייסט איהר, וואס פאר א יום-טוב ביי אונז איז היינט?" „דהיינו?" — „איהר האט פערגעסען? חנוכה!" — „אוי, חנוכה? חנוכה איז דאך א מצוה צו מאכען א קערטעל! א זעקס און זעכציג." „גערעכט! — כאפט זיך אויף דער יונגערער און ציהט ארויס פון'ם אלטענס קעשענע א טאליע קארטען און רופט זיך אן צום עלטערען: „פאפא! לכבוד חנוכה א זעקס און זעכציג?"...

די משמעות — א טאטע מיט א זוהן. טשיקאווע צו זעהן, ווי א זוהן שפיעלט מיט א טאטען אין זעקס און זעכציג. איך וואלט אפילו א בעלן געווען אליין מאכען א זעקס און זעכציג, נאר דעם יצר-הרע נאכגעבען, ווי זאגט איהר, טאר מען ניט. מיר ווערען זיך בענוגע-

נען דערמיט, וואָס מיר וועלען קוקען, ווי יענער שפּיעלט...

איבערגעקערט אַ טשעמאָדאַן. אַוועקגעשטעלט צווישען די פּיס — מע וואַרפט אויס קאָרטען. דער טאַטע איז ערשטע האַנד. דער זוהן צווייטע האַנד. און מע שפּיעלט אין זעקס און זעכֿציג. איך זיץ ביי דער זייט און קוק אַריין צום אַלטען. טהוט מיך דער אַלטער אַ פֿרעג פֿאַרבייגעהענדיג, אויב מיר איז בעקאַנט דאָס שפּיעל פֿון זעקס און זעכציג? צולאַך איך מיך מן הסתם: אַ שענע מעשה נאָר אַ קורצע. איך בין אַליין דער מחבר פֿון זעקס און זעכֿציג, פֿרעגען זיי מיך, אויב איך שפּיעל אין זעקס און זעכציג! און איך זיץ מיר אַזוי מן הצד און קוק, ווי די צוויי, דער טאַטע מיט'ן זוהן, שפּיעלען אין זעקס און זעכציג. און איך בין שטאַרקער פֿון אייזען: דער אַלטער היהנערפֿרעסער מאַכט געגנ, אַז מע קאָן שטאַרבען. שטעלט אייך פֿאָר: אַ מענש האָט אין דער האַנד צוויי מאָל טריאומף מיט'ן נייען־טעל, צוויי שטאַרקע פּיק מיט איין מאָל טרעף — געה־זשע אָב מיט'ן טרעפֿעל, ווערסט דו צוקויפֿען נאָך אַמאָל טריאומף צו אַ פֿערציג און אפשר קאָנען דעקען? ניין! אַ מעהר געהט ער בעסער מיט'ן יונגערן פּיק און בלייבט שטעהן ווי אַ ליימענער גולם מיט אַ נאַקעט צענהטעל פּיק! נעהמט דאָך מסתמא דער זוהן, דער צירונג, און דעקט, און געהט אַרויס צו איהם פֿריהער מיט איין מאָל יום־טוב, נאָך אַמאָל יום־טוב, ווי גאָט האָט געבאָטען, ציהט אָב דאָס צעהנטעל פּיק, דעקט אויף אַ צוואַנציג — און אַ גוטען טאָג מיט דער קאַפּאָטע. דריי אויגען, ווי די בעכער!

דאָס איז געווען איין מאָל אַ גאַנג.

דאָס אַנדערע מאָל איז געווען נאָך ערגער. טאַקי הימעל־שריי־ענד! הערט אַ מעשה: אַ יוד האָט זיין אייגענם זעקס אויגען. עס פֿעהלט איהם סך־הכל איין אויג. און דער פּאַרטנער, דער זוהן הייסט עס, האָט ערשט צוויי. אין האַנד איז בי'ם אַלטען תרח אַזוי גרויס ווי דריי מאָל טריאומף מיט אַ צוואַנציג. חאַפּט ער און דעקט צו און געהט ניט אָפּרופֿען יום־טוב. ניין. ער זאָגט בעסער צוואַנציג. געהט דער פּאַרטנער, דער זוהן, הייסט עס, און ציהט אָב ביי איהם דעם צוואַנציג מיט אַ טריאומף מיט נאָך אַ קאָרט און זאָגט אַליין צוואַנציג — און פֿאַר טיג מיט דריי אויגען! טהוט עס מיך אַ טראָג אויף: אַ וויסטער אַ פינסטערער חנוכה!... ניין, איך קאָן שוין מעהר ניט צוזעהען. „האָט קיין פֿאַראיבעל ניט, זאָג איך צום אַלטען גאַנאַרניק, ביי מיר

איז אַ פּרינציפּ ניט אַרײַנמישען זיך בעת ייִענער שפּילט. נאָר איך וואָלט אַ בעלן זײַן וויסען, מאַכט מיך קלאָר, וואָס איז דער שכל, וואָס איהר האָט גערעקט? ניין, זאָגט מיר, איך בעט אייך, וואָס פאַר אַ רעכענונג האָט איהר דאָ געהאַט? ממה-נפשך: האָט אייער פּאַר-טנער שרגא, זענט איהר דאָך אַודאַי אין דער=היים. אלא וואָס דען? טאָמער האָט ער גאָלד? געזונטערהייד! מיט וואָס ריזיקירט איהר דאָ? מיט איין אויג, בעת איהר האָט זעקס און יענער צוויי? מע דאַרף דאָך זײַן ערגער ווי געשמד'ט!"... ענטפערט ער מיר ניט דאָס צוויי-טע וואָרט, דער אַלטער כלב, נאָר דער זוהן, דער קדיש, שמייכעלט: „דער פּאַפּאַ, זאָגט ער, שפּילט שוואַך. דער פּאַפּאַ, זאָגט ער, קאָן ניט שפּילען אין זעקס און זעכציג". „אייער פּאַפּאַ, זאָג איך, טאָר ניט שפּילען אין זעקס און זעכציג. אין זעקס און זעכציג, זאָג איך, לאָזט מיך!" ווײַל אָבער דער אַלטער הונט ניט אָבטרעטען בשום אופן און שפּילט ווײַטער, און מאַכט אַזעלכע גענג, אַז מע קאָן בעקומען די אַפּאָפּלעקציע! קוים מיט צרות האָב איך מיך אײַנגעבעטען, דער אַלטער שמאָראָווידלעק זאָל מיר איבערגעבען די האַנד מעהר ניט אויף צוויי=דרײַ פּאַרטיעס. „לכבוד חנוכה — זאָג איך — לאָזט מיך אויך פערדינען אַ מצוה"...

„ווי טײַער שפּילען מיר?" — מאַכט צו מיר דער קדיש. — „ווי טײַער איהר ווילט. „צו איינערלעך"? — „לאָז זײַן צו אייינערלעך" נאָר מיט אַ תנאי, זאָג איך אין אַ לצנות, דער פּאַפּאַ אײַערער זאָל אײַך ניט אַרײַנקוקען, זאָג איך, אין בלאַט אַרײַן און זאָל אײַך חלילה ניט געבען קיין עצות"... ווערט אַ געלעכטער, און מיר הויבען אָן שפּילען. איין פּאַרטיע, די אַנדערע, די דריטע, עס געהט מיר, קיין עין=הרע, דורך די טהיר און דורך טויער. מײַן פּאַרטנער הויבט זיך אָן צו היצען. ער וויל, זאָגט ער, שטעלען צוויי מאָל אַזוי פיעל. ווילסט צוויי מאָל, לאָז זײַן צוויי מאָל אַזוי פיעל. ווילסט פיער מאָל, לאָז זײַן פיער מאָל אַזוי פיעל. און ער ווערט ווידער בעגראָבען. ווערט ער שוין גוט אין כעס: ער וויל, זאָגט ער, אויף אַ כף=הא'ער. שטעלט זיך אַוועק דער אַלטער צדיק, דער פאָטער, הייסט עס: ער וועט ניט דערלאָזען! הערט ער איהם אָבער, דער תכשיט, אין טראָק, און עס געהט בײַ אונז אויף אַ כף-הא'ער — און ער פער-שפּילט. ווערט דער אַלטער תנא בייז. הויבט זיך אויף און זעצט זיך אָבער באַלד צוריק אַוועק, קוקט מיר אַרײַן אין די קאָרטען, זינגט

בעת־מעשה אונטער און שמאָרעט צו מיט דער נאָז — און מיין פּאַרט־נער ברענט ווי אויף פּאָקען. וואָס מעהר ער פערשפּיעלט, מעהר היצט ער זיך. וואָס מעהר ער היצט זיך, מעהר פערשפּיעלט ער. דער אַלטער אינדיק איז אויסער זיך! ער בּייזערט זיך, זידעלט זיך, קוקט אַריין צו מיר אין די קאָרטען, זינגט אונטער און שמאָרעט צו מיט דער נאָז. און דער זוהן, די צאַצקע, אַ קאָהן נאָך אַ קאָהן, ער בּרענט ווי אַ שטרויענער דאַך. „זאָל איך שלעכטס האָבען, — זאָגט צו איהם דער פאָטער — אויב דו ועסט ווייטער שפּיעלען!“ „פּאַפּאַ! — בעט זיך בּיי איהם דער זוהן. מעהר ניט, אַז נאָך איין קאָהן, אַ ניט זאָל איך ניט דערלעבען אויפשטעהן פון דעם אָרט!“ „מעהר ניט, אַז איין קאָהן, זאָג איך צום אַלטען פּאָקערלאַ, וואָס ועט אייך אַהרען?“...

הכלל, מע גיט קאָרטען — דאַנקען גאָט, ער האָט געוואונען. איך בין שוין אַליין אויך צופריעדען, וואָס ער האָט געוואונען. וויל ער אָבער, זאָגט ער, נאָך אַ קאָהן. נאַרישקייטען. מע קאָן דאָך ניט זיין אַזוי גראָב, בעת יענער האָט זיך אַזוי פערשפּיעלט. נאָך דעם קאָהן — נאָך אַ קאָהן, און נאָך אַ קאָהן, און נאָך אַ קאָהן. וואָס טויג אייך, עס האָט זיך איבערגעדרעהט דאָס רעדעל אינגאַנצען אויף זיין זייט. „נו? — דוף איך מיך אָן צום אַלטען המן, פאַרוואָס בּייזערט איהר זיך, איצטער ניט אויף אייער קדיש?“ „איך וועל איהם שוין אין דער היים, זאָגט ער, געבען אַ ווייסטען סוף, ער וועט מיך האָבען צו געדענקען!“

אַזוי זאָגט דער אַלטער גנב און הערט ניט אויף צו קוקען מיר אין די קאָרטען אַריין, און אונטערזינגען און אונטערהוסטען און צו שמאָרען מיט דער נאָז. מיר איז בּאַלד ניט געפעלען זיין אַריינקוקען צו מיר אין בּלאַט און זיין זינגען מיט זיין הוסטען מיט זיין שמאָרען מיט דער נאָז. נאָר כל־זמן מיר איז געגאַנגען דאָס קערטעל, האָב איך מיך מישב געווען: „זינג, הוסט, שמאָרע מיט דער נאָז“... איצט, אַז עס האָט אָנגעהויבען געהן צוריק, איז מיר אַריין אַ גע־דאַנק, איך זאָל מיך צו הערען צו זיין זינגען מיט זיין הוסטען מיט זיין שמאָרען מיט דער נאָז, צי שמעקט דאָ ניט דרינען אָקאָרשט אַ שמד־שטיק! דערווייל גיט מען קאָרטען. אַ פּאַרטיע נאָך אַ פּאַרטיע — שלעכט! איך האַלט איין פערשפּיעלען. איך געה אַלע מאָל אָב אָן אַ זייט, בּינד אויף די זייטקעשעני, ציה אַרויס אַ הונדערטער נאָך אַ הונדערטער. עס האַלט שוין שמאָל. עס טאָגט! פּלוצים נעהמט

מיך אָן דער אַלטער באַנדיט ביי דער האַנד: „זאָל איך שלעכטס האָבען, זאָגט ער, אויב איך וועל אייך לאָזען שפּיעלען, זאָגט ער, ס'איז ביי אייך דער לעצטער הונדערטער." ווער איך מסתמא אויפגעבראַכט: „פון וואַנען ווייסט איהר, אַז ס'איז ביי מיר דער לעצטער הונדערטער?" — און איהם אויף צו להכעיס שטעל איך אַוועק דעם גאַנצען הונדערטער.

ערשט דעמאָלט, אַז איך האָב מיך אײַנגאַנצען אויסגעליידיגט און איך האָב מיך געגעבען אַ חאַפּ, אַז איך בין נקי, ריין ווי אַ טעלער און נאַקעט, ווי די מאַמע האָט מיך געהאַט, און ס'איז שוין ניט געוועזען מעהר וואָס צו שטעלען אין קאָהן, און מיין פּאַרטנער האָט גענאָמען פערשפּיעלען זיך אויף אַלע קנעפּלעך, און די בעקלעך האָבען איהם געפלאַמט — ערשט דעמאָלט האָב איך גענומען אַרומקוקען זיך, וואו בין איך אויף דער וועלט? עפּיס האָט מיר דאָס האַרץ געזאָגט, אַז איך האָב מיך אַרײַנגעחאַפּט אין דער טומאה, אַז איך בין אַריין אין אַ געץ... עס האָט מיר אָנגעהויבען אויסוויזען, אַז דער טאַטע איז ניט קיין טאַטע און דער זוהן איז ניט קיין זוהן... מיר איז ניט געפעלען זייער קוקען, וואָס זיי האָבען זיך איבערגעקוקט, מיט'ן אויפשטעהן פונ'ם זוהן און אַוועקגעהן אויף אַ זײַט און מיט'ן נאָכגעהן פונ'ם טאַטען. עס האָט זיך מיר אויסגעוויזען, אַז דער אַלטער האָט עפּיס אַ זאָג געגעבען דעם יונגען, און איך וואָלט געמעגט שווערען, אַז דער יונגער האָט עפּיס אַרײַנגערוקט דעם אַלטען אין יד אַריין...

דער ערשטער געדאַנק איז ביי מיר געוועזען: „אפשר זיך אַרויס-וואַרפען דורכ'ן פענסטער?"... נאָכדעם האָב איך מיר געזאָגט: „ניין, אַ מעסער זיי ביידען איבער'ן האַלז, אָדער אַ פּיסטויל זיי אין האַרצען אַריין. אָדער גלאַט אָנפאַלען אויף זיי, חאַפּען פאַר'ן גאָרגעל און נעהמען וואַרגען, וואַרגען!... גאָר געה מאַך, אַז איך בין איינער און זיי זענען צוויי. און דערוויילע דער צוג לויפט. די רעדער קלאַפּען. דער קאָפּ דרעהט זיך. אין האַרצען ברענט אַ פייער... וואָס וועט זיין? אָט-אָט, אָקאָרשט ווי מע זעהט ניט, זענען מיר אין אָדעס. וואָס וועל איך טהון? וואוהין וועל איך געהן? וואָס וועל איך זאָגען?... איך טהו אַ קוק — מיינע חברה-לייט נעהמען זיך צו די שטעמאָדאַנעס. „וואו זענען מיר?" „אין אַ שטאָדט, מאַכען זיי צו מיר, וואָס זי הייסט אָדעס". איך טהו מיך אַ האַפּ צו דער קעשעני — איך האָב דאָך ניט אפילו מיט וואָס דעם טרעגער צו בעצאָהלען! עס בעשלאָגט מיך אַ קאַלטע שוויים. עס שטעהען ביי מיר טרערען אין די אויגען. די הענד טרייסלען זיך מיר.

איך געה צו צום אלטען קצב: „איך האב, זאג איך, צו אייך א בקשה... חאטש איין פינפאונצוואנציגער“... „וואס זאגט איהר מיר? זאגט איהם.“ — טאכט צו מיר דער אלטער גזלן און ווייזט מיר אן אויפ׳ן יונגען. דער יונגער זשוליק דרעהט די וואנצעס, מאכט זיך, ווי ער הערט ניט. דער לאקאמאטיוו פייפט. סטאפ — מיר זענען שוין אין אדעס. דער ערשטער, וואס איז ארויסגעשפרונגען פון וואגאן — דארפט איהר שוין אליין פערשטעהן, אז דאס בין געוועזן איך. און א גוואלד האט געמאכט אויך ניט קיין אנדערער. מיט די לעצטע כחות האב איך גענומען שרייען: „זשאנדאר! זשאנדאר!!“... און עס האט ניט פיעל גענומען, און עס איז אויסגעוואקסען א זשאנדאר, אין נאך א זשאנדאר, און נאך צוויי זשאנדארען, און נאך דריי זשאנדארען... נאר ביז עפיס וואס, איז שוין דער יונגערער ימח־שמו׳ניק נעלם געווארען. געבליבען איז נאר דער אלטער מתושלח, וועלכען איך האלט צו ביי דער האנד שטארק־שטארק, ער זאל ניט אנטלויפען, וואס טויג אייך, ס׳איז געווארען אויפ׳ן וואקזאל א צונויפלויף פון מענשען. ערדטרייסלעניש! און מע האט אונז אריינגעבעטען ביידען אין א בעזונדער חדר אריין. דארט האב איך דערצעהלט די גאנצע מעשה פון אלף ביז תיו. ניט געזשאלעוועט א טרער, אויסגעגאסען מיין גאנץ ביטער הארץ. מיין געשיכטע, ווייזט אויס, האט זיי רעכט אנגענומען ביי׳ם הארצען, ווארום מע האט זיך באלד א נעהם געטהון צום אלטען כשופ׳מאכער, ער זאל אויפדעקען דעם גאנצען אמת. לאזט זיך אויס, אז ווער־וואס? ער ווייסט גיט פון וואס צו זאגען. פרעגט איהם בחרם: וואסערע לאקשען? וואסערע זעקס און זעכציג? וואסערע קארטען? וואסער זוהן? ער האט גארניט קיין זוהן. גאר ניט געהאט קיינמאל. „אט דער מענש איז געריהרט“... אזוי מאכט דער אלטער ממזר און ווייזט אויפ׳ן קאפ׳ אז איך בין א קראנקער...

‧אזא מעשה? — זאג איך׳ — לאז מען איהם נאר גוט בעזוכען!“

און מע נעהמט איהם און מע טהוט איהם אויס, איך בעט איבער אייער כבוד, ביז׳ן העמד, ניט קיין קארטען, ניט קיין געלד! סך־הכל פערמאגט ער ארום און ארום צוויי און צוואנציג מיט זיבעציג, און אליין זעהט ער אויס אזא ‧געבאך, אזא כשר׳ע זאך׳ אז איך הויב אן איבערצוטראכטען, אפשר בין איך טאקי ניט ביי אלע געדאנקען? אפשר האט זיך מיר גע׳חלומ׳ט. אז דאס איז א טאטע מיט א זוהן און אז איך האב געשפיעלט מיט זיי אין זעקס און זעכציג, און אז איך האב פערשפיעלט א פערמעגען..

וואס איז געוועזן דער סוף? — פרעגט גארניט. לאמיר בעסער צושלאגען זיך די געדאנקען, מאכען אין צווייען א זעקס און זעכציג לכבוד חנוכה...

אַזוי לאָזט אויס דער פּאַרשוין, וואָס זעהט אויס אַ לייטישער מענש צו זיין, אַ קאָמיוואָיאַזשער, אַזוי ווי איך, און אפשר אַליין אַ סוחר. און עס וואַקסט אויס ביי איהם אין די הענד אַ טאַליע קאָרטען, און ער וואַרפט אויס, ווער ס'זאָל זיין ערשט — „ווי טייער שפּיעלען מיר?"...

איך קוק אויף מיין פּאַרשוין, ווי ער וואַרפט די קאָרטען עפּעס צו-קונציג, צו-גלאַט און צו-גיך. צו-ווייסע הענד ביי איהם. צו-ווייסע און צו-ווייכע. און עס פליהט מיר דורך אין קאָפּ אַ מאוס'ע מחשבה...

— מיט פערגעניגען, זאָג איך, וואָלט איך מיט אייך געמאַכט אַ זעקס און זעכציג לכבוד חנוכה. נאָר איך ווייס ניט, זאָג איך, מיט וואָס מע עסט דאָס. וואָס הייסט עס, זאָג איך, אייגענטליך, זעקס און זעכציג?...

מיין פּאַרשוין האָט מיר געגעבען אַ קוק אַריין אין די אויגען מיט אַ קוים-קוים אַ שמייכעלע אויף די ליפּען, און שטיל, מיט אַ גרינגען זיפץ, אַראָבגעלאָזט די קאָרטען צוריק אין קעשעני.

אויף דער ערשטער סטאַנציע האָט ער ניט געסטייעט אונטער די הענד. איך בין אַ בעלן געווען אויסגעהן נאָכדעם אַלע וואַגאָנעס צוויי מאָל הין און צוריק — עס איז פון איהם קיין זכר ניט געבליבען.

(ענדע געשיכטע נומער עלף).

„גימנאַזיע"

— דיר ערגסטער שונא, הערט איהר, וועט אייך נישט טהון דאָס, וואָס אַ מענש קאָן טהון זיך אַליין, ובפרט אַז עס מישט זיך אַריין אַ יודינע, אַ ווייב הייסט עס. אַקעגען וואָס, מיינט איהר, זאָג איך עס? אַקעגען מיר אַליין טאַקע. אַט נעהמט מיך למשל, ווי איהר זעהט מיך אַטאָ, דאַכט זיך וואָס? אַ יוד, כלעבען, אַ מיטעלמעסיגער, אויף דער נאָז ביי מיר שטעהט ניט אויפגעשריבען: צי האָב איך געלד. צי האָב איך קיין געלד ניט, צי אפשר בין איך גאָר דערונטער? עס קאָן זיין, אַז אַמאָל האָב איך דוקא יאָ געהאַט געלד, און ניט אַזוי געלד אַליין, — געלד איז בלאָטע — פרנסה האָב איך געהאַט און בכבוד און שטיל, נישט געפלויגען, נישט געטראַסקעט, ווי אַנדערע, וואָס האָבען ליעב פי־פו־פאָ. ביין! איך געה מיט דעם גאַנג, אַז שטיל און פּאַמעליך איז בעסער. שטיל און פּאַמעליך האָב איך מיר געהאַנדעלט, שטיל און פּאַמעליך אַ פּאָר מאָל געשטעלט זיך, שטיל און פּאַמעליך אָפּגעעקט מיט די סוחרים און ווידער גענומען זיך שטיל און פּאַמעליך צו דער אַרבייט. איז דאָך אָבער פאַרהאַן אַ גאָט אויף דער וועלט, האָט ער מיך מזכה געווען מיין אייגענם אַ ווייב... זי איז דאָך דאָ נישטאָ, קאָנען מיר רעדען אָפּענטליך... אַ ווייב, הייסט דאָס, ווי אַלע ווייבער, דאָס הייסט אַזוי אויפ'ן קוק איז זי אפילו דוקא גאָר נישקשה'דיג — יאָ! איין „אַסאָבע", קיין עין־הרע, צוויי מאָל אַזוי די גרויס ווי איך, און נישט קיין מאוסע, טאַקי אַ יפת־תואר, קאָן מען זאָגען, און נישט קיין נאַרישע, אַ קלוגע, מע קאָן זאָגען, אַ גאַנץ קלוגע, אַ בר־דעת, אַ גאַנצער מאַנסביל — און דאָס איז ערשט דער רעכטער חסרון: אוי, נישט גוט, הערט איהר, אַז דאָס ווייב איז אַ מאַנסביל! טויזענד מאָל קלוג, אַז דער אויבערשטער האָט פּאָרט בעשאַפען פריהער אדם הראשונען און נאָכדעם שוין חוה'ן! געהט זשע

אָבער רעדט מיט איהר, זאָגט זי: „וואָס דער אויבערשטער האָט בעשאַפען פריהער אײַך און נאָכדעם אונז — דאָס איז, זאָגט זי, איז זײַן עסק; נאָר דאָס, זאָגט זי, וואָס ער האָט מיר, זאָגט זי, אַרײַנגעגעבען אין פּיאַטע מעהר שכל ווי דו האָסט אין קאָפּ, בין איך אין דעם, זאָגט זי, כלל ניט שולדיג". „אַקעגען וואָס, זאָג איך, איז דאָס געקומען צו רייד?" „אַקעגען דעם, זאָגט זי, איז דאָס געקומען צו רייד, וואָס פאַר אַלםדינג דאַרף מיר דאַרען דער קאָפּ; אַפילו דאָס קינד, זאָגט זי, אַרײַנגעגעבען אין גימענאַזיע בעדאַרף אויך אין זינען האָבען איך". „וואו שטעהט דאָס, זאָג איך, געשריבען „גימענאַזיע"? איך קאָן ניט בעשטעהן, זאָג איך, אַז ער זאָל די תורה אויסלערנען אין דעם היים?" „איך האָב דיר שוין טויזענד מאָל, זאָגט זי, געזאָגט, אַז דו וועסט ביי מיר ניט פועל'ן איך זאָל, זאָגט זי, געהן קעגען דער וועלט; די וועלט איז זיך, זאָגט זי, נוהג, אַז קינדער געהען היינט אין גימענאַזיע". „נאָך מײַן שכל, זאָג איך, קומט אויס, אַז די וועלט איז משוגע". „נאָר דו איינער, זאָגט זי, ביזט אַ קלאָרער? די וועלט, זאָגט זי, זאָל געהן מיט דײַן שכל, וואָלט זי טאַקע געהאַט אַ שען פנים!" „איטליכער מענש, זאָג איך, געהט זיך מיט זײַן שכל". „מײַנע שונאים, זאָגט זי, און מײַנע פרײַנדס שונאים מעגען דאָס פערמאָגען אין קעשענע, אין קאַסטען און אין שאַפע, וואָס דו פערמאָגסט אין קאָפּ, וואָלט שוין דעמאָלט געווען אויף איין אופן". „אַז אָך און וועה איז, זאָג איך, דעם מאַנסביל, אַז אַ נקבה דאַרף אויף איהם זאָגען מבינות!" ... „אַז אָך און וועה איז, זאָגט זי, דער נקבה, וואָס האָט אַזאַ מאַנסביל, וואָס די נקבה זאָל דאַרפען זאָגען אויף איהם מבינות!!!" ... היינט געהט טענה'ט זיך אוים מיט אַ ווייב! אַז איהר זאָגט איהר דאָס, ענטפערט זי אײַך בוידעם, איהר זאָגט איהר אַ וואָרט, גיט זי אײַך אויסגאָב צוועלף, און טאָמער שווייגט איהר איהר אָב, הויבט זי גאָר אָן צו וויינען, אָדער זי נעהמט, איך בעט איבער אײַער כבוד, און פאַלט חלשות, — זעהט איהר, דעמאָלט בין איך אײַך שוין אודאי מקנא! בקצור אַהין-אַהער, אויסגעפיהרט האָט „זי", ניט איך, וואָרום לאָמיר זיך ניט נאַרען, אַז „זי" וויל, איז עפּעס אַ תירוץ?... —

על כפּנים וואָס זאָל איך אײַך דערצעהלען? — גימענאַזיע! מע בעדאַרף, הייסט עס, זיך נעהמען צוגרייטען איהם, ער זאָל אַרײַן ראשית חכמה אין „מלאַדשי פּריגאָטאָוויטעלנע". אודאי איז עס אַ גרויסע תורה, אַ קלייניגקייט „מלאַדשי פּריגאָטאָוויטעלנע"! דאַכט מיר, אַז ביי אונז

אַ ליאַדע חדר-יונגעל, אַ דרדקי, וועט זיי אַלע פערשטעקען אין גאַרטעל, ובפרט נאָך אַזעלכער ווי מיינער, וואָס מע זאָל אויספאָהרען אַ אימפעריע, וועט איהר נישט געפינען דעם צווייטען! איך בין דאָך אַ פאָטער, ניט שייך צו זאָגען; נאָר יענער האָט אַ קאָפּ, וואָס עקט זיך די וועלט! וואָס טויג אייך לאַנגע רייד, ער איז אַוועקגעגאַנגען און האָט זיך געשטעלט און האָט געהאַלטען און האָט . . . ניט אויסגעהאַלטען! וואָס איז די מעשה? ער האָט געכאַפּט אַ צוויי פון רעכענען; ער איז, זאָגען זיי, שוואַכליך אין׳ם חשבונען, אין „חכמת המאַטעמאַטיקע", הייסט עס. ווי געפעלט אייך אַזאַ געשיכטע? יענער האָט אַ קאָפּ, וואָס עקט די וועלט, מע זאָל אויספאָהרען אַ אימפעריע, דערצעהלען זיי מיר מעשיות—מאַטעמאַטיקע! בקצור ער האָט ניט אויסגעהאַלטען! האָט דאָס מיך אודאי זעהר גוט פערדראָסען; ער איז שוין געגאַנגען האַלטען, נעחייבי וואָלט ער אויסגעהאַלטען. נאָר איך בין דאָך אַ מאַנסביל, ניט קיין נקבה, האָב איך מיך מישב געווען, אַ שענע ריינע כפרה, אַ יוד איז געוועהנט געוואָרען . . . גערט זשע אָבער שמועסט מיט איהר, אַז זי האָט זיך אַריינגענומען אין קאָפּ אַ משוגעת: איין מאָל פאַר אַלע מאָל גימנאַזיע! טענה איך מיט איהר: „זאָג מיר, זאָג איך, זאָלסט מיר זיין געזונד, צו וואָס, זאָג איך, דאַרפסט דו דאָס? צום פריזיוו— איז ער ברוך השם אַ בעוואָרענטער, זאָג איך, אייניאונאייניציגער; צו פרנסה — בעדאַרף איך עס, זאָג איך, אויך אויף כפרות: וואָס אַרט מיך, זאָג איך, אַז ער וועט זיין אַ קרעמער גלייך מיט מיר, צי אַזוי אַ סוחר ווי אַלע יודען? און טאָמער איז איהם, זאָג איך, חלילה בעשערט צו זיין אַ נגיד, אַ באַנקיר, בין איך, זאָג איך, אויך ניט בדלות".

אַזוי טענה איך מיט איהר. הערט עפּיס די וואַנד? „גלייכער אַזוי וואָס ער איז, זאָגט זי, ניט אַריין אין מלאַדשי פריגאָטאָוויטעלנע". „וואָס איז דען?" „אַזוי זאָגט זי; ער וועט שוין, זאָגט זי, בעסער אַריין גלייך אין סטאַרשע פריגאָטאָוויטעלנע". מילא סטאַרשע פריגאָטאָוויטעלנע איז סטאַרשע פריגאָטאָוויטעלנע! עס שפּיעלט ביי מיר אודאי אַ גרויסע ראָליע, אַז יענער האָט אַ קאָפּ, מע זאָל אויספאָהרען אַ אימפעריע! וואָס לאָזט זיך אויס דער סוף? ס׳איז געקומען צו דער רעכטער שפּיעל — ווידער אַ צוויי, שוין נישט פון מאַטעמאַטיקע; אַ נייער אומגליק: דאָס אויסלעגעכטס איז ביי איהם נישט ווי מע בעדאַרף! דאָס הייסט לעגען לעגט ער אויס גוט, — נאָר וואָס דען? אויף איין אות איז ער אַ ביסעל דאָסיג: אויף דער „בוקווע יאַטי". דאָס הייסט שטעלען שטעלט

ער איהם, דעם יאַטי, פאַרוואָס זאָל ער איהם ניט שטעלען? דער חסרון, זאָגען זײ, ער שטעלט איהם נישט דאָרט וואו מע בעדאַרף. בין איך בדלות! איך ווײס גאָרניט, הערט איהר, ווי אַזוי וועל איך קאָנען פאָהרען קײן פּאָלטאַווע און קײן לאָדז אויפ'ן יריד, אַז טאָמער וועט ער חלילה ניט שטעלען דעם „יאַטי" אָט דאָרטען, וואו זײ ווילט איך! הכלל אַז מע האָט אונז אָנגעזאָגט די גוטע בשורה, האָט זי דאָך מסתמא אײַנגעלעגט די וועלט; געפלויגען צום דירעקטאָר, געטענה'ט, אַז ער קאָן, ער יכול'ט: אַ סימן, זאָגט זי, אָט לאָז מען איהם אַרײַנרופען און פערהערען איבער אַ נײַס, נאָך אַמאָל פונ'ם אָנהויב. האָט מען זי דאָך געהערט מסתמא ווי דעם פאַראַיאָהריגען שנײ — געשטעלט אַ צוויי און נאָך אַ מין צוויי, מיט אַ מינוס אַ צוויי! — און נעה רוף מיך קנאַקניסעל! אַ געוואַלד, אַ געפילדער: סטײַטש ווידער ניט אויסגעהאַלטען! זאָג איך צו איהר: „נו, אם כן, זאָג איך, וואָס זאָל מען טהון? בעדאַרף מען זיך, זאָג איך, טאַקי נעהמען דאָס לעבען?! אַ יוד, זאָג איך, איז געוועהנט געוואָרען"... ווערט זי דאָך מסתמא אָנגעצונדען און הויבט דאָך אָן מסתמא צו פײַערן, בעגראָבען און שעלטען, ווי „זײ" קאָנען... נאָר דאָס בין איך אײַך מוחל. אַ רחמנות איז נעבאַך געוועזען אויף איהם, אַ צער בעלי חיים! סטײַטש, אַזאַנ'אומגליק; אַלע וועלען זיך אָנטהון אין ווײַסע קנעפּלעך און ער ניט!... טענה איך מיט איהם: „שוטה אײנער וואָס דו ביזט! פראַ=אדם! ס'איז דען אַ היכי תמצא, זאָג איך, אַז די גאַנצע וועלט זאָל אַרײַן? נאַרעלע, עמיצער מוז דאָך, זאָג איך, בלײַבען אין דערהײם אויך, ציִ נײן? עלעהיי, זאָג איך, צום פריזיוו..." ווערט זי מלא כעס און פאַלט אָן אויף מיר מיט אַ גוואַלד: „אַ שענער בעל רחמניק, זאָגט זי; ווער בעט דיך, זאָגט זי, זאָלסט איהם טרײסטען מיט אַזעלכע קלוגע דבורים? דו זעה בעסער, זאָגט זי, מע זאָל פון זײַנטוועגען קריגען עפּיס אַ רעכטען לעהרער, זאָגט זי, אַ בעזונדערען, אַ רוסישען, אויף גראַמאַטיקע!"...

איהר הערט ווערטער? שוין צוויי לעהרערס זאָל איך האַלטען; אײן לעהרער מיט אײן מלמד איז קאַרג! בקצור אַהין אַהער, אויסגעפיהרט מסתמא האָט „זי", ניט איך, וואָרום לאָמיר זיך ניט נאַרען, אַז „זי" וויל, איז עפּיס אַ תירוץ?...

על כפּנים וואָס זאָל איך אײַך דערצעהלען? מע האָט צוגענומען אַ נײַעם לעהרער, אַ רוסישען שוין, נישט חלילה קײן יודישען, פּע! נאָר טאַקי אַ גוי ממש, וואָרום גראַמאַטיקע, פערשטעהט איהר מיך, אין

ערשטען קלאַס אַריין — דאָס איז דאָך האַרבער פון חריין, אַ קלייניגקייט — גראַמאַטיקע! בוקווע יאַטי! מילא איך זאָל אייך דערצעהלען פונ׳ם לעהרער, וואָס גאָט האָט אונז צוגעשיקט, איז גאָר אַ בזיון אויסצוזאָגען. מיר האָבען געהאַט פון איהם אָבגעשניטענע יאָהר. ער האָט אונז אַלעמען געמאַכט מיט דער בלאָטע גלייך, געלאַכט און געשפּעט פון אונז אין די אויגען; למשל, ער האָט, ברענען זאָל ער, קיין אַנדער זאַך איהם ניט געקענט אויסקראַצען בשעת לערנען מיט איהם גראַמאַטיקע ווי: קנאָבעל: „טשאַסנאָק, טשאַסנאָקאַ, טשאַסנאָקו, טשאַסנעקאָיו״ — דער רוח זאָל איהם נעהמען! ווען ניט „זי״, וואָלט איך איהם אָנגענומען פאַר׳ן גאָרגעל און וואָלט איהם אַרויסגעוואָרפען צו אַלדי שוואַרצע יאָהר מיט זיין שענער גראַמאַטיקע! ביי איהר איז אָבער אַלסדינג געווען כדאי. וואָס איז? ער וועט ויסען, וואו מע דאַרף שטעלען אַ „יאַטי״ און וואו ניט. מאָלט אייך, מע האָט איהם דעם ווינטער גענוג אָנגעמוטשעט, און ערשט אַרום שבועות האָט ער בעדאַרפט געהן צו דער שחיטה. געקומען נאָך שבועות איז ער געגאַנגען און געשטעלט זיך און געבראַכט צוטראָגען אַהיים שוין גישט קיין צוויי, נאָר אַ פיער מיט אַ פינף. אַ שמחה, אַ גדולה — מזל־טוב! ... שאַט, חאַפּט זיך נאָר ניט אַזוי מיט׳ן מזל־טוב; מע ווייסט נאָך נישט אַקוראַט, צי ער איז אַריין: דאָס וועט מען ערשט ויסען אַרום אַווגוסט. וואָס עפּים אַרום אַווגוסט, פאַרוואָס ניט באַלד? געהט פרעגט זיי! נאָר וואָס זאָל מען טהון? אַ יוד איז געוועהנט געוואָרען...

געקומען אַווגוסט, איך טהו אַ קוק — מיינע רוהט ניט: פונ׳ם דרעקטאָר צום ספּעקטאָר, פונ׳ם ספּעקטאָר צום דרעקטאָר. „וואָס לויפסטו היינט אַרום, זאָג איך צו איהר, ווי אַ פערסמטע מויז, זאָג איך, פון שמונין צו בונין?״ ...— „וואָס הייסט, זאָגט זי, וואָס איך לויף? ביסט ניט קיין היגער? דו ווייסט אפנים ניט, זאָגט זי, וואָס עס טהוט זיך אָב היינטיגע יאָהרען, זאָגט זי, אין די גימענאַזיעס מיט די פּריצענטען!״... כך הוה, וואָס לאָזט זיך אויס? ער איז דאָך טאַקי ניט אַריין! פאַרוואָס, חילט איהר ויסען? דערפאַר וואָס ניט קיין צוויי פינפען. ער זאָל געוועזען זאָגען זיי, האָבען צוויי פינפען, וואָלט ער אפשר, זאָגען זיי, אַריין. איהר הערט? — אפשר! געפעלט אייך דער „אפשר״? מילא וואָס איך האָב געהאַט פון איהר, דאָס בין איך אייך מוחל. אַ רחמנות איז נעבאַך געווען אויף איהם, אויפ׳ן קליינעם; ליעגט מיט׳ן פנים אין קישען און הערט ניט אויף צו וויינען, אַזוי לאַנג אַזוי ברייט, ביז מע האָט איהם

געמוזט נעהמען אַ נייעם לעהרער, טאַקי אַ סטודענט — דער גימענאַזיסט, און מע האָט איהם גענומען צוגרייטען שוין אין דער II-טער קלאַס אַריין, גאָר באופן אחר, וואָרום II-קלאַס איז ניט קיין שפּיעלעכיל: אַהינצוצו דאַרף מען שוין, אַחוץ מאַטעמאַטיקע און גראַמאַטיקע, אויך געאָגראַפיע, מיט טשיסטאָפּיסאַניע, מיט איך ווייס אַליין ניט וואָס, חאָטש אַז מע וויל צוריק, נאַט אייך דריי גראָשען; אַ שטיקעל מהרש"א איז אַ סך שווערער פון אַלע זייערע לערנעכטסען און אפשר שכל'דיגער אויך. נאָר וואָס זאָל מען טהון? אַ יוד איז געוועהנט געוואָרען...

בקיצור עס האָט זיך אָנגעהויבען אַ סדרה אוראָקען: אויפגעשטאַנען גאַנץ פריה — די אוראָקען, אָבגעדאַווענט און איבערגעביסען — די אוראָקען, אַ גאַנצען טאָג — אוראָקען, ביז שפּעט ביינאַכט הערט מען ווי ער טאַראַבאַנעט: „אימעניטעלני-דאַטעלני, סלאָזשיטעלנע — וויטשיטאַטעלנע" — עס גרילצט אַזש אין די אויערן! ווער עסען? וואָס שלאָפען? „גענומען נעבאַך אַ נפש, זאָג איך, און מע מוטשעט איהם אומזיסט-אומנישט! ס'איז, זאָג איך, אַ צער בעלי חיים, דאָס קינד, זאָג איך, וועט חלילה קראַנק ווערען!" „בייס זיך אָב, זאָגט זי, די צונג!" וואָס טויג אייך, ער איז אַוועקגעגאַנגען ווידער אַמאָל צו דער שחיטה און ער האָט געבראַכט צו טראָגען גאָלע פינפען! וואָס דען? יענער האָט אַ קאָפּ מע זאָל אויספאָהרען אַ אימפּעריע! און דערצו נאָך אַזאַ מתמיד, אַז טאָג ווי נאַכט נאָר געלערנט, און נאָר גע'חזר'ט! איז דאַכט זיך גוט? איאָ? געקומען צום שפּיץ, מע האָט אַרויסגעהאָנגען אין דער גימענאַזיע די נעמען פון אַלע צוגענומענע קינדער אויף דער וואַנד, מע טהוט אַ קוק — נישטאָ מיינער! אַ געוואַלד, אַ געשריי: סטייטש, אַזאַ רציחה! גאָלע פינפען!!! אָט וועט זי געהן, אָט וועט זי לויפען, אָט וועט זי זיי אַזוי און אַזוי!... בקיצור, זי איז געגאַנגען און געלאָפען און האָט זיי אַזוי און אַזוי — אַזוי לאַנג, ביז מע האָט זי געבעטען, זי זאָל אויפהערען דולען אַ קאָפּ, דאָס הייסט, מע האָט זי פשוט, צווישען אונז רעדענדיג, מחילה דורכגעטריבען. יאָ! — און אַז מע האָט זי דורכגעטריבען, איז זי ערשט דעמאָלט אַריינגעפאַלען אין שטוב אַריין מיט אַ געוואַלד עד לב השמים: „סטייטש, זאָגט זי, וואָס פאַר אַ פאָטער ביסטו? דו זאָלסט זיין, זאָגט זי, אַ געטרייער פאָטער, אַ וואַרימער, אַזוי ווי אַנדערע פאָטערס, וואָלסטו אויך געפונען זכות אבות, אַזוי ווי אַנדערע: צום דירעקטאָר, פּראָטעקציעס, קענטשאַפט, דאָס, יענץ!"... געפעלט אייך איין איינפאַל פון אַ יודינע? „קאַרג

אפנים, זאָג איך, וואָס איך טראָג אויפ'ן קאָפּ די זמנים מיט די ירידים מיט די קוויטלעך מיט די וועקסלען מיט די פּראָטעסטען מיט די איבעריגע צרות? צי דו ווילסט אפשר, זאָג איך, איך זאָל זײַן אײַן אָנזעצער איבער דײַן גימענאַזיע מיט דײַנע קלאַסען, וואָס ליגען מיר שוין, זאָג איך, אַט אַדאָ!" מײַנט איהר דאָך, אַז זי הערט וואָס מע רעדט צו איהר? ווער, וואָס? זי טהוט זיך איהרס: זי זיגעט און פײַלט און עסט און טאָטשעט ווי אַ וואָרים טאָג ווי נאַכט! „דאָס ווײַב, זאָגט זי, זאָל בײַ דיר זײַן אַ ווײַב און דאָס קינד אַ קינד; איך זאָל, זאָגט זי, האָבען בײַ דיר האָטש אַ שטיקעל „ווערדע", האָטש אויף אַט אַזוי פּיעל". — „וואָס זשע, זאָג איך, וואָלט געווען?" — „וואָלסטו, זאָגט זי, בײַ מיר דעמאָלט געלעגען נײַען אײלען אין דער ערד, איך וואָלט דיך, זאָגט זי, בעגראָבען דרײַ מאָל אַ טאָג, אַזוי אַז דו וואָלסט בײַ מיר, זאָגט זי, קײַן תחית המתים ניט אויפגעשטאַנען!..." געפעלט אײַך אַזאַ ברוך הבא? דאָס איז גלאַט אַזוי זיך, ווי זאָגט ער: גענומען אָבגעבאָדען אַ מאַן מיט אײַן עמער וואַסער, פון דרך שלום וועגען. מ'פערשמעהט זיך פון זיך זעלבער, אַז איך פון מײַן זײַט שווײַג אויך נישט, ווארום מע איז דאָך, ווי זאָגט איהר, נישט מעהר ווי אַ מענש, און איטליכער מענש האָט דאָך אַ גאַל... שטאַרק מקנא זײַן בעדאַרפט איהר מיר נישט, און אויסגעפיהרט האָט מסתמא „זי", ניט איך, ווארום אַז „זי" וויל, איז עפּיס אַ תירוץ?

על כפנים, וואָס זאָל איך אײַך דערצעהלען? איך האָב גענומען זוכען זכות=אבות, קענטשאַפט, דאָס, יענץ; איך האָב מיר געשוואַרצט דאָס פּנים; געליטען בזיונות, ווארום יעדער פרעגט אַ קשיא און איז גערעכט. איהר זענט קײַן עין הרע, זאָגען זיי, רב אהרן אַ יוד אַ בעל=הבית און האָט אײַן שטיקעל בן יחיד, וועלכער גוטער יאָהר טראָגט אײַך, איהר זאָלט זיך מיט איהם שטופּען, וואו מע דאַרף ניט?..." נו, געה דערצעהל זיי מעשיות, אַז איך האָב מײַן אײגענעם אַ ווײַב ביז הונדערט און צוואַנציג יאָהר, וואָס האָט זיך אַרײַנגענומען אַ משוגעת אין קאָפּ אַרײַן: גימענאַזיע און גי—מע—נאַ—זיע! וואָס טויג אײַך, איך בין, ווי איהר זעהט מיך אָטאָ, אַלײַן אויך ניט פון די גרויסע שלימזלניקעס, איך האָב מיר מיט גאָטס הילף אויסגעטראָטען אַ שטיקעל וועג, גלײַך אַהין וואו מע בעדאַרף, און האָב מיך דערשלאָגען צום אדון בפקדך אין קאַבינעט אַרײַן, יאָ! און האָב מיך אַוועקגעזעצט מיט איהם אײַנטענה'ן, אַזוי און אַזוי, איך קען ברוך השם רעדען מיט

אַ פּריץ, אַז איך וויל; די צונג פּיקען בעדאַרף מען מיר ניט. „טשטאָ וואַס אוגאָדנאָ?" פרעגט ער מיך און בעט מיך זיצען. זאָג איך איהם שטיל אויפ'ן אויער: „אדוני פּריץ, זאָג איך, מי, זאָך איך, ליודי ניע באָגאַטעיע, נאָ או נאַס, זאָג איך, יעסט מאַלענקע סאָסטאָיאַניע אי אָדין האַראָשעיי, זאַמעטשאַטעלנע מאַלטשיק, קאַטאָרי, זאָג איך, חאָטשעט אוטשיטסאַ, אי יאַ, זאָג איך, חאָטשו; נאָ מאָיאַ זשענאַ אָטשען חאָטשעט!..." מאַכט ער צו מיר נאָך אַמאָל: „טשטאָ וואַס אוגאָדנאָ?" זאָג איך צו איהם נאָך אַמאָל און רוק מיך צו צו איהם נאָך נעהנטער: „פּריצוניו, זאָג איך, מי, זאָג איך, ליודי ניע באָגאַטעיע, נאָ או נאַס, זאָג איך, יעסט, זאָג איך, מאַלענקע סאָסטאָיאַניע אי אָדין האַראָשעיי, זאַמעטשאַטעלנע מאַלטשיק, קאַטאָרי, זאָג איך, חאָטשעט אוטשיטסאַ; אי יאַ, זאָג איך, חאָטשו; נאָ מאָיאַ זשענאַ, זאָג איך, אָטשען חאָטשעט!..." און קוועטש איהם דעם „אָטשען", ער זאָל מיך פערשטעהן... איז דאָך עס אָבער אַ גויעשער קאָפּ, שטויסט ער זיך ניט, וואָס איך מיין, און מאַכט צו מיר שוין מיט כעס: „טאַק טשטאָ זשע וואַס אוגאָדנאָ?!" געה איך און לעג אַריין די האַנד אין קעשענע פּאַוואָלינקע און נעהם אַרויס פּאַוואָלינקע און מאַך צו איהם פּאַוואָלינקע: „איזוויניטיע! מי, זאָג איך, ליודי ניע באָגאַטעיע, נאָ או נאַס, זאָג איך, יעסט מאַלענקאָיע, זאָג איך, סאָסטאָיאַניע אי אָדין האַראָשעיי, זאַמעטשאַטעלנע מאַלטשיק, קאַטאָרי, זאָג איך, חאָטשעט אוטשיטסאַ; אי יאַ, זאָג איך, חאָטשו; נאָ מאָיאַ זשענאַ, זאָג איך, אָטשען חאָטשעט!..." און נעהם און רוק איהם אַריין און קוועטש איהם די האַנד... בקצור — יאָ! ער האָט פערשטאַנען, וואָס איך מיין, און געהט און נעהמט אַרויס אַ ביכעלע און פרעגט מיך אוים ווי אַזוי איך הייס, און ווי אַזוי הייסט דער זוהן מיינער, און אין וואָסער קלאַס וויל איך, ער זאָל אַריין?... קלער איך מיר: „אָט אַזוי זשע רעד!" און איך מאַך איהם קלאָר, אַז הייסען הייס איך קאַץ, אַהרן קאַץ, און מיינער הייסט משה, מאָשקע הייסט עס, און אַריין, וויל איך, זאָל ער אין IIIקלאַס. רופט ער זיך אָן צו מיר: ווי באַלד אַז איך הייס קאַץ און מיין זוהן הייסט משה, מאָשקע הייסט עס, און וויל אַריין אין III קלאַס, זאָל איך איהם ברענגען, זאָגט ער, צו פיהרען אין יאַנואַר, וועט ער דעמאָלט געווים אַריין. איהר פערשטעהט? שוין גאָר אַנדערע דבורים! אַפּנים אַז מע שמירט, פאָהרט מען?... דער חסרון איז נאָר וואָס ניט באַלד. נאָר וואָס זאָל מען טהון? מע הייסט וואַרטען, דאַרף מען וואַרטען. אַ יוד איז געוועהנט געוואָרען...

געקומען יאנואר — ווידער אמאל א טארעראם, א לויפעניש אהין — אהער, היינט—מארגען דארף זיין איין אסיפה, א סאוועט הייסט דאס, עס זעלען זיך צונויפקלויבען דארטען דער דירעקטאר מיט'ן ספעקטאר מיט אלע לעהרערס פון דער גימענאזיע, און ערשט נאך דער אסיפה, נאכ'ן סאוועט הייסט דאס, וועט מען וויסען, צי ער איז אריין צי ניין. געקומען צו דער רעכטער ארבייט — מיינע איז ניטא אין דער היים; ניטא קיין ווארמעם; ניטא קיין סאמאוואר, ניטא גארניטט. זי איז אין גימענאזיע איז זי; דאס הייסט ניט אין גימענאזיע, נאר ביי דער גימענאזיע; דרעהט זיך ארום אין דרויסען אויפ'ן פראסט פון גאנץ פריה אן און ווארט, ביז מע וועט זיך צוגעהן פון דער אסיפה, פונ'ם סאוועט הייסט דאס... דער פראסט ברענט, א זאווערוכע, ס'קעהרט די וועלט — און זי דרעהט זיך ארום אין דרויסען ביי דער גימענאזיע און ווארט. א יודינע בלייבט א יודינע. דאכט מיר, דו ווייסט גאנץ גוט, אז וויבאלד מע זאגט צו, איז מסתמא היילינ, ובפרט... איהר פערשטעהט? נאר געהט רעדט מיט א יודינע! בקיצור, זי ווארט א שעה, זי ווארט צוויי, זי ווארט דריי, זי ווארט פיער; אלע קינדער זענען זיך שוין לאנג צוגאנגען אהיים פון דער גימענאזיע, און זי ווארט נאך, וואס טויג אייך, זי האט אבער אזוי לאנג געווארט, ביז זי האט זיך פארט דערווארט: עס עפענט זיך די טיר און עס געהט ארויס פון דארטען איינער פון די לעהרערס. שפרינגט זי צו צום לעהרער און טהוט איהם א חאפ, צי ווייסט ער ניט מיט וואס האט זיך אויסגעלאזט די אסיפה, דער סאוועט, הייסט דאס? זאגט ער: פארוואס זאל ער ניט וויסען? מע האט, זאגט ער צוגענומען ארום און ארום פינף און צוואנציג קינדער, דריי און צוואנציג קריסטליכע און צוויי יודישע. פרעגט זי: וועמען? זאגט ער: איינעם א שעפסעלזאהן און איינעם קאץ. דערהערט דעם נאמען קאץ, מיינע — פייל אויסען בויגען, פאלט אריין אין שטוב אריין מיט א גדולה: „מזל טוב! איך דאנק דיר, רבונו של עולם! איך דאנק דיר! — צוגענומען! צוגענומען!"... און בשעת מעשה שטעהען איהר טרעהרען אין די אויגען. מיר, פערשטעהט זיך, טהוט אודאי אויך הנאה די מעשה, נאר געהן טאנצען בין איך ניט מחויב, דערויף בין איך דאך עפים א מאנסביל, ניט קיין נקבה... „איך זעה ארוים, מאכט זי צו מיר, אז ביי דיר איז דאס ווינציג וואס אנגעלעגט?" „פון וואנען, זאג איך, לערנסט דו דיר אזוי דעם פשט?" „אזוי, זאגט זי, ווארום דו ביסט א קאלטער מלאך; דו זאלסט, זאגט זי, וויסען ווי אזוי דאס קינד נעבאך צאפעלט, וואלסטו אזוי ניט גע-

זעסען ; דו וואָלסט שוין לאַנג , זאָגט זי , געלאָפען איהם בעשטעלען אַ מונדירל , זאָגט זי , און אַ היטעלע , און אַ רעגנצעלע , זאָגט זי , און מאַ= כען , זאָגט זי , אַ סעודה פאַר גוטע פריינד". „וואָס עפּיס פּלוצים אַ סעודה אין מיטען דרינען , זאָג איך , ס'איז אַ בר=מצוה ? ציּ אַ קנס=מאָל ?" אַזוי מאַך איך צו איהר גאַנץ רוהיג , וואָרום איך בין דאָך עפּיס אַ מאַנ= סביל , ניט קיין נקבה . . . ווערט זי ברוגז און הערט גאָר אויף צו רעדען , און אַ ווייב אַז זי הערט אויף צו רעדען , איז דאָך טויזענד מאָל ערגער ווי געשאָלטען . וואָרום אַז זי שעלט , הערט מען חאָטש אַ קול פון אַ מענטשען , און אַזוי . . . גיעה , רעד צו דער וואַנד ! . . . בקיצור , וואָס זאָלט איהר דאָ קלערען ? מסתמא האָט „זי" אויסגעפיהרט , ניט איך , וואָרום אַז „זי" וויל , איז עפּעס אַ תירוץ ?

על כל פנים מע האָט געמאַכט אַ סעודה ; מע האָט צונויפגערופען פריינד און גוטע פריינד , און מיינעם האָט מען אָנגעטהון פון קאָפּ ביז די פיס , אַ מונדיר זעהר אַ שענעם מיט ווייסע קנעפּלעך , אַ היטעלע און פון פאָרענט אַ צאַצקע — אַ גובערנאַטאָר ! . . . אָן איהם האָט מען באמת געהאַט אַ מצוה נעבאַך , באמת אַריינגעזעצט אַ נייע נשמה , ממש מחיה געווען , ער האָט געשיינט , זאָג איך אייך , ווי די זון אום תמוז ! דער עולם האָט געטרונקען לחיים , געווינשעוועט : „ער זאָל לערנען געזונדערהייד די גימענאַזיע , און זאָל געהן און געהן פון דאָרטען געזונדערהייד ווייטער און ווייטער אין אוניווערסיטעט אַריין" . . . „עט , זאָג איך , דאָס איז דוקא ניט אַזוי נויטיג ; מע וועט זיך בעגעהן , זאָג איך , אָהן דעם אויך . לאָז ער מיר נאָר דורכגעהן די אַכט קלאַסען גימענאַזיע , זאָג איך , מאַך איך איהם החתונה אם ירצה השם , מיט גאָטס הילף" . . . רופט זיך אָן מיינע מיט אַ שמייכעלע און קוקט בשעת מעשה אויף מיר מיט אויגען : „זאָגט איהם , אַז ער האָט , זאָגט זי , מחילה אַ גרויסען טעות : ער געהט נאָך , זאָגט זי מיט'ן אַלטען שניט" . . . „זאָגט איהר , אַז איך זאָל , זאָג איך , האָבען די ברכות , וואָס דער אַלטער שניט איז , זאָג איך , געווען בעסער פונ'ם נייעם שניט" . . . זאָגט זי : „זאָגט איהם , אַז ער איז , לאָז ער מיר מוחל זיין" . . . „ווערט צווישען עולם אַ געלעכטער : „אוי , זאָגען זיי , רב אהרן , האָט איהר אַ ווייב קיין עין הרע ! אַ קאָזאַק , ניט קיין ווייב" . . . בתוך כך האָט דער עולם גענומען צו גלעזליך וויין ; גוט אַ לעק געטהון , איז מען געוואָרען , ווי זאָגט ער , „לעבעדיג" , און מע האָט געחאַפּט אַ רקוד'ל גאָר אויף איין אַנדער אופן ; מע האָט אונז גע= נומען ביידען אין קאָהן אַריין , און דעם קליינעם אויך אין מיטען , און

מע האָט „געהעפּעט“ גאָר קיין מעשה ניט, טאַקע ביז'ן ווייסן טאָג אַריין. אין דער פריה זענען מיר אַוועק מיט איהם אַהינצוצו. געקומען אַהינצוצו, איז נאָך מסתמא פריה, צוגעשלאָסען טיר און טויער, ניטאָ, ווי זאָגט ער, קיין משוגענער הונד אין דער ווייבערשער שוהל. אָנגעשטאַנען זיך אין דרויסען און גוט אָנגעפרוירען זיך אויפ'ן פראָסט, האָבען מיר זיך פשוט מחיה געווען, אַז מע האָט אונז געעפענט די טיר און מע האָט אונז ברוך השם אַריינגעלאָזט אינווייניג. גיך האָבען אָנגעהויבען צונויפקומען זיך די חברה קליינוואַרג מיט די רענצליך אויף די פּלייצעס; ס'איז געוואָרען אַ ליאַרים, אַ טומעל, אַ גערעדעריי, מיט אַ לאַכעריי, מיט אַ לויפעריי, מיט אַ הו-האַ, אַ יריד! ווייסע חברה'ניקעס זענען געשפּרונגען איבער קעפּ, מכבד געווען זיך איינס דאָס אַנדערע מיט אַ זעץ, מיט אַ שטופּ, מיט אַ שנאָל. קוקענדיג אויף די דאָזיגע בנים'לעך מיט די רויטע בעקלעך, מיט די פריילעכע לאַכענדיגע עינימ'לעך, האָב איך מיך דערמאָהנט להבדיל אָן אונזער אַמאָליגען פינסטערען איינגען וויסטען חדר פון די אַמאָליגע-אַמאָליגע יאָהרען, און האָב אַרויסגעזעהן, אַז אַפּנים „זי“ איז טאַקע גערעכט; דאַכט זיך אַ נקבה, נאָר אַ מאַנסבילשער קאָפּ אויף איהר!... און אַזוי ווי איך טראַכט מיר אַזוי, קומט צו צו אונז עפּים איינער מיט גאָלדענע קנעפּ, אַ לעהרער ווייזט אויס, און מיט אַ בויגען פּאַפּיר אין די הענד און טהוט מיך אַ פרעג: וואָס דאַרף איך? ווייז איך איהם אויף מיינעם, אַז דאָס האָב איך איהם געבראַכט צו פיהרען אין הדר, אין גימנאַזיע הייסט דאָס. פרעגט ער מיך: אין וועלכע קלאַס? זאָג איך, אין III-טע; ערשט ניט לאַנג, זאָג איך, צוגענומען. פרעגט ער מיך: ווי אַזוי איז דער נאָמען זיינער? זאָג איך: קאַץ, משה קאַץ, דאָס הייסט מאָשקע קאַץ. זאָגט ער: „מאָשקע קאַץ? מאָשקע קאַץ איז ביי איהם ניטאָ אין III קלאַס; פאַרהאַן, זאָגט ער, ביי איהם אַ קאַץ, אָבער נישט קיין מאָשקע, נאָר מאָרדוך, מ אָ ר ד ו ך ק אַ ץ“... זאָג איך: „קאַקאָי מאָרדוך? מאָשקע, אַ ניע מאָרדוך!“ מאַכט ער צו מיר: „מאָרדוך“ און טיטשעט מיר דאָס פּאַפּיר אין פּנים אַריין. איך איהם: מאָשקע, און ער מיר: מאָרדוך! בקיצור מאָשקע-מאָרדוך, מאָרדוך-מאָשקע, מיר האָבען זיך אַזוי לאַנג געמאָשקעט און געמאָרדוכט, ביז מיר זענען געוואָהרע געוואָרען אַ שענע מעשה: וואָס האָט געזאָלט זיין מיינער, איז געווען יענעם. איהר פערשטעהט אַ חתונה! טעות נוי מותר... מע האָט טאַקע צוגענומען איינעם אַ קאַץ, — יאָ!... נאָר על פי טעות איין אַנדערן, נישט אונזערן;

פאַרהאַן, פערשטעהסט איהר מיך, צוויי קעץ ביי אונז אין שטאָדט!...
וואָס זאָגט איהר אויף אַזאַ שלאַק? איך האָב אויסגעבעט אַ בעט, און
יענער וועט האָבען הנאה! ניין, איהר זאָלט וויסען, ווער דער „יענער״
איז, אָט דעם קאַץ מיין איך! אַ גאָרנישט מיט אַ נישט; אַ בעל־מלאכה,
דאַכט, זיך איין אייגבינדער אָדער אַ שפּאַלירניק, אפילו אַזוי אַ גאַנץ
שטיל מענטשעל, נאָר ווער קען איהם? ווער ווייס איהם? אַ קבצן! איז
זיין בן — יאָ, און מיינער — ניט! קאָן נישט צוזעצט ווערען די גאַל!
זאָגט שוין איהר אַליין! איהר האָט בעדאַרפט זעהן דאָס צער בעלי חיים
פון מיינעם, בשעת מע האָט איהם געהייסען מחילה אַראָבנעהמען די
צאַצקע פונ׳ם היטעל! „פּאַן יוש ניע אַססעסאָר״—האָט דאָס געהייסען...
אַ כלה צום בעדעקענס בעדאַרף געוויס אַזוי פיעל טרעהרען נישט פער־
גיסען, וויפיעל מיינער האָט יענעם טאָג אויסגעגאָסען; וואָס איך האָב
איהם ניט געבעטען — ניט מיט גוטען, ניט מיט בייזען. „זעהסטו,
זאָג איך צו איהר, וואָס דו האָסט אָנגעאַרבייט פאַר אַ חתונה? האָב
איך דיר, זאָג איך, ניט געזאָגט, אַז דיין גימנאַזיע איז פאַר איהם אַ
אַ שחיטה? גאָט זאָל העלפען, זאָג איך, עס זאָל אונז חאָטש, זאָג
איך, אָבלויפען גלאַט, ער זאָל דאָס חלילה, זאָג איך, ניט אויסקריינ־
קען...״ — „לאָזען מיינע שונאים, זאָגט זי, קריינקען, אַז זיי הילען;
מיין קינד, זאָגט זי, מוז אַריין אין גימנאַזיע! איז ער ניט אַריין,
זאָגט זי, איצטער, וועט ער אַריין, אם ירצה השם, איבער
איאָהר; איז ער ניט אַריין, זאָגט זי, דאָ, וועט ער אַריין אין איין
אַנדער שטאָדט, — אַריין מוז ער, סיידען, זאָגט זי, איך וועל
חלילה צומאַכען איין אויג, און די ערד וועט מיך צודעקען!״ — איהר
האָרכט דבורים? און ווער, מיינט איהר, האָט אויסגעפיהרט: איך צי
זי? לאָמיר זיך ניט נאַרען — אַז „זי״ וויל, איז עפּיס אַ תירוץ?

על כל פנים, איך וועל אייך שוין קיין סך ניט מאריך זיין, איך
האָב מיך דאָס אַ ביסעל אָנגעהעצקעט מיט איהם, אויסגעוועזען מיט איהם
וואו די וועלט האָט איין עק, וואו ערגיץ אַ שטאָדט, וואו ערגיץ אַ גי־
מנאַזיע, דאָרט זענען מיר געוועזען, זיך געשטעלט, געהאַלטען, און דוקא
אויסגעהאַלטען און דוקא גוט אויסגעהאַלטען, און דוקא ניט אַריין. פאַר־
וואָס? אַלץ איבער די פּריצענטען! איהר מעגט מיר גלויבען, איך האָב
מיך, הערט איהר, דעמאָלט אַליין אָנגעקוקט ווי אַ משוגענעם: „שוטה!
וואָס? וואָס איז דאָס פליהען וואָס דו פליהסט אַרום פון איין שטאָדט

אין דער אַנדערער? צו וועלכע גוטע יאָהר בעדאַרפסטו דאָס האָבען? נו, און אַז ער וועט שוין אַריין, וואָס וועט דעמאָלט זיין?" ניין, זאָגט אייך וואָס איהר ווילט, — נצחון איז אַ גרויסע זאַך! ס'איז שוין ביי מיר אַליין אַריין אין אַ מין עקשנות, פערשטעהט איהר מיך, און דער אויבערשטער האָט רחמנות געהאַט און האָט מיר צוגעשיקט אין פוילען אַ גימנאַזיע אַזעלכע, אַ „קאָמערטשעסקע", וואָס אַהינצוצו נעהמט מען צו אויף איטליכען קריסט להבדיל איינעם אַ יודען, סע מאַכט אויס אַזוי גרויס ווי פופציג פּריצענט הייסט עס, נאָר וואָס דען? יעדער יוד, וואָס וויל, אַז זיין קינד זאָל אַריין, מוז ער קומען צו געהן מיט זיין קריסט, איז אויב ער האַלט אויס, דער קריסט הייסט דאָס, און מע טראָגט אַריין פאַר איהם די קלינגערס, איז דעמאָלט פאַרהאַן אַ שטיקעל האָפענונג... אָנשטאָט איין פּעקעל האָט מען דעמאָלט אויף זיך, הייסט דאָס, צוויי. איהר פערשטעהט? גענוג סע טריקענט מיר דער מח אויף מיינעם, בעדאַרף מיר נאָך דאַרען דער קאָפּ אויף יענעמס, וואָרום טאָמער האַלט ניט אויס חלילה עשו, איז דעמאָלט יעקב אין דער ערד... נו כך הוה, איידער איך האָב געקריגען דעם קריסט, איינעם אַ שוסטער, חאַליאַווא הייסט ער, איז מיר אָנגעקומען מיט גרינגע ווערים; צום סוף, ס'איז געקומען צו דער רעכטער שפּיעל, מיינט איהר, אַז מיין שוסטער איז ניט אַריין אין דער אדמה אַזוי ווי קורח? און דוקא אויף „זאַקאָן באָזשע"! וואָס טויג אייך, מיינער האָט זיך געמוטשעט בכבודו ובעצמו אַוועקזעצען מיט איהם חזר'ן „זאַקאָן באָזשע"... אַי די קשיא: ווי קומט מיינער צו „זאַקאָן באָזשע"? דאָס זאָלט איהר ניט פרעגען, וואָרום ער קאָן אַלסדינג און ווייסט אַלסדינג און פערשטעהט אַלסדינג, — אַז מע שמועסט, אַז ער יכולט, איז דאָך ניט שייך צו זאָגען! בקיצור, גאָט האָט געהאָלפען די גוטע שעה די גליקליכע, זיי זענען ביידע אַריין. זענט איהר שוין פאַרטיג? געקומען צום אַריינשרייבען אין די ביכער אַריין, אַרויסנעהמען אַ קוויטאַנציע, מיין קריסט איז נישטאָ! וואָס איז די מעשה? ער וויל ניט, דער ערל, אַז זיין זוהן זאָל זיך געפינען צווישען אַזוי פיעל יהודים, חאָטש נעהם געב איהם אַ קריינק! ער זאָגט: צו וואָס נוצט עס איהם, אַז אַלע טירען זענען פאַר איהם סיי ווי סיי אָפען, און ער קאָן אַריין וואוהין ער וויל? און געהט זאָגט איהם אפשר, אַז ער איז אומגערעכט? „וואָס זשע, זאָג איך, ווילסטו, פּאַני חאַליאַווא?" זאָגט ער: „גאָרנישט". בקיצור אַהין, אַהער, מענטשען, גוטע ברידער, מע האָט זיך אַריינגעלעגט, מע איז אַוועק מיט איהם אין אַ טראַקטיר, געמאַכט

א כוסה איינע און צוויי און דריי — איידער כ'האב דערלעבט זעהן דאס גוטע קוויטעל, אז ער איז אריין, זענען מיר די אויגען ארויסגעקראכען, און דאנקען השם יתברך, כ'האב געמאכט א ברכה ברוך שפטרני.

געקומען אהיים — א נייע צרה! וואס איז שוין ווייטער? מיינע האט זיך איבערגעלעגט און בעטראכט: סטייטש, איינאונאיינציגער, איין אויג אין קאפ, וועט ער זיין דארטען און מיר — דא? „וואס זשע, זאג איך, ווילסטו למשל?" זאגט זי צו מיר: „וואס זאל איך וועלען?" „דו ווייסט ניט, וואס איך וויל? איך וויל, זאגט זי, זיין מיט איהם". — „נו, און די שטוב, זאג איך, וואס וועט זיין מיט דער שטוב?" — „די שטוב, זאגט זי, איז א שטוב"... האט איהר עפיס צו איהר? וואס טויג אייך, זי האט זיך אויפגעזעצט און איז אוועקגעפאהרען מיט איהם אהינצוצו, און איך בין געבליבען איינער אליין איבער דער גאנצער שטוב. מאלט אייך א שטוב, אזא יאהר אויף מיינע שונאים! דאס לעבען איז געווארען אוים לעבען, דאס געשעפט איז געווארען אוים געשעפט, אלסדינג איז געגאנגען ארצה, און מיר האבען געהאלטען אין איין שרייבען בריוולעך; איך שרייב צו איהר, זי שרייבט מיר אפעט; בריוולעך אהער: שלום לזוגתי היקרה... שלום לבעלי היקר... „אין גאטעס ווילען, שרייב איך איהר, וואס וועט זיין דער תכלית? מע איז דאך ניט מעהר ווי א מענש! אהן א בעל-הבית'טע, אימשטיינסגעזאגט"... בקצור עס האט מיר געהאלפען ווי דער פאראיאהריגער שניי: אויסגעפיהרט מסתמא האט „זי", ניט איך, ווארום לאמיר זיך קארשט ניט נארען: אז „זי" וויל, איז עפיס א תירוץ?

על כפנים איך ענדיג אייך שוין די מעשה. איך האב מיך צוּבראכען, צולאמעט, געמאכט א תל פונ'ם געשעפט, אויסגעפערקויפט. בדיל הדל געווארען, און האב מיך איבערגעפעקעלט מחילה אהין צו זיי. געקומען אהין צו זיי, אנגעהויבען ארומקוקען זיך, וואו בין איך אין דער וועלט, שמעקען, אויסשמעקען, קוים מיט צרות איך האב מיך ארויפגעשלאגען אויף א שטיקעל דרך, געמאכט א שטיקעל שותפות מיט איינעם א סוחר, אפילו אזוי א גאנץ לייטישער מענש — יא!... א פיינער בעל-הבית און א שטיקעל גבאי אין שוהל, נאר אין תוך אריין א דרעהער, א שווינדלער, א קעשענע-גנב, — מיך שיער אומגליקליך געמאכט! פערשטעהט איהר שוין מסתמא, ווי דער קאפ איז מיר דעמאלט געווען אין דעו ערד? דערווייל, איך קום צו געהן איינמאל אהיים מיינער געהט מיר אקעגען עפים מאדנע, רויטליך אופ'ן פנים און אהן

אַ צאַצקע אויפ'ן היטעל. מאַך איך צו איהם: „הער נאָר, משה'ל, וואו איז ערגיץ די צאַצקע דיינע?" מאַכט ער צו מיר: וואָסער צאַצקע?... זאָג איך: „דאָס קנעפּעל". זאָגט ער: — וואָסער קנעפּעל?... זאָג איך: „דאָס קנעפּעל וואָס אויפ'ן היטעל; ערשט אויף יום־טוב געקויפט אַ ניי היטעל מיט אַ נייער צאַצקע!"... ווערט ער נאָך רויטער ווי פריהער און מאַכט צו מיר: — אַראָבגענומען... זאָג איך: „וואָס הייסט אַראָבגענומען?" זאָגט ער: — איך בין פריי... זאָג איך: „וואָס הייסט דו ביסט פריי?" זאָגט ער: — מיר זענען אַלע פריי... זאָג איך: „וואָס הייסט איהר זענט אַלע פריי?" זאָגט ער: — מיר געהען שוין ניט... זאָג איך: „וואָס הייסט איהר געהט שוין ניט?" זאָגט ער: — מיר האָבען געמאַכט יד־אחת מיר זאָלען ניט געהן... זאָג איך: „וואָס הייסט איהר האָט געמאַכט יד־אחת? וואָס פאַר מאַכערס? וואָס פאַר יד־אחת'ניקעס? אַ גדולה אויף דער באַבע, זאָג איך, דערויף האָב איך מיך טאַקי אויסגעבראַכט, מפקיר געווען פון דיינעטוועגען דו זאָלסט נאָכדעם קאָנען מאַכען יד־אחת?! אַז אָך און וועה, זאָג איך, צו דיר און צו מיר און צו אונז אַלעמען! גאָט זאָל געבען, זאָג איך, עס זאָל זיך חאָטש ניט אויסלאָזען צו יודישע קעפּ, וואָרום אומעטום, זאָג איך, איז דאָך דער יוד דאָס כפרה־היהנדעל!"... אַזוי מאַך איך צו איהם און הויב אָן פייערן, זאָגען מוסר, ווי געוויינטליך אַ פאָטער רעדט מיט אַ קינד. איז דאָך אָבער פאַרהאַן אַ ווייב, זאָל מאריך ימים זיין, קומט זי צו לויפען און לעגט מיר אַוועק אַ מענה־לשון, אַזוי און אַזוי, אַז איך בין שוין גאָר אויסגעוועבט געוואָרען, אַז איך הויב ניט אָן צו וויסען, זאָגט זי, וואָס אויף דער וועלט טהוט זיך, אַז עס איז היינט געוואָרען, זאָגט זי, איין אַנדער וועלט גאָר, אַ קלוגע וועלט, אַ פרייע וועלט, אַ וועלט, זאָגט זי, פון אַלע גלייך, אוים אָרים אוים רייך, אוים האַרעלע קנעבּטעלע, אוים שעפּעלע שערעלע, אוים הינטעלע האַוקעלע, אוים קעצעלע דראַפּעלע, אוים מייזעלע ביסעלע"... — „טע־טע־טע, זאָג איך, פון וואַנען האָט זיך גענומען צו דיר אַזאַ מאָדנע שפּראַך? עפּיס אַ ניי לשון, זאָג איך, נייע ווערטער; אפשר וואָלסטו שוין, זאָג איך, אין איין וועגס אַרויסגעלאָזט די היהנער, זאָג איך, פון דער שטייג, קיש־קיש קורע גאַ סוואָבאָדע"?... ווערט זי אָנגעצונדען, גלייך ווי איך וואָלט אויף איהר אויסגעגאָסען צעהן עמער זודיג וואַסער — און נגנו — ווי „זיי" קאָנען... מילא מוז מען שוין אויסהערען די דרשה ביז'ן סוף. איז אָבער דער חסרון, וואָס ס'איז אָהן אַ סוף. „ווייסטו וואָס, זאָג איך, שאַ, זאָג

איך, אָבער לאָז זײַן גענוג, זאָג איך, און שלאָג מיך אין הארצען: חטאתי, זאָג איך, עויתי ופשעתי, זאָג איך, און אײַן עק, זאָג איך, אַבי לאָז זײַן שטיל!" וויל זי ניט הערען ניט זעהען. „ניין, זאָגט זי, זי וויל וויסען למאי און סטײַטש און געוואלד און בפירוש און אדרבה און וואָס הײַסט עס, און ווי געשיקט זיך עס, און נאָך אמאָל און נאָך אַמאָל און טאַקי נאָך אַמאָל דאָס אײַנגענע!" . . . .

. . . .

. . . .

איך בעט אײַך — ווער האָט דאָס אויסגעטראַכט א... ווײַב?

געשיכטע נומער דרייצעהן

פונ׳ם פריזיוו

— פון וואנען אין פאהר? — רופט זיך אן צו מיר א יוד א הויכער, א דארער, א בארדיגער, מיט א פלוסען היטעל; ער האט נאר-וואס אבגעדאווענט און לעגט צונויף דעם טלית און תפלין. —

פון וואנען איך פאהר? אז אך און וועה איז מיר, איך פאהר פונ׳ם פריזיוו פאהר איך. דאס איז מיינער טאקי א זוהן, אט דער יונגערמאן, וואס ליעגט אט דא אויסגעצויגען אויף דער באנק. דאס פאהר איך מיט איהם פון יעהופעץ פאהר איך, געוועזען ביי ארוואקאטען זיך אנ׳עצה האלטען, און אין איין וועגס ביי פראפעסארען הארכען, וואס וועלען זיי זאגען וואס? א פריזיוו האט מיר ג־ט צוגעשיקט, פיערמאל געשטאנען, און נאך ניט פארטיג, און דוקא א בן-יחיד, איינאונאיינציגער הייסט דאס, א ריינער, איין אמת׳ער, א כשר׳ער פערוויזראדניק... וואס קוקט איהר מיך אן וואס? ס׳איז אייך פריקרע? איהר מעגט דאס הארכען מעגט איהר עס.

די היסטאריע פון דער געשיכטע איז אזא מעשה: אליין בין איך א מעזערעטשער פון מעזערעטש; א נולד בין איך, האס הייסט א געבארענער, ווי מען זאגט, א מאזעבעוויקער, א נכתב, א צוגעשריבענער הייסט דאס, א וואראטיליווקער, דאס הייסט, אמאל בין איך, ניט היינט געדאכט, געזעסען אין וואראטיליווקע בין איך, נאר היינט זיץ איך אין מעזערעטש; ווער איך בין און ווי אזוי איך הייס — איז אייך קיין גרויסע נפקא-מינה, דאכט מיר; נאר מיין זוהנס נאמען

מוז איך אייך יאָ זאָגען, וואָרום ער געהער זיך אָן צום ענין, און שטאַרק! הייסען הייסט ער איציק, דאָס הייסט אברהם-יצחק, נאָר רופען רופט מען איהם אַלטער; אַזוי האָט זי איהם אַ נאָמען געגעבען, מיינע זאָל געזונד זיין, מחמת ער איז אַ ציטעריגער, איינאונאיינציגער איז ער, אַ בן-יחיד, דאָס הייסט, מיר האָבען געהאַט אַ חוץ איהם נאָך אַ יונגעל האָבען מיר געהאַט, אַ יונגערען פון איהם מיט אַ יאָהר אָדער אָנדערהאַלבען, איהם צו לענגערע יאָהר; ער האָט געהייסען אייזיק האָט ער געהייסען. בעדאַרף זיך טרעפען איין אומגליק, מיִן האָט איהם קינדוויי, אייזיקען הייסט דאָס, איבערגעלאָזט אייניגעם אַל.ן (איך בין, ניט היינט געדאַכט, דעמאָלט נאָך געוועזען אַ וואָראָטילויוקער בין איך נאָך געוועזען, דאָס הייסט איך בין געזעסען אין וואָראָטילויוקע); איז זיך מישב דאָס קינד, אייזיק הייסט דאָס, און קריכט צו גלייך אונטערן סאַמאָוואַר און גיסט אויס אויף זיך אַ זודיגען סאַמאָוואַר, ניט פאַר אייך געדאַכט און קאָכט זיך אָב, איהם צו לענגערע יאָהר, אויף טויט קאָכט ער זיך אָב! פון דעמאָלט אָן איז ער, איציק, אברהם-יצחק הייסט דאָס, געבליבען אַ בן-יחיד, און זי האָט איהם פערצויגען, מיינע זאָל געזונד זיין. געגעבען אַ נאָמען אַלטער.

וועט איהר דאָך פרעגען: ס'טייטש, אַ בן-יחיד, איינאונאיינציגער, וואָס געהער זיך אָן מיט איהם אַ פריזיוו, וואָס? הערסט, אָט דאָס איז דאָך דער גאַנצער פערדראָס! שאַ! אפשר מיינט איהר, חס ושלום, אַז ער איז אַ געזונדער יונג, ווי עס גיט זיך אויס אַמאָל אַ קינד, וואָס וואַקסט אין ראָסקאָש? האָט איהר אויך אַ טעות. איהר וועט פאַר איהם קיין צוויי גראָשען ניט געבען; אַ פערזועהעניש, אַ קראַנקער! שייך צו זאָגען אַ קראַנקער? קיין קראַנקער חלילה איז ער ניט, נאָר אַ געזונדער אודאי ניט. איין עבירה, ער שלאָפט איצטער, וויל איך איהם ניט וועקען; אָט וועט ער אויפשטעהן, וועט איהר זעהען אַ סנאַסט פון אַ מענשען, הויט און ביינער, לאַנג און שמאָל אַ פנים'על ווי אַ פייג, גרוגרות דרבי צדוק, און אַ וואוקס משטיינס געזאָגט, אויסגעצויגען ווי אַ לולב, איינגאַנצען געראָטען אין איהר, אין מיינער, זאָל געזונד זיין, אויך אַ הויכע און אַ מאָגערע, איין איידעלע הייסט דאָס... היינט פרעג איך אייך, בעדאַרף איך עפּעס אין זינען האָבען אַ פריזיוו, אַז דין און לאַנג איז ער, טויגען טויג ער ניט, און אַ „ווילגאָטע" האָט ער?

ס׳איז געקומען צום פריזיוו — ווער מיר „ווילגאטע״? וואס מיר „ווילגאטע״? עס הויבט זיך גארניט אן! וואס איז די מעשה? די מעשה איז א פשוט׳ע מעשה; דאס אנדערע יונגעל מיינס, אייזיק, דער וואס האט זיך קינדווייז, ניט פאר אייך געדאכט, אבגעקאכט מיט׳ן סאמאוואר, האט מען פערגעסען, אפנים, אויסשטרייכען פון די מעטריקעס. בין איך דאך אוועקגעלאפען צום קאזיאנעם רב, צום שוטה, מיט א גוואלד: „ס׳טייטש, גזלן, רוצח איינער, וואס האט איהר געהאט צו מיר? למאי האט איהר ניט אויסגעמעקט מיין אייזיקען למאי?״ פרעגט ער מיך, דער טפש: „ווער איז געווען דער אייזיק?״ „וואס הייסט, זאג איך, אייזיקען ווייסט איהר ניט? מיין זוהן אייזיק, דער וואס האט איבערגעקעהרט אויף זיך דעם סאמאוואר,״ זאג איך״. „וואסער סאמאוואר?״ מאכט ער. „גוט מארגען, זאג איך, איהר זענט א היגער? א גוטער קאפ אויף אייך! אויף אזא קאפ, זאג איך, איז גוט קנאקען ניס... ווער געדענקט ניט, זאג איך, די מעשה מיט מיין אייזיקען, וואס האט זיך אבגעקאכט מיט׳ן סאמאוואר? איך פערשטעה ניט, זאג איך, וואס זענט איהר דאס פאר א ראבי־נער ביי אונז אין שטעדטעל, אז קיין שאלות, זאג איך, פאסקידעט איהר ניט, דערויף איז פארהאן, זאג איך, א רב, זאל מאריך־ימים זיין; איז דאכט זיך א יושר, איהר זאלט חאטש אכטונג געבען, זאג איך, אויף די געשטארבענע זאלט איהר, אלא ניט — צו וואס בע־דארף מען אייך מיט אייער טאקסע?...״ צום סוף. הערט וואס ס׳לאזט זיך אויס. אומזיסט־אומניסט האב איך איהם אבגעזידעלט, דעם שענעם רב, ווארום די מעשה מיט׳ן סאמאוואר איז גאר געווען ניט דא אין מעזערעטש, ס׳איז גאר געווען בשעת מיר זענען, ניט הײנט געדאכט, גע׳גסען אין וואראטיליווקע. איהר פערשטעהט א מעשה? ס׳איז מיר גאר ארויסגעפלויגען פונ׳ם קאפ איז דאס מיר!

קיצור הדבר, וואס טויג אייך היסטאריעס — זאלען — מעשיות, ביז איך האב מיך א ריהר געטאן, פאפירען אהער, פאפירען אהין, האט מיין אברהם־יצחק, איציק הייסט דאס, וואס מען רופט איהם אלטער, אנגעוואוירען די גאנצע „ווילגאטע״. נישטא קיין „ווילגאטע״!

נישטא קיין ווילגאטע? שלעכט! א גוואלד, א געפילדער, ס׳טייטש, א בן־יחיד, איינאונאיינציגער, א ריינער, איין אמת׳ער, א כשר׳ער פערוויזראדניק, און אהן א שום „ווילגאטע״! נאר געה שריי חי וקים — פערפאלען!

האָבען מיר דאָך אָבער אַ גרויסען גאָט אויף דער וועלט, געהט מיין אַלטער, איציק הייסט דאָס, און שלעפּט ניט אַרויס דעם גרעסטען זשערעב נומער 699? די פּריסוטסטוויע האָט זיך דערמאָלט געוויעגט. דער „פּרינצעראַטעל" אַליין האָט איהם געגעבען אַ זעץ אין פּלייצע: „בראַוואָ, איצקאָ, מאָלאָדיעץ!" די גאַנצע שטאָדט האָט מיר מקנא געווען: נומער זעקס־הונדערט־ניין־און־ניינציג! אָט אַ גליק! מזל־טוב! מזל־טוב!... מיט מזל זאָלט איהר לעבען! — פּונקט ווי איך וואָלט דאָ אויסגענומען דאָס גרויסע געווינס, די רי"ש אלפים!

נאָר אונזערע יודעלעך... ס'איז געקומען צום „פּריאָם", אַז מע האָט אָנגעהויבען צו בראַקעווען, בראַקעוועט מען נאָך; אַלע יעניגע געוואָרען מיט אַמאָל וויסטע פינסטערע קאַליקעס; דער מיט אַזאַ חסרון; דער מיט אַזאַ חסרון...

קיצור הדבר, וואָס טויג אייך היסטאָריעס — זאָלען — מעשיות, ס'איז אָנגעקומען צו מיין זוהנס נומער 699, און מיין איציק, אַלטער הייסט דאָס, האָט נעבאַך געמוזט מיט זיין כבוד שטעלען זיך צום פּריאָם מיט אַלע שניידערס און מיט אַלע שוסטערס און עס איז געוואָרען ביי מיר אין שטוב אַ געוויין. שייך זאָגען אַ געוויין? אַ יללה, השך! מיין ווייב זאָל געזונד זיין לעגט איין די וועלט, די שנור חלש'ט: ס'טייטש, וואו איז דאָס געהערט געוואָרען, אַ בן־יחיד, איינאָונאַיינציגער, אַ ריינער, אַנ'אמת'ער, אַ כשר'ער, אַ פּערוויזאַדניק — און אָהן אַ פּיצעל „ווילגאָטע"?! און ער, מיין זוהן הייסט דאָס, גאָרניט, גלייך ווי ניט איהם מיינט מען: „וואָס עס וועט זיין מיט כל ישראל, וועט זיין מיט רב ישראל", — אַזוי זאָגט ער כלומרשט מיט אַ ווערטעל, און דער פּופּיק בשעת מעשה ציטערט איהם ממתמא גוט, וואָס זאָלט איהר דאָ קלערען.

האָבען מיר דאָך אָבער אַ גרויסען גאָט אויף דער וועלט, פיהרט מען אַריין מיין איציקען מחילה אַ נאַקעטען, נעהמט דער דאָקטאָר בעטראַכטען מיין איציקען, אַלטערן הייסט דאָס, אויסמעסטען איהם אין דער לענג און אין דער ברייט, טאַפּען, קוקען, מוטשען, אַהער־אַהין, וואָס? משטיינסגעזאָגט, אַז ער טויג ניט דער הונט (דאָס הייסט, טויגען טויג ער, נאָר פאַר אַ סאָלדאַט טויג ער ניט): ער האַפּט ניט סך הכל קיין דריטהאַלבען ווערשקעס אין דער ברייט האַפּט ער ניט!... ניע גאָדיען. אַ ווייסער בילעט... ווידעראַמאָל אַ שמחה, אַ גדולה, מזל־טוב, מזל־טוב!... מיט מזל זאָלט איהר לעבען!... צונויפגע־

קומען זיך די משפחה, געשטעלט משקה, געטרונקען לחיים. דאנקען השם יתברך, גע׳פטר׳ט דעם פריזיוו!

נאר אונזערע יודעלעך... מיינט איהר דאך, אז עס האט זיך ניט געפונען א שייגעץ, וואס איז א בעלן געווען מסר׳ן אין דער גובערניע, אז איך האב „געשמירט״? וואס טויג אייך, ס׳איז ניט אוועקגעגאנגען צוויי חדשים פונ׳ם פריזיוו, קומט מיר אן א פאפיר, אז מע בעט מיין איציקען, אלטערן הייסט דאס, ער זאל זיך מטריח זיין אהינצוצו, אין דער גובערסקי פריסוטסטווע, נאך אמאל, „נא וואספיטאניע״ הייסט דאס. געפעלט אייך, א שטייגער, די גוטע בשורה, הא? א שענע חתונה! מיין ווייב זאל געזונד זיין לעגט איין די וועלט, די שנור חלש׳ט: ס׳טייטש, ס׳טייטש, צוויי מאל צום פריזיוו, א בן-יחיד, אייגאונאיינציגער, א ריינער אנ׳אבת׳ער, א כשר׳ער פערוויזראדניק!

קיצור הדבר, וואס טויג אייך היסטאריעס—זאכען—מעשיות, אז מע רופט אין דער גובערניע אריין, קאן מען קיין חזיר ניט זיין און מע מוז פאהרען. געקומען אין דער גובערניע, הויב איך דאך מסתמא אן ארומלויפען, אהין-אהער, טאמער זכות אבות, א גוט ווארט — געה שריי אני שלמה, דערציעהל יענעם א מעשה, א בן-יחיד, אייגאונאיינציגער און ניט קיין געזונדער דערצו, מאכט ער נאך דאס גרעסטע געלעכטער! און מיין זוהן? א שענערן לעגט מען אין קבר אריין, ניט מחמת דער פריזיוו; ער הערט, זאגט ער, דעם פריזיוו הערט ער אין דער לינקער זייטע; אויב ס׳איז איהם בעשערט, זאגט ער, דינען, וועט ער דינען; נאר וואס דען? ער קאן ניט איבערטראגען אונזערע יסורים קאן ער ניט, דאס הייסט, די יסורים פון די ווייבער קאן ער ניט צוזעהן: א גובערסקי פריסוטסטווע, א קשיא אויף א מעשה, טאמער, איך ווייס? ס׳איז דאך נאר א גורל, חי זאגט איהר, א לאטעריע איז דאך עס!

האבען מיר דאך אבער א גרויסען גאט אויף דער וועלט, מע האט אריינגעפיהרט מיין איציקען, אלטערן הייסט דאס, אין דער גובערסקי פריסוטסטווע, איך בעט איבער אייער כבוד, א נאקעטען, ווי די מאמע האט איהם געהאט, און מען האט איהם גענומען ווידעראמאל פון מה טובו בעטראכטען אין דער לענג און אין דער ברייט, ווידעראמאל טאפען, קוקען, מוטשען, וואס משטיינסגי זאגט? אז ער טויג ניט, דער הונט, (דאס הייסט, טויגען טויג ער,

נאָר פאַר אַ סאָלדאַט טויג ער ניט). איינער האָט זיך אפילו געשטעלט אַקעגן און געפּרובט אַ זאָג טון: „גאָדיען", האָט אים דער דאָקטאָר אָבגעהאַקט: „ניע גאָדיען!" דער זאָגט: „גאָדיען", דער זאָגט: „ניע גאָדיען"; „גאָדיען, ניע גאָדיען", — אַזוי לאַנג, אַזוי ברייט, ביז דער גובערנאַטאָר אַליין האָט זיך מטריח געווען פונ'ם בענקעל, צוגעגאַנגען, אַ קוק געטאָן און געזאָגט: „סאָווערשענאָ ניע גאָדיען", דאָס הייסט — ער טויג אויף נייען און נייענציג כפּרות... האָב איך באַלד אַוועקגעקלאַפּט אַ דעפּעש אַהיים, געוועהנטליך פערשטעלט: „מזל טוב! טאָוואַר אָקאָנטשאַטעלנע זאַבראַקאָוואַן".

דאַרף זיך טרעפען אויף מיין גליק, וועט איהר האָרכען אַ שענס, אַז מיין דעפּעש קומט אָן ניט צו מיר אַהיים, נאָר צו מיינעם אַ געשוועסטערקינד, מיין נאָמען טאַקי הייסט ער, אַ יוד אַ נגיד, און איך בעט איבער אייער כבוד, אַ גרויסער דבר־אחר. און ס'איז קיין חדוש ניט — ער האַנדעלט מיט אָקסען האַנדעלט ער. האָט ער געהאַט אַרויסגעטריבען טאַקי אין דער איינענער גובערניע אַ פּאַרטיע אָקסען און אַרויסגעקוקט אויף אַ דעפּעש, אַז די אויגען זענען אים שיער ניט אַרויס. קאָנט איהר פערשטעהן, ווי אַזוי אים איז געוואָרען אויפ'ן האַרצען, אַז מע האָט אים אָבגעגעבען מיין דעפּעש: „טאָוואַר אָקאָנטשאַטעלנע זאַבראַקאָוואַן"... איך האָב געמיינט, ער וועט מיך אויפעסען אַ לעבעדיגען, אַז איך בין געקומען אַהיים. איהר פערשטעהט אַ השגה פון אַ נגיד אַ דבר־אחר, וואָס האַנדעלט מיט אָקסען? גענוג ער נעהמט איבער פרעמדע דעפּעשען, איז ער נאָך גערעכט!...

אַצינד וועלען מיר זיך אומקעהרען נאָכאַמאָל צוריק צו יענער צייט, ווען איך בין נאָך געזעסען, ניט היינט געדאַכט, אין וואָראָמיליוקע, און מיין איציק, אַלטער הייסט דאָס, איז נאָך געווען אַ קליין קינד איז ער נאָך. ויהי היום טרעפט זיך אַ מעשה, עפּיס אַ רעוויזיע אין שטאָדט, מע איז אַרומגעגאַנגען פון שטוב צו שטוב און מע האָט איבערגעשריבען איטליכען בעזונדער, פון קליין ביז גרויס, ווי אַזוי ער הייסט און וויפיעל ער איז אַלט, און וויפיעל קינדער האָט ער, צי זכרים, צי נקבות, און ווי אַזוי רופט מען זיי?... אַז ס'איז געקומען צו מיין איציקען: ווי אַזוי רופט מען אים? זאָגט מיין ווייב, זאָל געזונד זיין: אַלטער; איז זיך מישב יענער, מע זאָגט אים אַלטער, אַ שענע ריינע כפּרה, געהט ער און פערשרייבט: „אַלטער".

אודאי קומט מיר אָן פונקט אין אַ יאָהר אַרום נאָכ'ן פּריזיװ אַ נײַע בשורה: מע זוכט מײַן זוהן אַלטערן, ער זאָל זיך שטעלען מחילה צום פּריזיװ אין װאָראָטילױקע! — װאָס ס'האָט זיך מיר געחלומ'ט יענע נאַכט און הײַנטיגע נאַכט און אַ גאַנץ יאָהר! נאַ דיר אַזאַ נײַס! ברוך הבא אַ יוד רב אַלטער!

קיצור הדבר, װאָס טויג אײַך היסטאָריעס—זאַכען—מעשיות, מע רופט מײַן איציקען, אַלטערן הײַסט דאָס, נאָך אַמאָל צום פּריזיװ גאָר איבעראַנײַס! מײַן װײַב, זאָל געזונד זײַן, לעגט אײַן די װעלט, די שנור חלש'ט; ס'טײַטש, װאו איז דאָס געהערט געװאָרען, מע זאָל אויספאָהרען די גאַנצע װעלט פון אײן עק ביז'ן אַנדערן עק, אַז אַ בן־יחיד אײנאונאײנציגער, אַ רײַנער, אַנ'אמת'ער, אַ כשר'ער פערװיזראַדניק זאָל בעדאַרפען שטעהן דרײַ מאָל צום פּריזיװ! גאָר געה רעד טערקיש, רעד טאָטעריש, װאָס טוט מען װאָס? בין איך אַװעקגעלאָפען צו אונזער „אָבטשעסטװע", געמאַכט אַ גװאַלד, קוים געפועל'ט, צעהן יודען זאָלען אָבשװערען און חתמנ'ען זיך, אַז זיי װײסען פּאָזיטיװ, אַז איציק איז אברהם־יצחק, און אברהם־יצחק איז אַלטער, און אַז אַלטער און איציק און אברהם־יצחק זענען אַלע אײן פּאַרשױן.

בעקומען דאָס פּאַפּיר, בין איך אַװעק מיט'ן פּאַפּיר קײן װאָראָטילױקע. געקומען קײן װאָראָטילױקע — אַ גאַסט! װאָס מאַכט אַ יוד רב יאָסעל? װאָס טוט איהר היע? װיל איך דאָך מסתמא ניט אויסזאָגען, צו װאָס דאַרף איך עס? גלײַכער אַז אַ יוד װײסט װיניגער. „גאָרניט, זאָג איך, איך בעדאַרף דאָ האָבען צו אַ פּריץ"... „מכּח װאָס?" ... „מכּח פּראָסע, זאָג איך, איך האָב געהאַנדעלט, זאָג איך, פּראָסע האָב איך געהאַנדעלט, געגעבען אײן אַדעראָף, ניטאָ ניט קײן פּראָסע ניט קײן אַדעראָף, פערפאַלען, זאָג איך די קוה מיט'ן שטריקעל!" און לאָז מיך אַװעק גלײַך אין דער פּריסוטסטװע. איך קום אין דער פּריסוטסטװע קום איך, טרעף איך דאָרט אַ שרײַבער פון די שרײַבערס און דערלאַנג איהם דאָס פּאַפּיר; איבערגעלײענט דאָס פּאַפּיר, װערט ער מלא רציחה, דער שרײַבער הײסט דאָס, און טוט מיר אַ שמיץ דאָס פּאַפּיר אין פּנים אַרײַן מיט אַ מין פײַער, מע זאָל בעהיט און בעװאָרענט װערען. סטופּאַיטיע— געהן זאָלט איהר הײסט דאָס צו אַלדי רוחות מיט אַלע אײַערע נעמען און מיט אַלע אײַערע יודישע מאַ־יפּאָרגעס! „איהר װילט זיך,

זאָגט ער, אויסדרעהען פונ'ם פּריזיוו, זשידי מאַשעניקי, זאָגט ער, ווערט ביי אַיך פון אברהם—יצחק, און פון יצחק—איציק, און פון איציק—אַלטער. ניין, ביי אונז געהט נישט אַן אזעלכע שטיקלעך, שאַכער-מאַכער!"... „נו, קלער איך מיר, ווי באַלד „שאַכער-מאַכער", מיינט ער מסתמא אַ קערבעל"... און איך נעהם אַרויס אַ מטבע און וויל איהם אַריינרוקען אין האַנד אַריין, און רוף מיך אָן צו איהם שטילערהייד: „איזוויניטיע, וואַשע וויסאָקע-פּראַוועזשיטעלסטווע!"... אַז ער חאַפּט זיך ניט אויף מיט אַ געשריי: „וויאַטקי!?"... עס זענען זיך צונויפגעלאָפען נאָך שרייבערס, און וואָס טויג אייך, מע האָט מיר געגעבען דעם וועג האָט מען מיר... אַזאַ-ני-אומגליק—בעדאַרף איך אָנטרעפען גראָד אויף אַ „נקי-כפּים'ניק"!... מאָלט אייך, עס רעדט זיך נאָר אַזוי, אַז ער נעהמט ניט, צווישען יודען ווערט מען ניט פערפאַלען; איך האָב געפונען אַ יודען, וואָס דורך איהם נעהמט ער... עס האָט געהאָלפען ווי אַ טויטען באַנקעס— און ס'איז געבליבען, אַז איך האָב נאָך אַ זוהן, וואָס ער הייסט אַלטער; זאָל ער מוחל זיין, אַלטער הייסט דאָס, זיך שטעלען אין וואָראַטיליוווקע צום פּריזיוו זאָל ער זיך. אַ גוט פּעקעל!

ווי אַזוי איך האָב איבערגעלעבט דאָס יאָהר, בין איך שטאַרקער פון אייזען בין איך! חאָטש אַז מע וויל שמועסען צוריק, וואָס האָב איך, שוטה, מורא צו האָבען? צעהן מאָל פּריזיוו, אַז איך ווייס, אַז ער טויג ניט, דער הונט (שייך זאָגען, טויג ניט? טויגען טויג ער, נאָר פאַר קיין סאָלדאַט טויג ער ניט) ובפרט, אַז מע האָט איהם שוין צוויי מאָל אַרויסגעבראַקעוועט האָט מען איהם. נאָר צוריק בין איך זיך מישב: אַ פרעמדע שטאָדט, אַ פּריסוטסטווע מיט „נקי-כפּים'ניקעס", אַ קשיא אויף אַ מעשה?...

האָבען מיר דאָך אָבער אַ גרויסען גאָט אויף דער וועלט; מיין אַלטער, איציק הייסט דאָס, האָט ווידעראַמאָל געצויגען אַ זשערעב, ווידעראַמאָל זיך געשטעלט צום פּריאָם, און גאָט האָט אַ נס געטאָן, די וואָראַטיליוווקער פּריסוטסטווע האָט אויך געזאָגט „גיע גאָדיען", און האָט איהם אַרויסגעגעבען אויך אַ ווייסען בילעט. האָבען מיר שוין מיט גאָטס הילף צוויי ווייסע בילעטען!

געקומען אַהיים — ששון ושמחה! געמאַכט אַ סעודה, צונויפגערופען כמעט די גאַנצע שטאָדט, געהוליעט, געטאַנצט ביז טאָג, ווען מען הער איך אַיינד? און ווער איז צו מיר גלייך? אַ קיסר!

אצינד וועלען מיר זיך אומקעהרען צוריק צו מײַן אײַזיקען עליו־השלום, דער וואס האט, איהם צו לענגערע יאהר, איבערגעקעהרט אויף זיך דעם סאמאוואר נאך קינדווײַז, וועט איהר הערען א שענס וועט איהר הערען. איהר פערשטעהט א מעשה? געה זײַ א נביא, אז דער שענער רב דער קאזיאנער פון וואראטיליווקע וועט איהם פעגעסען אויסמעקען פון די מעטריקעס, דעם געשטארבענעם הייסט דאס, און עס וועט זיך רעכענען אויף מיר א חוב, אז איך האב נאך ערצין א זוהן אײַזיק, וואס בעדארף זיך שטעלען היינטיגס יאהר צום פריזיוו! נא דיר אזא מין באמבע! וואס איז דאס פאר איין אומגליק אויף מיר? ווער מיר אײַזיק? אײַזיק איז שוין לאנג אויף דער אמת'ער וועלט! אזוי טענה איך, האלט מיך אנ'עצה מיט אונזער ראבינער, וואס טוט מען, וואס? זאגט ער: ס'איז ניט גוט! „פארוואס, זאג איך, איז ניט גוט פארוואס?“ „דערפאר, זאגט ער, ווייל איציק און אײַזיק איז איין נאמען“. „ווי אזוי, זאג איך, איז איציק און אײַזיק איין נאמען, חכם אײַנער?“ זאגט ער: „איציק איז יצחק, יצחק איז איסאק, איסאק איז איזאק און איזאק איז אײַזיק“... א גוטער משל!

קיצור הדבר, וואס טויג אײַך היסטאריעס—זאלען—מעשיות? מע זוכט מײַן אײַזיקען, מע טרענט פון מיר די אדערן, איך זאל איהם שטעלען צום פריזיוו זאל איך איהם! און שטוב בײַ מיר איז געווארען א נײַער געוויין. שייך זאגען א געוויין? חורבן־בית־המקדש. ערשטענס האט מײַן ווײַב, זאל לעבען, זיך דערמאנט אינ'ם געשטארבענעם, אויפגעוועקט די אלטע וואונדען. „געהיי וואלט ער, זאגט זי, בעסער לעבען און שטעהן איצטער צום פריזיוו, איידער, זאגט זי, ער זאל ליגען אין דער ערד און די ביינער זײַנע זאלען פוילען...“ והשנית האט זי מורא, טאמער חלילה איז טאקי לא יעלה ולא יבא, ווי דער ראבינער זאגט, אז איציק איז יצחק, יצחק איז איסאק, איסאק איז איזאק און איזאק איז אײַזיק, איז דאך טאקי ניט פרעהליך!... אזוי זאגט זי, מײַן ווײַב, זאל געזונד זײַן, און לעגט אײַן די וועלט, און מײַן שנור געוועהנטליך חלש'ט! א ווערטעלע אויסצורעדען, א בן יחיד, אײַנאונאײַנציגער, א ריינער, אנ'אמת'ער, א כשר'ער פערוויזוראדניק, דרײַ מאל געשטעלט זיך צום פריזיוו, צוויי ווײַסע בילעטען, און איז נאך ניט פ[illegible]טיג!...

האב זיך גענומען הייסט עס די פיס אויף די פלייצעס און בין

זיך דורכגעפאָהרען קײן יעהופּעץ בין איך זיך, אַנ'עצה האַלטען זײ מיט אַ רעכטען אַדוואָקאַט, און אַנב האָב איך טאַקי מיטגענומען מײן זוהן, איך זאָל זײן מיט איהם בײם פּראָפעסאָר, הערען, וואָס דער פּראָפעסאָר וועט זאָגען, צי טויג ער, צי טויג ער ניט, האָטש איך ווײס אַלײן גאַנץ גוט, אַז ער טויג ניט, דער הונט (שײך זאָגען, ער טויג ניט? טויגען טויג ער, נאָר פאַר קײן סאָלדאַט טויג ער ניט). און אַז איך וועל הערען, וואָס דער אַדוואָקאַט וועט מיר זאָגען און וואָס דער פּראָפעסאָר וועט מיר זאָגען, וועל איך שוין דעמאָלט קענען שלאָפען רוהיג, אויפהערען האָבען צו טון מיט'ן פּריזיוו... צום סוף, וואָס לאָזט זיך אויס? עס לאָזט זיך אויס, אַז די אַדוואָקאַטען מיט די פּראָפעסאָרען ווײסען אַלע מעהר פון אַ טויטען ווײסען זײ. אַז דער זאָגט אַזוי, און דער זאָגט אַזוי, וואָס אײנער זאָגט, דרינגט דער אַנדערער קאַפּויר, דול און משוגע צו ווערען! וועט איהר הערען.

צום ערשטען אַדוואָקאַט האָב איך אָנגעטראָפען אויף אײנעם אַ גראָבען קאָפּ אַ שטומפּיגען, און דוקא מיט אַ גרויסען שטערן און מיט אַ גלאַטען קאָפּ, אַ ליסינע, חאָטש נעם קאַטשע אויס אויף איהר אַ בלאַט לאָקשען. ער האָט בשום אופן ניט געקאָנט פערשטעהן, דער חכם, ווער איז אַלטער, און ווער איז איציק, און ווער איז אברהם-יצחק, און ווער איז געווען אײזיק? דערצעהל איך איהם דאָך איבער נאָך אַמאָל און נאָך אַמאָל, אַז אַלטער און איציק און אברהם-יצחק, דאָס איז אײן מענש, און אײזיק איז דער, וואָס האָט איבערגעקעהרט אויף זיך דעם סאַמאָוואַר, בשעת איך בין נאָך געווען אַ וואָראָטילאָוקער, אין וואָראָטילאָווקע הײסט עס... מײן איך, אַז איך בין שוין מיט איהם פאַרטיג, צום סוף טוט ער מיך אַ פרעג גאָר איבעראַנײס: „פּאַזוואָלטי, שטעהט נאָר שטעהט, ווער זשע איז צווישען זײ דער עלטערער, איציק, צי אַלטער, צי אברהם-יצחק?" „אָט האָסט דו דיר! — מאַך איך צו איהם — איך האָב אײך שוין, דאַכט זיך, פופצעהן מאָל געזאָגט האָב איך אײך, אַז איציק און אברהם-יצחק און אַלטער איז אַלץ אײן פּאַרשוין, דאָס הײסט, דער אמת'ער נאָמען זײנער איז איציק, דאָס הײסט אברהם-יצחק, נאָר רופען רופט מען איהם אַלטער, די מאַמע זײנע, זאָג איך, האָט איהם אַזוי פערצוינגען, און אײזיק, זאָג איך, איז דער, וואָס האָט איבערגעקעהרט אויף זיך דעם סאַמאָוואַר, זאָג איך, בשעת איך בין נאָך גע-

וועו א ווארּאַטיליוּוקער, אין וואַראַטילוּיוּוקע הייסט עס״... — „וועןשע, מאַכט ער, וואסער יאָהר הייסט דאָס, איז געשטאַנען אברהם־אַלטער, מיין איך, יצחק־אייזיק, צום פריזיוו?״ „וואָס בעלעבעטשעט ער? — זאָג איך — וואָס האָט איהר צונויפגעמישט קאַשע מיט באָרשט? דאָס ערשטע מאָל אויף מיין לעבען, זאָג איך, טרעפט זיך מיר, אַז א יוד זאָל טראָגען אויף זיך אַזאַ גויאישען קאָפּ, זאָג איך! מע זאָגט דאָך אייך, אַז יצחק און אברהם־יצחק, און איציק און אייזיק און אַלטער — דאָס איז אַלץ איין מענש! איין מענש!״ — „שאַט, זאָגט ער, שרייט ניט אַזוי, וואָס שרייט איהר?״... איהר האָרכט? ער איז נאָך געוועלט!...

בקיצור, כ'האָב אַ שפּיי געטאָן און אַוועקגעגאַנגען צו איין אַנדער אַדוואָקאַט, און האָב אָנגעטראָפען שוין דוקא אויף אַ גמרא־קעפעל האָב איך אָנגעטראָפען, נאָר אַ ביסעל שוין צופיעל איבערגע־שפּיצט. ער האָט זיך געריבען דעם שטערן און געלערנט דעם פּשט, געדרעהט, געמוטשעט די זאַקאָנעס, געזוכט, אַז נאַ אַסנאָוואַניע טאַקאַי טאָ סטאַטיאַ האָט די מעזערעטשער פּריסוטסטווע איהם גאָר ניט געטאָרט צושרייבען. נאָר וואָס דען, ס'איז פאַרהאַן אַ זאַקאָן, זאָגט ער, אַז וויבאַלד די פּריסוטסטווע האָט איהם יאָ צוגעשריבען, דאַרף איהם יענע פּריסוטסטווע אויסשרייבען, „וויקלוטשאיען״ הייסט עס; און ווידער איז פאַרהאַן, זאָגט ער, אַ זאַקאָן, אַז די פּריסוטסטווע האָט איהם צוגעשריבען און יענע פּריסוטסטווע האָט איהם ניט אויסגעשרי־בען, „וויקליוטשאיעט״ הייסט עס, מוז זי איהם אויסשרייבען, „וויק־ליוטשאיען״ הייסט עס; און ווידער איז פאַרהאַן אַ קאַסאַציע, אַז ווי באַלד יענע פּריסוטסטווע וויל ניט אויסשרייבען, „וויקליוטשאיען״ הייסט עס...

בקיצור, אַזאַ זאַקאָן און אַזאַ זאַקאָן, אַזאַ קאַסאַציע און אַזאַ קאַסאַציע; ער האָט מיר אָנגעקאַסאַציעט אַ פולען קאָפּ האָט ער מיר אָנגעקאַסאַציעט, און איך האָב געמוזט געהן צו אַ דריטען, האָב איך געמוזט, און האָב אָנגעטראָפען אויף אַ נייעם שלים־מזל, נאָך גאָר אַ יונג אַדוואָקאַטעל, נאָר־וואָס פון דער נאָדעל אַרויס, דאָס הייסט, וואָס האָט ניט לאַנג געענדיגט „יוריס״, זעהר אַ צונגעלאָזט מענ־שעל אַפילו מיט אַ צינגעלע ווי אַ גלעקעל און סע קלינגט. ווייזען וויזט אויס, אַז ער לערנט זיך נאָך רעדען, לערנט ער זיך, מחמת אַז ער רעדט, זעהט מען, אַז ער האָט הנאה, האָט ער, ממש סַ

קומט איהם צו אַ שטיק געזונד. ער האָט זיך אַזוי צורעדט, אַזוי צופּלאַקערט, געהאַלטען אַ גאַנצע דרשה געהאַלטען, אַז איך האָב געמוזט איבערשלאָגען אין מיטען און זאָגען: „זעהר פיין, זאָג איך, איהר זענט אודאי זעהר געלערנט, נאָר וואָס טויג מיר, זאָג איך, אייער ווייגען, וואָס איהר בעווייזט מיך? איהר גיט מיר בעסער אַן עצה, זאָג איך, מיט מיין זוהן וואָס טו איך, טאָמער חלילה טוט מען איהם אַ רוף, טאָמער?“

קיצור הדבר, וואָס טויג אייך היסטאָריעס—זאַכען—מעשיות, איך האָב מיך דערשלאָגען צום רעכטען, צום אמת׳ען אַדוואָקאַט, דאָס איז, פערשטעהט איהר מיך, שוין איין אַדוואָקאַט פון די אַלטע אַדוואָקאַטען, איין אַדוואָקאַט וואָס פערשטעהט איין ענין. איך האָב איהם אויסדערצעהלט די גאַנצע געשיכטע פון א׳ ביז ת׳, און ער איז געזעסען די גאַנצע צייט צוגעמאַכט די אויגען און געהאָרכט. אויסגעהערט, מאַכט ער צו מיר: „שוין? האָט איהר שוין געענדיגט? פאָהרט אַהיים, ס׳איז בלאָטע, מעהר ווי דריי הונדערט קערבלעך שטראָף, וועט איהר ניט צאָהלען.“ „אָט דאָס איז גאָר? — זאָג איך — ע! איך זאָל וויסען, אַז דאָ שמעקט נאָר מיט דריי-הונדערט קערבלעך שטראָף! איך האָב מורא פאַר מיין זוהן, האָב איך מורא!“ „וואָסער זוהן?“ „וואָס הייסט, זאָג איך, וואָסער זוהן? מיין אַלטער, אַיציק הייסט דאָס!“ „וואָס געהער זיך דאָס אָן, זאָגט ער, מיט איציקען?“ „וואָס הייסט, זאָג איך, וואָס סע געהער זיך אָן? טאָמער חלילה שלעפּט מען איהם נאָך אַמאָל טאָמער?“ „ער האָט דאָך, זאָגט איהר, אַ ווייסען בילעט.“ „ער האָט, זאָג איך, צוויי ווייסע בילעטען!“ „נו אם-כן, וואָס-זשע ווילט איהר?“ „וואָס זאָל איך וועלען? ווילען וויל איך גאָרניט! איך האָב נאָר מורא, זאָג איך, אַזוי ווי מע זוכט איצטער אייזיקען, און אייזיק איז ניטאָ, און אַזוי ווי אַלטער, איציק הייסט עס, שטעהט פערשריבען אברהם-יצחק, און יצחק—אַזוי זאָגט דער ראַבינער אונזערער דער לעקיש—איז איסאַק, און איסאַק איז איזאַק, און איזאַק איז אייזיק, קאָן מען חלילה זאָגען אויף מיין איציקען, אָדער אברהם-יצחק׳ן, אַלטערן הייסט דאָס, אַז ער איז דאָס דער אייזיק?“ „נו, וואָס-זשע איז, מאַכט ער, אדרבה, נאָך גלייכער, אויב איציק איז אייזיק, וועט איהר פערשפּאָרען צאָהלען שטראָף אויך; ער האָט דאָך, זאָגט איהר, אַ ווייסען בילעט?“ „צוויי, זאָג איך, ווייסע בילעטען! די בילעטען האָט אָבער איציק,

ניט אײַזיק." „איהר זאָגט דאָך, מאַכט ער, אַז איציק איז אײַזיק?" „ווער זאָגט דען, זאָג איך, אַז איציק איז אײַזיק?" „אָט האָט איהר דאָך נאָר־וואָס, זאָגט ער, געזאָגט, אַז איציק איז אײַזיק!" „איך זאָג? ווי קאָן איך, זאָג איך, זאָגען אַזאַ זאַך, אַז איציק איז גאָר אַלטער, און אײַזיק איז דער, וואָס האָט איבערגעקעהרט אויף זיך דעם סאַמאָוואַר, בשעת איך בין נאָך געווען אַ וואָראָטילָיוקער, אין וואָראָטילָיוקע הייסט עס!..." ווערט ער אָנגעצונדען און הייסט מיר געהן: „סטופּאַיטיע, זאָגט ער, ווי, זאָגט ער, נאַדאָיעדליווע, זאָגט ער, יעווריי", זאָגט ער!... איהר פערשטעהט, וואָס דאָס הייסט? דאָס הייסט: איך בין אַ נודניק. איהר הערט! איך בין אַ נודניק?! איך!!!...

(ענדע געשיכטע נומער דרייצעהן).

געשיכטע נומער פיערצעהן.

מע טאָר ניט זײַן קײן גוטער

— מע טאָר ניט זײַן קײן גוטער! — מאַכט [illegible]
שער יוד מיט אַ גילקע אויף דער נאָז און נעהמט בײַ מיר אַ פּאַפּיראָס
אויף צו פערדרויכערן. — הערט איהר, וואָס איך זאָג אײַך? מע
טאָר ניט זײַן קײן גוטער! — איבער מײַן גוטסקײַט, איבער מײַן פּאַר־
לע ווײַכען חאַראַקטער האָב איך מיר אַלײן אָנגעאַרבײַט אַ חתונה.
אויסגעהאָרעוועט אײן אומגליק בײַ זיך אין שטוב, צווײ אומגליקען!
איהר מעגט דאָס האָרכען!

גאָט האָט מיך געוואָלט מזכה זײַן מיט אַ מצוה, האָט ער מיר
צוגעשיקט אַ יתומה מיט אַ יתום. דער אויבערשטער האָט מיך גע־
שטראָפט, מיר ניט געגעבען קײן קינדער, האָב איך מיר אַלײן גע־
נומען, גענומען פרעמדע קינדער, זײ געטאָן גוטס, געמאַכט פאַר
לײַט, צאָהלען זײ מיר איצטער מיט שטײנער.

קודם דאַרף מען אײַך דערצעהלען פון דער יתומה, פון וואַנען
האָט זיך צו מיר גענומען אַ יתומה? איז אַזוי די מעשה. מײַן ווײַב
האָט געהאַט אַמאָל אַ שוועסטער, אַ יונגערע, פערל האָט זי געהײ־
סען. איז זי געווען, פערל הײסט דאָס, וואָס זאָל איך אײַך זאָגען,
אײַן פּאַרשוין אין דער וועלט. זײ זענען אַלע שענע, דאָס הײסט מײַן
ווײַב איז נאָך הײַנט אויך אַ שענע יודענע, פאַר זײער שענקײַט פלעגט
מען זײ נעהמען ווי זײ שטעהען און געהען, אָבגילטען. בין איך אײַך
ניט אויסען.

אַז זי האָט חתונה געהאַט, די שוועגערין מײַנע, האָט מען געזאָגט, אַז זי האָט געטראָפֿען אַ שמאַלץ-גרוב, אַ גליק, וואָס טרעפֿט זיך אײנמאָל אין הונדערט יאָהר, אַ גבירישע קינד, וואָס האָט בעדאַרפֿט ירשנ'ען אַ זײדען אַ גביר און אַ טאַטען אַ גביר און אַ פֿעטער אַ „בעזדיטניק" אַ גביר, — פֿון אַלע זײַטען גבירים, — אַ גליק! בין איך אײַך ניט אויסען. איז אָבער דער חסרון, וואָס דער יונגערמאַן אַלײן איז געווען אַ דער רוח ווײסט וואָס. דאָס הײסט אַזוי איז ער אפֿילו געווען אַ גאַנץ פֿײַנער יונגערמאַן, ניט קײן נאַרישער און ניט קײן גראָבער יונג און אַ גוטער מענש אַ צוגעלאָזטער, אַ פֿרעהליכער, נאָר וואָס דען? אַ שאַרלאַטושקע! לאָז ער מיר מוחל זײַן, ער איז שוין אויף דער אמת'ער וועלט, — דהיינו וואָס הײסט אַ שאַרלאַטושקע? ער האָט ליעב געהאַט אַ קערטעל. אָבער ווי אַזוי מײנט איהר ליעב געהאַט? דאָס חיות מיט דער נשמה! צוליעב אַ קערטעל וואָלט ער אײַך געגאַנגען הונדערט מײַל צו פֿוס. תחילת איז געווען אַ „זעקס און זעכציג", אַ יודישע „אָקע", אַ „סטוקעלקע", אַ „טערטעל-מערטעל", צווישען אײגענע אײנמאָל אין חודש אין די לאַנגע ווינטערדיגע נעכט... נאָכדעם האָט זיך אָנגעהויבען אָפֿטער און אָפֿטער מיט יונגע לײַט, מיט ווײַסע חברה'ניקעס, מיט וואו ערגיץ אַ שלאַק, אַ פּוסטעפּאַסניק, אַ ליידיגגעהער, און איהר זאָלט וויסען זײַן, אַז דאָרט וואו אַ קערטעל, איז שוין אַלצדינג, וואָס אין דער קאָרט! ווער קוקט דעמאָלט אויף אַ מנחה? ווער רעדט פֿון אָהן אַ היטעל? פֿון חלול שבת? און כּדומה אַזעלכע זאַכען, וואָס זענען שייך צו יודישקײט? און ווי אויף צו להכעיס איז פּעריל, מײַן שוועגערין הײסט דאָס, געווען אַ פֿרום ווײַבעל אַ כּשר'ס און האָט מסתמא ניט געקאָנט לײַדען זײַנע שענע חפֿציות מיט זײַנע געננ, איז זי געליגען טאָג ווי נאַכט מיט'ן פּנים אין קישען און האָט געווײנט אויף איהרע יאָהר און טעג, אַזוי לאַנג, ביז זי האָט אָנגעהויבען אונטערצוקרײַנקען, פֿריהער פּאַוואָלינקע, נאָכדעם שטאַרקער און שטאַרקער, וואָס טויג אײַך, פּעריל איז געשטאָרבען. בין איך אײַך נישט אויסען.

פּעריל איז געשטאָרבען און האָט געלאָזט אַ קינד אַ מײדעל פֿון אַ יאָהר זעקס — זיעבען; דער מאַן איז געווען ערגיץ אין אַלדי שוואַרצע יאָהר אין אָדעס, ער האָט זיך אַרײַנגעלאָזט אין דעם שפּיעלען אַזוי ווײַט, אַז ער האָט געמאַכט אַ תּל פֿון זײַן געלד און פֿון זײַן טאַטענס געלד און פֿונ'ם זײדענס ירושה — אַ תּל עולם איז פֿון איהם

געוואָרען! ס'איז גאָר אַ סברה, אַז ער האָט זיך אַריינגעהאַפּט ערגיץ אין אַ טורמע. נאָכדעם האָט ער זיך אַ צייט אַרומגעשלייעט ערגיץ, בעקומען עפּיס אַ מאָדנע קרענק און איז געשטאָרבען אין פרעמדע תּכריכים. אָט האָט איהר אייך אויף אַ מינוט אַ סך הכּל פון אַ געזינדעל און אָט אַזוי איז ביי מיר פערבליבען זייער טעכטערל, אַ יתומה'לע נעבאַך, רייזעל הייסט זי, איך האָב זי גענומען צו זיך נאָך קינדווייז, וואָרום קיין קינדער, פערשטעהט איהר מיך, האָב איך ניט, דער אויבערשטער האָט מיך געשטראָפט, לאָז זי זיין אַ קינד. וואָלט געווען גוט, איז אָבער דער חסרון, וואָס צו גוט טויג אויף כּפּרות! ביי אַן אַנדער פעטער וואָלט אַזאַ מיידעל אַ יתומה געוואַקסען אין קיך, געווען אַ הילף אין שטוב, געשטעלט דעם סאַמאָוואַר, געפּאָלגט אַ גאַנג און דאָסגלייכען, און ביי מיר איז זי געוועזען פעררעכענט פאַר איין אייגען קינד, דאָס אייגענע קליידעל מיט די אייגענע שיך מיט'ן אייגענעם עסען וואָס מיין ווייב, וואָס איז שייך זאָגען, ביי איין טיש גלייך מיט אונז. בין איך אייך ניט אויסען.

שפּעטער, אַז די דאָזיגע רייזעלע האָט אָנגעהויבען אונטערוואַקסען, האָב איך זי אָוועקגעגעבען לערנען צו אַ שרייבער, און פון דעם אמת קאָן מען ניט אַוועקגייהן — זי איז געווען אַ געראָטען קינד, אַ שטילס, איין ערליכס, אַ גוטס און אַ קלוגס און שעהן, שעהן ווי די גאַנצע וועלט — איך האָב זי באמת ליעב געהאַט ווי מיינס איין אייגען קינד. קינדער, ווייסט איהר דאָך, וואַקסען ווי פּעטשעריצעס, איידער מע קוקט זיך אַרום, אַהאַ — מע דאַרף שוין קלערען מכח חתונה מאַכען, און ווי אויף צו־להכעיס איז מיין פּלימעניטשקע געוואַקסען טאַקי נאָר ווי אויף הייוועז, הויך און שעהן און געזונד און איין אָסאָבע, — אַ רויז. מיין ווייב האָט איהר ביסלעכווייז אָבגעלעגט אַ ביסעל גרעט „פּאָוועלע“, העמדער, לייכטער, ציכלעך; איך פון מיינט האָב גאָר אַנדערש ניט גערעכענט ווי צו געבען איהר עטליכע הונדערט קערבלעך נדן אויך, און מע האָט איהר אָנגעהויבען רעדען שדוכים. וועמען רעדט מען אַזאַ מיידעל אַ יתומה? אַז קיין עלטערן האָט זי ניט, אַ טאַטען האָט זי געהאַט, לאָז ער מיר מוחל זיין, עפּיס ניט אַזאַ פיינעם מענשען, און קיין טויזענדערס נדן קאָן איך איהר ניט אַנידערלעגען, בעדאַרף מען איהר געפינען איהר גלייכען, אַ יונגערמאַן אַזעלכען, וואָס זאָל איהר קאָנען געבען ברויט. וואו זשע קריגט מען אַזעלכס, אַז קיין בעל־הבתּישען שדוך קאָן

ניט גרויבען און קיין בעל־מלאכה וויל איך ניט, זי איז דאך פארט מיינע א שטיקעל אייגענע, מיין ווייבס א שוועסטערס א מיידעל, — האט מיר גאט צוגעשיקט א בחור'ל א פריקאשטשיק פון א יאהר עטליכע און צוואנציג, וואס פערדינט שוין זעהר שען א קערבעל און קלויבט א קערבעל און האט שוין א קערבעל. בקיצור איך האב א רעד געטאן מיט'ן בחור — יא, סע געהט א גאנג, ווי איך בין א מענש, זי איז איהם דוקא געפעלען, איך האב א רעד געטאן מיט איהר — ווער? וואס? איין אייזערנע וואנד! וואס איז די מעשה? זי וויל איהם ניט און זי דארף איהם ניט און גענוג! ווער דען, זאג איך, וועט דיך נעהמען? דעם באראן הירשס איין אייניקעל? ענטפערט די וואנד — אזוי ענטפערט זי. קוקט אראב און שווייגט. בין איך אייך ניט אויסען.

אצינד בעדארף איך אייך איבעררייסען אין מיטען דער מעשה און אייך דערצעהלען א נייע מעשה, וואס געהער זיך טאקי אן מיט יענער מעשה, דאס הייסט די מעשה און יענע מעשה זענען טאקי איין מעשה.

איך האב געהאט אזוי גרויס ווי א יונגערען ברודער משה־הערשעל, האט זיך מיט איהם געטראפען א מעשה, — ס'איז ביי מיר א מעשה מיט גאלע מעשיות, — ניט דא גערעדט, ניט פאר קיין מענשען גערעדט, ער איז געווען אין מרחץ פרייטאג און האט זיך געוואלט אבגיסען מיט קאלט וואסער, האט ער געחאפט א שעפעל מיט זודיג וואסער און האט דאס איבערגעקעהרט אויפ'ן קאפ און האט זיך אבגעקאכט, און האט זיך געמוטשעט א טאג אכט און איז געשטארבען, און האט איבערגעלאזט א ווייב מיט איין קינד — א יונגעל פון א יאהר זעקס, פייסי הייסט ער. האט ניט געדויערט קיין האלב יאהר און מע האט איהר אנגעהויבען רעדען שדוכים, האט דאס מיך זעהר אנגענומען ביים הארצען און בין אהעקגעגאנגען צו איהר, צו מיין שוועגערין הייסט דאס, און זאג איהר: „אויב דו ווילסט חתונה האבען, גיב מיר אב דאס קינד". האט זי זיך תחלת א ביסעל געברעקעלט, כלומרשט ניט געוואלט הערען ניט זעהען, אהער אהין. בקיצור איך האב ביי איהר גע'פועלט, זי האט מיר דאס קינד געבראכט און אליין איז זי אוועק ערגיץ קיין פוילען, דארטען חתונה געהאט און מע זאגט, ס'איז איהר ניט שלעכט... מילא בין איך אייך אויסען.

האָט מיך שוין הײַסט דאָס גאָט געבענשט מיט אַ זוהן אויך. איך זאָג מיט אַ זוהן, ווײַל איך האָב איהם טאַקי צוגעשריבען צו זיך פאַר אַ זוהן, און דאָס יונגעל איז דוקא אַ געראָטען יונגעל, אָבער טאַקי וואָס געראָטען הײַסט, ער איז דאָך מײַנעם אַ ברודערס אַ זוהן, איז דאָך ניט שייך, איך זאָל איהם אײַך לויבען, נאָר איהר מעגט מיר גלויבען בנאמנות, אַז נאָך אַזאַ פײַסי וועט איהר ניט געפינען — איך וועל אײַך ניט זאָגען אין דער גאַנצער וועלט, — נאָר בײַ אונז אין שטאָדט און נאָך אין עטליכע שטעדט מיט עטליכע גובערניעס, אַז איהר וועט אויספאָהרען, געפינט איהר ניט דעם צווײַטען. וואָס אַ שטײַגער ווילט איהר? לערנען איז לערנען, שרײַבען איז שרײַבען, חשבונ׳ען איז חשבונ׳ען, אפשר ווילט איהר פראַנצויז — רעדט ער אײַך פראַנצויז, טאָמער ווילט איהר פידעל — שפּילט ער אײַך אויפ׳ן פידעל, הײַנט איז ער קײן עין־הרע אַ וואוקס און אַ פאַרשוין און אַ פּיסק און... און... און... אַז מע שמועסט אַ געראָטענער, איז דאָך ניט שייך צו זאָגען! און דערצו גיב איך איהם נאָך עטליכע טויזענד קערבלעך נדן אויך, ווארום ער איז דאָך מײַן ברודערס אַ קינד אין מײַנער אַ צוגעשריבענער, כמעט אַ זוהן הײַסט דאָס, און קײן נחות־דרגא ברוך השם איז ער אויך ניט. קו — קו — קומט איהם שוין עפּיס אַ פײַנע כלה, האַ? וואָס זאָגט איהר? אודאי האָט מען איהם גערעדט די גרעסטע, די שענסטע שדוכים אין דער וועלט, און אודאי האָב איך איבערגעקליבען, וואָס דען? עפּיס אָט אַזוי אַ ניט מען אַוועק אַזאַ יונגאַטש? בין איך אײַך ניט אויסען.

הכלל האָט מען מיר אָנגעשלאָגען שדוכים פון דער גאָרער וועלט; פון קאַמעניץ און פון יעליסאַוועט און פון האָמעל און פון לובען און פון מאָהליוו, וואָס אין דער ליטא, און פון באַרדיטשעוו און פון קאַמינקע און פון בראָד. מע האָט מיך אָבגעשאָטען מיט גאָלד; צעהן טויזענד און צוועלף טויזענד און פינפצעהן טויזענד און אַכצעהן טויזענד — איך האָב ניט געוואוסט, וואוהין איך זאָל מיך וואַרפען. האָב איך מיך מישב געווען: וואָס טויג מיר קריכען אין דער פרעמד, מי יודע וואוהין און צו וועמען? בעסער, ווי זאָגט מען, אַ נאָהענטער שוסטער אײדער אַ ווײַטער רב, פאַרהאַן בײַ אונז אין שטאָדט אַ יוד אַ נגיד, האָט ער אַ מײדעל אַ בת־יחידה מיט שענע עטליכע טויזענד קערבלעך נדן, און דאָס מײדעל אַלײן איז אויך זעהר אַ פײַן מײדעל, און ווילען וויל מיך יענער, פאַרוואָס זאָל דאָס ניט זײַן קײן שדוך?

האַ ? ובפרט שדכנים זענען פאַרהאַן בײַ אונז ברוך השם צוויי, לױ-פען זײ אַרום הין און צוריק, פון מיר צו יענעם און פון יענעם צו מיר און טרײַבען האַלז און אַקען, ס׳זאָל שוין ניכער זײַן, זײ האָבען קײַן צײַט ניט, פערשטעהט איהר, זײ האָבען אַלײן טעכטער אויף חתונה מאַכען און נאָך דערוואַקסענע דערצו. בין איך אײַך ניט אויסען.

הקיצור ס׳איז געבליבען, מיר זאָלען זיך צונויפקומען אויף אַ „וואָרט״. איז דאָך אָבער הײַנטיגע צײַטען ניט דאָס וואָס אַמאָל. אַמאָל האָט מען אַ שדוך געטאָן מיט אַ קינד אונטער די אויגען גאָר, געקומען צו געהן אַהײם, אָבגעגעבען מזל-טוב און געגנוג. הײַנט איז גאָר געוואָרען אַ מאָדע, אַז מע מוז פריהער איבערערעדען מיט די קינדער, זײ זאָלען זיך פריהער אָנקוקען און זאָגען, צי זײ זענען זיך געפעלען צי נײן ? מע פערשפּאָרט זײ גאָר זאָגען, זײ זעהען זיך אַלײן... איז דאָך אודאי גוט. נעהם איך מײַן בחור און טו איהם אַ פרעג: „געפעלט דיר, אַ שטײגער, פײַסיניו, אַזעלכע און אַזעלכע ?״ ווערט ער רויט אַזוי ווי פײַער און ענטפערט ניט דאָס צווײטע וואָרט: „געשוויגען איז גע-רעדט״, טראַכט איך מיר: „קײַן תשובה איז אויך אַ תשובה.״ אַי וואָס ער איז רויט געוואָרען? מסתמא האָט ער זיך פערשעמט. און ס׳איז געבליבען הײַסט דאָס, אַז מע קומט זיך צונויף אויפדערנאַכט פרי-הער געוועהנטליך בײַ דער כלה, נאָכדעם וועט מען זײַן בײַ מיר — נו, וואָס בעדאַרף מען נאָך? באַקט מען לעקאַך און מע גרייט זיך אויף אַ וועטשערע, ווי געוועהנטליך. בין איך אײַך ניט אויסען.

ויהי היום איך שטעה אויף אין דערפריה, גיט מען מיר אָב אַ בריעף. פון וואַנען איז אַ בריעף? עפּיס אַ בעל-עגלה האָט געבראַכט צו פיהרען. איך נעהם דעם בריעף, עפען אויף דעם בריעף, איך הויב אָן לײַענען דעם בריעף — איז מיר פינסטער געוואָרען אין די אויגען. וואָס איז דאָס געווען פאַר אַ מין בריעף? אָט וועט איהר באַלד הערען. דאָס שרײַבט מיר מײַן פײַסי, אַז איך זאָל ניט קײַן פעראיבעל האָבען, וואָס ער איז אַוועקגעפאָהרען מיט רײַזלען, איהר הערט ווערטער? אָהן אונזער וויסען חתונה האָבען — איהר הערט ווער-טער? — אַז איך זאָל זיך גאָר ניט פּרובען, זאָגט ער, אפילו זײ זו-כען, ווארום זײ זענען שוין ווײַט-ווײַט, זאָגט ער, פון דאַנען, איהר הערט ווערטער? און אַז זײ וועלען אם ירצה השם האָבען חופּה וקדושין, זאָגט ער, וועלען זײ נאָכדעם קומען צוריק... ווי געפעלט

אײך עפּיס אזא מין בריװעל? מילא פון מײן װײב שמועסט מען ניט; זי איז געפאלען דרײמאל חלשות, װארום ס'איז דאך דורך איהר דער סקאנדאל, רײזעל איז דאך איהר פלעמעניצע, ניט מײנע. „נא, זאג איך צו איהר — האסט אויסגעהאדעװעט א שלאנג אויף דײן שױס"... און האב מײן גאנץ ביטער הארץ אויסגעלאזט צו איהר געװעהנטליך, מכבד געװען װי זי איז װערט... בין איך אײך ניט אויסען.

איך בעדארף אײך ניט דערצעהלען, איהר פערשטעהט אלײן, װי װײט דאס האט מיך געברענט און געבראטען; ס'טײטש, מע נעהמט א פרעמד קינד, אײן ארימע, א נאקעטע יתומה, מע האדעװעט זי אויס, און מע װיל זי גליקליך מאכען, געהט זי און טוט אב אזא זאך, פיהרט ארויף מײן ברודערס קינד אויף א גליטש... איך האב געשריגען, געטופעט מיט די פיס, געריסען אויף זיך די האר פון'ם קאפ — שיער ניט משוגע געװארען! און צוריק װידער האב איך מיך בעטראכט, װאס א שטײגער װעט מיר העלפען מײן כעס? װאס װעל איך מאכען מיט מײן טופען מיט די פיס? מע בעדארף עפּיס אנהויבען טון, טאמער װעל איך נאך פערהאפען און װעל קאנען עפּיס העלפען? האב איך מיך ראשית חכמה א װארף געטאן צו „נאטשאלסטװע", אונטערגעשמירט מיט א האבאל, און האב אויפגעגעבען, אז ביי מיר איז געװען א פלעמעניצע אזעלכע און אזעלכע, האט זי מיך בעגנב'עט און האט איבערגערעדט מײן זוהן, ער איז געװען ביי מיר פערשריבען פאר א זוהן, און איז מיט איהם אנטלאפען, איך װײס ניט װאוהין. נאכדעם האב איך אנגעהויבען שיטען מיט געלד, צושיקט דעפעשען אין אלע ארבע פנות העולם אין אלע שטעדט און שטעדטליך פון דער סביבה — און גאט האט מיר געהאלפען, מע האט זײ געפאקט. װאו האט מען זײ געפאקט? טאקי ניט װײט פון אונז אין א קלײן שטעדטעל. מזל־טוב!

אז ס'איז אנגעקומען צו מיר די גוטע ידיעה, אז מע האט זײ געפאקט. האבען מיר זיך אויפגעזעצט מיט נאטשאלסטװע און מיר זענען געפאהרען גלײך אהין אין יענעם שטעדטעל ארײן. מילא איך זאל אײך דערצעהלען פון דער נסיעה — איז ניט שײך צו זאגען, איך בין געװען אין אײנע פחדים, איך האב אלץ מורא געהאט, טאמער, א קשיא אויף א מעשה, מע שטעלט דארט א חופה, איז דאך פערפאלען, װי זאגט ער, די קוה מיט'ן שטריקעל... גאט האט מיר געהאלפען, מיר זענען געקומען צו פאהרען — זײ האבען נאך קײן חופה

גיט געשטעלט. נאָר וואָס דען? אַ נײַער אומגליק: אַזוי ווי איך האָב איינגעגעבען, אַז מע האָט מיך בע'גנב'עט, לכן האָט מען זיי דערווײַלע ביז עפּיס וואָס איינגעזעצט. איינגעזעצט — איז דאָך מיר געוואָרען שלעכט, געמאַכט אַ גוואַלד, אַז בע'גנב'עט האָט מיך זי, די פלעמעניצע הייסט דאָס, און ער, דער זוהן הייסט דאָס, ער האָט זיך דאָך גערעכענט פאַר מײַן זוהן, איז ריין. עס קומט צו עפּיס, מע וויל איהם שוין אַרויסלאָזען, פּייסין הייסט דאָס, מאַכט ער: „אויב מע האָט גע'גנב'עט, האָבען זיי, זאָגט ער, ביידע גע'גנב'עט". איהר הערט ווערטער? דאָס האָט זי איהם, די ימח-שמה'ניצע, אַרויפגעפיהרט, ער זאָל אַזוי זאָגען. אַ הולטייקע קען!... נו, טאָר מען זיין אַ גוטער? בעדאַרף מען רחמנות האָבען אויף איין אָרימער יתומה? איך פרעג אייך אליין — איז כדאי? וואָס טויג אייך, עס האָט מיך געקאָסט גענוג בלוט, ביז איך האָב זיי אַרויסגענומען, וואָרום צוליעב איהם האָב איך געמוזט זי אויך אָפּבריינגען — און מיר זענען געקומען אַהיים. בין איך אייך ניט אויסען.

געוועהנטליך האָב איך זי צו מיר אין שטוב מעהר ניט אַריינגעלאָזט, איך האָב איהר אָבגעדונגען אַ קוואַטיר און קעסט טאַקי ביי איהרען אַ קרוב אין אַ דאָרף, משה-מאיר הייסט ער, אַ פּראָסטער יוד, אַ דאָרפסמאַן, און מײַן פּייסין האָב איך גענומען אַהיים, גענוג גערעדט איבער איהם: „ס'טייטש, איך נעהם דיך און שרייב דיך צו צו מיר ווי איין אייגענעם זוהן און וויל דיר געבען עטליכע טויזענד קערבליך נדן און מאַך דיך פאַר'ן יורש מיט אַלצדינג, געהסט דו און מאַכסט מיר אַזאַ סקאַנדאַל!" זאָגט ער: „וואָס איז דאָ דער סקאַנדאַל? זי איז אייך אַ פלעמעניצע, איך בין אייך אַ פלימעניק, אַלץ איין יחוס." זאָג איך: „וואָס גלייכסט דו זיך צו איהר? דיין טאַטע איז געווען, זאָג איך, מיר איין אייגענער ברודער און אַ לייטישער מענש און איהר פאָטער איז געווען, זאָל ער מיר מוחל זיין, אַ שאַרלאַטושקע, זאָג איך, „אַ קאַרטיאָזשניק"... איך טו אַ קוק, מײַן ווייב חלשט. אַ טאַרעראַם, אַ געפּילדער, וואָס איז? זי קאָן ניט הערען, למאי מע רעדט אויף איהר שוועסטערס מאַן, זיי זענען שוין, זאָגט זי, ביידע אויף דער אמת'ער וועלט, בעדאַרף מען זיי לאָזען צו רוה. איהר הערט ווערטער? „ער איז אָבער פאָרט געווען, זאָג איך, לאָז ער מיר מוחל זיין, איין אויסוואורף?" זי חלשט ווייטער — אַזאַ אומגליק,

א גלות, מע קאָן ביי זיך אין שטוב קיין וואָרט ניט אויסרעדען! בין איך אייך ניט אויסען.

בקיצור איך האָב מיין פייסין גענומען רעכט אין די ידיים אריין און האָב אנגעהויבען אכטונג געבען, קוקען אויף איהם „מיט אויגען", ער זאָל מיר ניט מאכען נאָך אמאָל דאָס שפיעל, און גאָט האָט מיר געהאָלפען, ער איז אוועקגעגאנגען בדרך הישר, האָט זיך געלאָזט איינרעדען און איז געוואָרען א חתן צו מזל, ניט פון אזא אי־אי־אי, נאָר פאָרט פון א בעל־הבתיש אָרט מיט א מחותן, מיט א נאָמען, מיט נדן מיט... מיט... מיט... ווי מיר שטעהט אָן — און איך בין געווען אויפ'ן זיעבעטען הימעל. איז דאָך גוט, איאָ? האָט־ישע צייט, וועט איהר עפּיס הערען א מעשה.

איך קום צוגעהן פון געשעפט איינמאָל אהיים עסען אנבייסען, איך וואַש מיך, זעץ מיך צום טיש, מאַך המוציא, איך קוק מיך אַרום — ניטאָ פייסי! פליהט מיר דורך א מחשבה אין קאָפּ: אפשר האָט ער ווידער געמאַכט א „ויברח"? איך נעהם מיך צו מיינער: וואו איז פייסי? זאָגט זי: זי ווייסט ניט. אָבגעגעסען, לויף איך אַרום אין שטאָדט, אהער, אהין — קיינער ווייסט ניט! שיק איך דאָך אוועק א שליח אין דאָרף אריין צום קרוב, צו משה־מאיר'ן, געוואָהרע ווערען, וואָס מאַכט עפּיס רייזעל? ענטפערט ער מיר דורך א בריוועל, אז זי איז נאָך נעכטען אוועקגעפאָהרען, געזאָגט, אז זי פאָהרט אין שטאָדט אריין אויף קבר־אבות. האָב איך געזוג מסתמא געארבייט, אויסגעלאָזט מיין גאַנץ ביטער הארץ צום ווייב געוועהנטליך, וואָרום ס'איז דאָך דורך איהר אלע אומגליקען, ס'איז דאָך איהר פלעמעניצע! בין איך אייך ניט אויסען.

איך לויף אוועק אין פּאָליציע, איך קלאַפּ אומעדום דעפּעשען, צושיק מענשען, שיט מיט געלד — ניטאָ, ווי אין וואַסער אריין! איך אַרבייט, איך שריי, איך בין אויס מענש — עס העלפט ניט! וואָס טויג אייך — ס'איז אוועקגעגאנגען דריי וואָכען, איך בין שיער ניט משוגע געוואָרען! פלוצים קומט מיר אָן א בריעף מיט א מזל־טוב, אז זיי האָבען ברוך השם חתונה געהאַט אין א גוטער שעה, און האָבען שוין הייגט פאַר מיר קיין מורא ניט. איהר הערט ווערטער? אז מע וועט שוין איצט נאָך זיי מעהר ניט נאָכלויפען, מע וועט שוין אויף זיי קיין בלבולים ניט אויסטראַכטען, איהר הערט ווערטער? אז זיי האָבען זיך ליעב געהאַט פון קינדרוויי אָן און האָבען, דאַנקען גאָט דער־

גרייכט אַלצדינג, וואָס זיי האָבען געוואָלט. אי וואו וועלען זיי נעהמען אויף צו לעבען? זאָל מען זיך פאַר זיי גאָרניט זאָרגען: ער לערנט און גרייט זיך צום עקזאַמען אַריין אין אוניווערזיטעט שטודירען אויף דאָקטאָר, און זי לערנט זיך אויף אַקושאָרקע. איהר הערט ווערטער? און דערווייל גיבען זיי ביידע שטונדען און פערדיענען מיט גאָטס הילף ביז פופצעהן קאַרבען אַ חודש, קאָסט זיי די דירה זעקס מיט אַ האַלבען, בלייבט צאָהלען זיי פאַר עסען און אויפ'ן איבעריגען איז גאָט אַ פאָטער. איהר הערט ווערטער? נו—נו, קלער איך מיר, איהר וועט אַ ביסעל פריהער אונטער'פגר'ן גוט פאַר הונגער, וועט איהר זיך אָנהויבען בעטען ביי מיר, וועל איך אייך בעווייזען, ווער עלטער איז! און צו מיין ווייב זאָג איך: היינט זעהסט דו, זאָג איך, וואָס הייסט אַ ביטערער שורש? פון אַזאַ טאַטען אַ שאַרלאַטאַן, אַ קאַרטיאָזשניק, זאָג איך, קאָן דען עפּיס אַרויסקומען רעכטס?" וכדומה אַזעלכע שטעכווערטער זאָג איך צו איהר, און איהר זאָלט זאָגען, זי זאָל דאָס מיר ענטפערן דאָס אַנדערע וואָרט! „פלעגסט דאָך, זאָג איך, אַמאָל חלש'ן, אַז איך האָב גערעדט אויף דיין שוואָגעריק, פאַרוואָס חלשט דו היינט ניט?" ענטפערט די וואַיד? אַזוי ענטפערט זי. „דו מיינסט, זאָג איך, אַז איך ווייס ניט, אַז דו האַלטסט מיט זיי, אַז דו ביזט מיט זיי יד-אחת, זאָג איך, אַז סע וואַקסט אינגאַנצען פון דיר?" זי שווייגט, ענטפערט ניט דאָס אַנדערע וואָרט. וואָס קאָן זי מיר, אַ שטייגער, ענטפערן, אַז זי פיהלט, אַז איך בין גערעכט? זי ווייסט, אַז סע פערדריסט מיך, פאַרוואָס קומט מיר פאַר מיין גוטסקייט, מע זאָל מיר אַזוי צאָהלען? בין איך אייך ניט אויסען.

נאָר איהר מיינט אודאי, איהר זענט שוין פאַרטיג? האַרט אויס, איהר וועט נאָך האָרכען שענערס.

בקיצור, ס'איז אַוועקגעגאַנגען אַ יאָהר, בריוולעך שרייבען זיי, נאָר פון געלד דערמאָהנען זיי ניט אַ וואָרט. פלוצים קומט מיר אָן אַ מזל-טוב — זי האָט געהאַט אַ יונגעל און מע רופט אונז אויפ'ן ברית! רוף איך מיך אָן צו מיין ווייב: „מזל-טוב דיר מיט דיין נחת, איין אָנגעלעגטער ברית, זאָג איך, און אַ נאָמען נאָך דיין שענעם שוואָגעריק..." ענטפערט זי מיר ניט, גאָר זי ווערט בלייך ווי די וואַנד, טוט זיך אָן און געהט אַוועק פון שטוב. קלער איך מיר: מסתמא וועט זי באַלד קומען, איך וואַרט אַ שעה, איך וואַרט צוויי, איך וואַרט דריי, איך וואַרט פיער, ס'איז שוין פאַרנאַכט, ס'איז שוין

שטאָק נאַכט — ניטאָ זי! אַ שענע מעשה, נאָר אַ קורצע! וואָס טו איך — זי איז אַוועקגעפאָהרען צו זיי, און פון דעמאָלט אָן שוין באַלד צוויי יאָהר — זי קומט ניט צוריק און הויבט גאָר ניט אָן צו קלערען מכח קומען אַהיים! האָט איהר געהערט אַמאָל אַזאַ מעשה? פריהער האָב איך געוואַרט, טאָמער וועט זי מיר שרייבען אַ בריוועל. און אַז איך האָב געזעהען, זי שרייבט ניט, האָב איך איהר אַוועקגעשריבען אַ בריוועל, און שרייב איהר: „היתכן? וואָס פאַר אַ פנים האָט דאָס פאַר דער וועלט!?" ענטפערט זי מיר, אַז איהר וועלט איז דאָרטען, ביי איהרע קינדער. איהר הערט ווערטער? אַז דאָס אייניקעל וואָס איז געבוירען געוואָרען — ער הייסט דוקא הערשעלע נאָך מיין ברודער הערשעל — איז ביי איהר טייערער פון אַלצעהן וועלטען. ס'איז אַזאַ הערשעלע, זאָגט זי, וואָס מע קריגט דאָס ניט, מע זאָל אויספאָהרען די גאַנצע וועלט פון איין עק ביז'ן אַנדערן. און ווינשעוועט מיר, איך זאָל זיך עלטערן אין עושר און אין כבוד אַליין אָהן איהר. איהר הערט ווערטער?...

שרייב איך דאָך איהר נאָך אַמאָל און נאָך אַמאָל, און זאָג איהר מיט'ן הארבען וואָרט, אַז איך וועל ניט שיקען קיין גראָשען! ענטפערט זי מיר, אַז זי דאַרף ניט מיין געלד. איהר הערט ווערטער? שרייב איך איהר ווידער אַוועק אַ בריעף, אַז איך בין זיי אַלע מעביר-נחלה און וועל אָבזאָגען דאָס גאַנצע געלד אויף עולמות! פוילט זי זיך ניט און ענטפערט מיר אָב, אַז זי האָט צו מיר קיין טענות ניט. איהר הערט ווערטער? אַז זי לעבט דאָרטען ביי די קינדער מיט כבוד, הלואי ווייטער ניט ערגער, וואָרום פייסי איז שוין אַריין אין אוניווערזיטעט און רייזעל איז שוין באַלד איין אַקושאָרקע, זיי פערדינען שוין אַזוי גרוים ווי זיעבעציג קאַרבען אַ חודש. איהר הערט ווערטער? און מכח מעביר-נחלה זיין, זאָגט זי, מעג איך מיין גאַנץ פערמעגען אוועקשענקען אפילו היינטיגען טאָג וועמען איך וויל, אפילו אויף אַ קלויסטער. איהר הערט ווערטער? און לאָזט אוים, אַז איך בין אַ ריינער משוגע'נער. די וועלט, זאָגט זי, שטעקט מיך אַרום מיט פעדערן, פאַר דער מעשה, וואָס איך האָב אָבגעטאָן. „וואָס איז דאָ, זאָגט זי, דער אומגליק? וואָס דיין ברודערס זוהן האָט גענומען מיין שוועסטערס טאָכטער? וואָס שטעהט דיר דאָ אַזוי ניט אָן, דו נאַרישער לעקיש?" איהר הערט ווערטער? „דו זאָלסט, זאָגט זי, זיין דאָ און אַ קוק טון אויפ'ן קינד, אויף הערשעלען, ווי ער וויזט

מיט'ן פינגער אויפ'ן זיידענס פאטרעט און מאכט „דיע־דיא", וואלסט דו זיך, זאגט זי, אליין נעגעבען דריי פעטש"... איהר הערט ווערטער? אזוי שרייבט זי מיר פון דארטען. בין איך אייך ניט אויסען...

נו, בעדארף מען ניט זיין שטארקער פון אייזען? ווי מיינט איהר, ברענט דאס מיך א שטיינער, אז איך קום צונעהן אהיים און דרעה מיך ארום אײנער אליין צווישען די פיער ווענט? איך הויב מיך אן בערעכענען, וואס איז מיין לעבען, איך בעט אייך, אויף דער וועלט? פארוואס קומט מיר אזא סוף? פארוואס קומט מיר אזא־נ־עלטער? פארוואס און פאר ווען? פאר מיין גוטסקייט? פאר מיין פאדלע ווייבען כאראקטער!... האט קיין פעראיבעל ניט: אז איך הויב אן רעדען דערפון, איז פאר דאסאדע שטעלען זיך מיר טרערען און איך קאן ניט, איך קאן ניט רעדען!

אוי, מע טאר ניט זיין קיין גוטער, הערט איהר? מע טאר ניט זיין קיין גוטער!

(ענדע געשיכטע נומער פיערצעהן)

געשיכטע נומער פוצצעהן

אַ נִשְׂרָף

— אונזערע יודען, — הער איך דרש'ענען אַ יודען הינטער מיינע פּלייצעס, און פּאַסאַזשירען הערען איהם צו, — אונזערע יודען, הערט איהר, ס'איז דאָך ניט שייך צו זאָגען, גאָט זאָל ניט שטראָפען פאַר די רעד — ס'איז אַנ'עמא פּזיזא — וואָס איז דער טייטש? מיט אַ יודען איז נאָר גוט קוגעל עסען, דאַוונען פון איין סידור, און ליעגען אויף איין בית־הקברות, און אַ רוח אין זיי אין טאַטען, און גאָרניט!...

איהר פרעגט, וואָס בין איך אַזוי אַנגעדרודעלט און וואָס ליאַפּע איך אַזוי אויף יודען? איהר זאָלט האָבען אויף זיך מיין פּעקעל און יודען זאָלען אייך אַזוי טון, ווי מע טוט מיר, וואָלט איהר אָנגעחאַפּט מענשען אין די גאַסען, אָדער איהר וואָלט געשלאָגען מיט אַ שטעקען! נאָר גאָרניט, איך בין אַזאַ יוד, וואָס קאַטאָרי איך האָב פיינט קריגען זיך מיט אַ וועלט; איך געה תמיד מיט דעם גאַנג: לאָז מיינס איבערגעהן, אָדער ווי שטעהט דאָרט: עולם כמנהגו — וואָס איז דער טייטש? — לאָז זיך מיט זיי גאָט רעכענען, און אַ רוח אין זיי אין טאַטען, און גאָרניט!...

הערט אַ מעשה: איך בין אַליין ניט פאַר אייך געדאַכט אַ באָהסלעווער, פון אַ קליין שטעדטעל פון באָהסלעוו, אַ קליינס, נאָר אַ וואוילס, פון די שטעדטלעך, וואָס מע זאָגט אויף זיי, אַז מע זאָל זיי געדענקט זייהען און שיטער אויפגעהען; פון די שטעדטלעך, וואָס אַז מע וויל עמיצען רעכט בעשטראָפען, זאָל מען איהם ניט פערשיקען סיביר — פע! — צו אונז קיין באָהסלעוו זאָל כ'ען איהם פערשי־

קען, און מאַכען איהם פאַר אַ קרעמער און געבען איהם קרעדיט, ער זאָל קאָנען רעכט אָנזעצען, און נאָכדעם זאָל ער האָבען אויף זיך אַ שרפה, פערברענט ווערען מיט האַק און פּאַק, ניט אַרויסצוראַטעווען אַ פאָדעם, און באָהסלעווער יודען זאָגען זאָלען, אַז דאָס האָט ער אַליין געמאַכט בורא מאורי האש, בכדי... איהר פערשטעהט דאָך שוין מסתמא, וואָס באָהסלעווער יודען קאָנען אויסטראַכטען און קאָנען זאָגען און טאַקי אַוועקשרייבען אַהינצו, וואו מע בעדאַרף, און אַ רוח אין זיי אין טאַטען, גאָרניט!...

דערפון קאָנט איהר שוין פערשטעהן, מיט וועמען איהר האָט צו טון; איהר האָט צו טון מיט אַן׳אומגליקליכען מענשען, וואָס איז דרייִמאָל אומגליקליך, מיט אַ מענשען, וואָס האָט אויף זיך אַ דרייענדיג פעקעל: ערשטענס, בין איך אַ יוד, צווייטענס, בין איך אַ באָהסלעווער יוד, און דריטענס, בין איך אַ באָהסלעווער יוד אַ נשרף, און נאָך וואָס פאַר אַ נשרף — פון די אמת׳ע „פּרים הנשרפים“, וואָס אין סדור! איך בין, הייסט עס, היינטיגס יאָהר אָבגעברענט געוואָרען, ווי אַזוי מיינט איהר? ווי אַ שטרויענער דאַך! איך בין אַרויס ממש בחרבי ובקשתי — וואָס איז דער טייטש? ווי די מאַמע האָט מיך געהאַט, און ווי סע פיהרט זיך, בעדאַרף איך מסתמא יענע נאַכט אַקוראַט ניט זיין אין דער היים! וואו בין איך געווען? איך בין געווען ניט וויַט פון אונז, אין טאַראַשטשע בין איך געווען, ביי מיינער אַ שוועסטער אויף אַ קנס-מאָל בין איך געווען. געווען זעהר אַ פיינער קנס-מאָל, מיט אַ סעודה, מיט זעהר פיינע געסט, ניט באָהסלעווער פּאַרכעס. איהר קאָנט פערשטעהן, אַז מע האָט אויסגעטרונקען אָנדערהאַלבען עמער בראָנפען, אַחוץ ביער און אַחוץ וויין. קורץ, מע האָט פערבראַכט די צייט כדבעי — וואָס איז דער טייטש? ווי גאָט האָט געבאָטען. פּלוצים קומט מיר אָן אַ דעפּעש: „זשענאַ באָליען, דיעטי באָליען, טיאָשטשאַ באָליען, אָטשעם אָפּסאַנע!“ האָב איך דאָך מסתמא געהאַפּט די פּים אויף די פּלייצעס און הלך משה-מרדכי אַהיים! איך קום אַהיים — אַ חתונה! — ניט קיין שטוב, ניט קיין קלייט, ניט קיין סחורה, ניט קיין קישעלע, ניט קיין העכוד אויפ׳ן לייב — בגפּו יבא בגפּו יצא — וואָס איז דער טייטש? געווען אַן׳אָרימאַן און אַרויס אַן׳אביון... דאָס ווייב נעבאַך וויינט, די קינדער — אויף איהר קוקענדיג, נישטאָ וואו דעם קאָפּ אַנידערצולעגען; אַ שטיקעל גליק חאָטש, וואָס ס׳איז געווען געסטראַ-

כּירט, און גוט געסטראַכּירט, און דאָ, פֿערשטעהט איהר מיך, ליעגט דער הונד בּעגראָבּען... נאָר דאָס אַליין וואָלט נאָך געוועזען אַ האַלבּע צרה; איז אָבּער געוועזען דער גאַנצער אומגליק, וואָס דאָסמאָל איז געוועזען ניט דאָס ערשטע מאָל; מחמת איך האָבּ שוין, דאַרפֿט איהר וויסען, אַמאָל, ניט היינט געדאַכט, געבּרענט, אויך בּיינאַכט איז דאָס געוועזען, און אויך בּשעת איך בּין ניט געוועזען אין דערהיים... נאָר דעמאָלט איז דאָס, דאַנקען גאָט, אָבּגעלאָפֿען גלאַט: געקומען דער אינספּעקטאָר, איבּערגעשריבּען די געבּרענטע שמאַטעס, אָבּגעשאַצט דעם היזק, זיך אויסגעגלייכט, פֿיין, שען, אַ רענדעל אַראָבּ, אַ רענדעל אַרויף, און אַ רוח אין זיי אין טאַטען, און גאָרניט!...

איז דאָס געוועזען איינמאָל אַ מעשה; איצטיגס מאָל אָבּער האָט מען מיר צוגעשיקט אַנ׳איספּעקטאָר, זאָל גאָט שומר ומציל זיין אַלע יודען; אַ רשע מרושע! און אויף מיין גליק אַ נקי־כּפּים־ניק, ער נעהמט ניט!... האָט איהר געהערט אַ מעשה? — ער נעהמט ניט און געה מאַך!... זוכט ער און נישטערט און גריבּעלט און גראָבּט, וויל זיך דערוויסען, איך זאָל איהם קלאָר מאַכען, ווי אַזוי האָט דאָס געבּרענט? און פֿון וואַנען? און וויפֿיעל איז פֿערבּרענט געוואָרען? און פֿאַרוואָס איז ניט געבּליבּען קיין שריד ופליט? קיין סליד אפילו?... „אָ, זאָג איך, מיין טענה!... איך טענה אויך דאָס אייגענע! געהט, זאָג איך, פֿרעגט בּיים רבּונו של עולם!“... „ס׳איז ניט גלאַט, זאָגט ער, מיינט ניט, אַז אַזוי גיך נעהמט איהר בּיי אונז געלד“... געפֿעלט אייך אַ בּיסעל אַ חכם! ער שרעקט די גענז. פּונקט ווי דער סליעדאָוואַטעל אונזערער וויל מיך חאַפּען בּיי דער צונג, דערטאַפּט אַ מלופּום־קינד: „סקאַזשי נאָ, מאָשקע, זאָגט ער צו מיר, סקאַזשי מניע, ליובּעזניי, אָטטשעוואָ טי קאָזשדי ראַז גאָריש?“ — דאָס הייסט, איך זאָל איהם געהן זאָגען, וואָס איז דער שכל, וואָס איך בּרען אַלע מאָל? „אָט פּאָזשאַראַ, זאָג איך איהם, וואַשע בּלאַהאָראָדיע“ — פֿון אַ שרפה בּרען איך... „פֿאַרוואָס האָסט דו, זאָגט ער, עפּיס גראָד געסטראַכירט פֿריהער מיט צוויי וואָכען, אייִדער דו האָסט געבּרענט?“... „וואָס דען, זאָג איך, האָסט דו געוואָלט, פֿריץ, איך זאָל סטראַכּירען מיט צוויי וואָכען שפּעטער?“... „פֿאַרוואָס, זאָגט ער, בּיזט דו גראָד ניטאָ אין דערהיים, בּשעת דו בּרענסט!“... „נו, און אַז איך זאָל זיין אין דערהיים, זאָג איך, בּשעת מעשה, וואָלט דיר שוין געוועזען גרינגער?“... „פֿאַרוואָס,

זאָגט ער, האָט מען דיר געטעלעגראַפירט, אַז די קינדער זענען שלאָף און דאָס ווײַב איז שלאָף, און די שוויגער איז פאַרבײַ?״... „בכדי, זאָג איך, איך זאָל קומען צו פאָהרען וואָס גיכער״... „פאַרוואָס האָט מען דיר ניט געשריבען בעסער דעם אמת?״... „בכדי, זאָג איך, איך זאָל מיך ניט דערשרעקען״... „אויב אַזוי, מאַכט ער צו מיר, פערשטעה איך שוין, וואו איך האַלט מיט דיר... זאָלסט וויסען זײַן, זאָגט ער, אַז איך זעץ דיך אײַן״... „פאַרוואָס און פאַר וועןְ? — זאָג איך, — וואָס האָסט דו צו מיר? דו נעמסט, זאָג איך, אַ מענשען, וואָס איז גאָט די נשמה שולדיג און מאַכסט איהם אומגליקליך! ס׳אַ קונץ, זאָג איך, קוילען? ווילסט קוילען — קוילע! דו פערגעסט, זאָג איך, אַז ס׳איז פאַרהאַן אַ זאַקאָן און ס׳איז דאָ אַ גאָט אויף דער וועלט״... איז ער געוואָרען אָנגעצונדען: „דו רעדסט נאָך מיט גאָט? דו אַזעלכער און אַזעלכער!״... נאָר וואָס הער איך איהם, אַז איך בין ריין, ריין ווי גינגאָלד, ווי זאָגט ער: אל תהי בז לכל בשר — וואָס איז דער טײַטש? — אַז מע עסט ניט קײַן קנאָבעל, הערט זיך ניט נאָך, און אַ רוח אין זיי אין טאַטען, און גאָרניט!...

וואָלט געוועזען גוט; איז דאָך אָבער באָהסלעוו! קאָן עפּעס אַ באָהסלעווער יוד לײַדען, אַז יענער זאָל נעהמען אומזיסט געלד? האָט מען זיך צולאָזט מיט פּאַפּירען, מיט מסירות הײַסט דאָס; אַ סך האָבען אוועקגעשריבען דורך דער פּאָסט, און אַ סך האָבען זיך אַליין מטריח געוועזען מיט זייער כבוד אין דער „אָבשטשעסטוואָ״ אַרײַן, מיך גע׳מסר׳ט, אַז דאָס האָב איך אַליין געמאַכט „בורא מאורי האש״... איהר הערט, שקצים קאָנען? ... אַז דאָס בין איך אומיסטנע אוועקגעפאָהרען יענע נאַכט פון דערהײם בכדי... איהר פערשטעהט, הולטאַיעס קאָנען? ... און אַז ס׳איז בײַ מיר קײנמאָל ניט געוועזען, זאָגען זיי, אַזוי פיעל סחורה, וויפיעל איך ווײַז אָן, און אַז די חשבונות מיט די ביכער, וואָס איך האָב צוגעשטעלט, זענען פאַלשע חשבונות, און זיי וועלען דאָס אויסווײַזען, זאָגען זיי, מיט אותות ומופתים, מיט המנ׳ס מסירות, מיט... מיט... מיט און אַ רוח אין זיי אין טאַטען, און גאָרניט!...

נאָר ווער הערט זיי, איך בעט אײַך, אַז איך בין פאָרט ריין, ריין ווי גינגאָלד!... מילא דאָס וואָס זיי זאָגען, אַז איך אַליין האָב געמאַכט בורא מאורי האש, איז דאָך גלאַט בלאָטע;

אַ מינדסט קינד פֿערשטעהט דאָך, אַז מע וויל שוין אָבטון אַזאַ זאַך, טוט מען דאָס ניט אַליין... סע געפֿינט זיך שוין אַזעלכער, אַ שליח פֿון די „מלאכי השרת“, וואָס ער טוט דאָס אָב פֿאַר אַ דרייערל... וואָס? ניט אַזוי? ווי אַזוי איז ביי אייך? און דאָס וואָס זיי זאָגען, אַז איך בין אומיסטנע אוועקגעפֿאָהרען פֿון דער היים, איז אַ שטות׳עריי; ס׳איז פֿאָרט געווען אַ קנס־מאָל ביי מיין שוועסטער, איך האָב איינאונאיינציגע שוועסטער אין טאַראַשטשע, מאַכט זי חתונה די מיטעלסטע טאָכטער, זאָל איך נישט פֿאָהרען אויפֿ׳ן קנס־מאָל? טאַקי אַ יושר? איך פֿרעג אייך אַליין: ווי וואָלט געווען אַ שטייגער, ווען איהר האָט איינאונאיינציגע שוועסטער, און זי טוט אַ שידוך מיט דער מיטעלסטער טאָכטער, וואָלט איהר געזעסען אין דערהיים און נישט געפֿאָהרען צו דער שוועסטער אויפֿ׳ן קנס־מאָל? ניין, וואָס שווייגט איהר? צי אַ שטייגער, איך זאָל זיין אַ נביא און טרעפֿען, אַז גראָד דעמאָלט, ווען מיין שוועסטער אין טאַראַשטשע טוט אַ שידוך מיט דער מיטעלסטער טאָכטער, וועט ביי מיר אין באָהסלעוו זיין אַ שרפֿה. אַ גליק האָטש, וואָס איך האָב געסטראַכירט. און געסטראַכירט האָב איך טאַקי איבער די היינטיגע שרפֿות. קומט דער זומער, איז נישט אויסצוהאַלטען פֿון די שרפֿות, וואָס אין די קליינע שטעדטלעך; איין שרפֿה נאָך דער אַנדערער; אָדער אין מיר אַ שרפֿה, אָדער אין באָבּרויסק, אָדער אין רעטשיצע, אָדער אין ביאַליסטאָק; דער עולם ברענט!... האָב איך מיך מישב געווען: כל ישראל חברים — וואָס איז דער טייטש? אַלע יודען ברענען; נו, איז וואו בין איך? וואָס בעדאַרף איך שוטה בן פּיקהאָלץ שטעהן אין ריזיקע מיט אַ קראָם, פֿערלאָזען זיך אויף נסים, אַז איך קאָן זי פֿערסטראַכירען? נו, און וויבאַלד סטראַכירען, פֿאַרוואָס זאָל איך שוין ניט סטראַכירען ווי סע געהער צו זיין? ממה נפֿשך, אַז עסען חזיר, זאָגט ער, לאָז האָטש רינען איבערן באָרד, דער רוח וועט די „אָבּטשעסטווע“ ניט נעהמען, און איבער מיינע עטליכע קערבלעך וועט זי אָרימער ניט ווערען, און אַ רוח אין זיי אין טאַטען, און נאָרניט!...

בין איך מיר אַוועקגעגאַנגען גאַנץ פֿיין צו מיין אַגענט און זאָג איהם: „הער נאָר אויס, זייַנוויל, אַזוי און אַזוי איז די מעשה, דער עולם ברענט, למאַי זאָל איך שטעהן אין ריזיקע? איך וויל, דו זאָלסט מיר פֿערסטראַכירען מיין קראָם“... „טאַקי באמת?“ — מאַכט ער און קוקט אויף מיר מיט אַ מאָדנע שמייכעלע... „וואָס שמייכעלסטו,

זאָג איך, ווי אַ פגר אומגעוואַשען ?" — "איך האָב, זאָגט ער, הנאה און סע טוט מיר באַנג"... "וואָס הייסט, זאָג איך, דו האָסט הנאה און סע טוט דיר באַנג ?"... — "באַנג טוט מיר, וואָס איך האָב אייך, זאָגט ער, איינמאָל געסטראַשירט. און הנאה האָב איך, וואָס דאָס אַנדערע מאָל וועל איך אייך שוין ניט סטראַשירען"... "וואָס איז די מעשה ?" זאָג איך... "אַזוי, זאָגט ער, ווייל איהר האָט מיך איינמאָל אָבגענאַרט"... "ווען האָב איך דיך אָבגענאַרט ?" — "דעמאָלט, ווען איהר האָט געברענט"... "זאָג חאָטש, ניט היינט געדאַכט, דו גראָבער יונגאַטש !" "ניט היינט געדאַכט, ניט דאָ געדאַכט, ניט פאַר קיין יודען געדאַכט !" — זאָגט ער און לאַכט מיר גלייך אין פנים אַריין... אַ שיינגעץ קאָן !... מאָהלט אייך, איך האָב אָבגעזוכט אַנ'אַנדער אָרט אויף צו סטראַשירען; אַ גרויסע דאגה ! — המבלי אין פגרים במצרים — וואָס איז דער טייטש ? קאַרג אָבטשעסטוועס פאַרהאַן ביי אונז ? טאַטעניו ! אַנגעטען ווי די הינט ! האָב איך דערטאַפט אַ יונגעמאַן, וואָס איז נאַר-וואָס אַראָב פון קעסט און איז געוואָרען אַנ'אַגענט פון אַנ'„אָבטשעסטווע" און זיכט אַרבייט... נו, ווי פערשטעהט איהר, מסתמא האָט ער מיך פערסטראַשירט און טאַקי אויף עשרת אלפים רו'כ, פאַרוואָס ניט ? איך בעט אייך, סע שטעהט מיר ניט אָן צו האָבען נאָך מעהר ווי פאַר צעהן טויזענד שמאַרדאָווענצעס סחורה אין קלייט ? „טאָוואַר וואָבאָראָטי" — וואָס איז דער טייטש ? — היינט איז ניטאָ, מאָרגען איז פאַרהאַן... איי, זיי זאָגען איצט, די באָהסלעווער יודען, הייסט עס, אַז איך האָב קיינמאָל ניט געהאַט אַזוי פיעל סחורה ? ווער הערט זיי ? לאָזען זיי געהן דערווייזען, לאָזען זיי זאָגען, לאָזען זיי רעדען, לאָזען זיי בילען, לאָז אַ רוח אין זיי אין טאַטען, און גאָרניט !...

דאָס גליק איז געווען, וואָס בשעת מעשה, איך האָב געסטראַשירט, האָט ביי אונז אין באָהסלעוו קיינער ניט געוואוסט פון דער מעשה, איז טאַקי דערפאַר אָבגעלאָפען די מעשה גלאַט... און ערשט נאָכדעם, אַז עס האָט זיך געמאַכט דאָס אומגליק, איך בין אָבגעברענט געוואָרען דאָס אַנדערע מאָל, הייסט עס, האָבען אחינו בני ישראל באַלד אַ וואָרף געטאָן זיך צו די אַגענטען. וואו איז געווען געסטראַשירט ? און ווען איז געווען געסטראַשירט ? און אויף וויפיעל איז געווען געסטראַשירט ?... און אַז מע איז געוואָהר געוואָרען, אַז אויף צעהן טויזענד, איז געוואָרען אַ רעש — הימעל עפען זיך ! סטייטש,

... ! צעהן טויזענד ? ! משה־מרדכי וועט נעהמען צעהן טויזענד קארבען ! האָב איך אַלציג שווארצע יאָהר ! וואָס ארט איך , אז משה־מרדכי וועט נעהמען צעהן טויזענד ? וואָס האָט איהר מורא, טאָמער פערדינענט חלילה משה־מרדכי א קערבעל ? און ווי וואָלט געווען פערקעהרט , .ווען משה־מרדכי זאָל דארפען דערלענגען צו דער שרפה, וואָלט איהר איהם אומגעקעהרט ? . . . א קליינינקייט באַהסלעוו ! איהר שפּיעלט זיך מיט באַהסלעוו ? א שטאָדט פון גאַלע עהרליכע לייט ! צדיקים ! קאָנען קיין עולות נישט פערטראָגען ! . . . דאכט זיך , איך ווייס ? מע זעהט פאר זיך אזא אומגליק , יענער שפּרינגט ארויס קוים מיט די נפשות , האָט אזא היזק ! . . . און אז ער האָט ניט אזא היזק, איז וואָס ? מאָהלט אייך, די מכות מעג זיך זיי זעצען, וויפיעל איך וועל דאָ־פערדינען מעהר... מיין איך וויכציגער ווי צעהן טויזענד ! נו , בכן ? און אפילו איך זאָל דאָ פערדינען די גאנצע צעהן טויזענד , איז וואָס ? . . . וואָס ? . . . ועמען בעדארף דאָס וועה טאָן דער קאָפּ ? . . . יענער ברענט — לאָז ער ברענען , ברענט אויך , ווערט פערברענט ! . . . אריינגעהן אין יענעמס פּאַלאַזשעניע , טאָמער איז נאָר א מצוה ? טאָמער איז נאָר יענער א מטופל מיט קינדער ? טאָמער האָט יענער א טאָכטער חתונה צו מאַכען , א קינד א גאָלד, א געראָטענע און מיט אלע מעלות ? טאָמער האָט יענער קוים דערלעבט און האָט ניט אויף קיין שדכנות צו בעצאָהלען אפילו ? טאָמער האָט יענער א יונגעל א זעלטענעם קאָפּ , וואָס רייסט זיך , וויל נעבאך לערנען און ס'איז ניטאָ מיט וואָס ? טאָמער מוטשעט זיך יענער, ציהט פון זיך די קליי , צוליעב וואָס ? צוליעב ווייב און קינדער ! — דאָס וויל קיינער ניט בערעכענען ! איטליכער רעכענט מיך נאָר אָפּ פון דער זייט, אולי ירחם — וואָס איז דער טייטש ? — טאָמער חלילה פערדינען איך דאָ ! און למאי זאָל איך פערדינען ! און א רוח אין זיי אין טאטען, און גארניט ! . . .

נאָר וואָס דען ? איך וועל אייך זאָגען דעם אמת , מילא, אז די קרעמער פערגינען מיר ניט , איז האָטש ניט אזוי פערדראָסיג ; ארימע לייט זענען מקנא , למאי איך נעם געלד און זיי ניט ; אָבער מיט די נגידים וואָס געהער זיך דאָס אָן ? מעהר פון אלעמען ברענט מיך אויף אונזער גבירים זוהנדעל. אונזער גביר האָט א זוהנדעל , הייסט ער „משה חכם מה הוא אומר", א וואויל יודעל , א ווארימס , א קלוגער יונגאַטש און א וויך הערצעל, האָט פיינט פראָצענט , א ווילדער בעל צדקה און א בעל יושר און גלאַט א פיין מענשעל . . . אלעמאָל ווען

ער דערזעהט מיך, שטעלט ער מיך אב: „וואס הערט זיך עפעס מיט אייער פעקעל? איך האב, זאגט ער, געהערט, אז איהר האט געבעך געהאט א גרויס היזק!"... און בשעת מעשה לעגט ער אריין די הענד אין די קעשענעס, שטעלט ארויס דאס בייכעל, קוקט מיט בהמה'שע אויגען און מאכט אזא פנים, אז סע גליסט זיך איהם געבען פעטש, אוי גליסט זיך... נאר מע מוז שווייגען, וואס זאל מען טאן? פשוט, זאגט ער, נבלה ואל תצטרך — וואס איז דער טייטש? א קניפ אין באק, די פארב זאל שטעהן... לאז נאר גאט געבען, ס'זאל שוין אבלויפען די סליעדסטוועַ, איך האב אויף זיך א סליעדסטווע, האב איך, אלעמאל רופט מען מיך צום סליעדאוואטעל, אלעמאל אנ'אנדער שאלה... חאטש סע ארט מיך ווי דער פאראיאהריגער שניי, ווארום וואס מ'שטיינסנעזאגט? וואס הער איך זיי, אז איך בין ריין, ריין ווי גינגאלד?... דערוויילע, ביז עפיס וואס, האט מען ביי מיר גענומען א חתימה, אז איך טאר ניט אבפאהרען פון ד
פאהר דוקא ארום, ווי איהר זעהט מיך, טאג ווי ט, די באהסלע
ווער יודען אויף צו להכעים, כל דלפין יתי ויצרן ע
טייטש? ווער עס וויל, לאז ער מיר נאכפאהרען, און לאזען זיי
לאדען צום ונתנה תוקף, און א רוח אין זיי אין טאטען, און גארניט!...

קעה"ט איהר אפשר מיינען, וויבאלד איך האב אויף זיך אזא פעקעל, וויל מסתמא די „אבטשעסטווע" מיט מיר ניט אבענדיגען פאר דער שרכה? אזוי פיעל מכות זאל זיך זעצען דעם באהכלעווער גביר'ס זוהנדעל אויף זיין נארייש פנים, וויפיעל טויזענדער איך קאן ביי זיי נעהמען! אי וועט איך דאך פרעגען פארוואס נעם איך ניט? — ע! קאנט איהר דאך מיך ניט! איך בין, דארפט איהר וויסען, א יוד א גזלן, ניט אזוי גיך בייסט מען מיך איין. איך געה מיר מיט מיין גאנג: אז וויבאלד ההילות לנפול — וואס איז דער טייטש? — אז עס האט זיך שוין יא אזוי געמאכט, איז נפול תפול — וואס איז דער טייטש? — לאז זיך עס געהן ווי סע געהט זיך. אי די כליעדסטווע? די סליעדסטווע איז א סליעדסטווע! וואס האב איך מורא, אז איך בין פארט ריין, ריין ווי גינגאלד?... ס'איז נאר שלעכט דערווייַלע, וואס סע וואקעוועט זיך מיין געלד אומזיסט, און וואס איך בין דערווייַלע געענגט, איך ווער שיער ניט דערווארגען פאר ענגשאפט! אט דאס איז ביטער! ס'איז אבער טאקי א פערדראסיגע זאך, כ'לעבען: דאס געלד וואס איך דארף נעהמען וועל איך דאך נעהמען, עס וועט

זיך זיי דען עפּיס העלפען? היינט למאי זאָל מען מיך ציהען אומזיסט־אומנישט? גיט מיר אָב מיין געלד, טענה איך, מיין געלד גיט מיר אָב! רוצחים! וואָס האָט איהר צו מיינע קינדער? — טענה איך — איך וויל דען עפּעס ביי אייך אַ סך? גיט מיר אָב מיינע צעהנטויזענד קערבלעך, מיינע קינדערס געלד — ס'איז דען מיין געלד? ס'איז מיינע קינדערס געלד! גיט מיר אָב מיינע קינדערס געלד און לאָזט מיך צו רוה, און לאָז דאָס האָבען אַ ן'עק, און אַ רוח אין אייער טאַטען, און גאָרניט!...

נאָר וואָס העלפט טענה'ן? וואָס העלפט שרייען? דערווייל איז שלעכט, שלעכט, ביז'ן עק אריין שלעכט! פון געשעפט אָבגעשלאָגען זיך, חתונה אָבגעשטעלט, נדן איז ניטאָ, קינדער לערנען דאַרף מען, געלד קאָסט ברוך השם אַלע טאָג, מען ברענגט זיך אוים; היינט די יסורים! מען שלאָפט דען? מען הויבט ניט אָן צו שלאָפען; מע האָט טאַקי קיין מורא ניט; וואָרום וואָס האָב איך מורא צו האָבען, אַז איך בין פאָרט ריין, ריין ווי גינגאָלד? נאָר גאָרניט, מען איז דאָך ניט מעהר ווי אַ מענש, עס געהען דורך אַלערליי רעיונות, מחשבות, ס'איז אַ סליעדסטוועע, מיט אַ פּראָקאָראָר, מיט באָהסלעווער יורען, וואָס ווילען אייך געהן עדות זאָגען און שווערען, אַז זיי האָבען אייך אַליין געזעהן אַרומגעהן ביינאַכט מיט אַ הבדלה אויפ'ן בוידעם... איהר שפּיעלט זיך מיט באָהסלעווער יורען? גלויבט מיר, ס'איז פאַרהאַן ביי אונז איינער אַ דוד־הערש, זאָל איך עס פערדינען אַלע וואָך מיט אייך אינאיינעם, וואָס דער דוד־הערש קאָסט מיך שוין לאַ־יחרץ־געלד, און דוקא אַ גוטער ברודער, און דוקא אַ טאַטענס אַ קינד, און דוקא מיט אַ שמייכעלע, און דוקא מיט אַן'אָם ירצה השם און מיט אַ גאָט וועט העלפען און מיט אַ רוח איהם אין טאַטען, און גאָרניט...

היינט פערשטעהט איהר שוין, וואָס באָהסלעוו איז! בין איך שוין גערעכט, וואָס איך בין אַזוי אויפגעטראָגען אויף אונזערע יורען? וואַרט צו, לאָז מיר נאָר גאָט העלפען, איך נעם אָב מיינע עטליכע קערבלעך, וועל איך זיך שוין מיט זיי צורעכענען! קודם כל בין איך מנדר אויף דער שטאָדט, איך קאָן ניט זאָגען וויפיעל, נאָר נישט ווינציגער וויפיעל אונזערע נגידים, איך וועל מיך שטעלען, מעגט איהר מיר זיכער גלויבען, ווי דער שענסטער נגיד: אַן'עליה אין שוהל די שענסטע. מיט'ן גרויסען בעבור שנדר עשרה פונט נרות על בית המדרש, ס'זאָל קלינגען, און לאָזען זיי צוזעצט און צושפּרונגען ווערען

פונ׳ם „בקור חולים“ און פון דער „תלמוד-תורה“ שמועסט מען ניט;
אין „בקור חולים“ אַרײַן אַ האַלב טוץ זאַנענע העמדער פאַר די קראַנקע
און אַלע תלמוד-תורה יונגלעך שפּאָגעל-נײַע אַרבע-כנפות׳לעך, און
ערשט נאָכדעם מאַך איך חתונה די טאָכטער מײַנע. נאָר אַלץ הײַסט
חתונה! איהר קעהרט אודאי מײַנען, אַז איך נעם גלאַט אַזוי און מאַך
חתונה, ווי אַלע יודען מאַכען חתונה? פע! קענט איהר דאָך מיך גאָר-
ניט, ווער איך בין! איך, אז איך מאַך חתונה, מאַך איך אַ חתונה,
אשר לא חתונו אבותינו — מע האָט נאָך בײַ אונז אַזאַ חתונה ניט גע-
הערט און ניט געזעהן! אַ שאַלאַש איבער׳ן גאַנצען שוהלהויף! כלי-
זמר קאָן איך בעשטעהן דוקא פון סמילע! אַנ׳אָרים מאָהלצײַט פאַר
דרײַהונדערט אָרימע לײַט מיט דער פײַנער סעודה מיט די גוטע קוי-
לעטשלעך און מיט׳ן רעכטען ביסעל בראָנפען און מיט דער שענער
נדבה אַ פּיטאַקעל אויף צווײַען... און אויף דער חופּה-וועטשערע דוקא
די גאַנצע שטאָדט, אָבער טאַקי פון איין עק ביז׳ן אַנדערן עק, און
די שונאים, וואָס האָבען מיך געוואָלט דערטרינקען, דוקא אויבען אָן,
און דוקא לחיים, און נאָך אַ טאַנץ, און נאָך אַ
טאַנץ! שפּיעלט, כלי-זמר, אויף וואָס די וועלט שטעהט און לאָמיר,
יודען, טאַנצען! אָט אַזאַ יוד בין איך, איהר קענט מיך גאָרניט,
הערט איהר, וואָס איך זאָג אײַך? איהר הויבט מיך גאָרניט אָן צו
קענען! איך, אַז איך צוהוליע זיך, איז בײַ מיר געלד בלאָטע—נאָך
אַ קוואָרט בראָנפען און נאָך אַ קוואָרט בראָנפען, און תמות נפשי עם
פּלשתים — וואָס איז דער טײַטש? איהר זאָלט, קינדער, צוזעצט
ווערען טרינקענדיג, און וואָן פונ׳ם שטוב, און אַ רוח אין אײַער טאַ-
טענס טאַטען, און גאָרניט!...

ענדע געשיכטע נומער פופצעהן.

נעשיכטע נומער זעכצעהן

ניטא קיין מזל

— איהר רעדט פון גנבים ? — רופט זיך אן איינער אנ׳אבגע־פוצטער פארשוין מיט א רענצעל אין האנד, וואס ער היט עס ווי דאס שווארצאפעל פונ׳ם אויג. (דאס איז געווען ביינאכט אין וואקזאל צווייטע קלאס, מיר זענען געזעסען זאלבעדריט און געווארט אויפ׳ן קוריער, וואס האט פערשפעטיגט אויף א שעה מיט א פיערטעל, און גערעדט פון גנבים און גנבות.) — פון גנבים רעדט איהר ? גנבים לאזט מיך. וואו האט איהר אויף דער וועלט נאך אזוי פיעל גנבות, ווי אין אונזער בראנזשע ? א קלייניגקייט ברילִיאנטען ? דער יצר־הרע פון בריליאנטען איז אזוי גרויס, אז צווישען די קונים גופא זענען פארהאן גנבים, און ניט אזוי נאך צווישען די קונים, ווי צווישען די קונה׳טעס, צווישען די דאמען. מיר קוקען אויף יעדע דאמע, וואס מיר קענען זי ניט, מיט זיעבען און זיעבעציג אויגען. און ניט אזוי גיך גנבה׳ט מען ביי א יוועליר סחורה, איך קען מיך בעריהמען, אז זינט איך בין א סוחר און האנדעל מיט בריליאנטען, האט מען מיך נאך קיינמאל ניט בע־גנב׳עט. נאר אז ס׳איז בעשערט אנ׳אומגליק, וועט איהר הערען, וואס סע קען זיך טרעפען.

איך אליין בין סך הכל נישט קיין יוועליר, דאס הייסט, א יוועליר בין איך, נאר איך פערנעם מיך ניט מיט יוועלירעריי; איך בין ניט מעהר ווי א סוחר, וואס האנדעלט מיט בריליאנטען. איך קויף און פערקויף בריליאנטען, צום מיינסטען אנגרא און צום מינדסטען אין דער פרעמד, אויף די ירידים, אדער אזוי, אז עס מאכט זיך ערגיץ א קונה, נעם איך מיר מיין רענצעל, אט דאס א, אין האנד,

זעץ מיך אויף דער באַהן און פאָהר. דערווײַל טרעפט זיך אַ מעשה, איך ווער געוואָהר, אַז אין יעהופּעץ איז דאָ אַ גביר, מאַכט ער חתונה אַ טאָכטער, בעדאַרף ער דאָך מסתמא בריליאַנטען. איז אפילו, אַז מען וויל שמועסען צוריק, איז אין יעהופּעץ אויך פאַרהאַן געגוג יוועלירען, אפשר מעהר, ווי מע דאַרף, נאָר אײַנס צום אַנדערן קעהר זיך ניט אָן. עס מעג זיך זײַן אַכצעהנטויזענד יוועלירען, איהר גיט מיר נאָר אַהער אַ קונה, וועל איך שוין ווײַזען, ווער ס'וועט לײַזען געלד, איך צי זיי. פערקויפען בריליאַנטען איז אַ מלאכה, וואָס מע דאַרף קענען, מע דאַרף ויסען, וואָס צו ווײַזען, און ווי צו ווײַזען, און ווען צו ווײַזען. איך דאַרף מיך פאַר אײַך ניט אַרויסשטעלען, און בסך הכל האָב איך פײַנט בערימהמעריי. נאָר אַז איהר וועט אַ רעד טאָן וועגען מיר מיט יוועלירען, וועלען זיי אײַך אַלע זאָגען, אַז מיט מיר קאָנקורירען איז ניט גרינג; דאָרט וואו אַנ'אַנדערער וועט לײַזען אַ הונדערטער, וועל איך לײַזען דרײַ. איך קען די מלאכה.

הכלל, פאָהר איך, הײַסט עס, קיין יעהופּעץ. מיטגענומען האָב איך מיט זיך, לאָז זיך אײַך דאַכטען, אַ היבש ביסעל סחורה, לאָמיר דאָס אַלע פערמאָגען, וואָס ס'האָט אָנגעטראָפען, האָטש ס'איז אַרײַן אין אָט דעם דאָזיגען רענצעל, און איך האָב מיך אָוועקגעזעצט און זיץ. פערשטעהט זיך, אַז זיצען זיץ איך אָנגעשפּאַרט האַרט אויף מײַן רענצעל, טרעט ניט אָב פון אָרט. און פון שלאָפען איז שוין אָבגערעדט, אַז מע פאָהרט מיט סחורה, שלאָפט מען ניט. מיט יעדען נײַעם פּאַרשוין, וואָס קומט אַרײַן אין וואַגאָן אַרײַן, רײַסט זיך מיר אָב אין האַרצען: אפשר איז דאָס אַ גנב? אויף דער נאָז שטעהט ניט אויפגעשריבען בײַ קײנעם...

גאָט האָט געהאָלפען, אָבגעפאָהרען אַ טאָג מיט אַ נאַכט, ניט געגעסען, ניט געשלאָפען, געקומען קיין יעהופּעץ צום גביר, אַרויס מיט דער קראָם, געערדט, גערעדט, זיך אָבגערעדט, ווי אַ פויק, און ווי דער שטייגער איז, געלייזט אַ מכה, ניט קיין געלד.

די גבירים, איך וויל אויף זיי קיין שלעכטס ניט רעדען, נאָר עס מעג אויף זיי קומען אַ גוטע חלירע. זיי קאָכען אוים דאָס וואַסער. קוקען אָן, טאַפּען איבער יעדען אַרטיקעל, שפּיגלען זיך, צאַצקען זיך און קומט צו עפּעס — אַ נעכטיגער טאָג. מילא, וואָס זאָל מען טאָן? יאָ געלייזט, ניט געלייזט, מע דאַרף לויפען ווייטער, טאָמער ווייסט איהר וואָס וועט מען פערשפּעטיגען? גאָרניט, מע לויפט, חאַפּ איך

מסתמא אַ דראָשקע און לויף צו דער באַהן. דערוויַיל הער איך, עמיצער פון הינטען שרייַט מיר: „פּעטער, פּעטער!“ איך קוק מיך אום — אַ יונגערמאַן לויפט מיר נאָך, האַלט אַ רענצעל אין האַנד, פּונקט אַזאַ רענצעל ווי מיַינס, און זאָגט צו מיר:

— אָט האָט איהר פערלוירען!...

אַ צרה, אַ שלאַק! דאָס איז דאָך מיין רענצעל! וואו? ווען? ווי אַזוי? אַז ס'איז בעשערט, האָט זיך עס אַרויסגעגליטשט ביי מיר פון דער האַנד, און אָט דער יונגערמאַן האָט דאָס אויפגעהויבען און נאָר ניט, וואָס פרעגט איהר? איך נעם מיך צו מיין יונגענמאַן, איך קוועטש איהם די האַנד, איך דאַנק איהם: „אַ דאַנק אייך, גאָט זאָל אייך געבען, זאָג איך, געזונד און הצלחה, אַ דאַנק, זאָג איך, און נאָך אַמאָל אַ דאַנק“. מאַכט ער צו מיר: „ניטאָ פאַרוואָס“. זאָג איך: „וואָס הייסט, ניטאָ פאַרוואָס? איהר האָט דאָך מיך, זאָג איך, ביי מיין לעבען דערהאַלטען. איהר האָט דאָך, זאָג איך, פערדיענט אַזאַ מצוה, אַז די וועלט מיט יענער וועלט איז פאַר אייך קאַרג. זאָגט מיר, זאָג איך, וויפיעל זאָל איך אייך געבען? זאָגט, שעמט זיך ניט“, און איך וויל מיך אַ נעם טון צו דער קעשענע. מאַכט ער צו מיר: „ווי באַלד איהר אַליין זאָגט, אַז ס'איז אַזאַ גרויסע מצוה, זאָגט ער, הייַנט למאי זאָל איך זי, זאָגט ער, פערקויפען פאַר געלד?“ דערהערט פון איהם אַזעלכע דבורים, חאַפּ איך מסתמא אַרום מיין יונגענמאַן און הויב איהם אָן קושען: „גאָט אַליין זאָל אייך, זאָג איך, בעצאָהלען דערפאַר, וואָס איהר האָט מיט מיר געטאָן! קומט חאָטש אַריין מיט מיר, זאָג איך, וועלען מיר עפּיס נעהמען אין מויל אַריין, זאָג איך, טרינקען אַ גלעזעל וויין“. „אַ גלעזעל וויין — זאָגט ער — מהכתיתי, פאַרוואָס ניט?“ און מיר זעצען זיך אויף בײדע אויף דער דראָשקע, און וועր מיר באַהן? וואָס מיר באַהן? מיר פאָהרען שוין אין „קאַפע“ עפּעס נעהמען אין מויל אַריין.

געקומען אין „קאַפע“, האָב איך גענומען אַ בעזונדער קאַבינעט, געהייסען דערלאַנגען פון כל טוב און אַוועקגעזעצט זיך מיט'ן יונגענמאַן אַ ביסעל שמועסען. דער דאָזיגער יונגערמאַן, אויסער וואָס ער האָט מיך, מע קאָן זאָגען, ביי מיין לעבען דערהאַלטען, איז מיר גלאַט געפעלען געוואָרען, אַ סימפּאַטישער יונגערמאַן מיט אַ סימפּאַטיש פּנים, מיט טיפע, שוואַרצע, ערנסטע אויגען — אַ יונגערמאַן אַ גאָלד. און דערצו נאָך אַ שעמעוודיגער — סכנות. איך האָב איהם געבעטען, ער

זאל זיך גאר ניט זשעניִרען און זאל זיך הייסען געבען, וואס זיין הארץ געלוסט, פונ'ם שענסטען און פונ'ם בעסטען, און וויפיעל ער האט זיך געהייסען געבען, האב איך מסתמא געהייסען געבען צוויי מאל אזוי פיעל, און מיר האבען גוט אויסגעטרונקען און רעכט פערביסען, אזוי ווי גאט האט געבאטען. חלילה ניט אויף אנצושכור'ן זיך. א יוד איז ניט קיין שכור, נאר „ויהי כטוב לב המלך ביין". זאג איך צו מיין יונגענמאן: „איהר ווייסט חאטש, זאג איך, וואס איהר האט מיט מיר געטאן! דאס וואס איהר האט מיר מציל געווען, זאג איך, אזא פערמעגען, פון דעם, זאג איך, שמועסט מען ניט. לאמיר דאס ביידע, זאג איך, פערמאגען, וואס איך בין אויף דער סחורה שולדיג, ס'איז פריהער גאטס, זאג איך, נאכדעם פרעמדס. איהר האט מיך פשוט, זאג איך, דערהאלטען ביי מיין כבוד און ביי מיין לעבען, ווארום מיינע קרעדיטארען, זאג איך, ווען איך קום אהיים אהן דעם ראזינען רענצעל, וואלטען געווים געמיינט, אז דאס איז עפעס א מאניפארגע, וואס אונזערע לייט יוועלירער מאכען אפטליך. זיי זעצען אב דאס ביסעל סחורה און לאזען ארוים א קלאנג, אז מע האט זיי בעגנבעט. מיר וואלט, זאג איך, הערט איהר, געקומען נאר קויפען א שטריקעל און אויפהענגען זיך אויפ'ן ערשטען בוים! לחיים, זאג איך, גאט זאל אייך ממלא זיין, ווי איהר ווינשט אייך אליין, זאג איך, און זייט מיר געזונד, זאג איך, לאמיר זיך צוקושען, ווארום מע דארף, זאג איך, פאהרען." און איך צוצאהל מיך אין „קאפע" און טו מיך א חאפ צו מיין רענצעל — וואס מיר רענצעל? ווער מיר יונגערמאן? ניטא!

און איך בין געפאלען חלשות.

געפאלען חלשות, האט מען מיך געמינטערט. אויפגעמינטערט — בין איך ווידעראמאל געפאלען חלשות. און אז מע האט מיך שוין גוט אבגעמינטערט, האב איך ערשט דעמאלט געמאכט א גוואלד, אויפגעהויבען די גאנצע יעהופעצער פאליציי אויף די פיס, צוגעזאגט א פעטשטיקעל, ארומגעלאפען מיט זיי אין אלע גוטע ערטער, אויסגעווען אלע מייזעלעכער, זיך בעקאנט מיט אלע וועלט־גנבים — מיין יונגערמאן ווי אין דער ערד אריין! איך בין שוין געבליבען אהן כחות, עס איז מיר נמאס געווארען די וועלט. און איך האב מיך אוועקגעלעגט ביי זיך אויף דער סטאנציע אויף א בעטעל און טראכט מיר, ווי אזוי מאכט מען אנ'עק מיט'ן לעבען? קוילען זיך מיט א מעסער? הענגען זיך אויף א שטריק? אדער גאר אריינווארפען זיך אין דניעפר אריין? און אזוי ווי

[illegible] ײעג מיר פֿערטיעפֿט אין טרויעריגע מחשבות, הער איך, מע [illegible]לאַפּט: ווער [illegible]? מע איז געקומען מיך נעהמען אין פּאָליציע: מע האָט געחאַפּט דעם פֿויגעל מיט'ן רענצעל, מיט דער גאַנצער סחורה!

דאַרף איך אײַך דערצעהלען, וואָס מיט מיר איז געווען, אַז איך האָב דערזעהען מײַן רענצעל מיט מײַנע בריליאַנטען? איך בין ווידער אַמאָל געפֿאַלען חלשות. בײַ מיר איז אַ טבע פֿון חלש'ן. און אַז איך בין געקומען צו [illegible], געה איך צו צו מײַן יונגענמאַן און רוף מיך אָן צו איהם: איך פֿע[illegible]טעה ניט, זאָג איך, מאַכט מיך קלאָר, איך ווער שיער ניט משוגע. וואָס איז דער שכל, זאָג איך, וואָס אַז איהר האָט געפֿונען מײַן רענצעל, זענט איהר מיר נאָכגעלאָפֿען [illegible] אָבגעגעבען מיר און אפֿילו נישט געוואָלט נעהמען פֿאַר דער מצוה קײן בעצאָהלט. און אַז איך האָב מיך נאָר אָבגעקערעוועט אויף אַ ווײַלע, געהט איהר און גנב'עט אוועק בײַ מיר מײַן גוטס, מײַן פֿערמעגען, מײַן נשמה! איהר האָט דאָך מיך, זאָג איך, שיער אומגליקליך געמאַכט. עס איז דאָך מיר אָבגעגאַנגען, זאָג איך, אַ מינוט צום טויט!"... קוקט ער אויף מיר, דער יונגערמאַן הײסט עס, מיט די טיעפֿע ערנסטע, שוואַר־צע אויגען, און מאַכט צו מיר גאַנץ געלאַסען: „וואָס געהער זיך אָן, זאָגט ער, דאָס צו דעם? אַ מצוה איז אַ מצוה. און גנב'ענען — דאָס איז, זאָגט ער, מײַן פּרנסה..."— „יונגערמאַן, זאָג איך צו איהם, ווער, זאָג איך, זענט איהר?" — „ווער, זאָגט ער, זאָל איך זײַן? איך בין, זאָגט ער, נעבאַך אַ יוד אַ גנב און אַ בעל־מטופּל מיט קינדער און אַ גרויסער שלימזלניק. איך האָב, זאָגט ער, קײן עין־הרע אַ גרינגע פּרנסה, נאָר איך האָב צו מײַן פּרנסה קײן הצלחה ניט דאָס הײסט, איך קאָן מיך ניט בעקלאָגען, דאַנקען גאָט. גנב'ענען, זאָגט ער, גנב'עט זיך אַפֿילו קײן מעשה ניט; נאָר דער חסרון איז, זאָגט ער, וואָס ניט אַלעמאָל געראָט עס מיר. ניטאָ קײן מזל!"...

ערשט אַז איך בין געזעסען אין באַהן, האָב איך מיך אַרומגעזע־זעהען, אַז איך בין אַ פֿערדישער קאָפּ. מיט אַ קלײניגקײט וואָלט איך דעמאָלט געקאָנט אויסקויפֿען דעם דאָזיגען גנב, למאַי זאָל איך זײַן זײַן גואל הדם? לאָז ער איבערגעהן אויף אַנדערע הענד...

זענט איהר אפֿשר אַ בעלן אויף אַ פּאָר בריליאַנטענע אויהרינגלעך זײַן גלײַכען געלד? וועל איך אײַך עפּעס ווײַזען. איהר האָט אַזעלכע בריליאַנטען ניט געזעהען, אַפֿילו אין חלום. פּרימאַ שבפּרימאַ!...

געשיכטע נומער זיעבּצעהן

בֶּעשֶׁעֶרְט אַנְ׳אוּמְגָלִיק

בּרײטליך און געלאַסען, מיט געפּערלטע ווערטער, האָט אונז דערצעהלט אַ מעשה, טאַקי פון זיך אַליין, אַ שענער יוד מיט אַ שבת׳־דיגער קאַפּאָטע און מיט אַ בּרײטען דעניק אויפ׳ן ײַדענעם קאַשקעט און מיט אַנ׳אויסגעצוואָגען פּנים, אַ ביסעל פערזאָרגט און מיט קנײטשען אויפ׳ן בּרײטען ווײַסען שטערן:

— אַז ס׳איז בּעשערט, הערט איהר, אַנ׳אומגליק, טרעפט דאָס אײַך גלײַך אין שטוב אַרײַן, איהר מעגט זײַן מיט אַלצעהן קעפּ, וועט איהר זיך פון דעם ניט אויסבּעהאַלטען. איך בּין מיר, ווי איהר זעהט מיך, אַ יוד אַ ספּאָקאָינער, אַ רוהיגער, כ׳פליה ניט, כ׳לויף ניט, כ׳האָבּ פײַנט קהל׳שע געשעפטען, איך אַנטלויף פון גבאות, סנדק, חתן בראשית, דאָס, יענס, וכדומה.

קצור, דאַרף זיך טרעפען אַ מעשה, בײַ אונז אין שטעדטעל איז געשטאָרבען אַ יוד, „מנשה גוי״, וואָרום ער איז געווען, זאָל ער מיר מוחל זײַן, אַ פּראָסטער נפש, ניט געקאָנט כמעט דאַוונען, ווי זאָגט מען עס, קײן צלם פאַר קײן אלף, ניט לײענען, ניט שרײַבּען, ניט דאָס, ניט יענס, וכדומה.

קצור, אַ פּראָסטער שלש סעודות, נאָר אַנ׳עהרליכער מענש, אײן אָרענטליכער בּיז גאָר; דאָס וואָרט איז געווען הייליג, יענעמס קערבּעל קודש קדשים, און קאַרג, קאַרג! — זיך לאָזען אַרויסנעהמען בּײדע אויגען פאַר אײן גראָשען, דאָס גאַנצע לעבּען געקלויבּען, גע־

קלויבען, נעקלויבען — און סאמע אין מיטען... געשטארבען. מילא, געשטארבען — געשטארבען; אז מנשה איז געשטארבען, קומט מען צוגעהן צו מיר און מע זאגט מיר: באשר אזוי ווי מנשה איז געשטאר-בען און האט איבערגעלאזט גאנץ פיינע עטליכע קערבלעך, מיט חובות, מיט בעל-הבתישקייט, מיט הייזער, מיט דאס, מיט יענס, מיט וכדומה... לכן, אזוי ווי ס'איז ניטא, ווער ס'זאל פיהרען די געשעפ-טען, די קינדער נעבאך זענען נאך קליינע קינדער, פיער יונגלעך און איינס א מיידעל, און זי אליין, די אלמנה מיינט מען, איז א יורענע, לכן זאל איך זיין דער בעל-הבית, דער אפוטרופוס, דער אפעקון הייסט עס. ווייל איך דאך מסתמא ניט הערען, ניט זעהן: וואס טויג מיר אפעקון — אפיקומן? וואס דארף איך דאס? האט זיך אנגעהויבען איין עסק: סטייטשט, איהר זענט ביי אונז דער איינציגער אין שטאדט, דאס, יענס, וכדומה, אנ'עבירה אזא פערמעגען, און וואס ווערט זיין דער תכלית פון די קינדער, קליינע קינדער נעבאך, פיער יונגלעך און איינס א מיידעל. וואס ווערט אייך ארען? זייט איהר דער אפעקון, און זי, די אלמנה מיינט מען, ווערט זיין די אפעקונשע!... בעט איך זיך ביי זיי רחמים: וואס ווילט איהר האבען פון מיר? וואס בין איך ביי אייך פאר אנ'אפיקומן, אז איך ווייס אפילו ניט מיט וואס מען עסט דאס?... האבען זיי דאך אנגעהויבען ווידערמאל: און סטייטש, און וואו איז מענשליכקייט, און טאקי א מצוה אויך, אין דאס, און יענס, און וכדומה...

קצור, איך האב ניט געקאנט אבזאגען און בין געווארען אנ'-אפיקומן, אנ'אפעקון הייסט עס, א „געטווערדעוועטער", אינאיינעם מיט איהר טאקי, מיט דער אלמנה מיינט מען. און אז איך בין געווארען מיט גאטס הילף אנ'אפיקומן, אנ'אפעקון הייסט עס, האב איך קודם כל גענומען מאכען א סך-הכל, וואס האבען זיי געלד, די קינדער נעבאך? צוזויפגעשלאגען וואו ס'איז געווען ערגיץ א ביסעל אייגענס, א שטוב, א קלייט, א פערד, א בהמה, א דאס; א יענס, וכדומה — פון אלסדינג האב איך געמאכט געלד... ניט אזוי גרינג, מאהלט אייך, איז דאס מיר אנגעקומען, ווארום מנשה עליו-השלום איז געווען א יוד א נגיד, א פערפונדעוועטער, ווי מע זאגט, א „בעל-הגוף"; וויפיעל מע האט איהם געשאצט, האט ער געהאט מעהר... נאר קיין חשבון איז ביי איהם ניט געווען קיינמאל; געוויען, זאל ער מיר מוחל זיין, א יוד אהן א פען; אלעמאל האט זיך אבגעזוכט אנ'צנדער חוב...

געווען צושטעקט אויף דער גאַנצער וועלט, פון איטליכען איז איהם געקומען געלד... האָב איך בעדאַרפט, פערשטעהט איהר מיך, דאָס אַלסדינג טראָגען אויפ'ן קאָפּ, צונויפנעהמען, מאַכען געלד, א ברירה האָב איך געהאַט?... און אַלסדינג אַליין, וואָרום זי, די אַפּעקונשע מיינט מען, איז א „טאָפּ־יודענע", ווייסט ניט פון דאַנען אַהין, אפילו אַנ'עהרליכע, נאָר א כשר'ע בהמה, פרעגט זי בחרם, וואָס איז א גוט וועקסעל, וואָס איז א שלעכט וועקסעל, וואָס איז דאָס, וואָס איז יענס, וואָס איז וכדומה!...

קצור, כ'האָב צונויפגעשלאָגען די עטליכע קערבלעך, א היבשע פּיטעקע... צונויפגעשלאָגען מיט צרות, מיט לייד די עטליכע קערבלעך, בעדאַרף מען זעהען עפּיס טון מיט זיי, וואָרום וואָס וועט זיין דער תכלית, אַז זיי וועלען עסען פונ'ם גרייטען? קינדער נעבאַך דאַרפען האָבען א העמדעלע, א שיכעלע, א דאָס, א יענס, א וכדומה. היינט עסען? מע וועט אַזוי לאַנג עסען, ביז מע וועט אויפעסען אינגאַנצען, וואָס וועט זיין נאָכדעם? א מענש אַנ'ערענטליכער, פערשטעהט איהר מיך, איז מחויב פערזאָרגען דעם תכלית... האָב איך אָנגעהויבען קלערען, אַהער־אַהין, וואָס מאַכט מען מיט'ן געלד? א געשעפט? — ווער וועט דאָס פיהרען, אַז זי, די אַפּעקונשע מיינט מען, איז, משטיינסגעזאָגט, א בהמה, און די קינדער נעבאַך זענען קינדער... פערלייהען? אוועקגעבען דאָס אויף פּראָצענט? — טאָמער זעצט יענער אָן, ווער וועט נאָכדעם זיין שולדיג? דער אפיקומן! האָב איך מיך מישב געווען: וואָס דאַרף מען א בעסער געשעפט, ווי מיין געשעפט? הא? און וואָס דאַרף מען א גרעסערען בטוח, ווי איך? הא? איך האָב, ברוך השם, קרעדיט אומעטום אויף אַלע ירידים, און א נאָמען האָב איך, ביז מיין לעבען זאָל איך קיין ערגערען נאָמען ניט האָבען; ניט גלייכער טויזענד מאָל, איך זאָל אַריינבראָקען די עטליכע קערבלעך צו מיר אין קראָם אַריין, הא? אונטערפרישען מיט נאָך סחורה און מיט נאָך סחורה, הא? און פאַר מזומנים אַז מע קויפט סחורה, האָט דאָך דאָס טאַקי גאָר, זאָגט איהר, אַנ'אַנדער טעם, וואָרום איטליכער וויל זיך זעהען מיט א מזומן קערבעל. מזומנע קערבלעך איז היינט, פערשטעהט איהר מיך, ווינציג פאַרהאַן. אומעטום איז נאָר פּאַפּיר, נאָר וועקסעל, א שרייב אַהער, א שרייב אַהין, א דאָס, א יענס, א וכדומה...

קצור, כ'האָב אַריינגעלעגט דאָס גאַנצע געלד צו מיר אין

געשעפּט אַרײַן, און ס׳איז אַוועקגעגאַנגען קײַן מעשה ניט, דאָס הײַסט ניט שלעכט, טאַקי גאָר ניט שלעכט! דער פּדיון, פערשטעהט איהר מיך, איז געוואָרען אַ סך גרעסער, וואָרום אַז ס׳איז פאַרהאַן אַ סך סחורה, לײַזט זיך גאָר אַנדערש, ווי זאָגט איהר: אַז ס׳איז פאַרהאַן אַ סך פיש אין טײַך, חאַפּט זיך גאָר אַנדערש; נאָר וואָס דען? אײַן זאַך איז געווען שלעכט: די הוצאה! איך בין געוואָרען אַ צווײַענדיגער בעל-הוצאה. צוויי געזינדלעך, קײַן עין-הרע!... איך מיט מײַן הויז-געזינד, קײַן עין הרע, שמועסט מען ניט... נו, און זי, די אלמנה מײַנט מען, בעדאַרף, און די קינדער נעבאַך בעדאַרפען, פינף קינדער פרעמדע, פיער יונגלעך, אײנס אַ מײדעל; נישט קײַן קלײניגקײַט! שוכען און קלײדען, אין חדר געבען, דעם שרײַבער צאָהלען. הײַנט אַמאָל אַ פאָהר, אַ נאַשערײַ, אַ דאָס אַ יענס, אַ וכדומה— מע קאָן דאָך אַנדערש ניט, וואָס וועט יענער זאָגען? אַ שלעכטער אפיקומן—צוגענומען דאָס געלד, און זשאַלעוועט די יתומים אַ גראָשען אַ צוקערקע... אַי, וואָס איך האָרעווע, דרעה זיך דעם קאָפּ, פאָהר נאָך סחורה, האָב אויף זיך אַ בוך מיט חובות, מיט שלעק, מיט צרות, מיט דאָס, מיט יענס, מיט וכדומה? — דאָס איז נישט יענעמס עסק! קײַן שותפות האָט זי דאָך, די אַלמנה מײַנט מען, מיט מיר נישט געמאַכט, מיר זאָלען זיך טײלען אויף דער האַלב!... אַי, זי האָט מיר אַרײַנגעלעגט געלד? איז, ערשטענס, ליגט דאָס געלד אין סחורה, און והשנית, ליגט דאָס ניט אומזיסט, איך צאָהל דאָך פּראָצענט!... און וואָס איז ווערט דער טאַרעראַם, וואָס איך האָב צו טון טאָג ווי נאַכט, טאָ דאָס, טאָ יענס, טאָ וכדומה! גײ זײַ אײַן אפיקומן! האָב איך זינען נעבאַך פרעמדע קינדער, צי זיי ווילען לערנען, צי זיי ווילען ניט? צי זיי געהען אַהין, וואו מע דאַרף, צי וואו מע דאַרף ניט? צי דאָס, צי יענס, צי וכדומה? וואָס בין איך טאַקי זייער אַפּוטרופּוס, וואָס איך בין מחויב זיי צו בעוואָרענען? מע קאָן הײַנטיגע צײַטען, זאָגט איהר, קײַן אײגענע קינדער נישט בעוואָרענען, ובפרט אַז גאָט העלפט, עס גיט זיך נאָך אײַן אַ שלעכט קינד—איז גאָר אַ ברכה פון גאָט! מנשה זאָל מיר מוחל זײַן, איז געווען אַ יוד אַ פּראָסטאַק, נאָר אײַן ערליכער יוד חאָטש; און קינדער האָט ער איבערגעלאָזט—זאָל זיך גאָט מרחם זײַן!— אײנס ערגער פון׳ם אַנדערן! מילא, די עלטערע זענען נאָך צו דערלײַדען: אײנער איז אַ טויבער, נעבאַך אַ דערשלאָגענער, האָב איך

איהם געמאַכט פאַר אַ בעל-מלכה... דער אַנדערער איז גלאַט אַנ'איִדיאַט, נאָר אַ שטילער, טשעפּעט קיינעם נישט און דאַרף גאָרנישט... דער דריטער האָט זיך בעוויזען קינדווייז יאָ אַ געראָטענער, נאָר אַז ער איז אויסגעוואַקסען, האָט ער זיך צונויפגעסקאָמפּאַניעט מיט וואו ערגיץ אַ שלעפּער און איז געוואָרען אַ שאַרלאַטאַן, מע זאָל בעהיט און בעוואָרענט ווערען!... ער האָט אַזוי לאַנג געבושעוועט, געוואַיעוועט, געאַרבייט, געדאַסט, געיענסט, גע'וכדומה'ט, אַז איך האָב איהם געמוזט געבען עטליכע קערבלעך, און גיה געזונד קיין אַמעריקאַ! פון קינדווייז אָן האָט דאָס איהם געצויגען קיין אַמעריקאַ! און מיר זענען פּטור געוואָרען... און דאָס מיידעל האָב איך חתונה געמאַכט, געגעבען כמעט טויזענד קערבען נדן, אויסגעקליידט, געפּראַוועט אַ חופּה מיט כלי-זמר, מיט דאָס, מיט יענס, מיט וכדומה, אַלדינג ווי עס געהער צו זיין, כמעט ווי ביי ביי איין אייגענער טאָכטער. וואָס דען? ס'איז עפּיס אַ תירוץ? וואָס, משטיינסגעזאָגט, אַז קיין טאַטען, נעבאַך, האָבען זיי ניט, און זי, די מאַמע מיינט מען, איז אַ בהמה, ווער וועט זיך פאַר זיי שלאָגען קאָפּ אָן וואַנד, אַז ניט איך?... שוטה! אָבגעריסענער נאַר!—פלעגט צו מיר אָפטמאָל זאָגען מיין אַלטע,—אַודאי בעדאַרפסט דו זיך מפקר זיין פון פרעמדע קינדערס וועגען! אָט וועסט דו זעהען, ווי מע וועט דיר אָבדאַנקען מיט שטיינער פאַר דיין אַפּיקומן, וואָס דו ביזט!... אַזוי פלעג זי צו מיר זאָגען, און זי האָט געטראָפען: מע דאַנקט מיר אָב, מע דאַנקט מיר אָב מיט שטיינער, און נאָך מיט וואָסערע שטיינער! אָט וועט איהר באַלד הערען, וואָס איך האָב אויף זיך פאַר אַ פּעקעל; איך בין שטאַרקער פון אייזען, אַז איך טראָג עס אַריבער...

קצור, פון אַלע קינדער, וואָס מנשה עליו השלום האָט איבערגעלאָזט, איז דאָ איינער, דער קלענערער פון אַלע, הייסט ער דניאלטשיק—איז דאָס, ברוך השם, אַ געראָטענס, אַ צאַצקעלע, אַ דניאלטשיקעל פון גאָט! פון קינדווייז אָן איז דאָס געווען טאַקי נור אַנ'אָנשיקעניש און געוואַלד. ער האָט געקאָנט זיך פערגינען צו פינף יאָהר פּאַטשען די מאַמע זיינע מיט אַ חאַליווע פון אַ שטיוועל איבער די פּיסקעס, און דווקא שבת אין דער פריה פאַר'ן דאַווענען! אַראָבּרייסען ביי איהר דעם שלייער, בשעת עס זיצט אַ פרעמדער מענש—דאָס איז ביי איהם געווען אַ וואָכעדיגער גאַנג! די יודינע, זאָג איך אייך, איז איין אייזערנע יודינע, אַז זי האָט דאָס געקענט צריבערטראָגען

פֿון איהם; טאָג ווי נאַכט האָט מען געהאַט צו טון מיט דניאלטשיקען, אַלעמאָל, ווען איך בין געקומען אַהין, האָב איך זי געטראָפען, די אלמנה מיינט מען, זיצען און וויינען, מיט אַ טענה: פאַרוואָס האָט זי גאָט געשטראָפט מיט אַזאַ קינד? פאַרוואָס איז ער ניט אויסגערונען ביי איהר אין בויך, איידער ער האָט גאָר בעדאַרפט געבוירען ווערען אויף דער וועלט? דאָס, וואָס דניאלטשיק האָט איהר געטאָן, קאָן מען גאָר נישט איבערדערצעהלען; ער האָט אַרויסגעגנבעט וואו ס'איז געוועזן ביי איהר אַ שטיקעל צירונג, אַ פינגערל, איין אויהרינגעל, אַ שנירעל פערל, אַ זיידען טיכעל, אַ לעמפעל, אַ מעסערל, איין אַלטע פּאָר ברילען, אַ דאָס, אַ יענס, אַ וכדומה — אַלסדינג איז ביי איהם געוועזן אַ קרן, אַלסדינג האָט ער אַרויסגעטראָגען פון שטוב, פערקויפט און אויסגעגעבען אויף צוקערקעס, מיט ניס, מיט קאַוועגעס, מיט גוטען טיטון פאַר זיך און פאַר זיינע חברים; מאָהלט אייך, שענע חברים'לעך! שלעפּערס, גנבים, שכורים—דער רוח ווייסט איהם, וואו ער האָט זיי דערטאַפּט! וואָס ער האָט געהאַט, האָט ער אַוועקגעגעבען די חברים זיינע: אַ נייע פּאָר שטיוועל, אַ קאַפּעלוש, דאָס אויבערשטע פון זיך... „דאַניאלטשיק, וואָס טוסט דו? אַ נייע פּאָר שטיוועל געהסט דו און גיסט אַוועק!"... „נאַפּליעוואַט! — זאָגט ער— אַ רחמנות, יענער געהט נעבאך באָרוויס"... וואָס זאָגט איהר אויף דעם בעל־רחמנות?! פון געלד שמועסט מען ניט: וואו ער האָט דערטאַפּט אַ מזומנ'עם גראָשען, האָט ער אַוועקגעגעבען דער חברה זיינער. דניאלטשיק, אום גאָטעס ווילען, וואָס טהוסט דו דאָס?... „נאַפּליעוואַט! —זאָגט ער—יענער האָט אויך אַ נשמה, יענער בעדאַרף אויך עסען"... ווי געפעלט אייך אַזאַ מין פילאָזאָף, אַ מכנים־אורח? אַז מע שמועסט אַ כלי שלמה, איין „אויסוואורפלינג" פון דער נאַטור! און אפשר מיינט איהר, אַ נאַריש יונגעל, אָדער חלילה נישט קיין שען קינד?—אַ דורכגעטריבענער אַ שענער יונג, אַ געזונדער, אַ פריילעכער, אַ זינגער און אַ טענצער, נאָר עפּיס אַ בלוט אַזאַ טרפה'ס, צו'נ'אַלדי שוואַרצע יאָהר!... וואָס האָבען מיר מיט איהם נישט איבערגעטאָן? געפּרובט זיך מיט גוטען, געפּרובט זיך מיט בייזען; געהאַלטען דריי טאָג מיט דריי נעכט בעזונדער אין אַ קאַמער פערשלאָסען, געשלאָגען מיט איין אַראַפּניק, צובראָכען אויף איהם אַ גוטען יאַמשאָווען שטעקען פון אַ דרייערל—מיינעם איין אייגענעם שטעקען... ווי אַנ'אַרבעס אָן דער וואַנד; אַוועקגעגעבען איהם צו אַ בעל־מלכה.

געוואָלט מאַכען פון איהם אַ זייגער-מאַכער, אַ גאָלדשמיד, אַ סטאָליער, אַ כּלזמר, אַ קאָוואַל, אַ דאָס, אַ יענס, אַ וכדומה — אוממעגליך! ער וויל נישט ארבּייטען, האָטש נעם צושנייד איהם אויף צווייען! וואָס וועט זיין פון דיר דניאלטשיק ?— „אַ פריי פייגעלע״ — זאָגט ער און לאַכט נאָך... „אַ פריי פייגעלע״—זאָג איך. — אַנ׳ארעסטאַנט, אַ גנב וועט פון דיר זיין!״ „נאַפּליעוואַטו!״—מאַכט ער און דרעהט זיך אוים און ווערט פערשוואונדען.

קצור, מיר האָבען אַ שפּיי געטאָן אויף איהם, געלאָזט וואַקסען, און ס׳איז אויסגעוואַקסען פון איהם אַ תּכשיט, וואָס זאָלט איהר קלערען! דאָס הייסט, גנב׳ענען האָט ער אויפגעהערט, ס׳איז שוין ניט געווען כּמעט וואָס; נאָר גלאַט, די הנהגה זיינע, די שענע חברים׳לעך און די פּאָסטעמפּקעלעך זיינע, מיט אַ מין הלבשה: אַ רויט העמדעל איבער די הויזען מיט אַ פּאָר גרויסע שטיוועל, האָר האָט ער זיך פערלאָזט ווי אַ דיאַק, די מאָרדע האָט ער זיך אָבּגעלאָזט, אַ פּיין בּחור׳ל!... צו מיר האָט ער קיינמאָל ניט געהאַט קיין העזה צוטרעטען; אַז ער האָט עפּיס בּעדאַרפט האָבּען, האָט ער געשאָסען דורך איהר, דורך די מאַמע מיינט מען; און די מאַמע איז אַזאַ בּהמה, אַז זי האָט איהם נאָך ליעב אויך, דעם טייערען קדיש, ס׳איז פאַר איהר אַלסדינג רעכט. איינמאָל קום איך אַרויס אין קלייט אַריין, איך טו אַ קוק — מיין חברה-מאַן איז דאָ, ער וואַרט אויף מיר.

— בּרוך-הבּא; אַ גאַסט, דאַנילטשיק, זאָג איך, וואָס ווילסט דו זאָגען עפּיס גוטס?

— איך בּין געקומען — מאַכט ער — אייך זאָגען, אַז איך האָב חתונה.

— מזל טוב, זאָג איך, אין אַ גוטער שעה. פאַר וועמען האָסט דו חתונה?

— פאַר אַסנה׳ן, מאַכט ער.

— וואָסער אַסנה?

— אונזער אסנה, — מאַכט ער — די וואָס זי איז געווען בּיי אונז אין שטוב.

— אַלע בּייזע וויסטע חלומות!—זאָג איך. — פאַר אַ דינסט-מויד האָסט דו חתונה?

— נאַפּליעוואַט! — מאַכט ער — אַ דינסטמיידעל איז דען קיין מענש ניט?

— אַז אַך און וועה, זאָג איך, איז דער מאַמען דיינער! ביזט דו געקומען, הייסט עס דאָס, מיך רופען אויף דער חתונה?

— ניין! — מאַכט ער. — איך בין געקומען צו אייך מכּח מלבּושים, מכּח אויסקליידען זיך צו דער חתונה. מיר האָבען אויסגערעכענט, איך מיט אסנה'ן, אַז מיר דאַרפען האָבען אַזוי: מיר אַ גאַרניטער אַ קאַרטענעם און אַ גאַרניטער פון פּאַרוסינע אויף זומער, און העמדער אַ טוץ אונטערשטע, און אויבערשטע אַ האַלב טוץ, און אסנה'ן — ציץ אויף אַ קליידעל, און איין קליידעל אַ וועלענם און זאָגע אַ גאַנץ שטיקעל אויף העמדער, מאַראַזאַווס זאָגע, און פוטער אויף אַ בורנוס, און שאַלעכלעך צוויי, און אַ האַלב טוץ נאָזטיכלעך, און אַ ביסעל דאָס, און אַ ביסעל יענס, און אַ ביסעל וכדומה...

— און ווייטער גאָרנישט? — זאָג איך, און האַלט זיך קוים איין פאַר געלעכטער.

— און ווייטער גאָרנישט — מאַכט ער.

קיצור, דאָ האָב איך מיך שוין מעהר ניט געקאָנט איינהאַלטען; ס'איז מיט אַמאָל אָנגעפאַלען אויף מיר אַזאַ געלעכטער, אַז איך בין שיער צעבראָכען געפאַלען פון'ם בענקעל, און אויף מיר קוקענדיג, האָבען זיך צולאַכט אַלע מיינע מענשען; מיר האָבען שיער צוטראָגען די קלייט פאַר געלעכטער! אַז איך האָב מיך גוט אויסגעלאַכט, רוף איך מיך אָן צו מיין שענעם חתן:

— זאָג מיר נאָר, איך בעט דיך, דניאלטשיק סערדצע, האָסט עפּיס אַריינגעלעגט צו מיר אַ גרויסען חלק אין קלייט אַריין, וואָס דו ביזט געקומען צו מיר מיט אַזאַ צעטעל?

— איך ווייס ניט — מאַכט ער צו מיר — איך ווייס ניט אַקוראַט, וויפיעל עס נעמט זיך אָן אויף מיין חלק; נאָר ווערדליג דאָס געלד, וואָס ס'איז געבליבען פון מיין טאַטען, אַז מע זאָל דאָס טיילען אויף פינף חלקים, וועט דאָס אויף מיינע חתונה-קליידער האַפּען און עס וועט נאָך עפּיס, דאַכט מיר, בלייבען אויף נאָך דער חתונה אויך...

קיצור, וואָס זאָל איך אייך זאָגען, אַז ער האָט מיר אויסגערעדט די דאָזיגע ווערטער, איז גלייך ווי עמיצער זאָל מיר געבען מיט אַ פּיסטויל אין האַרצען, אָדער אָבשיטען מיט פייער, אָדער אָבגיסען

מיט היים וואסער, אדער איך וויים אליין ניט מיט וואס! ס׳איז מיר פינסטער געווארען אין די אויגען! איהר פערשטעהט? לא די, וואס איך האב געהאט מיט זיי צו טון אזוי פיעל יאהרען, געטראגען אויף זיך איין אלמנה נעבאך מיט פינף קינדער, אלעמען פערזארגט און חתונה געמאכט, און געדאסט, און געיענסט, און וכדומה׳ט, צום סוף וואקסט אויס אזא שיינעץ אויף מיין קאפ און גיט מיר אנצוהערעניש וועגען חלקים גאר!...

— נו, נישט מיינע ווערטער?—מאכט צו מיר מיינע.—האב איך דיר ניט געזאגט, אז מע וועט דיר אבדאנקען מיט שטיינער?...

קצור, וואס טויג אייך, איך האב געגעבען אלסדינג, וואס ער האט געוואלט. וואס וועל איך געהן האבען צו טון מיט אזא שנעק? עס פאסט גאר נישט פאר מיר! נא, געה צו אלדי שווארצע יאהר, ווארג זיך, ווער פערברענט, פערשרפה׳ט, אבי פטור ווערען פון א שלאק!... מיינט איהר, אז איך האב איהם שוין דערמיט געפטר׳ט? ווארט אויס, וועט איהר ערשט הערען. אין א חודש ארום נאך דער חתונה, קומט ער צוגעהן צו מיר, דער שענער יונגערמאנטשיק, איך זאל איהם למען השם באלד געבען צוויי הונדערט מיט דריי און צוואנציג קערבלעך.

— וואס איז פאר א חשבון צוויי הונדערט מיט דריי און צוואנציג קערבלעך?—פרעג איך איהם.

— אזוי טרעפט אן—מאכט ער צו מיר גאנץ קאלטבלוטיג—דאס ביערשענקעל מיט׳ן ביליארד.

— וואסער ביערשענקעל? וואסער ביליארד?

— איך האב מיר געמאכט—זאגט ער—א געשעפט: איך האב איבערגענומען א ביערשיינקעל מיט א ביליארד; אסנה וועט פערקויפען ביער און איך וועל זיין ביים ביליארד, אלטונג געבען, ווי מע שפיעלט אויפ׳ן ביליארד; מען קאן דערפון—זאגט ער — האבען שען פרנסה.

— א שענע פרנסה!—זאג איך צו מיין נייעם בעל-פרנסה.— עס פאסט טאקי פאר דיר אזא פרנסה, א שענקעל מיט א ביליארד!

— נאפליעוואט!—מאכט ער—אבי נישט צו נעמען ביי יענעם; איינמאל אין טאג א שטיקעל טרוק׳ן ברויט, אבי נישט קיין פרעמדס...

ווי געפעלט אייך, א שטיינער, דניאלטשיק רעדט מיר פילוסופיא!...

— געזונדערהייד! זאג איך, — פערקויפט אייך ביער און

שפּיעלט אײַך אויפ׳ן בּיליאַרט, וואָס געהער זיך דאָס אָן מיט מיר?

— עס געהער זיך אָן—זאָגט ער — מיט אײַך, ווײַל איהר דאַרפט געבּען געלד, צוויי הונדערט מיט דרײַ און צוואַנציג קערבּלאַך.

— וואָ היײסט, איך דאַרף געבּען?—זאָג איך. פון וואָסער געלד, אַ שטייגער?

— פון מיין טאַטענס געלד, —מאַכט ער און פערקרימט זיך אפילו ניט...

איהר וועט מיר גלויבּען? עס האָט זיך מיר בּשעת מעשה געוואָלסט אָנגעמען איהם פאַר׳ן קאַרק און אַרויסוואַרפען איהם פון קלייט צו אַלדע שוואַרצע יאָהר!... נאָר צוריק האָב איך מיך מישב געווען: מיט וועמען וועל איך מיך דאָ, משטײַנסגעזאָגט, פּאַסקודיגען די הענד? חאַפּט איהם דער וואַטענמאַכער! לאָז מיינס איבּערגעהן...

— זאָג מיר, דניאלטשיק,—מאַך איך צו איהם, — דו ווייסט חאָטש, וויפיעל ס׳איז פון דײַן טאַטען געבּליבּען געלד?

— ניין, מאַכט ער—וואָס דאַרף איך עס וויסען? איך וועל נאָך צייט האָבּען צו וויסען איבּער אַ יאָהר, אם ירצה השם, אז ס׳וועט מיר ווערען איין און צוואַנציג יאָהר, וועל איך בּײַ אײַך דעמאָלט אָפּנעמען דין וחשבון... דערווייל גיט מיר די צוויי הונדערט דרײַ און צוואַנציג קערבּלעך, לאָם איך געהן.

דערהערט אַזעלכע דבורים, איז מיר פינסטער געוואָרען אין די אויגען. מיינט איהר פאַרוואָס? נישט מחמת איך האָבּ חלילה מורא פאַר עמיצען, ווארום וואָס האָבּ איך מורא צו האָבּען? איך האָבּ קאַרג אויסגעבּראַכט זיך אויף זיי? אַ ווערטעלע אויסצורעדען, אויסגעהאַלטען אַזוי פיעל צייט איין אלמנה נעבּיך מיט פינף קינדער, אַלעמען פערזאָרגט און חתונה געמאַכט, און געדאַסט, און געיענטט, און גע׳וכדומה׳ט, קומט אַזאַ שנעק און רעדט נאָר פון אָפּנעמען בּײַ מיר דין וחשבון!

הקצור, איך האָבּ אַרויסגענומען און האָבּ איהם געגעבּען צוויי הונדערט דרײַ און צוואַנציג קאַרבּען, און געבּעטען גאָט, ער זאָל מיך חאָטש לאָזען צורוה... און ס׳איז טאַקי אַוועקגעגאַנגען אַ צייט, איך האָבּ נישט אָנגעקוקט דעם פּנים זײַנעם! פּלוצים, איך קום אַמאָל צוגעהן אַהיים—אַהאַ, ער איז דאָ!... עס האָט זיך מיר אָנגעריסען אין הארצען, אַז איך האָבּ איהם דערזעהן; נאָר אַרויסבּעוויזען איהם,

אַז עס אַרט מיך, טאָר מען נישט; מאַך איך זיך תּמ׳עוואַטע און רוף מיך אָן צו איהם:

— אָ! אַ גאַסט! וואָס איז די מעשה, דניאלטשיק, וואָס מע זעהט דיך ניט? וואָס מאַכסטו דו עפּיס אין געזונד? ווי געהט דאָס דיר אין די „געשעפטען"?

— געזונד—מאַכט ער—נאַפּליעוואַט! נאָר די „געשעפטען" זענען נישט אין בעסטען.

„מזל טוב דיר!—טראַכט איך מיר—זאָלסט דערלעבען אַנזאָגען בעסערע בשורות!... דאָס שמעקט שוין מיט פריש געלד"...

— דהיינו, וואָס איז? — זאָג איך, — עס לייזט זיך ניט קיין געלד?

— וואָסער געלד? ווער רעדט פון געלד? געלד, מאַכט ער, נאַפּליעוואַט! איך האָב שוין ניט קיין ביער-שענק, איך האָב שוין ניט קיין ביליאַרד, איך האָב שוין גאָט קיין ווייב, זי האָט מיך אַוועקגעוואָרפען, אַסנע הייסט עס, נאָר חאַפּט זי דער רוח, נאַפּליעוואַט! איך פאָהר אַוועק, זאָגט ער, קיין אַמעריקאַ, מיין ברודער רופט מיך שוין לאַנג קיין אַמעריקאַ.

דערהערט, אַז ער פאָהרט קיין אַמעריקאַ, איז מיר אַראָפּ אַ שטיין פונ׳ם האַרצען... ער האָט מיט אַמאָל בעקומען חן אין מיינע אויגען... איך זאָל מיך ניט שעמען, וואָלט איך איהם אַרומגעחאַפּט קושען...

— קיין אַמעריקאַ?—זאָג איך — מהכתיתי; אַמעריקאַ, זאָגט מען, איז אַ פריי לאַנד, מענשען, זאָגט מען, ווערען דאָרט גליקליך זענען מאסף ממון... ובפרט, אַז מע האָט נאָך דאָרטען אַנ׳איינענעם, איז גאָר גוט... ביזט דו געקומען, הייסט דאָס, זיך געזעגענען מיט מיר? זעהר פיין פון דיין זייט... זאָלסט חאָטש ניט פערגעסען דאָרטען אַמאָל אַריינשרייבען אונז אַ בריוועל, פאָרט היימישע מענשען, ווי זאָגט ער... דניאל, אפשר חאַפּט דיר נישט אויף הוצאות?—קאָן איך דיר געבען צו שטייער...

— צוליעב דעם—זאָגט ער—בין איך טאַקי אַריינגעקומען צו אייך... גיט מיר דריי הונדערט קאַרבען, דאַרף איך האָבען.

— דריי הונדערט קאַרבען?—זאָג איך — עס וועט אפשר זיין אַביסעל צופיעל? טאָמער וואָלט געווען גענוג ק״ן?

— וואָס בעדאַרפט איהר זיך מיט מיר דינגען? איך ווייס דען

ניט, אז איך זאל אייך זאגען פיער הונדערט, וועט איהר מיר געבען פיער הונדערט אויך, און פינף הונדערט אויך, און זעקס הונדערט אויך... נאר איך בעדארף נישט קיין געלד, נאפליעוואט! איך בעדארף נאר דריי הונדערט קארבען אויף הוצאות.

אזוי מאכט ער צו מיר, דניאלטשיק הייסט דאס, און קוקט מיר גלייך אין די אויגען אריין... „דריי הונדערט מכות—קלער איך מיר—זאל זיך מיינע שונאים זעצען אויפ'ן לייב! איך זאל חאטש וויסען אנ'עק, אז דערמיט האט זיך פערשלאסען די ערד, און ער וועט שוין אויפהערען קומען צו מיר אלע מאל דאסען און יענסען און וכדומה'ן"!...

קצור, כ'האב ארויסגענומען און אבגעצעהלט איהם דריי הונ־דערטער אחת ואחת און נאך געקויפט א מתנה דעם עלטערען ברודער זיינעם, א גאנץ פונט טיי וויסאצקיס, מיט גוטע פאפיראכ'ען א טויזענד, מיט עטליכע פלעשלעך כרמל-וויין, און חוץ לזה האט איהם מיין ווייב אבגעבראטען א קאטשקע, מיטגעגעבען בולקעס מיט מאראנצען מיט צרות, מיינע שונאים, מיט הארצוועהטיג, מיט דאס, מיט יענס, מיט וכדומה אויפ'ן וועג, און מיר האבען איהם ארויסבעגלייט צום באהן, זיך גאנץ פיין אבגעזעגענט מיט איהם, צעקושט ווי מיט איין אייגען קינד, געוויינט מיט טרערען, גאט זאל מיר אזוי העלפען, פארט אויף מיינע הענד אויסגעוואקסען, און טאקי א וואוילער יונג, למאי זאל איך לייקענען? ער איז נאר א ביסעל פערשייט, ווייטער האט ער א הארץ, איף מיר אזא יאהר! איך וועל אייך זאגען דעם ריינעם אמת, אביסעל בין איך געווען צופריעדען, וואס ער איז אוועקגעפאהרען, פטור געווארען פון א פריטשעפע... און אביסעל האט מיר וועה געטהון דאס הארץ; א יונג קינד, נעבאך נע ונד, מי יודע וואוהין ער קאן פערפאהרען, און וואס סע קאן פון איהם ווערען דארטען... ער זאל חאטש שרייבען אמאל א בריוועל... און אפשר איז גלייכער ער זאל גאר ניט שרייבען, לאז ער זיך לעבען דארטען הונדערט און צוואנציג יאהר און זיין גליקליך! איך האב געבעטען גאט פאר איהם, ווי פאר אנ'אייגען קינד, מעגט איהר מיר גלויבען!...

כך הוה. עס איז ניט אוועקגעגאנגען קיין צוויי יאהר אפילו פון זינט ער האט זיך אוועקגעלאזט קיין אמעריקא, עפעגט זיך ניט די טהיר, און עס קומט ניט אריין עפים א מין דייטש מיט א הויכ־

קאַפּעלוש, אַ שענער יונגאַטש אַ געזונטער, אַ ברייט־ביינינגער און אַ פריילּיכער און חאַפּט מיך ניט אַרום קושען?

— וואָס איז די מעשה? — זאָגט ער. — איהר האָט מיך ניט דערקענט, צי איהר מאַכט זיך, אַז איהר דערקענט מיך ניט?

— טפו זאָלסט דו ניט ווערען, דניאלטשיק, ס'איז דו? — זאָג איך מיט אַ געלעכטער כלומר'שט, און אין האַרצען קאָכט אין מיר אַ פייער, און איך טראַכט מיר: „פאַרוואָס ביזט דו דאָרטען נישט געהרג'עט געוואָרען, מיינע שונאים, ערגיץ אויפ'ן באַהן, אָדער דער־טרונקען געוואָרען אויפ'ן ים?...“ ווען קומסט דו אָן, דניאלטשיק, און וואָס טהוסט דו היע?...

— קומען קום איך אָן — זאָגט ער — היינט אין דער פריה, און וואָס טהו איך היע? איך בין, זאָגט ער, געקומען צו אייך זיך צערעכענען.

דערהערט אָט דאָס וואָרט „זיך צערעכענען“, איז מיר שוין געוואָרען דריי לעכער אין האַרצען; וואָס פאַר חשבונות האָט ער מיט מיר, דער שאַרלאַטאַן?... נאָר איך האָב מיך אָנגענומען מיט האַרץ און רוף מיך אָן צו איהם:

— וואָס האָסט דו זיך נאָך בעדאַרפט מטריח זיין אַזש פון דאָרטען אַהער? ממה־נפשך, האָסט געוואָלט מאַכען אַ חשבון, האָסט דו געקאָנט אָבשיקען מיר דורך דער פּאָסט, וואָס מיר קומט אַרויס...

— וואָס אייך קומט אַרויס? — זאָגט ער מיט אַ שען געלעכ־טערעל. — איך ווייס ניט, פון ווע מע ן עס קומט אַרויס... איך האָב מורא, אַז עס קומט פון איי ך אַרויס...

— ווע מען? — זאָג איך — דיר אפשר קומט אַרויס?...

— מיר — זאָגט ער — און מיינע ברידער און מיין שוועסטער, אונז אַלעמען... איך בין דאָס געקומען אוממיסטנע פון אַמעריקאַ זיך צערעכענען מיט אייך פאַר אונז אַלעמען... איך וויל אַ חשבון פונ'ם טאַטענס געלד... וואָס איי ך קומט, וועט א י ה ר ז י ך אָפּנעמען; וואָס א ו נ ז קומט, וועט איהר א ו נ ז אַרויסצאָהלען... און טאָמער וועט געהן דאָרטען אין אַ קלייניגקייט, איז נאַפּליעוואַט, מיר וועלען מסתמא דורכקומען, חלילה זיך נישט קריגען... וואָס זשע מאַכט א י ה ר עפּים? וואָס מאַכען די קינדער אייערע? איך האָב זיי געבראַכט איט־ליכען בעזונדער אַ מתנה...

מיר איז אָפּגעגאַנגען אַ מינוט צו חלש'ן, אָדער חאַפּען אַ בענקעל

און פּלעטען איהם דעם קאָפּ... איך האָב מיך איינגעהאַלטען און האָב איהם געהייסען קומען אם ירצה השם נאָך שבת, וועלען מיר זיך רעכענען, און אַליין בין איך אָפּגעפאָהרען פון דער היים זיך צעפּרעגען ביי אַדוואָקאַטען, וואָס טוט מען, ווי אַזוי ווערט מען פּטור פון דעם דאָזיגען פּעקעל?... די אַדוואָקאַטען אָבער, ווייסט זיי דער גוטער יאָהר, צי זיי ווייסען טאַקי ניט, צי זיי מאַכען זיך ניט ווּיסענדיג?... דער זאָגט, אַז ווייבאַלד ס'איז איבערגעלאָפען מעהר פון צעהן יאָהר, איז פערפאַלען; דער זאָגט: ניין, בין איך אַנ'אַפּיקומן, אַנ'אַפּעקון הייסט עס, מעג איבערגעהן הונדערט יאָהר, דין וחשבון בעדאַרף איך אָפּגעבען... פרעג איך אַ קשיא: ווי אַזוי זאָל איך געבען דין וחשבון, אַז איך האָב נישט קיין בוך און קיין שום חשבונות?... זאָגט דער אַדוואָקאַט: איז טאַקי נישט גוט... „נישט גוט, זאָג איך, ווייס איך אַליין; איהר גיט מיר בעסער אַנ'עצה, וואָס טוט מען?"... איז נישטאָ קיין ווערטער!... איך בין אַנ'אייזערנער, הערט איהר, אַז איך האַלט דאָס אויס! צו וואָס האָט דאָס מיר געטויגט, פרעג איך אייך, דער גאַנצער משא ומתן מיט'ן קלאַפּאָט, מיט'ן גאַנצען דאָס, מיט'ן יענס, מיט'ן וכדומה? וועלכער רוח האָט מיך געטראָגען, איך זאָל ווערען אַנ'אַפּיקומן אויף פרעמדע קינדער? וואָלט דען ניט געווען גלייכער טויזענד מאָל, איך זאָל געווען דע־מאָלט ליגען אויף אַ היציג שלאַפקייט, אָדער אויסברעכען זיך אַ פוס, אָדער אַזוי עפּיס אַנ'אומגליק זאָר מיך געווען טרעפען, אַבי ניט האָבען אויף זיך אַזאַ פּעקעל, מיט אַנ'אַפּיקומן, מיט אַנ'אַלמנה נעבאַך, מיט יתומים, מיט אַ דניאַלטשיק, מיט אַ חשבון, מיט אַ דאָס, מיט אַ יענס, מיט אַ וכדומה?

. . . .

ענדע געשיכטע נומער זיבצעהן.

געשיכטע נומער אַכטצעהן

רוף מיך קנאַקניסעל

אַקעגען מיר, בײַם פענסטער, זיצט אַ יודעל מיט אַ שמײכלענדיג פנים און מיט אַזעלכע אויגען, וואָס ווילען זיך אַרײַנקלויבען צו אײַך אין האַרצען אַרײַן. דאָס יודעל קוקט שוין לאַנג אַרוים, איך וואָלט איהם זאַטשעפּען, נאָר איך האַלט מיך פון דער ווײַטען. עס ווײַזט אויס, אַז ס'איז איהם נמאס געוואָרען זיצען אײַנצוויַיען מיט אַ יודען אין וואַגאָן און שווײַגען. צעלאַכט ער זיך פּלוצים צו זיך אַלײן און רופט זיך אָן צו מיר:

— איהר פרעגט, וואָס איך לאַך? איך האָב מיך דערמאַנט אַ שטיקעל, ווי אַזוי איך האָב אָפּגענאַרט יעהופּעץ, האַ-האַ! יאָ, ווי איהר קוקט מיך אָן איך, איך משה נחמן פון קענעלע, אַ יוד מיט אַ הוסט און מיט אַ זאַדישקע, דאַכט זיך, אַיאָ? האָב איך אָפּגעטהון אַ שפּיצעל אין יעהופּעץ, אַבער אַ שפּיצעל, האַ-האַ, זײ וועלען מיך האָבען צו געדענקען! אָט גיט מיר נאָר עטליכע מינוט צײַט, איך וועל מיך אויסהוסטען—אוי, אַ הוסט אויף פורישקעוויטשען געזאָגט געוואָרען! — וועט איהר הערען, וואָס אַ יוד קאָן.

ויהי היום, קום איך מיר צופאָהרען אײנמאָל קײַן יעהופּעץ. וואָס פאָהרט אַזאַ יוד ווי איך מיט אַ הוסט און מיט אַ זאַדישקע קײַן יעהופּעץ? געוויינטליך, צום פּראָפעסאָר. איך בין מיט מײַן הוסט און מיט מײַן זאַדישקע, ווי איהר קאָנט זיך פאָרשטעלען, אַנ'אָפּטער גאַסט אין יעהופּעץ. אַפילו ניט אַזאַ'נ'אָנגעלײגטער גאַסט, וואָרום ווי

טאָר איך, משה נחמן פֿון קענעלע, זײַן אין יעהופּעץ, אַז איך האָב ניט קײן שום „פּראַוואָזשיטעלסטוואָ"?... נאָר אַז מע האָט אַ הוסט מיט אַ זאַדישקע און מע דאַרף צום פּראָפֿעסאָר, יעדנאָ ס'דרוגים, איז עפּיס אַ תּירוץ? בעהאַלט מען זיך. מוטשעט מען זיך. קומט מען אין דער פֿריה און בײַנאַכט אַנטלױפֿט מען. אַניט כאַפּט מען אַ „פּראָכאָרנאָיע" און מע קומט נאָך אַ מאָל. אַבי ניט גײן „פּאָעטאַפּאָם". איך זאָל, הערט איהר, חלילה דאַרפֿען גײן „פּאָעטאַפּאָם", ווײס איך ניט, אויב איך וואָלט דאָס אויסגעהאַלטען. איך וואָלט, דאַכט מיר, דרײַ מאָל געשטאָרבען פֿאַר בושה אַלײן. וואָרום ווי איהר קוקט מיך אָן, בין איך, דאַנקען גאָט, אַ שטיקעל בעל הבית בײַ אונז אין קענעלע מיט אַ „אימושטשעסטווע": אַ דירה אַן אײגענע, מיט אַ בהמה'לע און מיט טעכטער צװײ, אײנע אַן'אויסגעגעבענע און די אַנדערע אויף חתונה צו מאַכען, יעדנאָ ס'דרוגים וואָס איז שייך!...

הכּלל, קום איך צופֿאָהרען קײן יעהופּעץ צום פּראָפֿעסאָר, איצטיגס מאָל ניט צום פּראָפֿעסאָר, נאָר צו די פּראָפֿעסאָרען. דאָס הײסט, אויף אַ „קאָנסוליום" פֿון גאַנצע דרײַ פּראָפֿעסאָרען הײסט עס. איך האָב געוואָלט, פֿערשטעהט איהר מיך, אײן מאָל פֿאַר אַלע מאָל דערגעהן אַ טאָלק, וויסען וואָס בין איך מיט זײ — מילכיג צי פֿלײשיג? אַז בײַ מיר איז אַ זאַדישקע — דאָס זענען זײ, הײסט עס אַלע מודה. נאָר וואָס מע טהוט צו דער זאַדישקע, איך זאָל איהר פּטור ווערען — דאָס איז שוין, זעהט איהר עפּיס אַנדערש. זײ מוטשען זיך נעבאַך. זײ פּרובען זיך. זײ געהען, ווי זאָגט איהר, האַרט בײַ די וואַנד. למשל, איך קום צו געהן צו מײַן אַלטען פּראָפֿעסאָר, סטריזשעל הײסט ער, אַ דימענט פֿון אַ פּראָפֿעסאָר. נעמט ער און פֿערשרײַבט מיר אַ רעצעפּט „קאַדעיני סאַכאַריפּולוועראַטי". קאָסט דאָס ניט טײַער און ס'איז זיסליך אויפֿ'ן טעם. קום איך צו אַן'אַנדער פּראָפֿעסאָר. געהט ער און פֿערשרײַבט מיר „טינקטוראַ אָפּיע" טראָפּען אַזעלכע. האָבען זײ אַ טעם פֿון חלשות. קום איך צום דריטען פּראָפֿעסאָר, פֿערשרײַבט ער מיר אויך טראָפּען, האָבען זײ כּמעט דעם זעלביגען טעם, נאָר הײסען, הײסען זײ ניט „טינקטוראַ אָפּיע", נאָר „טינקטוראַ טעבאַקאַ". זענט איהר שוין פֿאַרטיג? קום איך צו אַ פֿרישען פּראָפֿעסאָר, נעמט ער און פֿערשרײַבט מיר גאָר אַ מין ביטערניש מיט'ן נאָמען „מאָרפֿיום אַקוואַ אַמיגדאַלאַריאום". איהר חדושט זיך, וואָס איך קען לעטײַן אַזוי ווי איהר

אייִנגליש, נאָר אַז מע האָט אַ הוסט מיט אַ זאַדישקע מיט אַ טובערקולאָז — יערנאָ ס'דרוגים, קאָן מען זיך אויסלערנען לעטײַן אויך.

הכלל, בין איך געקומען קיין יעהופּעץ אויף אַ קאָנסוליום. וואו שטעלט זיך אָב אַזאַ יוד ווי איך, אַז ער קומט קיין יעהופּעץ? געוויינטליך, ניט אין קיין האָטעל און ניט אין קיין גאָסטינעץ. ערשטענס, דרייסען זיי די הויט. און אגב, ווי קאָן איך מיך אָבשטעלען אין אַ האָטעל, אַז איך האָב ניט קיין שום „פּראַוואָזשיטעלסטווע"? שטעל איך מיך אָב אַלע מאָל בײַ מײַנעם אַ שוואָגער. איך האָב מײַן אייגענעם אַ שוואָגער אַ שלים מזל, איז ער אַ יוד אַ מלמד, און אַן אָרימאַן איז ער, חוץ זײַן שאָדען אויף פּורישקעוויטשען געזאָגט געוואָרען, און אַ מטופל מיט קינדער—זאָל דער אויבערשטער היטען! נאָר וואָס דען? גאָט האָט איהם געהאָלפען, ער האָט אַ „פּראַוואָזשיטעלסטווע" האָט ער, און דוקא אַ כשר'ע „פּראַוואָזשיטעלסטווע". ווי קומט צו איהם אַ „פּראַוואָזשיטעלסטווע"?—בראָצקי! ער איז אַ „סלוזשיטעל" בײַ בראָצקי'ן. חלילה ניט קיין דירעקטאָר פון זאַוואָדען, נאָר ער איז אין בראָצקים שוהל אונטען בײַ די שנײַדערס אַ בעל קורא איז ער. אַ „דולאָוונע ליצאָ", אָדער ווי מע רופט עס דאָרטען, „אַן'אָבראַדטשיק", און ווי באַלד אַן „אָבראַדטשיק" אַזוי מעג ער שוין זיצען אויף מאַליוואַסילקאָווסקי, דאָרט וואו דער געוועזענער פּאָליצמײַסטער איז אַ מאָל געזעסען. זיצט ער, הײַסט עס, אויף דער מאַלאָוואַסילקאָווסקי, טאַקי ניט ווײַט פון'ם געוועזענעם פּאָליצמײַסטער, און מוטשעט זיך, קוים-קוים וואָס ער קומט אויס מיט'ן שטיקעל ברויט. דער גאַנצער אַרויסקוק זײַערער מסתמא איז אויף מיר, איך בין, הײַסט עס, דער נגיד אין דער משפּחה, משטײַנסגעזאָגט... קום איך צופאָהרען קיין יעהופּעץ, האַלט איך בײַ זיי סטאַנציע, עס איך בײַ זיי אַ וואַרעמעס, אַ וועטשערע, פּאָלגט מען מיך אַ גאַנג—יעדנאָ ס'דרוגים, פאַלט זיי אַמאָל אַרײַן אַ קערבעל, אַמאָל צוויי, אויף פּורישקעוויטשען געזאָגט געוואָרען... איצטיגס מאָל אָבער, איך קום צופאָהרען, איך זעה, מײַנע לײַט זעגען חושך, געהען אַרום אָהן קעפּ. „וואָס איז די מעשה?" „ס'איז שלעכט" „דהיינו?" „אָבלאַוועס". „פּחע, כ'האָב געמיינט, זאָג איך, מי יודע וואָס! אָבלאַוועס—דאָס איז דאָך אַן'אַלטע מכה, זאָג איך, נאָך מששת ימי בראשית"... „ניין, זאָגען זיי, אָבלאַוועס צו אָבלאַוועס איז ניט גלײַך איצט, זאָגען זיי, איז ניטאָ די נאַכט, ס'זאָל ניט זײַן קיין אָבלאַוועס,

און כאַפּט מען אַ יודען, איז יהיה מי שיהיה — ...נס-צוויי-דריי מיט'ן עטאַפּ". „נו, און געלד?" „בלאָטע". „אַ קערבעל?" „בלאַ". „אַ דרייערל?" „אַפילו ניט אַ מיליאָן!". „אויב אַזוי, זאָג איך, איז דאָך טאַקי גוט פּאַסקודנע". „פּאַסקודנע צו פּאַסקודנע, זאָגען זיי, איז ניט גלייך. קודם, זאָגען זיי איז שטראַף. און נאָכדעם ערשט — מיט'ן עטאַפּ. היינט דער סקאַנדאַל פאַר בראָצקי'ן!"... „מילא, זאָג איך, בראָצקי היינט, בראָצקי מאָרגען. איך קאָן, זאָג איך, צוליעב בראָצקי'ן, זאָג איך. מיט מיין געזונד ניט שפּעקעלירען. איך בין געקומען, זאָג איך, אויף אַ קאָנסוליום פון פּראָפעסאָרען, קאָן איך צוריק, זאָג איך, ניט אַנט-לויפען". הכלל, טענות אַהין, טענות אַהער — דער טאָג שטעהט ניט. מע דאַרף לויפען צו די פּראָפעסאָרען מכח אַ קאָנסולים, נאָר וואָס מיר קאָנסולים? ווער מיר קאָנסולים? אַז דער קאָן קומען ערשט מיטוואָך פאַר האַלבען טאָג, און דער — מאָנטאָג נאָך האַלבען טאָג, און יענער — נישט פריהער ווי איבעראַכטאָג דאָנערשטאָג, היינט געה, אַ מעשה אויף דריי וואָכען מיט אַ מיטוואָך! וואָרום וואָס געהט זיי אָן, למשל, וואָס משה נחמן פון קענעלע האָט אַ זאַדישקע מיט אַ הוסט, און שלאָפט ניט קיין נעכט, אויף פּורישקעוויטשען געזאָגט געוואָרען?... דערווייל ווערט נאַכט. עסט מען וועטשערע און מע לייגט זיך שלאָפען. איך ווער נאָר-וואָס אַנשלאָפען, איך הער: ט—ר—אַך-טאַרעראַך! איך רייס אויף די אויגען: „ווער איז?" „מיר זענען פערפאַלען!" זאָגט-צו מיר דער שוואָגער מיינער, דער שלים מזל, שטעהט איבער מיר אַ טויטער מענש און טרייסעלט זיך ווי אַ הושענא. „וואָס טוט מען, זאָג איך, איצטער?" „אַדרבה, זאָגט ער, זאָג דו, וואָס טוט מען?" „וואָס, זאָג איך, זאָל מען טון, ס'איז ביטער". „ביטער צו ביטער, זאָגט ער, איז ניט גלייך. ס'איז, זאָגט ער, ביטער אַזוי ווי גאַל". און אין דרויסען ביי דער טיר: טר-אַך — טאַרעראַך! די קליינע קינדער נעבאַך האָבען זיך אויפגעכאַפּט מיט אַ גוואַלד, מיט אַ געוויין: „מאַ—מע!" שטיקט זי זיי, די מוטער הייסט עס, און וואַרגט זיי, ס'זאָל זיין שטיל — אַ שענע חתונה! „עה, טראַכט איך מיר, משה נחמן פון קענעלע, דו ביזט גוט אין דער אַרבייט, אויף פּורישקעוויטשען געזאָגט געוואָרען!" און עס פאַלט מיר אַריין פּלוצים אַ קאָמבינאַציע אין קאָפּ און איך רוף מיך אָן צו מיין שוואָגער: „שאַ, זאָג איך, ווייסט דו וואָס, דוד? זיי דו איך, און איך וועל זיין דו". קוקט ער אויף מיר, ווי אַ לעמעשקע: „וואָס הייסט?"

„דאָס הייסט, זאָג איך, מיר וועלען זיך בייטען מיט די יוצרות. דו וועסט מיר געבען דיין פּאַס, איך וועל דיר געבען מיין פּאַס, וועסט דו זיין משה נחמן, און איך וועל זיין דוד". א טומפּיקער מח! קוקט אויף מיר ווי א זינדיגער מענש, פערשטעהט ניט, וואָס מע רעדט צו איהם. „בהמה, זאָג איך וואָס פערשטעהסט דו דאָ ניט? דאַכט זיך, א פּראָסטע קאָמבינאַציע, זאָג איך. א מינדסט קינד קאָן עס פערשטעהן. דו וועסט ווייזען מיין פּאַס, און איך וועל זיי ווייזען דיין פּאַס, יעדנאָ ס'דרוגים—האָסט דו דאָס צעקייט, צי מע דאַרף עס דיר צעקייען און לייגען אין מויל אריין?"

א פּנים, ער האָט דאָס צעקייט און מיר האָבען גענומען זיך בייטען מיט די יוצרות. איך איהם מיין פּאַס, ער מיר זיין פּאַס; און דאָרטען די טיר ווערט ...ער ניט צעשפּרונגען: טראַך—טאַרעראַך! טראַך-טאַרעראַך; „סיטשאַס! זאָג איך! וואָס האָט איהר אַזוי קיין צייט ניט? דער טייך ברענט ניט!" זאָג איך, און צו מיין שוואָגער רוף איך מיך אָן: „געדענק זשע, דוד, דו הייסט שוין נישט מעהר דוד, נאָר משה נחמן"... און איך לאָז מיך צו דער טיר —„ברוך הבא געסט"!—א גאַנצע חאַליאַסטרע, יוצר משרתים ואשר משרתיו, ווי זאָגט איהר, א גדולה, פריילעך אין שטעדטעל...

ס'פערשטעהט זיך, אַז קודם האָט מען זיך גענעבען א נעם צו מיין שוואָגער דעם שלים מזל. וואָס עפּיס צו איהם? ווייל איך האָב מיך געהאַלטען, פערשטעהט איהר מיך, מעשה מענש, ווי זאָגט איהר, א קניפּ אין באַק, די פּאַרב זאָל שטעהן. און ער—אויף פּורישקע-וויטשען געזאָגט געוואָרען. האָט מען איהם מסתמא א חאַפּ געטאָן. „אָטקודעווא, גאָספּאָדין יעווריי?"—ניטאָ קיין לשון. שטעל איך מיך אַרויס פאַר'ן מליץ יושר און מאַך צו איהם: „יהודי בלא, וואָס שווייגסט דו? דבר, דבר זיי, אַז דו ביזט משה נחמן פון קענעלע". און צו זיי טו איך מיך א וואָרף מיט תחנונים: אַזוי און אַזוי, זאָג איך, וואַשע וויסאָקע פּראַוואָזשיטעלסטע, זאָג איך, אַנ'אָרעמער קרוב נעבאַך. שוין לאַנג, זאָג איך, ניט געזעהען זיך, געקומען צו מיר פון קענעלע". און אינווענינ אין האַרצען שטיקט מיך, איך ווער שיער ניט צעשפּרונגען פאַר געלעכטער, חאַ-חאַ! איהר פערשטעהט? איך, משה נחמן פון קענעלע בעט רחמים פאַר משה נחמנ'ען הייסט עס, פאַר מיך אַליין טאַקי, חאַ-חאַ-חאַ! איז אָבער די צרה, וואָס מיין

רעדען מיט מיינע קשות האבען געהאלפען, ווי דער פאראיאהריגער שנײ, און מע האט מיין בחור אויפגעכאפט, ווי דער רוח דעם מלמד, און מע האט איהם אבגעפיהרט גאנץ פיין אין חד גדיא ארײן מיט'ן גאנצען קנאק, ווי גאט האט געבאטען. און מיך האט מען אויך געוואלט צונעמען. דאס הייסט, מע האט שוין טאקי מיך געהאט צוגענומען, מע האט מיך אבער באלד ארויסגעלאזט. ווארום וואס הער איך זיי, איך בעט אייך זעהר? א מענש מיט א „פראוואזשי-טעלסטווע" שווארץ אויף ווײס, בפירוש פארשריבען, אין בראצקי'ס שוהל ביי די ײנײדערם אנ'אבראדטשיק, און א קערבעל אויך מסתמא, יעדנא ס'דרוגים, איהר פערשטעהט? „חאראשא, זאגען זיי צו מיר, נאספאדין אבראדטשיק. דו געה דערווייל אהיים. מיר וועלען דיר שוין נאכדעם בעווייזען, ווי אזוי צו האלטען קאנטראבאנדע אויף דער מאלאוואסילקאווסקי!" מיט א פרישען קוילעטש, הייסט עס, גלייך אין פנים ארײן, חא-חא...

זאל איך אייך דערצעהלען ווייטער? מילא פון קאנסולים איז דאך שוין אבגערעדט. ווער האט אין זינען געהאט א קאנסולים, אז מע האט גאר בעדארפט ראטעווען דעם שוואגער? פון וואס מיינט איהר, ראטעווען? פונ'ם עטאפ? חלילה! דאס האט ניט געהאלפען. מיט'ן עטאפ איז ער געגאנגען, נאך א מין געהן. אויף פורישקעוויטשען געזאגט געווארען! איידער מיר האבען איהם דערלעבט זעהען אין קענעלע, דעם שלים מזל, זענען אונז, הערט איהר, שיער די אויגען ארויסגעקראכען, און אז מע האט איהם שוין קוים אמאל גע-בראכט צו פיהרען קיין קענעלע, האט ער ערשט געהאט אויף זיך א נייעם אומגליק. א פרעמדען פאס מיט א פרעמדען נאמען, יעדנא ס'דרוגים, פרעגט ניט. איך האב מיט איהם געהאט צו זינגען און צו זאגען. לאם איך עס פערדינען, הערט איהר, אלע דריי חדשים, וואס סע האט געקאסט. אחוץ וואס איך האב אויף זיך א פעקעל, איך מוז איהם נאך עד היום אויסהאלטען מיט ווייב און קינדער. ווארום ער טענה'ט, אז איך האב איהם אומגליקליך געמאכט, טענה'ט ער. ער זאגט, אז איבער מיר האט ער אנגעווארען די גאנצע „פראוואזשיטעלסטווע" מיט דער שטעלע ביי בראצקי'ן... און עס קאן זיין, אז ער איז אפשר ניט אינגאנצען אומגערעכט אויך, דער עיקר איז אבער, חא-חא, נישט דאס. דער עיקר איז דער אײנפאל, די ...יע, איהר פערשטעהט? דאכט זיך, וואס? א יודעל פון

קענעלע מיט אַ הוסט און מיט אַ זאַדישקע און מיט אַ טיבערקולאָז איך, אויף פורישקעוויטשען געזאָגט געוואָרען, יעדנאָ ס׳דרוגים, און אָהן אַ שום „פראַוואָזשיטעלסטווע״. פונדעסטוועגען, אַז מע דאַרף, קומט ער זיך קיין יעהופּעץ, שטעלט זיך אָב אויף מאָלאָוואַסילקאָווסקי ניט ווייט פון׳ם געוועזענעם פּאָליצמייסטער און — רוף מיך קנאַק־ניסעל!

ענדע געשיכטע נומער אַכטצעהן.

דער צעהנטער

ניין זענען מיר געוועזען אינ'ם גאנצען וואגאן. ניין יודען. אונז האט געפעהלט א צעהנטער, צו א מנין.

אייגענטליך, איז געוועזען א צעהנטער אויך. נאר דער צעהנטער איז געוועזען ביי אונז ספק יוד, ספק קריסט. א שטילשווייגענדיגער פארשוין מיט א גאלדענעם פענסנע. א ראבעטיני פנים מיט קלייען, נאר אהן א בארד. א נאז א יודישע, נאר וואנסעם מארנע פערדרעהט ארויף. אויערן אפגעשטאנענע, נאר א האלז א רויטער. די גאנצע צייט האט ער זיך געהאלטען פון אונז גאנץ בעזונדער. געקוקט אין פענסטער און געפייפט. געזעסען איז ער, געוויינטליך, אהן א היטעל. און א רוסיש בלאט אויף די קניע. און שא, קיין ווארט נישט ארויסגעלאזט. דורכאוים מעשה רוס. איין עכטער פאני. הא? נאך א מאל: זאל דאס טאקי זיין א גוי? סטייטש, ס'איז דאך אבער פארט נישט קיין גוי. בלאטע! א יוד א יודען וועט נישט נארען. א יוד א יודען וועט דערקענען פאר א מייל אין א פינסטערער נאכט. גוואלד, דער צלם אלקים! ניין, ס'א יוד. אזא שטיק גאלד, ווי א יוד דאס איז! און ווידער צוריק, טאמער ניין? א קשיא היינטיגע צייטען... האבען מיר זיך מיישב געוועזען: אויך די אייגענע מעשה. א יוד נעבעך וויל, מע זאל חאטש מיינען, אז ער איז א גוי — לאז איהם וואויל בעקומען. וואס זשע טהוט מען אבער, אונז געהט אפ א צעהנטער? מיר האבען א יאהרצייט אין וואגאן. איהר מיינט, עפעס גלאט א יאהרצייט? — א יאהרצייט נאך א טאטען? אדער נאך א מאמע? ניין. דאס איז געוועזען א יאהרצייט נאך א קינד. נאך א זוהן. איין-און-איינציגען זוהן האט א יוד בעגראבען. קוים אויסגעבעטען, מע זאל איהם ארויסגעבען פון דער טורמע שוין לאחר המעשה, מע זאל איהם ברענגען צו קבר ישראל... דער פאטער שווערט, אז ער איז געוועזען גאט די נשמה. צו גיך, זאגט ער, האט מען איהם אפגע'משפט. דאס הייסט, א חברה-מאן צווישען חברה איז ער אפילו, זאגט ער, געוועזען, נאר הענגען

איז איהם, זאָגט ער, נישט געקומען. מע האָט איהם אָבער געהאָנגען — פערפאַלען! איז די מוטער באַלד נאָך איהם אַוועקגעגאַנגען. דאָס הייסט, נישט אַזוי גיך. אָהאָ! זיך פריהער גוט אָנגעמוטשעט, אַליין געמוטשעט זיך און אויך איהם גרוי און אַלט געמאַכט.

— וויפיעל, מיינט איהר. בין איך אַלט מיין אייגענס?

מיר קוקען אַלע אויף'ן דאָזיגען פאַרשוין און ווילען טרעפען, וויפיעל אַלט ער איז. ס'איז אונמעגליך: יונגע אויגען, גרויע האָר. אַ געקנייטשטער שטערן, אַ שמייכלענדיג־וויינענדיג פנים. און דער נאַנצער נפש — עפּיס אַ מאָדנער. טאַקי אַ פּידושאַק, נאָר אַ לאַנגליבער. טאַקי אַ קאַפּעלישעל, נאָר פערדרוקט אַהינטער. טאַקי אַ בערדעל, נאָר שטאַרק פערקיילעכיגט. און אויגען... אַך, אויגען! אַזעלכע אויגען, ווען איהר זעהט איין מאָל, וועט איהר זיי שוין קיינמאָל, קיינמאָל נישט פערגעסען. שמייכלענדיג־וויינענדיגע, אָדער וויינענדיג־שמייכלענדיגע אויגען... וואָלט ער חאָטש בעקלאָגט זיך, וואָלט ער חאָטש געלאָזט אַ טרער. איז ניין. דוקא פרעהליך און דוקא לעבעדיג — אַ מאָרנער, מאָדנער נפש.

— הכלל, וואו נעמט מען אַ צעהנטען? — האָט זיך איינער אָנגערופען און געוואָרפען איין אויג אויף'ן פייפער, וואָס מאַכט זיך גלייך ווי ער הערט נישט, קוקט אין פענסטער אַריין און פייפט אום עפּיס אַ בעקאַנטען ניגון, דאַכט זיך, אַז „קעקאַואַק״.

— וואָס הייסט, אַ צעהנטער? — רופט זיך אָן נאָך איינער. — מיר האָבען דען נישט קיין מנין?

און ער האָט גענומען צעהלען מיט'ן פינגער: נישט איינס, נישט צוויי, נישט דריי...

— אָהן מיר! — האָט זיך אָנגערופען דער פייפער, דוקא אויף יודיש.

מיר זענען אַלע געבליבען ערשטוינט.

— איהר זענט דען קיין יוד נישט?

— אַ יוד בין איך, נאָר איך האַלט נישט פון די זאַכען.

אַ היבשע ווײַלע זענען מיר געזעסען אַ־ע, ווי געפּלעפט, געקוקט איינס אויף דאָס אַנדערע אָהן לשון. נאָר איין „בעל־יאָהרצייט״ האָט זיך נישט פערלוירען. מיט זיין פריינדליך־וויינענדיגען שמייכעל האָט ער זיך אָנגערופען צום יונגען־מאַן דעם פייפער:

— הונדערט און צוואַנציג יאָהר זאָלט איהר לעבען. איך קומט אַ גאָלדענעם מעדאַל.

— פֿאַר וואָס אַ גאָלדענעם מעדאַל?

— איך וועל אייך זאָגען, ס'איז אַ ביסעל אַ צו לאַנגע מעשה. אויב איהר ווילט זיין אַ צעהנטער צום מנין, זאָג איך אָפּ אויף אַ מינוט קדיש נאָך מיין זוהן, וועל איך אייך דערצעהלען אַ שענע געשיכטע.

און דער פֿרעהליכער בעל־יאָהרצייט נעמט אַרויס אַ פּאַטשיילע, גאַרטעלט זיך אַרום דעם פּידזשאַק און שטעלט זיך אַוועק מיט'ן פּנים צו דער וואַנד:

— אשרי יושבי ביתך עוד יהללוך סלה...

איך ווייס נישט, ווי אַזוי איהר. איך בין מיך מודה, אַז איך האָב ליעב אַ וואָכעדיגע מנחה. איין וואָכעדיגע שמונה־עשרה איז ביי מיר זיסער פֿון צעהן חזנ'ישע קונצענדיגע שטיק, שבת'דיגע דריידלעך מיט יום־טוב'דיגען שטייגער. די שמונה־עשרה פֿון דעם בעל־יאָהרצייט דאָ אין וואַגאָן איז געווען מיט אַזוי פֿיעל האַרץ, מיט אַזוי פֿיעל נשמה, אַז עס האָט אונז אַלעמען צענומען. און מיר דאַכט, אַז אפילו דעם צעהנטען פּאַרשוין דעם פּייפּער אויך. האָרכען אַ טאַטען, ווי ער זאָגט קדיש נאָך אַ זוהן — איז עפּיס אויך נישט פֿון די קליינע זאַכען. און דערצו האָט דער בעל־יאָהרצייט געהאַט אַ זיסע האַרציגע שטימע, וואָס האָט זיך געגאָסען ווי אַ בוימעהל גלייך אין די ביינער אַריין. און איבערהויפּט — דער קדיש! דער קדיש! נאָר אַ שטיין האָט דער קדיש געקאָנט נישט ריהרען...

קורץ — דאָס איז געווען שוין איין מאָל אַ מנחה.

אָפּגעדאַווענט און אָפּגעבונדען די פּאַטשיילע, האָט זיך אונזער בעל־יאָהרצייט אַוועקגעזעצט אַ קעגען דעם צעהנטען פּאַרשוין און מיט אַ פֿרעהליך־ווייניגדיג פּנים, ווי זיין שטייגער איז, האָט ער אָנגעהויבען צו דערצעהלען די געשיכטע, וואָס ער האָט איהם צוגעזאָגט. בעת־מעשה האָט ער זיך געגלעט דאָס בערדעל און גערעדט פּאַוואָלינקע, ווי אַ מענש וואָס האָט צייט:

— די מעשה, וואָס איך וויל אייך, יונגערמאַן, דערצעהלען, איז, אייגענטליך, נישט איין מעשה, נאָר דריי מעשות. דריי קליינינקע מעשה'לעך.

די ערשטע מעשה האָט זיך געטראָפֿען אין אַ דאָרף, ביי אַ רענדאַר. געזעסען אין אַ דאָרף אַ רענדאַר מיט אַ רענדאַרקע. דאָס דאָרף איז געווען אַ גרויס דאָרף. גויים אַ סך, יודען נישט איינער. אַ יחיד הייסט עס. אדרבה, נאָך בעסער. פּרנסה בשפע. ווי זאָגט מען: זיצען זאָל מען צווישען גויים... איין זאַך נאָר האָט זיי געפֿעהלט — קינדער. אַ צייט נישט געווען ביי זיי קיין קינדער, איז זיי נישט איינגעגאַנגען דאָס לעבען. ערשט אויף

דער עלטער האָט גאָט רחמנות געהאַט, די רענדאַרקע איז פערגאַנגען אויף טראָגען און האָט געבוירען דעם רענדאַר למזל אַ יונגעל. אַ בן זכר. אַ גדולה! דאַרף מען, הייסט עס, פּראַוועון אַ ברית, ווי גאָט האָט געבאָטען. אויפ'ן אַבטען טאָג האָט מיין רענדאַר גאַנץ פרי איינגעשפּאַנט פערד און וואָגען און איז אַוועק אין שטאָדט אַריין, אַראָפּגעבראַכט דעם רב מיט'ן שוחט מיט'ן שמש מיט נאָך פינף יודען. אַ ווארעמעס האָט די רענדאַרקע מסתמא צוגעגרייט אַ גרויס־אַרטיגען. אַלסדינג פיין אַרום און אַרום. מע טהוט זיך אַ חאַפּ — ניטאָ קיין מנין. עס פעהלט אַ צעהנטער. וואָס איז די מעשה? אַ רענדאַרישער קאָפּ. אַריינגערעכענט די רענדאַרקע אייך אין קאָן. איז מסתמא געוואָרען אַ גרויס געלעכטער. אַהין־אַהער — דער טאָג שטעהט נישט. וואָס טהוט מען? אַ גרויס דאָרף. גוים אַ סך. יודען, להבדיל נישט איינער. שלעכט! מע טהוט אַ קוק — עס פאָהרט צו גלייך צו דער קרעטשמע אַ בויד. און אין בויד — אַ בעל־עגלה. לאָז זיין אַ בעל־עגלה, אַבי אַ יוד... „ברוך הבא!" „שלום עליכם!" „קומט אַריין, וועט איהר זיין אַ צעהנטער!"... די שמחה איז געווען נישט צו בעשרייבען. היינט זעהט, וואָס פאַר אַ גרויסען גאָט מיר האָבען. אַ גאַנץ דאָרף מיט גוים קאָנען גאָר נישט מאַכען. קומט איין יוד, אַ בעל־עגלה, דאַכט זיך — אַהאַ, שוין גוט!

די צווייטע מעשה, מיין ליעבער יוד, האָט זיך געטראָפען שוין נישט אין אַ דאָרף, נאָר אין שטאָדט. און דוקא אין אַ יודישער שטאָדט. שבת איז דאָס געווען. פרייטאָג־צו־נאַכט'ס, הייסט עס, נאָך ליכטבענטשען. געקומען פון שול. אָפּגעמאַכט קידוש. זיך געוואַשען. מע זעצט זיך צום טיש — איז זיך מיישב אַ ליכט און הויבט אָן שמעלצען זיך. שטעלט מען אַוועק מסתמא אַ שבת־קוילעטש אַ קעגען שנויץ — עס העלפט נישט. אַראָפּגעפאַלען דער שנויץ אויפ'ן טיש, אָנגענומען דאָס טישטוך. אָט באַלד ווערד אַ שרפה. וואָס טהוט מען? פערלעשען? טאָר מען נישט — שבת! האָבען זיך צעזאַמענגעקליבען די שכנים, די גאַנצע גאַס. אַ גוואַלד, אַ געפילדער: „יודען. מיר זענען פערפאַלען!"... מע טהוט אַ קוק — חוועדער דער שבת־גוי. „חוועדער סערדצע! טשי טי באַטשיים אָנאָ דוזשע סוויטלאָ?"... אויף יודיש הייסט עס: צי זעהסט דו, גוי, ווי דאָרט איז ליכטיג?... און חוועדער, חאָטש אַ גוישער קאָפּ, האָט פערשטאַנען, וואָס מע מיינט... אַ שפּיי אויף דער האַנד און מיט צוויי גראָבע גוישע פינגער האָט ער געגעבען אַ נעם אַפיר דעם שנויץ — אוים שרפה. נו, פרעג איך אייך: איז גאָט'ס וואונדער דען אָפּצושאַצען? קיין עין־הרע, אַזוי

פיעל יודען האבען גארנישט געקאנט מאכען. געקומען איין גוי — אפ־גערעטעוועט א גאנצע שטאדט.

אצונד בעדארף מען אייך, הייסט עס, דערצעהלען די דריטע מעשה. דאס האט שוין געטראפען, פערשטעהט איהר מיך, ביי'ם רבי'ן אליין. דער רבי זאל לעבען האט געהאט א בן־יחיד, און דוקא א געראטענעם בן־יחיד, מיט אלע מעלות, ווי עס גיט זיך איין ביי א רבי'ן. האט מען איהם מסתמא יונג חתונה געמאכט, געגעבען א ווייב, מיט נדן, מיט אייביגע קעסט! און אוועקגעזעצט, ער זאל זיצען און לערנען. זיצט ער און לערנט. וואלט אלסדינג געווען גוט און פיין — ווען זשע? ס'זאל נישט זיין קיין „פריזיוו" אויף דער וועלט. חאטש אפילו, אין פלוג, וואס הערט דעם רבי'נס זוהן א פריזיוו? אז ראשית איז ער א בן־יחיד, איין־און־איינציגער. והשנית, טאמער וועט דארפען קאסטען געלד, וועט אין געלד קיין מניעה נישט זיין. איז אבער געווארען א ביטערע צייט, משטיינס געזאגט. מע האט אנגעהויבען נעמען ביי יודען בני־יחידים, און קיין געלד העלפט שוין אויך נישט. אפילו קיין צעהן טויזענד! ביטערע נאטשאלסטווא, א רשע א דאקטאר — שלעכט, שלעכט! וואס טויג אייך, מיין ליעבער יונגערמאן, מע האט אריינגעפיהרט דעם רבי'נס זוהן א נאקעטען. דאס ערשטע מאל אויף זיין לעבען איז איהם אויסגעקומען צו שטעהן בגלוי־ראש, אהן א היטעל הייסט עס. און דאס איז געווען זיין גליק. ווארום אויפ'ן קאפ האט זיך בעוויזען ביי איהם, נישט פאר אייך גערעדט, א צאצקע, און דוקא נישט קיין געמאכטע. א סברא אז דאס איז איהם פערבליבען נאך פון קינדוויי. געווען א קינד אנ'עקשן. זיך נישט געלאזט צוואגען... פערשטעהט זיך, אז מע האט איהם געגעבען דעם וועג.

היינט פרעג איך אייך, מיין ליעבער יונגערמאן, וואס זענט איהר ווערטה? אז א יוד זענט איהר, און א גוי ווילט איהר זיין, און דאס דריטע זענט איהר במילא — נו. קומט אייך נישט קיין גאלדענעם מעדאל? . . . .

. . . .

אויף דער ערשטער סטאנציע איז אונזער „צעהנטער" נעלם געווארען.

געשיכטע נומער צוואַנציג

דריטע קלאַס

דאָס איז, אײגענטליך, שוין נישט קײן געשיכטע, נאָר גלאַט אַ שמועס, אַ פּאָר װערטער פאַר׳ן געזעגענען זיך און אַן׳עצה פון אַ גוטען פרײַנד.

האַלטענדיג בײַם צושײדען זיך מיט אײַך, פרײַנדלעזער, װילט זיך מיר צום סוף, אױס דאַנקבאַרקײַט, װאָס איהר האָט אױסגעהערט פון מיר אַזױ פיעל געשיכטעס, מיט עפּיס װאָס נוצליך זײַן, זאָגען אײַך עטליכע װאַרימע װערטער פון אַ פּראַקטישען מענשען, פון אַ קאָמיװאָיאַזשער. הערט מיך אױס און פערשרײַבט מײַנע װערטער.

אַז איהר פאָהרט אין באַהן, געװײנטליך אַ לענגערע שטרעקע, און איהר װילט װיסען, אַז איהר פאָהרט, דאָס הײסט איהר װילט הנאה האָבען פון אײַער נסיעה, זאָלט איהר אײַך נישט דערװעגען פאָהרען נישט I־טע, נישט II־טע קלאַס.

מילא פון I־טע קלאַס איז אָבגערעדט. זאָל אײַך גאָט היטען! דאָס הײסט איך מײן נישט דאָס פאָהרען. דאָס פאָהרען אַלײן איז אין I־טע קלאַס אפילו גאַנץ נישקשה׳דיג. װײך און גראָס און רײַך — מיט אַלע בעקװעמליכקײטען. איך רעד נישט פונ׳ם פאָהרען, איך רעד פון די מענשען, פון די פּאַסאַזשירען. װאָס פאַר אַ טעם, פרעג איך אײַך, האָט דאָס פאַר אַ יודען פאָהרען אײנער אַלײן און נישט רע־

רעדן אַ וואָרט? איהר קאָנט דאָך אַזוי חלילה פֿערגעסען רעדען! און אפילו אַז איהר טרעפֿט שוין דאָרט אַמאָל אַ פּאַסאַזשיר איינמאָל אין אַ יובל, איז דאָס אָדער אַ גראָבער פּריץ מיט געשוואָלענע באַקען ווי ביי אַ טרובאַטש, וואָס שפּילט אויף אַ טראָמבאָן, אָדער אַן אָנגע-בלאָזענע דאַמע ביי ווי אַ שוויגער, אָדער אַ שטומער אויסלענדער מיט קעסטעלדיגע הויזען, וואָס איז צוגעזאָטען געוואָרען צום פענסטער, נישט אָבצורייסען איהם, עס מעג ברענען דער גאַנצער וואַגאָן. מיט אַזעלכע פּאַרשוינען אַז איהר פֿאָהרט, קומען אייך אַלערליי טרויעריגע געדאַנקען און נישט ווילענדיג דערמאָנט איהר אייך אין׳ם טויט... צו וואָס טויג עס אייך!

אין II-טע קלאַס מיינט איהר איז בעסער? איהר זיצט אין איין וואַגאָן מיט אַלערליי פּאַרשוינען, דיזעלבע מענשען דאַכט זיך וואָס איהר, מיט׳ן זעלבען יצר-הרע, זיי ווילען נעבעך רעדען אַ וואָרט, געהערען אוים וויסען, וואוהין איהר פֿאָהרט, און פֿון וואַנען איהר זענט, און וואָס איהר זענט; נאָר מע זיצט ווי די טאָגען און מע קוקט איינס אויפֿ׳ן אַנדערן, מע האָט אָנגענומען אַ פֿול מויל מיט וואַ-סער און שאַ!

פּונקט אַקעגען אייך זיצט איינער אַ פּראַנט מיט אַ לאַנגען נאָ-געל און מיט שענע וואָנסים, וואָס איהר וואָלט געמעגט שווערען, אַז ער איז אייך קענטליך, איהר האָט איהם ערגעץ געזעהען, נאָר איהר ווייסט נישט וואו; עס דאַכט זיך אייך, אַז ער בעדאַרף זיין מזרע היהודים, דאָס הייסט פֿון אונזעריגע... נאָר גיה מאַך, אַז יענער דבר׳ט נישט! ער האָט פֿערדרעהט די וואָנסים אַרויף, קוקט אין פֿענסטער און פייפֿט!

אויב איהר ווילט אַזאַ פּאַרשוין דערגעהן די יאָהרען, בעגראָ-בען, ער זאָל קיין תחית המתים נישט אויפֿשטעהן, זאָלט איהר זיך ווענדען צו איהם אויף וואָס פֿאַר אַ שפּראַך איהר ווילט, בשעת אַקע-גען זיצען קריסטען, און ווער שמועסט נאָך — דאַמען. נאָר בעסער איהר זאָלט איהם אַ פֿרעג טון אויף רוסיש:

— יעסלי יאַ ניע אָשיבאַיוס, יאַ אימיעל אודאָוואָלסטויע ווסטריע-טיטסאַ ס׳וואַמי וו׳בערדיטשעוויע?... אויף אונזער לשון וועט עס הייסען אַזוי גוט ווי: „אויב איך בין מיך נישט טועה, האָב איך גע-

האָט דאָס פֿערגניגען זיך צו טרעפֿען מיט אײַך אין בערדיטשעוו?..״ — דאָס איז ערגער טויזענד מאָל ווי אין טאַטען אַרײַן געשאָלטען!

אָדער אויב איהר טרעפֿט זיך אויף מיט אַזאַ פּאַרשוין ערגיץ אין פּאָדאָליען אָדער אין וואָהלין, קאָנט איהר אָנהויבען צו רעדען מיט איהם אויף פּויליש:

— פּשעפּראַשאַם פּאַנאַ! יעזשעלי סיען ניע מיליען זנאַלעם אָיטצאַ פּאַנאַ ז׳יאַרמעלינצאַו קטורי ביל וו׳לאַסקאַך או יאַסנאָוועלמאָזשנעגאָ פּאָטאָצקעגאָ?... אויף יודיש גערעדט, וועט דאָס הייסען: „איך בעט איבער אײַער כּבוד, אויב איך האָב קיין טעות, בין איך געוועזען בעקענט מיט אײַער פֿאָטער פֿון יאַרמעלינעץ, ער איז געוועזען אַ חשוב בײַם גראַף פּאָטאָצקי...״ קיין גרויס בעליידיגונג איז דאָ טאַקי נישט פֿאַראַן, נאָר יאַרמעלינעץ איז אַ חשוב בײַם גראַף פּאָטאָצקי שמעקט מיט „יוד״... נאָר שאַ! אָט וועל איך אײַך בעסער דערצעהלען אַ געשיכטע, וואָס איך אַליין בין געוועזען דערבײַ.

דאָס איז געוועזען אין קוריערצוג. נישטאָ קיין III-טע קלאַס, בין איך באין ברירה געפֿאָהרען II-טע קלאַס. אַקעגען מיר האָב איך געהאַט אַ פּאַרשוין, ספק יוד ספק קריסט. נאָר דאַכט זיך מעהר יוד איידער קריסט... און אפשר? ווער קאָן עס וויסען? אַ שענער יונג, אַ געגאָלטער, אָנגעטאָן ווי אַ ספּאָרטסמען, מיט אַ שוואַרצען פּאַס אויף די ווײַסע הויזען, און אַ קאַוואַליער. פֿאַרוואָס זאָג איך אַ קאַוואַליער? — ווײַל ער האָט די גאַנצע צײַט זיך געדרעהט אַרום אַ שענע „באַרישניע״, אַ פֿרײַלין מיט אַ הויכען שיניאָן און מיט אַ פּענסנע אויף אַ קליין אויסגעטאָקט נעזעל. בעקענט האָט מען זיך טאַקי דאָ אין וואַגאָן און גיך געוואָרען בעפֿרײַנדעט. זי האָט איהם מכבד געוועזען מיט שאָקאָלאַד און ער האָט זי אַמוזירט פֿריהער מיט אַרמענישע און דערנאָך מיט יודישע אַנעקדאָטען, און בײדע האָבען געקײַכט פֿאַר געלעכטער. און דערהויפּט האָט מען געלאַכט פֿון די יודישע אַנעקדאָטען, וואָס דער פּאַרשוין האָט דערצעהלט מיט אַזאַ געשמאַק, ווי עס ווערט דערצעהלט צווישען קריסטען, גאָר נישט געקוקט דערויף, וואָס טאָמער בין איך אַ יוד און געפֿין מיך בעליידיגט... קורץ דער ראָמאַן איז בײַ זיי געגאַנגען ווי אויף פּוטער. ער איז שוין אויסגעוואַקסען נעבען איהר (פֿריהער איז ער געזעסען *אַקעגען* איהר) און פֿערקוקט איהר אין די אויגען אַרײַן, און זי האָט זיך געשפּיעלט מיט׳ן קייטעל פֿון זײַן זייגערל, וואָס איז געוועזען אַרײַנגעשטעקט אינ׳ם

שוואַרצען פּאַס אויף די ווייסע הויזען. פּלוצים פון וואַנען האָט זיך גענומען, אויף אַ סטאַנציע — איך האָב שוין פערגעסען דעם נאָמען — קומט אַריין אַ הינקענדיגער יוד, אַ געלער, אַ פערשוויצטער, מיט אַ ווייסען פּאַראַסאָל, שטרעקט אויס די האַנד צו מיין ספּאָרטסמען מיט'ן שוואַרצען פּאַס אויף די ווייסע הויזען, און רופט זיך אָן צו איהם פּשוט אויף אונזער יודיש לשון:

— נאַט אייך אָב שלום. איך האָב אייך דערקענט דורכ'ן פענס־טער. איך קאָן אייך אָבגעבען אַ גערוס פון אייער פעטער זלמן פון מאַנעסטרישטש...

פערשטעהט זיך, אַז אויף דערזועלבער סטאַנציע איז מיין ספּאָרטס־מען נעלם געוואָרען און די „באַרישניע" איז געבליבען אַליין. דערמיט ענדיגט זיך אָבער נאָך נישט די געשיכטע. מיין „באַרישניע" — שוין געווים אַ קריסטין, וואָרום אַז ניט וואָס האָט דער ספּאָרטסמען בע־דאַרפט אַנטלויפען? — האָט אין עטליכע סטאַנציעס אַרום גענומען פּאַקען זיך, נישט אויסגערעדט צו מיר אַ וואָרט, אפילו נישט אַ קוק געגעבען אין מיין ווינקעל אַריין, גלייך ווי איך בין גאָר אויף דער וועלט נישטאָ. אויף דער סטאַנציע, וואו זי איז אַראָב, האָבען זי אָבגעוואַרט אַ שענער יוד אַ פּאַטריאַרך מיט אַ באָרד, וואָס זעהט אויס ווי אַ מין אברהם אבינו, און אַ יודענע אַ פּאַרשוין מיט אַ פּאַ־ריק און מיט גרויסע דימאַנטען אין די אויערן. „ריוועניו! טעכטע־רעל!" האָבען אויסגערופען דאָס אַלטע פּאָר־פּאָלק און געפאַלען דער טאָכטער אויפ'ן האַלז מיט טרעהרען אין די אויגען.

קיין פּירוש צו דער געשיכטע בעדאַרף איך אייך נישט מאַכען. איך האָב אייך נאָר געוואָלט בעקענען מיט די פּאַרשוינען, וואָס מע בעגעגענט אין II־טע קלאַס און בעווייזען, אַז איהר דאַרפט נישט פּאָהרען II־טע קלאַס, וואָרום אין II־טע קלאַס זענט איהר אַ פרעמ־דער, צווישען אייגענע אַ פרעמדער...

אָבער אַז איהר פּאָהרט III־טע קלאַס, זענט איהר ביי זיך אין דערהיים. און ווער שמועסט אַז אין וואַנאָן זענען נישטאָ קיין אַנדע־רע, נאָר אחינו בני ישראל — זענט איהר שוין צופיעל אין דער־היים. אמת, III־טע קלאַס איז נישט אַזוי בעקוועם, אַ פּלאַץ דאַרפט איהר פערחאַפּען מיט געוואַלד; עס איז אַ געווימעל, אַ געטומעל, אַ האַרמידער מיט אַ הו—האַ; איהר ווייסט ניט, וואו זענט איהר און וואו זענען אייערע שכנים?... דערפאַר אָבער ווערט איהר גיך בע־

קענט איינס מיט'ן אנדערן; אַלע ווייסען, ווער איהר זענט, וואוהין איהר פאָהרט און וואָס איז אייער טועכץ; און איהר ווייסט אַלעמען — ווער זיי זענען, וואוהין זיי פאָהרען און וואָס איז זייער טועכץ. ביינאַכט פערשפּאַרט איהר שלאָפען, ווארום איהר האָט מיט וועמען צו רעדען; און אַז איהר רעדט נישט, רעדען זיי און לאָזען אייך נישט שלאָפען. און וואָס איז דאָס טאַקי פאַר אַ שלאָפען פלוצים גאָר אין וואַגאָן? דאַכט זיך גלייכער אַז מע קען רעדען מיט אַ מענשען, ווארום אַז מען רעדט דעררעדט מען זיך. איך זאָל האָבען די גליקליכע יאָהר, וויפיעל מאָל עס מאַכט זיך, אַז פון אַזא רעדען אין וואַגאָן מיט ווילדפרעמדע מענשען ווערט געשלאָסען אַ געשעפט, פּיקט זיך אויס אַ שדוך, אָדער מע ווערט גלאַט געוואָהר אַ זאַך וואָס קומט צונוץ.

למשל רעדען פון דאָקטוירים, מאָגען־קאַטאַר, „לימאָן", ציינהנעוועהטאָג, נערוועն, קאַרלסבאַד, וכדומה איז שוין דאַכט זיך גאָר פּוסטע רעד, איאָ? פונדעסטוועגען האָט זיך מיט מיר אַליין געטראָפען אַ געשיכטע. איך בין אַמאָל געפאָהרען מיט אַ קאָמפּאַניע יודען, מע האָט גערעדט פון דאָקטוירים און פון רעצעפּטען. איך האָב דעמאָלט שטאַרק געליטען, ניט פאַר אייך גערעכט, אויפ'ן מאָגען, האָט מיר איינער, אַ קאַמעניצער יוד, געגעבען זיינע אַ רפואה, אַ פּראָשעק אַזעלכען. דעם דאָזיגען פּראָשעק, זאָגט דער קאַמעניצער, האָט ער דוקא נישט פון אַ דאָקטאָר־מעדעצין, נאָר פון אַ ציינהן־דאָקטאָר אַ דאַנטיסט, אָבער אַן'אויסגעצייכענטער פּראָשעק, זאָגט ער, אַ געלער פּראָשעק. דאָס הייסט דער פּראָשעק אַליין, זאָגט ער, איז אַ ווייסער, ווי אַלע פּראָשקעס, נאָר אין אַ געל פּאַפּירעל. און געשוואָרען האָט מיר דער קאַמעניצער יוד בײַ זיין געזונד און בײַ זיין ווייב און קינדער, אַז נאָר דעם געלען פּראָשעק האָט ער צו פערדאַנקען, ווען ניט דער געלער פּראָשעק, זאָגט ער, וואָלט ער איצט געוועזען שוין ע־הע־הע! קיין סך פּראָשקעס, זאָגט ער, דאַרף איך ניט. צוויי דריי פּראָשקעס, זאָגט ער, — און איהר ווערט גענעזען. אויס מאָגען, זאָגט ער, אויס דאָקטוירים, אויס געלדפרעסער, אויס בלוטצאַפּערם, אַ רוח, זאָגט ער, אין זייער טאַטענס טאַטען אַריין! אויב איהר ווילט, זאָגט ער, קאָן איך אייך געבען אַ צוויי־דריי פּראָשקעס פונ'ם געלען פּראָשעק. איהר וועט מיר, זאָגט ער, זאָגען אַ דאַנק...

כך הוה, איך בין געקומען אַהיים, און האָב איינגענומען איין

פּראָשעק, דעם אַנדערן, דעם דריטען, איז מיר געוואָרען, נישט באַלד, נאָר שפּעטער, אַרום האַלבע נאַכט, ניט פאַר אײַך געדאַכט, אַזוי, אַז איך האָב נעפּאָלט מיט דער נשמה, איך האָב געמײנט ס׳איז אַן עק פון מײַן לעבען! מע האָט מיר געבראַכט אַ דאָקטאָר, צוויי דאָקטוירים, קוים אָבגעראַטעוועט מיך פון טויט... פון דעמאָלט אָן ווײס איך שוין אַ פּראַקטיקע, אַז אַ קאַמעניצער יוד גיט אײַך זײַנע אַ רפואה געלען פּראָשעק — זאָל אַ רוח אין זײַן טאַטען אַרײַן!.. אַלסדינג אויף דער וועלט קאָסט רבי־געלד!

אַז איהר פאָהרט III־טע קלאַס און עס קומט אין דערפריה און איהר האָט נישט מיט זיך קײן טלית ותפילין, זאָלט איהר קײן יסורים נישט האָבען — אַבי איהר ווילט נאָר, וועט מען אײַך שוין בעזאָרגען מיט אַ טלית און מיט תפילין און מיט אַלסדינג. דערפאַר אָבער אַז איהר האָט זיך אָבגעפּאַרטיגט, עפּענט אויף זײַט מוחל אײַער טשעמאָדאַנטשיקעל און הויבט אָן אויסלעגען וואָס איהר האָט: בראָנפען איז בראָנפען, קיכלעך איז קיכלעך, אײער איז אײער, פולקע איז פולקע, פישעל איז פישעל. טאָמער געפינט זיך בײַ אײַך אַן עפּעל, אַ מאַראַנץ, אַ שטיקעל שטרודעל — נעמט אַרויס, לעגט אַנידער, שעמט זיך ניט! אַלע וועלען מיט אײַך פערבײַסען, קײנער וועט זיך ניט אָבזאָגען! אונטערוועגענס און בקאָמפּאַניע, פערשטעהט איהר מיך, עסט זיך גאָר מיט אַן אַנדערן אַפּעטיט... ווער שמועסט אַז איהר פיהרט מיט זיך אַ גלעזעל משקה, האָט איהר בעלנים אַ סך און מבינים אויף אַ גלעזעל ווײַן אָהן אַ שיעור. איטליכער וועט אײַך אָנרופען דעם ווײַן מיט אַן אַנדער נאָמען און שאַצען אַן אַנדער מקח: בײַ אײנעם וועט ער הײסען אַ „בעסאַראַביער מושקאַט", דער אַנדערער וועט איהם אַ נאָמען געבען „אויסלענדישער אַקערמאַן". וועט אויפשטעהן אַ דריטער און וועט זאָגען מיט כעס: „וואָסער מושקאַט? וואָסער אַקערמאַן? ס׳איז גאָר אַ „קאָוועשאַנער באָרדאָ"! וועט אויפשטעהן נאָך אײנער, פון אַ ווינקעל גאָר, מיט אַ שמײכעל פון אַן אמת׳ן מבין, אַוועקנעמען בײַ אײַך דאָס גלאָז, ווי אײנער רעדט: „בהמות שפּאַרען זיך — אויף אַ גלעזעל ווײַן לאָזט מיך!.." און נאָכדעם ווי ער וועט האָבען אָבגעזופּט אַ פּאָר מאָל, וועט ער אַ זאָג טון און די בעקלעך וועלען איהם בעת מעשה זײַן פערפלאַמט ווי בײַ אַ בעל שמחה:

— ווײסט איהר, יודען, וואָס דאָס איז? נײן, איהר ווײסט

ניט וואָס דאָס איז. דאָס איז נעבאַך, אַ פּראָסטער, אַנ׳ערליכער, אַ בעל־הבתישער, אַ כשר׳ער, אַ ריינער ווימאַראָזיג פון באַרדיטשעוו...

און אַלע געפינען, אַז ער האָט רעכט, אַז ס׳איז אַנ׳אמת׳ער אַ באַרדיטשעווער ווימאַראָזיג. און אַז מע נעמט צו ביסלעך „ווימאַראָזיג״, ווערט ביי אַלעמען די צונג אויפגעבונדען. דעמאָלט הויבט איטליכער אָן דערצעהלען אַלסדינג וואָס עס טהוט זיך ביי איהם, און אויסטאַפּען אַלסדינג וואָס ביי יענעם טהוט זיך. אַלע רעדען, אַלע אינ... ז, כל ישראל חברים. און מע ווערט געוואָהר איינס ביי דעם אַנדערן כל הצרות מיט אַלע רדיפות מיט אַלע גזירות וואָס עס טוט זיך אָפּ אויף דער וועלט — ס׳אַ מחיה!

אַז איהר פאָהרט III־טע קלאַס ערגיץ אין אַ שטאָדט אַריין און ווייסט נישט, וואוהין איהר זאָלט פערפאָהרען, בעדאַרפט איהר נאָר אַ פרעג צו טון ביים עולם, צי ווייסט נישט עמיצער עפּיס אַנ׳אַנשטענדיגע סטאַנציע? איז וויפיעל יודען עס פאָהרען מיט אייך אין וואַגאָן, אזוי פיעל סטאַנציעס און האָטעלען האָט איהר. איינער גיט אייך אַנ׳אַדרעס: „האָטעל פראַנקפורט“ און לויבט דאָס אייך אָב אין טאָג אַריין: „האָטעל פראַנקפורט, זאָגט ער, איז ליכטיג און ציכטיג און וואַרים און ביליג בזול הזול“. געפינט זיך באַלד אַ צווייטער און זאָגט אייך: „האָטעל פראַנקפורט? זאָל אייך גאָט היטען! ס׳איז דאָרט פינסטער און שמוציג און קאַלט און טייער מיט גאָלד גלייך! אויב איהר ווילט, זאָגט ער, האָבען הנאה, זאָלט איהר זיך אָבשטעלען אין האָטעל נעוויאָרק!“ חאַפּט זיך אַרויס אַ דריטער און זאָגט: „וואָס ווילען זיי טון אין האָטעל נעוויאָרק? זיי האָבען זיך פערביינקט נאָך וואַנצען? הערט נישט, וואָס מ׳וועט אייך זאָגען פראַנקפורט, נעוויאָרק! פאָלגט מיך, גיט אַהער דאָס פעקעל אייערס, ווילען מיר אינאיינעם פערפאָהרען צו מיר אויף מיין אכסניה, אין האָטעל ראָסיאַ — דאָרט שטעהען יודען!..“

אודאי בעדאַרפט איהר אייער טשעמאָדאַנטשיק גוט האָבען אין זינען, מע זאָל עס חלילה, צווישען יאָ און ניין, ביי אייך נישט אָבּרעדען... נאָר איך בעט אייך — וואו גנב׳עט מע ניט היינטיגע צייטען אין אונזער געבענשטער מדינה? בעגנב׳עט ווערען איז, אויב איהר ווילט ויסען, מעהר ניט אַז אַ בעשערטע זאַך. אַז עס וועט אייך זיין בעשערט, וועט מען אייך בעגנב׳ענען אין מיטען העלען

טאָג וואו איהר שטעהט און געהט, עס וועט אײַך ניט העלפען קײן פּאָליציע, קײן זשאַנדאַרען, קײן שמע ישראל. איהר וועט בענשען גומל, אז איהר וועט אַרויס מיט'ן לעבען...

קורץ פאָהרען זאָלט איהר דריטע קלאַס. דאָס האָט איהר א צוואה פון א גוטען פרײַנד און פון א פּראַקטישען מענשען, — א קאָמיוואָיאַזשער

אדיען!

ענדע